

Fangehåndboka 2012

Juss-Buss' veiledning i fengselsspørsmål

Fangehåndboka 6.
utgave © Juss-Buss
Omslag og sats: heydays.no
Trykk: 07 Gruppen
ISBN: 978-82-991567-9-0

Forord til sjetteutgaven av fangehåndboka

Fengselsgruppa på
Juss-Buss ved:

Ragnhild Moritz-Olsen
Astri Nilsen Ervik
Mette Wickstrøm Nagy
Torunn Hoem Brunsvik
Mayo Akthar
Kristine Hagtvedt Holte
Ragnhild Løseth
Ylva Marrable
Marit Lomundal Sæther
Andreas Mathiesen
Ida Kjensli
Kirsten Vikesland Mæhle
Stine Sorknes
Harald Ankerstad
Erlend Liaklev Andersen
Ida Rognlien
Stine Gahre
Alexander Lindal
Oslo, Mai 2012

Juss-Buss har siden 1977 arbeidet med fengselsrett, og en egen arbeidsgruppe er i dag viet til dette saksfeltet. I løpet av disse årene har vi opparbeidet en spisskompetanse på området gjennom faste saksmottak i en rekke anstalter på Østlandet. Vi har også tett kontakt og samarbeid med det kriminalpolitiske nettverk i Norge.

Siden 1987 har Fangehåndboka blitt utgitt i fem utgaver. Det har vist seg å være et vedvarende og stort behov blant landets innsatte for en helhetlig fremstilling av reglene som berører dem som gruppe. Det er derfor et klart mål for oss at Fangehåndboka skal være tilgjengelig i alle anstalter, og aller helst at den skal ligge på hver celle. Det har også vist seg å være en etterspørsel blant pårørende som syns at boka kan være nyttig for å sette seg inn i fengselshverdagen til familie eller venner i fengsel. Vi sender derfor ut Fangehåndboka på forespørsel til de som måtte ønske det.

Grunnen til at vi igjen ser behovet for en revidering av fangehåndboka er at deler av boken har blitt svært utdatert, samt at en engelsk versjon ikke har blitt trykt opp siden 2003. Lovverket har gjennomgått en del endringer siden sist og hele boken er derfor gjennomlest og oppdatert. For eksempel kan vi nevne ordningen med prøveløslatelse på 7/12-tid som ble fjernet i 2009. Vi har også laget et helt nytt menneskerettighets-kapittel som omhandler de menneskerettighetene som er mest aktuelle ved frihetsberøvelse. Vi har også tilføyd et kapittel om varsel til fornærmede eller dennes etterlatte, som går mer grundig igjennom kriminalomsorgens mulighet til varsling enn i tidligere utgaver.

Ettersom vi har vært fornøyde med oppbyggingen til femte utgave, er det tatt utgangspunkt i utgaven fra 2007 med tanke på hovedkapitler og oppbygging. Det har imidlertid blitt gjort en del endringer i selve teksten.

Arbeidet med å revidere fangehåndboka startet opp i 2010. Det at medarbeiderne har jobbet med oppdateringen ved siden av studiene, samt stadige utskiftninger i prosjektledelsen, har gjort at arbeidet har tatt så lang tid. Det har vært stor etterspørsel etter en oppdatert versjon, og vi er veldig stolte og glade over å endelig kunne presentere den sjette, men sikkert ikke den siste, utgaven av Fangehåndboka. Siden rettstilstanden stadig er i utvikling må man være oppmerksom på at endringer kan ha skjedd når man leser boken. Allerede i skrivende stund for denne utgaven av Fangehåndboka er det varslet endringer som vil berøre deler av bokas innhold. Dersom viktige endringer i regelverket trer i kraft, vil vi etter beste evne forsøke å opplyse om dette på saksmottak, og uansett ved henvendelse til oss.

Denne utgaven av Fangehåndboka foreligger også på engelsk.

På bakgrunn av at vi gir Fangehåndboka gratis til fengslene og for øvrig til alle andre som ønsker det, er vi avhengige av økonomisk støtte til utgivelsen. Denne utgaven er fullfinansiert med støtte fra Justis- og beredskapsdepartementet. Vi takker for at de har gjort utgivelsen mulig.

Vi vil også rette en spesiell takk til de som har bidratt med gjennomlesninger og rettinger. Vi takker Advokatfirmaet Stabell & CO ved advokatene Endre Refsdal, Maria Aass og Martin Eiebakke. Videre vil vi takke Advokatforeningen ved advokatene Arild Dyngeland og Thomas Jørgensen. Vi takker faglig leder på Juss-Buss Olaf Halvorsen Rønning, direktør ved International Law and Policy Institute (ILPI) Njål Høstmælingen og advokat Anders Løvlie for hjelp med menneskerettighetskapittelet. Ikke alle innspill er blitt tatt til følge, og eventuelle feil eller mangler i Fangehåndboka må således settes på Fengselsgruppa sin regning.

Videre en takk til de andre gruppene på Juss-Buss som har bidratt med endringer i kapitler på deres rettsområder.

Vi er glade for at så mange bruker fangehåndboka aktivt og vi håper at boka vil være til nytte for deg!

Hvordan bruke Fangehåndboka

Fangehåndbokas grunntema er de rettsreglene man er underlagt som pågripet, varetektsfengslet og straffedømt. Boka retter seg først og fremst til fanger som soner fri-hetsstraff i norske anstalter eller som sitter varetektsfengs-let. Boka skal fungere som en oversiktlig håndbok over de ulike juridiske reglene som regulerer fengselshverdagen. I tillegg til dette, inneholder boka også generell informasjon om kriminalomsorgens struktur og oppbygging, hvilke mu-ligheter man har som innsatt, samt praktiske råd og tips. Det må imidlertid understrekes at boka ikke inneholder all infor-masjon som kan være nyttig når man sitter i fengsel. Hvis du ønsker forklaring eller svar på noe utover det som er omfattet Fangehåndboka, anbefales det å slå opp i lovverk, forskrift, retningslinjer og annen litteratur på området eller ta kontakt med Juss-Buss.

Boka er bygget opp på den måten at den tar for seg de ulike delene av et fengselsopphold i kronologisk rekkefølge. Fra den første kontakten med politiet i form av politiavhør, fortsetter det så videre til pågripelse, varetektsfengsling og hovedfor-handling før bokas hoveddel om selve soningen. Det under-strekes at boka ikke nødvendigvis er skrevet for å leses fra perm til perm, men at det i like stor grad er ment at man skal kunne slå opp på det man konkret ønsker informasjon om.

Som fange i norske fengsel er man i stor grad regelstyrt. Det kan derfor være nyttig å sette seg inn i hva disse reglene går ut på. På den måten kan man få bedre oversikt over hva man har krav på og hva slags muligheter man har i løpet av fengsels-oppholdet. Den viktigste loven for innsatte er straffegjennom-føringsloven (strgfll). Til loven hører det forskrift og retnings-linjer som utdyper og forklarer nærmere hva loven sier. Som innsatt i norske fengsler, har man blant annet mulighet til å få innvilget besøk, fremstilling, permisjon, frigang og prøveløslat-

else. Dette er etter loven ofte noe du kan få eller oppnå, men ikke alltid noe du har krav på. Det er viktig å være klar over at det er opp til kriminalomsorgens skjønn om disse skal innvilges. I Fangehandboka har du forhåpentligvis et verktøy som kan hjelpe deg å få mest mulig ut av tiden mens du soner.

Det gjøres også oppmerksom på at boka finnes i en engelsk utgave.

Innhold

<u>Kapittel 1</u>	<u>Politiavhør</u>	<u>26</u>
	I. Innkalling til politiavhør	26
	II. Forklaringen din	27
	III. Advokat og tolk	28
<u>Kapittel 2</u>	<u>Arrestasjonen</u>	<u>29</u>
	I. Hvilke rett har politiet til å arrestere deg?	29
	1. Fire-timers regelen	29
	2. Anholdelse ut over fire timer	29
	II. Ting det er greit å vite i forbindelse med arrestasjonen	30
	1. Selve arrestasjonen	30
	2. Hva har du plikt til å oppgi?	30
	3. Har du rett til å underrette andre dersom du blir arrestert?	30
	4. Ansvar for barn	31
	5. Eiendelene dine, ransaking m.m.	31
	6. Fingeravtrykk, foto og DNA	32
	III. Rett til forsvarer	32
	IV. Maktmisbruk og feil fra politiets side	32
<u>Kapittel 3</u>	<u>Fengslingsmøte og varetektsfengsling</u>	<u>33</u>
	I. Fengslingsmøtet	33
	II. Vilkår for når politiet kan kreve varetektsfengsling	34
	III. Mulighetene for å slippe varetekt	34
	IV. Brev og besøk	35
	V. Fullstendig og delvis isolasjon under varetekt	35
	1. Fullstendig isolasjon	36
	2. Delvis isolasjon	37
	3. Varetektsfradrag	38

	VI. Forsvareren din	39
	VII. Hvor lenge blir du sittende i varetekt?	39
	VIII. Klage (anke)	40
	IX. Erstatning ved frifinnelse	40
<u>Kapittel 4</u>	<u>Opphold i varetekt</u>	<u>41</u>
	I. Rutiner i fengselet, fengselets ansatte	41
	II. Varetektsoppholdet	41
	1. Arbeid, opplæring, program og andre tiltak	42
	2. Fremstilling og permisjon	42
	3. Reaksjon	42
	4. Klagerett	42
	5. Plassering av varetektsinnsatte	43
	6. Helse	43
	7. Brev og besøk	44
	8. Bruk av egne penger	44
	III. Eiendeler og forpliktelser	44
	1. Eiendeler	44
	2. Utgifter	45
	IV. Barn	45
<u>Kapittel 5</u>	<u>Dom</u>	<u>47</u>
	1. Påtaleunntatelse	47
	I. Politiets muligheter etter endt etterforskning	47
	2. Konfliktråd	48
	3. Informasjon til barnevernet	48
	4. Forelegg	48
	5. Forenklet forelegg	49
	6. Tingretten avsier tilståelsesdom	49
	7. Hovedforhandling for tingretten eller lagmannsrett	50
	II. Hovedforhandling for tingretten	50
	1. Behandling i tingretten	51
	III. Anke	52
	1. Anke til lagmannsretten	52
	2. Anke til Høyesterett	54
	3. Krav til begrunnelse for ankenektelser	54
	4. Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol	55

<u>Kapittel 6</u>	<u>Soning</u>	<u>56</u>
	I. Når tar soningen til?	56
	II. Soningsutsettelse	57
	1. Soningsutsettelse pga soningsudyktighet	58
	2. Soningsutsettelse i andre tilfeller	58
	3. Saksgangen	59
	III. Hvor skal du gjennomføre straffen?	59
	IV. Samfunnsstraff	60
<u>Kapittel 7</u>	<u>Advokathjelp</u>	<u>62</u>
	I. Advokathjelp i straffesaker	62
	1. Varetektsfengsling	62
	2. Saker i tingretten, lagmannsretten og Høyesterett	63
	3. Tilståelsessaker	63
	4. Andre tilfeller	63
	5. Saker om gjenåpning	64
	6. Når vil du få oppnevnt advokat?	64
	II. Advokathjelp i andre saker enn straffesaker	64
	1. Behovsprøvet fri rettshjelp	65
	1.1 Inntekts- og formuesgrenser	66
	1.2 Egenandel	67
	2. Fri rettshjelp uten behovsprøving	67
	3. Fritt rettsråd uten behovsprøving	68
	4. Fri rettshjelp i fengselssaker	68
	Fengselssystemets oppbygning, organisering og tillitsmannsapparat	70
<u>Kapittel 8</u>	<u>Fengselssystemets oppbygning</u>	<u>70</u>
	1. Øverste politiske ledelse	70
	2. Tilgang til regler	70
	3. Øverste faglige og administrative ledelse	71
	4. Hvem fatter avgjørelsene?	71
	5. Anstalrådet	73
	5.1 Anstalrådets oppgaver	73
	5.2 Hvem sitter i anstalrådet?	73
	5.3 Når kan du være til stede ved anstaltmøte?	74
	6. Tilsynsrådet	74
	7. Andre ansatte	75
	7.1 Sosialkonsulenten	75

7.2 Prest eller sjelesørger	76
7.3 Kontaktbetjenten	76
8. Forvaltningssamarbeid	76
II. Organisering, samarbeid og representanter	77
1. Samarbeid med fengselsledelsen	77
2. Hva slags spørsmål kan dere ta opp?	77
3. Tillitsmannen	78
4. Om samarbeidet	78

Kapittel 9

<u>Arbeid, utdanning, dagpenger og frigang</u>	<u>79</u>
--	-----------

I. Arbeid før fengselsopphold	79
1. Forholdet til din arbeidsgiver utenfor fengselet	79
1.2 Arbeidsavtalen	79
1.3. Arbeidsmiljøloven	80
2. Opphør av arbeidsforhold	80
2.1 Oppsigelse	80
2.2 Avskjed	80
2.3 Fravær fra arbeidsplassen under soning	81
2.3.1 Varetekt	81
2.3.2 Domfelt	81
2.3.3 Bestride oppsigelsen	82
II. Arbeid i fengselet	82
1. Arbeidsplikt	82
2. Arbeid og tilretteleggelse	83
2.1 Arbeidstype	83
3. Arbeidstid, arbeidsmiljø og verneombud innad i fengselet	84
3.1 Arbeidsmiljø	84
3.2 Arbeidstiden	84
3.3 Verneombud og arbeidsmiljøutvalg	84
4. Hvor skal arbeidet utføres?	85
5. Arbeid for varetektsinnsatte	85
III. Opplæring	85
1. Former for undervisning	86
1.1 Undervisningsmateriell	86
2. Fag og emner	86
3. Tidspunktet for undervisning	86
4. Eksamen og vitnemål	86
5. Oppfølgingsklasser	87
6. Særregler om datautstyr	87
6.1 Tillatelse til bruk av datautstyr og lignende	87

6.2 Forbud mot tilknytning til eksternt nettverk	88
6.3 Kontroll av bruk, utstyr og innhold	88
IV. Dagpenger	88
1. Utbetaling	89
2. Bruk av dagpenger og private midler	89
3. Erstatning	
4. Særskilt om dagpenger ved gjennomføring av straff utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§12 og 13	90
V. Program	90
VI. Andre tiltak	91
VII. Frigang – Arbeid utenfor fengselet under soning	91
1. Hva er frigang?	91
2. Når kan du søke frigang?	92
2.1 Avgjørelsesmyndighet	92
3. Hvor lenge kan du få frigang?	92
4. Vurderingen	92
5. Hva skjer når du får frigang?	93
6. Utgifter dekkes av dagpengene	93
7. Arbeidsavtale og lønn	93
7.1 Innledning	93
7.2 Arbeidsavtale under frigang	93
7.2.1 Begrensinger i arbeidsavtalen	94
7.3 Lønn under frigang	94
8. Inntak ved skole utenfor fengselet	94
VIII. Frigang for utenlandske innsatte	95
IX. Arbeid etter endt soning	95
1. Formkrav	95

Kapittel 10

<u>Fritidsaktiviteter</u>	<u>97</u>
I. Tilretteleggelse	97
1. Boklån - Lesing	97
2. Idrettslige aktiviteter	97
3. Hobbyarbeid	98
4. Radio og fjernsyn	98
5. Musikk og kultur	98
II. Hva kan du ha på cella?	98

<u>Kapittel 11</u>	<u>Legehjelp i fengselet</u>	100
	I. Plikt til å la seg undersøke og behandle	100
	II. Rett til undersøkelse og behandling	100
	III. Rett til å bruke en annen lege enn fengselslegen	100
	IV. Klage	101
<u>Kapittel 12</u>	<u>Undersøkelser for å avdekke bruk av rusmidler mv.</u>	103
	I. Bruk av rusmidler under soning	103
	II. Blodprøve, urinprøve og utåndingsprøve	103
	III. Spesialtoalett	104
	IV. Undersøkelser av kroppens hulrom	104
<u>Kapittel 13</u>	<u>Besøk, brev og telefon</u>	105
	I. Besøk	105
	1. Gjennomføring av besøk	105
	1.1 Hvor ofte kan du få besøk?	105
	1.2 Regler under besøket	106
	1.3 Hvem kan besøke deg?	106
	2. Kontroll av besøk	107
	2.1 Hva er kontroll?	107
	2.2 Tilfeller der kontroll er utelukket	108
	2.3 Tilfeller der kontroll er tillatt	109
	3. Tilfeller der besøk kan nektes	110
	4. Visitor-ordningen	111
	I. Brev	111
	1. Brev og sensur	111
	1.1 Sensur	112
	1.2 Tilfeller der sensur ikke er tillatt	113
	1.3 Beslag av brev, manuskripter og andre opptegetninger	113
	2. Praktiske spørsmål	114
	III. Telefon	114
	1. Bruk av telefon	114
	2. Telefonutgifter	116
	3. Utenlandske innsatte	116
	4. Velferdstelefon	117

<u>Kapittel 14</u>	Reaksjon på brudd og utelukkelse fra fellesskapet/isolasjon	118
	I. Former for reaksjoner	118
	1. Skriftlig irettesettelse	118
	2. Tap av dagpenger i en bestemt periode	118
	3. Tap av begunstigelse	119
	4. Utelukkelse fra fritidsfellesskapet eller andre aktiviteter i fritiden	119
	5. Tap av adgang til permisjon for et tidsrom på inntil fire måneder	119
	6. Betinget reaksjon	119
	7. Avbrudd og ettergivelse av reaksjon	120
	8. Andre virkninger av at du er blitt ilagt en reaksjon	120
	9. Overføring til annet fengsel som følge av brudd	121
	II. Vilkår for å ilegge reaksjon	121
	1. Skyldkravet	121
	2. Krav til sannsynlighet	121
	3. Uttalelsesrett	121
	4. Bevis for bruk av rusmiddel	122
	5. Forsøk og medvirkning	122
	III. Straffbare handlinger	122
	1. Særlig om narkotika	123
	2. Særlig om unndragelse av straffegjennomføringen	123
	IV. Dersom du soner utenfor fengsel	123
	V. Utelukkelse fra fellesskapet/isolasjon	124
	1. Umiddelbar utelukkelse fra fellesskapet	124
	2. Utelukkelse fra fellesskapet som forebyggende tiltak	125
	3. Frivillig utelukkelse	126
	VI. Klage og dens oppsettende virkning	126
<u>Kapittel 15</u>	<u>Permisjon og fremstilling</u>	<u>127</u>
	I. Permisjon	127
	1. Permisjonsklarering	127
	2. Sviktfarevurderingen	128
	3. De ulike permisjonsformene	128
	3.1 Ordinær permisjon	128
	3.2 Korttidspermisjon	129
	3.3 Velferdspermisjon	129

3.4	Framskutt permisjon om du har barn	130
3.5	Permisjon til utlandet	130
3.6	Permisjon til særlige formål	130
4.	Varighet	131
4.1	Permisjonskvote på inntil 30 døgn	131
4.2	Utvidet permisjonskvote	132
5.	Begrensninger i friheten under permisjonen	132
5.1	Brudd på vilkårene	132
6.	Utgifter	133
7.	Søknad og klage	133
8.	Varsel til fornærmede eller dennes etterlatte	133
9.	Utlendinger som skal utvises	133
	II. Fremstilling	134
1.	Vilkår	134
2.	Forskjellige typer fremstilling	135
2.1	Enkel fremstilling	135
2.2	Felles fremstilling	135
<u>Kapittel 16</u>	<u>Straffavbrudd</u>	<u>136</u>
	I. Vilkår	136
1.	Vilkår 1: Helsemessige grunner	137
2.	Vilkår 2: Særlig tungtveiende grunner	147
	II. Søknaden	138
	III. Begrensninger i friheten under avbruddet	139
1.	Brudd på vilkårene	139
<u>Kapittel 17</u>	<u>Overføring</u>	<u>140</u>
	I. Overføring til annet fengsel	140
1.	Overføring til fengsel med høyt sikkerhetsnivå (tidligere lukket fengsel)	140
1.1	Fra særlig høyt sikkerhetsnivå	140
1.2	Fra fengsel med samme (høyt) sikkerhetsnivå	141
1.3	Langtidsinnsatte	142
1.4	Avslagsgrunner som kan forekomme	142
1.5	Klage på avslag	142
2.	Overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå (tidligere åpent fengsel)	143
2.1	Fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå	143
2.1.2	Vilkår	143
2.1.2.1	En del av straffen	143
2.1.2.2	Formålet med straffen	144

2.1.2.3 Sviktfare	144
2.2 Fra fengsel med samme (lavt) sikkerhetsnivå	145
2.3 Søknad om soning i fengsel med lavere sikkerhetsnivå	145
2.3.1 Behandling av søknaden	146
2.3.2 Saksbehandling	146
II. Overføring til overgangsbolig	146
III. Overføring til soning i utlandet	147
1. Overføring innad i Norden	147
2. Overføring fra Norge til land utenfor Norden	148
IV. Overføring mot din vilje	149
1. Generelt om alle typer tvangsoverføringer	149
1.1. Straffbare handlinger	149
1.2. Unndragelse fra straffegjennomføringen	150
1.3. Særlig negativ innflytelse på miljøet i fengselet	150
1.4. Ro, orden og sikkerhet	151
1.5. Bygnings- og bemanningsmessige forhold, plassmangel	151
1.6. Overføring fra § 16-soning til fengsel	151
1.7. Saksbehandling	152
V. Overføring til soning av straff utenfor fengsel med særlige vilkår etter § 16	152
1. § 16-soning uten elektronisk kontroll	153
1.1 Vilkår og forutsetninger	153
1.2 Oppsummerende kommentarer til hjemmesoning	154
2. § 16 annet ledd-soning med elektronisk kontroll	155
2.1 Innledning	155
2.2 Vilkår og forutsetninger	156
2.2.1 Generelt	156
2.2.2 Bolig	156
2.2.3 Sysselsetting	156
2.2.4 Samtykke	157
2.2.5 Nærmere om den praktiske gjennomføringen	157
2.2.6 Kontakt med friomsorgen	158
2.2.7 Forbud mot bruk av alkohol, rusmidler eller dopingpreparater	158
2.2.8 Overføring til fengsel ved brudd	158
VI. Overføring fra fengsel til behandlingsinstitusjon	159
1. Overføring etter § 12	159
1.1 Vilkår for overføring	159
1.2 Når kan § 12-soning innvilges og for hvor lenge? 160	

	1.3 Institusjonene og behandlingsopplegget	160
	1.4 Søknad om overføring	161
	2. Overføring til sykehus	162
<u>Kapittel 18</u>	<u>Kvinner i fengsel</u>	<u>164</u>
	I. Kontroll	164
	II. Graviditet	164
	1. Soningsutsettelse	164
	2. Straffavbrudd	165
	3. Overføring til institusjon for gravide	165
	III. Overføring til behandlings- og rehabiliteringsinstitusjon	165
<u>Kapittel 19</u>	<u>Hvis du har barn</u>	<u>167</u>
	I. Soning med barn	167
	II. Besøk	167
	1. Besøksleiligheter	167
	III. Permisjon	168
	1. Velferdspermisjon	168
	2. Korttidspermisjon	169
	3. Framskutt permisjonstid	169
	IV. Fremstilling	169
	V. Overføring etter § 12 i straffegjennomføringsloven	169
	VI. Løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid, og benådning	170
<u>Kapittel 20</u>	<u>Forvaring og andre særreaksjoner</u>	<u>171</u>
	I. Forvaring	
	1. Hva er forvaring?	171
	2. Hvor lang straff har jeg fått?	172
	3. Hvor skal jeg sone forvaringsstraffen?	172
	3.1 Innsettelse	172
	3.2 Overføring	172
	3.2.1 Overføring til annet fengsel med høyt sikkerhetsnivå	172
	3.2.2 Overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå, overgangsbolig eller institusjon	173
	3.2.3 Overføring uten samtykke fra deg	173

4. Hva slags behandling har jeg rett på under fengselsoppholdet?	174
5. Hvilke reaksjoner kan jeg få i fengselet?	174
5.1 De ulike reaksjonene	174
5.2 Utelukkelse som forebyggende tiltak	175
6. Kan jeg få permisjon under fengselsoppholdet?	176
6.1 Permisjon	176
6.2 Soningsavbrudd	177
6.3 Frigang	177
7. Når kan jeg løslates?	177
II. Tvunget psykisk helsevern og tvungen omsorg	180

<u>Kapittel 21</u>	<u>Fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå</u>	180
--------------------	---	-----

I. Vilkår og avgjørelsesmyndighet	180
II. Fellesskap med andre og utelukkelse fra fellesskapet	181
III. Undersøkelse av innsatte, celle og eiendeler	181
IV. Undersøkelse av andre personer og eiendeler	182
V. Besøk	183
VI. Post	183
VII. Telefonsamtaler	183
VIII. Helsetjeneste	184
IX. Arbeid, opplæring, program og andre tiltak	184
X. Religion og livssyn	184
XI. Fremstilling, permisjon og straffeavbrudd	184
1. Fremstilling	184
2. Permisjon	184
3. Straffavbrudd	185
XII. OVERFØRING	185
2. Til fengsel med høyt sikkerhetsnivå	185
XIII. Reportasje og intervju	185

<u>Kapittel 22</u>	<u>Søknader og klager</u>	186
--------------------	---------------------------	-----

I. Søknadens og klagens form	186
II. Hjelp til å søke	188
1. Hvis du benytter en fullmektig	189
2. Fengselets veiledningsplikt	190
III. Hvem skal ha søknaden/klagen	190
1. Søknader	190
2. Klager	190
IV. Fengselets utrednings- og informasjonsplikt	191

	V. Krav på informasjon om vedtak	191
	VI. Krav om begrunnelse	192
	1. Når skal vedtaket begrunnes?	192
	2. Hva skal stå i begrunnelsen?	192
	VII. Retten til å klage	193
	1. Klagefrist	193
	2. Fristavbrytende klage	194
	VIII. Hvor lenge må du vente på svar?	196
	IX. Andre muligheter for å få endret en avgjørelse	196
	1. Klage etter at klagefristen er utløpt	196
	2. Omgjøring	196
	3. Klage til Sivilombudsmannen (Stortingets ombudsmann for forvaltningen)	197
<u>Kapittel 23</u>	<u>Taushetsplikt og innsynsrett</u>	<u>199</u>
	I. Tjenestemennenes taushetsplikt	199
	1. Taushetspliktens rekkevidde	199
	2. Unntak fra taushetsplikten	200
	II. Innsynsrett	201
	1. Interne dokumenter	201
	2. Faktiske opplysninger	201
	3. Utilrådelighet	202
	4. Merinnsyn	202
	III. Tilgang til regelverket m.v	202
<u>Kapittel 24</u>	<u>Tidspunkt for løslatelse</u>	<u>204</u>
	I. Løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid	204
	II. Løslatelse på 2/3-tid	205
	III. Løslatelse kort tid før løslatelsen ellers skulle skje	205
	IV. Juleamnesti	206
	V. Løslatelse av innsatte med utenlandsk statsborgerskap	206
	VI. Nektelse av prøveløslatelse	206
	VII. Hvem avgjør søknaden	207
	VIII. Løslatelsen skjer på prøve	208
<u>Kapittel 25</u>	<u>Forberedelse til løslatelse fra fengselsstraff</u>	<u>210</u>
	I. Dekning av reiseutgifter ved løslatelse fra fengselsstraff	210

II. Kriminalomsorgens oppgave og formål	210
III. Klær og annet utstyr til bruk ved løslatelsen	211

<u>Kapittel 26</u>	<u>Varsel til fornærmede eller dennes etterlatte</u>	<u>212</u>
--------------------	--	------------

I. Beslutning om at varsel skal gis	212
II. Klage på beslutning om at varsel skal gis	213
III. Hvem skal varsles	213
IV. Ved hvilke vedtak kan varsel gis	214
1. Straffavbrudd	214
2. Permisjon	214
3. Frigang	215
4. Gjennomføring av straff utenfor fengsel	215
5. Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner.	215
6. Løslatelse fra fengselstraff	215
7. Prøveløslatelse av forvaringsdømte	216

<u>Kapittel 27</u>	<u>Benådning</u>	<u>217</u>
--------------------	------------------	------------

I. Søknad før soningen tar til	217
II. Søknad under soning	218
III. Vilkår	218

Gjenåpning (Tidligere gjenopptakelse) av straffesaker	220
--	-----

<u>Kapittel 28</u>	<u>Gjenåpning (Tidligere gjenopptakelse) av straffesaker</u>	<u>220</u>
--------------------	--	------------

I. Hvilke saker kan gjenåpnes?	220
1. Rettskraftige dommer	220
2. Ikke rettskraftige dommer	220
3. Gjenåpning av hele dommen?	221
II. Gjenopptakelseskommisjonen	221
1. Uavhengig og objektiv	221
2. Hvordan skal du gå fram?	221
3. Hvordan arbeider kommisjonen?	222
4. Har du rett til forsvarer?	222
III. Vilkår for gjenåpning av en dom	222
1. Nye bevis eller omstendigheter	222
2. Inhabilitet hos dommer eller jurymedlem	223
3. Grove misligheter under rettsforfølgningen	224
4. Avgjørelsen strider mot internasjonal rett	225
5. Endret lovtolkning	225
6. Særlige forhold	226

IV. Behandlingen av begjæringen	226
1. Forkastelse	226
2. Nærmere behandling	226
3. Den nye domstolsbehandlingen	227
V. Den nye dommen	228
1. Resultatet	228
2. Virkningene av den nye dommen	228
<u>Kapittel 29</u>	<u>Innsattes rett til sosialstønad og trygdeytelser</u>
	229
I. Kriminalomsorgens plikt til å ivareta dine rettigheter	229
II. NAV	229
1. Oppbygningen i NAV	230
III. Hvilke trygdeytelser har du krav på under soningen?	230
1. Hvilket NAV-kontor har ansvaret for trygdeytelsene under soning	231
2. Dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger	231
3. Pensjonsytelser	231
4. Yrkesskade	231
5. Helsetjenester	232
6. Melding til NAV	232
7. Klage	232
7.1 Krav til vedtaket	233
7.2 Hjelp under klageomgangen	233
IV. Sosialstønad	233
1. Innledning	233
1.1 Subsidiær ytelse	233
1.2 Individuell behandling	234
2. Hvilket NAV-kontor har ansvar for sosialhjelp under soning?	234
2.1 Mens man er innsatt og ved løslatelse	234
2.2 Etter løslatelse	234
3. Hvilke ytelser kan du søke på?	234
3.1 Stønad til livsopphold	234
3.2 Stønad i særlige tilfeller	235
3.3 Individuell plan	235
4. Sosialhjelp betales som støtte eller lån	235
5. Utgifter det kan være aktuelt å søke støtte til	236
5.1 Gjeld	236
5.2 Husleie, renter og avdrag på boliglån	236

5.3 Klær	237
5.4 Toalettartikler m.m.	237
5.5 Hårklipp	237
5.6 Nødvendig legehjelp og medisiner	237
5.7 Tannbehandling	237
5.8 Utgifter til sports- og fritidsaktiviteter	238
5.9 Utdanning	238
5.10 Telefonutgifter	238
5.11 Særlige hjelpemidler	239
5.12 Permisjoner og fremstillinger	239
5.13 Rømning	239
5.14 Jule- og fødselsdagsgaver	239
V. Den økonomiske stillingen til din familie under soning	239
1. Bidragsplikt	240
2. Regler for beregning av størrelsen på barnebidrag	240
3. Familiens rett til sosialstønad	241
4. Barnetrygd	241
5. Utgifter ved fengselsbesøk	241
6. Støtte fra barnevernet til fengselsbesøk	241
VI. Dine rettigheter ved løslatelse	241
1. Innledning	241
2. «Midlertidig bolig»	242
3. Kommunens medvirkningsplikt	242
4. Klær og sko	242
VII. Søknad og klage på sosialstønad	242
1. Hvem skal du rette søknaden til?	242
2. Hvordan søke	243
3. Krav til vedtaket	243
4. Klage	243
5. Hjelp under klageomgangen	243
Kapittel 30	Utvisning
	<hr/>
I. Hva er utvisning?	244
1. Hvem kan utvises?	244
II. Utvisningsgrunnene	245
1. Oppholdstillatelse i Norge	245
2. Straff i Norge	245
3. Straff i utlandet	245
III. Forholdsmessighetsvurderingen	246
1. Forholdets alvor	247

2. Betydningen overfor deg selv	248
3. Betydning for familien	249
4. Særlig om barn	250
5. Oppsummering	250
IV. Kort om vern mot retur	250
V. Kort om schengen informasjonssystem (SIS)	251
VI. Kort om utvisning av EØS-borgere	251
VII. Oversikt over saksgangen	253
VIII. Saksgangen	253
1. Nærmere om frister	253
IX. HVORDAN SKRIVE EN KLAGE	253
X. Videre klagemuligheter	255
1. Omgjøring	255
2. Klage til Sivilombudsmannen	255
3. Privat søksmål mot staten	255
XI. Soningsforhold	255
<u>Kapittel 31</u>	<u>Gjeldsforhandling med kreditorer</u>
	257
I. Fengslenes plikt til å gi innsatte økonomisk veiledning	257
II. Hvordan skaffe oversikt over gjelden	257
1. Steg 1: Oversikt over gjeldsposter	257
1.1 Foreldet gjeld	29
2. Steg 2: Oversikt over gjelden	259
3. Steg 3: Forhandling med kreditorer	261
3.1 Betalingsutsettelse og rentefrys	261
3.2 Nedbetalingsplan	263
3.3 Tilbud om endelig oppgjør	266
III. Ettergivelse/sletting av gjeld	266
IV. Gjeldsordning	266
1. Hva er en gjeldsordning?	266
2. Vilkår for gjeldsordning	267
2.1 Varig ute av stand	267
2.2 Forhold som er til hinder for gjeldsordning	268
2.3 Utenomrettslig gjeldsordning («eget forsøk»)	269
2.4 Under gjeldsordningsperioden	269
2.5 Etter gjeldsordningsperioden	271
2.6 Forslag til gjeldsordning (eget forsøk)	271

<u>Kapittel 32</u>	<u>Fengselspolitikk</u>	<u>277</u>
<u>Kapittel 33</u>	<u>Menneskerettigheter og straffegjennomføring</u>	<u>278</u>
	I. Menneskerettigheter og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen	279
	1. Absolutte rettigheter	279
	2. Rettigheter det kan gjøres innskrenkninger i	279
	3. Noen av rettighetene	280
	3.1 Forbud mot tortur	280
	3.2 Retten til frihet og sikkerhet	281
	3.3 Retten til en rettferdig rettergang	281
	3.4 Retten til respekt for privatliv og familieliv	282
	3.5 Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet	282
	3.6 Ytringsfrihet	283
	3.7 Retten til et effektivt rettsmiddel	283
	II. Klage til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)	283
	III. Menneskerettigheter og barnekonvensjonen (BK)	285
	IV. Kilder	286
<u>Om Jussbuss</u>	<u>Hva er juss-buss?</u>	<u>288</u>
	1. Hva jobber Juss-Buss med?	288
	1.1 Saksbehandling	288
	1.2 Rettspolitikk og forskning	289
	2. Gruppene på Juss-Buss – hva jobber de med og hvordan?	289
	2.1 GOF: Gjelds- og familierettsgruppa	289
	2.2 SAG: Sosial-, trygde- og arbeidsrett	289
	2.3 FEG: Fengsels- og husleierett («Fengselsgruppa»)	290
	2.4 INNVA: Innvandringsrett	290
	2.5 Ad-hoc grupper	290
	2.6 Hvordan jobber gruppene?	291
	3. Særlig om fengselsgruppa - FEG	291
	3.1 Fengselsbesøk	291
	3.2 Særlig for klienter hos FEG	292
	4. Kontakt med Juss-Buss og andre rettshjelpstiltak	293
	4.1 Saksmottak og åpningstider	293
	4.2 Andre studentrettshjelpstiltak	293

<u>Organisasjoner</u>	<u>294</u>
KROM – Norsk forening for Kriminalreform	294
SON – Straffedes organisasjon i Norge	295
FFP – For fangers pårørende	295
DUS – Den uavhengige sosialrådgivningen	296
Way-Back	296
<u>Adresseliste</u>	<u>297</u>
<u>Stikkordsregister</u>	<u>302</u>
<u>Andre publikasjoner fra Jussbuss</u>	<u>308</u>

Kapittel 1

Politiavhør

Denne boken omhandler først og fremst hva som skjer under soningen, men vi mener det også er viktig å si noe om det som skjer før soningen starter. De 5 første kapitlene vil derfor gi en oversikt over politiavhør, arrestasjon, fengslingsmøte/varetektsfengsling, opphold i varetekt og dom.

De første timene etter du er arrestert og under avhør er av stor betydning. Det du sier og gjør i denne tiden kan få mye å si for hvordan det går med saken din.

I. Innkalling til politiavhør

Når du blir mistenkt eller anmeldt for noe, er det oftest slik at du først innkalles til avhør. Dette kan skje i forbindelse med at du arresteres, men også i andre sammenhenger. Målet med avhøret er gjerne å finne ut om de skal sikte deg. Politiet skal gjøre deg kjent med hva saken gjelder, samt gjøre deg kjent med retten til å la seg bistå av forsvarer under avhør, før avhøret starter.

Straffeprosessloven av 22. mai 1981 nr. 25 §§ 230 første og tredje ledd, 232 første ledd og straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10 § 333

Du har ingen plikt til å la deg avhøre av politiet og det er derfor ikke straffbart å nekte å snakke under avhør. Det eneste du har plikt til er å oppgi navn, fødselsdato, adresse, samt hva du arbeider med eller hva du studerer. Du behøver eksempelvis ikke si hvem som er arbeidsgiveren din eller hvilken skole du går på. Selv om du ikke har forklaringsplikt, plikter du likevel etter innkalling å møte på politistasjon eller lensmannskontor for å avklare om du er villig til å forklare deg for politiet.

Straffeprosessloven § 232 tredje ledd

Hvis du er under 18 år, bør en verge som regel få lov til å være tilstede under avhøret og gis mulighet til å uttale seg.

Straffeprosessloven § 92 annet ledd

Under det eventuelle avhøret kan ikke politiet komme med verken løfter, trusler eller tvang. Du skal gis anledning til å få sedvanlige måltider og nødvendig hvile.

II. Forklaringen din

Hvorvidt det er lurt av deg å forklare deg eller ikke, avhenger av hvorfor du er arrestert, hvordan politiet går fram under avhøret og din rolle i saksforholdet. Er du uskyldig vil det for din egen del som regel uten unntak være lurt å gi forklaring. Dette fordi din forklaring da gjerne fører til at saken henlegges.

Dersom du finner det fornuftig å avgi forklaring under avhør, er det en del ting det kan være greit å huske på:

- t_ Tenk deg godt om før du sier noe.
- t_ Ikke si at du er enig eller gi inntrykk av at du er enig, dersom du ikke er helt sikker på at dette er riktig.
- t_ Si fra dersom du tror at du kanskje kan ha misforstått noe av det politiet sier eller at du tror noe av det du har sagt kan misforstås.
- t_ Dersom politiet stresser deg til å avgi svar før du har fått tenkt deg godt om, bør du vente med å svare til du har fått ryddet tankene dine. Bruk den tiden du trenger. Husk at du ikke har plikt til å forklare deg. Husk også på at det du sier i avhør kan benyttes mot deg i en eventuell sak og at du da vil bli konfrontert med det du har sagt.

Hvis du blir sliten eller av andre grunner føler behov for en pause, så be om det. Under lange avhør har du krav på pauser.

Selv om du under avhør blir lovet mildere behandling, eller å få slippe arrestasjon dersom du er samarbeidsvillig og enig med politiet under avhør, kan du ikke være sikker på at løftene blir holdt. Husk at dersom saken kommer for retten vil ikke domstolen nødvendigvis ta hensyn til hva som eventuelt har blitt lovet av politiet. Skulle de likevel love deg noe, bør du sørge for å få det skriftlig.

Straffeprosessloven
§ 233

Hvis du tilstår under avhør, skal politiet spørre deg om du erkjenner straffeskyld. Straffeskyld betyr at du mener at du har forbrutt deg mot en lovbestemmelse og at det ikke er grunner som kan tale for å frikjenne deg. Hvis du eksempelvis mener at du ikke var tilregnelig i gjerningsøyeblikket eller at det var selvforsvar, er det viktig at du svarer nei på spørsmålet om straffeskyld.

Dersom du velger å avgi forklaring, skal denne skrives ned av politiet. Forklaringen blir så lest opp eller du kan lese den selv dersom du foretrekker det. Du blir deretter bedt om å underskrive den. Det er viktig at du leser nøye gjennom det som er skrevet og sjekker at det som står der er det du mener å ha forklart. Hvis du er uenig i noe av det som står der eller mener at det er upresist, må du si fra med en gang slik at dette skrives ned på forklaringen.

Straffeprosessloven
§ 230 tredje og femte ledd

Det er igjen grunn til å minne om at det du velger å si under avhøret kan få stor betydning for en eventuell rettssak. Dette gjelder særlig det som står i den skrevne forklaringen, men også annet du har sagt kan få betydning. Selv om du ved eventuelle senere avhør går bort fra den første forklaringen, vil denne alltid stå sterkt. Du kan dermed risikere at den minst heldige forklaringen er den som blir vektlagt.

III. Advokat og tolk

Straffeprosessloven
§§ 98 første ledd,
100 annet ledd

Du har rett til å ha med en advokat under politiavhøret. Dersom du er pågrepet og politiet planlegger å holde deg arrestert i over 24 timer har du rett til advokat på det offentliges regning. Vedkommende vil også kunne bistå deg ved et avhør. I andre tilfeller vil du kunne få dekket advokat gjennom det offentlige dersom «særlige grunner» taler for dette. Advokaten må da søke om særlig oppnevning. Hvis det blir sak, skal du ha advokat. Hvis det blir sak, skal du ha advokat.

Påtaleinstruksen
§ 9-4

Dersom du har språkproblemer, har politiet plikt til å skaffe deg en tolk. Tolken skal være en nøytral part som bare oversetter politiets spørsmål og dine svar. Han eller hun skal altså ikke selv ta stilling til det som blir sagt under avhøret. I Oslo har politiet egne tolker. Det er også mulighet for å få hjelp av den kommunale tolketjenesten der dette finnes.

EMK art. 6 nr. 3 a

Hvis du på tross av tolkens hjelp har problemer med å forstå det som sies i avhøret, eller tolken ikke forstår dialekten du snakker, bør du sørge for at dette skrives ned i forklaringen, eller be om en annen tolk. Dette er viktig slik at du ikke senere blir konfrontert med uttalelser som er avgitt uten at du har skjønt helt hva du har blitt spurt om.

Kapittel 2

Arrestasjonen

I. Hvilken rett har politiet til å arrestere deg?

1. Fire-timers regelen

Politi-loven
av 4. august 1995 nr.
53 § 8

Politiet kan ta deg med inn til stasjonen og holde deg der i inntil fire timer.

Du behøver ikke være mistenkt for en forbrytelse. Det er tilstrekkelig at de mener du har forstyrret den alminnelige ro og orden, nektet å fjerne deg fra et sted på tross av at du har blitt bedt om det, at de tviler på at du har oppgitt ditt riktige navn, fødselsdato, fødselsår, stilling eller bopel, eller at de finner deg i nærheten av et sted hvor det nylig har vært utført en kriminell handling. De har imidlertid ikke lov til å holde deg mer enn fire timer etter denne bestemmelsen. Tiden begynner ikke å løpe før etter at du er registrert på stasjonen. Oppholdet i politibilen regnes altså ikke med.

2. Anholdelse ut over fire timer

Straffeprosessloven
§§ 171-174

Hvis politiet skal kunne holde deg i mer enn fire timer, må det være basert på at de mistenker deg for en bestemt forbrytelse eller forseelse. Den forbrytelsen de mistenker deg for, må kunne føre til mer enn seks måneders fengsel. Det er imidlertid unntak fra dette, eksempelvis der du tas på fersk gjerning. Det er den maksimale tiden den aktuelle forbrytelsen kan gi som er av betydning, altså den øvre strafferamme, ikke hva du i det konkrete tilfellet kan komme til å få av straff. Du har krav på å få vite hva de mistenker deg for.

Les mer om dette i
kapittel 3

Når du arresteres etter disse bestemmelsene, regnes du som siktet. Dette gjelder uansett om politiet bruker betegnelsen siktet eller ikke. Når du blir siktet, gir dette deg visse rettigheter. Dette kommer vi nærmere tilbake til senere i boken.

Straffeprosessloven
§ 183

Hvis politiet holder deg arrestert uten at lovens vilkår er oppfylt, er dette en ulovlig frihetsberøvelse. Les slutten av dette kapitlet for å se hva du kan gjøre dersom du mener du er urettmessig behandlet av politiet.

II. Ting det er greit å vite i forbindelse med arrestasjonen

1. Selve arrestasjonen

Straffeloven
av 22. mai 1902 nr. 10
§ 127, 329

Dersom du blir arrestert, kan det være greit å vite at du ikke bør sette deg til motverge, ettersom du da lett vil risikere å bli dømt for politivold. Dette gjelder selv om du er av den mening at politiet bruker mer makt enn nødvendig. Eventuelle innsigelser mot behandlingen, bør heller reises på et senere tidspunkt. Du har en omfattende plikt til å følge politiets ordre. Hvis du motsetter deg slik ordre, kan du bli straffet med bøter eller fengsel.

2. Hva har du plikt til å oppgi?

Straffeloven
§ 333

På forespørsel plikter du å oppgi korrekt navn, fødselsdato, adresse og hva du studerer eller arbeider med. Dersom du ikke gir disse opplysningene kan du bli straffet.

Politoloven
§ 20

Du har krav på å få vite en polititjenestemanns navn eller tjenestenummer, grad eller stilling så langt tjenesteforholdene tillater det.

3. Har du rett til å underrette andre dersom du blir arrestert?

Straffeprosessloven
§ 182

Du har ikke krav på å selv få varsle dine pårørende om at du er arrestert, men du kan navngi en person som skal få beskjed. Politiet plikter da å kontakte vedkommende, med mindre det ville anses for å være til vesentlig skade for etterforskningen å gjøre dette. Dersom politiet mener underretning kan føre til slik skade, avgjøres spørsmålet om meddelelse første gang du er i fengslingsmøte. Imidlertid vil politiet ofte gi deg lov til å ringe selv dersom du spør om dette.

Dersom du ikke ønsker at noen skal få vite om arrestasjonen vil dette ikke bli gjort, med mindre særlige grunner taler for det.

Er du mindreårig vil politiet som regel kontakte dine pårørende uansett om du vil eller ei.

Det er viktig å presisere at det ikke vil bli gitt varsel dersom du kun er innbrakt etter fire-timers-regelen, da dette ikke regnes som en arrestasjon.

4. Ansvar for barn

Hvis du har ansvar for barn, bør du be om å få ringe en som kan ta seg av barnet. Dette er viktig for å unngå at barnevernet blir koblet inn.

5. Eiendelene dine, ransaking m.m.

Straffeprosessloven
§ 178

Når politiet arresterer deg kan de ta fra deg penger og andre verdisaker, gjenstander de mener du kan skade deg selv eller andre med, ting de tror kan tjene som bevis i saken, samt de eventuelle gjenstander du har som er ulovlig å eie. Ved løslatelse har du krav på få tilbake alt du hadde som er lovlig å eie, med mindre det skal brukes som bevis i saken.

Straffeprosessloven
§ 207

Politiet skal så vidt det er mulig gi deg kvittering for det som blir besluttet beslaglagt. Dette kan være av betydning eksempelvis dersom du mener at beslaget er ulovlig, eller du av andre grunner mener det er viktig å få en oversikt over hva som blir tatt fra deg. En kvittering kan være nyttig blant annet dersom du velger å bringe saken inn for retten med påstand om ulovlig beslag og politiet hevder at det ikke er tatt beslag.

Straffeprosessloven
§§ 197, 198, 200, 201

I utgangspunktet skal politiet ha forhåndstillatelse fra retten før de kan kreve å få ransake eksempelvis boligen din eller deg som person. Unntaket er dersom politiet følger såkalte «ferske spor» eller det er grunn til å tro at bevis vil gå tapt dersom ransaking ikke foretas umiddelbart. Politiet har plikt til å fortelle deg hvorfor de ønsker å ransake. Dersom det er du som skal ransakes, kan du be om at ransakingen gjøres av en person av samme kjønn som deg.

Dersom du mener at det er foretatt en urettmessig ransaking, bør du vurdere om det er grunnlag for å kreve erstatning for den behandlingen du er blitt utsatt for. Har du en advokat bør du drøfte dette med vedkommende.

6. Fingeravtrykk, foto og DNA

Straffeprosessloven
§ 160

Hvis politiet mistenker deg for et forhold som kan medføre mer enn bøtestraff, kan de kreve å få registrere deg ved å ta fingeravtrykk og fotografi.

Straffeprosessloven
§ 160 a

Straffeprosessloven gir dessuten politiet adgang til å opprette et DNA-register over straffedømte personer. DNA-prøver kan innhentes selv om personen ikke kan dømmes, for eksempel fordi vedkommende var under den kriminelle lavalderen eller at han/hun ble erklært sinnssyk i gjerningsøyeblikket.

III. Rett til forsvarer

Straffeprosessloven
§ 98

Dersom du er innbrakt på grunnlag av fire-timers regelen, har du ingen rett til å kontakte advokat. Er du mindreårig skal imidlertid dine foresatte varsles. Hvis du derimot er innbrakt som siktet for en straffbar handling, har du alltid rett til å få snakke med en advokat etter eget valg. Politiet har plikt til å informere deg om din rett til advokat. Gratis advokat får du imidlertid først når det er klart at du ikke vil løslates innen 24 timer etter pågripelsen.

IV. Maktmisbruk og feil fra politiets side

Når du har vært i kontakt med politiet i forbindelse med innbringelse, avhør eller arrestasjon, kan det hende du mener at det er benyttet unødvendig makt eller at det er begått andre feil. Dersom du ønsker å gjøre noe med dette, må du inngi en anmeldelse til det politikammeret du mener har gjort noe klanderverdig. Saken vil da bli etterforsket av spesialenheten for politisaker (spesialenheten). Politiet skal, dersom du spør, opplyse deg om denne muligheten til klage.

Vil du ha hjelp i forbindelse med en slik anmeldelse kan du kontakte en advokat.

Juss-Buss, JURK, Jusshjelpe i Nord-Norge, Jusshjelpe i Midt-Norge og Jussformidlingen i Bergen kan assistere deg dersom du trenger hjelp til å finne liste over advokater i området.

Kapittel 3

Fengslingsmøte og varetektsfengsling

Straffeprosessloven
av 22 mai 1981 nr.
25 § 183

Mange som blir arrestert, avhøres og settes på glattcelle, men slipper ut etter noen timer. Da er det ikke aktuelt med fengslingsmøte. Om politiet ønsker å holde deg i varetekt, skal det snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen avholdes et fengslingsmøte. Imidlertid er det ikke normalt å holde fengslingsmøter i helgene og helligdager, og du kan derfor bli sittende over helgen i varetekt uten at du har vært i tingretten.

Fengslingsmøtet vil bli holdt i tingretten nær der du sitter i arrest. I fengslingsmøtet vil kun spørsmålet om varetektsfengsling bli avgjort. Det vil ikke bli avgjort om du anses som skyldig i det du er siktet for. Likevel kan det som blir sagt i fengslingsmøtet ha stor betydning for hvordan det vil gå videre med saken din. For eksempel kan forklaringen din fra fengslingsmøtet bli lest opp under hovedforhandlingen, der-som du da avgir en forklaring som avviker fra det du tidligere har sagt.

Les mer i kapittel 24 om
løslatelsestidspunkt

Dersom du blir idømt fengselsstraff, vil den tiden du har vært i varetekt bli trukket fra soningstiden. Dersom du blir arrestert i forbindelse med forholdet du senere får fengselsstraff for, skal også tiden fra pågrepelse til du blir besluttet varetektsfengslet regnes med i soningstiden.

I. Fengslingsmøtet

Hvordan møtet gjennomføres, kan variere noe fra sted til sted. I det følgende vil vi beskrive hvordan møtet som regel vil arte seg.

Straffeprosessloven
§§ 90-93, 184 og følgende

Politiet vil starte med å legge frem hva de mener du har gjort og hvilke lovbestemmelser de mener du har brutt. Deretter forklarer politiet hvorfor de mener du skal sitte i varetekt.

Det er så tid for utspørring av deg. Du vil først bli avhørt av dommeren, deretter av politiet og til slutt av forsvareren din. Du har ikke noen plikt til å oppgi annet enn navn, fødselsdato, stilling og adresse. I hvilken grad det vil lønne seg for deg å gi en videre forklaring, bør du diskutere med advokaten din i forkant av fengslingsmøtet.

II. Vilkår for når politiet kan kreve varetektsfengsling

Straffeprosessloven
§§ 171-173, 184 og følgende

Politiet må for det første ha skjellig grunn til å mistenke deg for å ha gjort en bestemt straffbar handling, før de krever varetektsfengsling. Med skjellig grunn menes at det foreligger sannsynlighetsovervekt for at du har begått den straffbare handlingen. For det andre må forholdet kunne føre til mer enn seks måneders fengselsstraff. Dette utgjør de generelle vilkårene for varetektsfengsling. Videre må det enten være fare for at du vil flykte, ødelegge bevis eller begå nye straffbare handlinger. Der- som du har tilstått en svært alvorlig forbrytelse eller det fore- ligger svært sterke bevis mot deg for dette, kan allmennhetens rettsfølelse også brukes som grunnlag for varetektsfengsling. Det holder at ett av disse vilkårene er oppfylt.

Hvis politiet kommer til å reise forvaringssak eller sak om over- føring til tvungen psykisk helsevern, som følge av det du er siktet for, kan også dette begrunne varetekt. Disse betingelsene er skjønnsmessige, og det innebærer at dommeren må foreta en konkret helhetsvurdering for å avgjøre om det er grunnlag for varetektsfengsling i ditt tilfelle.

Har politiet klare bevis på deg, og det er grunn til å tro at du vil få en streng ubetinget straff, vil du normalt bli varetekts- fengslet. I praksis blir man varetektsfengslet frem til politiet har hatt tid til å etterforske saken nærmere, slik at faren for bevis- forspillelse reduseres.

III. Mulighetene for å slippe varetektsfengsling

Du kan unntaksvis slippe varetekt, selv om vilkårene er oppfylt. Dette er imidlertid meget uvanlig, men kan skje dersom retten mener at varetektstiden vil være spesielt belastende for deg sammenlignet med andre. Eksempler på dette kan være at du har fast arbeid som du kan risikere å miste, at du må avbryte en utdanning, at du er under 18 år eller er meget gammel,

Straffeprosessloven
§§ 170 a, 174
Påtaleinstruksen
kapittel 9

at du har familieforpliktelser, eller du er alvorlig syk. Dette er forhold retten kan ta hensyn til, men det er ingen automatikk i at du slipper varetekt selv om en av disse grunnene er til stede. Et alternativ kan være at varetektstiden settes kortere enn det politiet i utgangspunktet ønsker.

Straffeprosessloven
§ 181, 188

Et alternativ til varetekt, er at du ilegges meldeplikt. Dette innebærer at du må melde deg til politiet til bestemte tider, at du ikke skal forlate et bestemt område, eller lignende. Dersom meldeplikt skal ilegges, må du si deg enig i vilkårene for å bli løslatt. Løslatelse mot kausjon, deponering og pantsettelse blir i praksis ikke brukt i Norge.

IV. Brev og besøk

Straffeprosessloven
§ 186
Les mer i kapittel 4
om opphold i varetekt

Om retten mener at bevis i saken kan bli ødelagt hvis du får ha kontakt med noen utenfor fengselet, kan dommeren bestemme at du ikke får motta brev og/ eller besøk. Selv om du har brev- eller besøksforbud, har du normalt rett til å se på tv, høre på radio eller lese aviser. Retten kan imidlertid nekte deg også dette, samt bestemme at all kontakt gjennom besøk, telefon og lignende skal gjennomføres under kontroll av politiet. Du har uansett krav på ukontrollert skriftlig og muntlig korrespondanse med din forsvarer.

V. Fullstendig og delvis isolasjon under varetekt

Straffeprosessloven
§§ 186, 186 a

Med ikrafttredelse fra 1. oktober 2002 er det nå gitt regler om delvis og fullstendig isolasjon i straffeprosessloven. Lovendringene om varetekt i isolasjon skal dels sikre en mer betryggende behandling av spørsmålet om hvorvidt varetektsinnsatte skal undergis fullstendig eller delvis isolasjon.

Fullstendig isolasjon vil si at den fengslede utelukkes fra felleskap med alle andre innsatte. Ved delvis isolasjon utelukkes den fengslede fra samvær med bestemte andre innsatte. Det er gitt egne vilkår for fullstendig isolasjon som er strengere enn for delvis isolasjon, brev- og besøksforbud og andre forbud og restriksjoner. I tillegg er det gitt nye regler om varetektsfradrag ved fullstendig isolasjon, se nedenfor.

1. Fullstendig isolasjon

Straffeprosessloven
§ 186 a første ledd

Ved fullstendig isolasjon skal den fengslede utelukkes fra fellesskap med alle andre innsatte. Fullstendig isolasjon kan kun besluttes når fengslingsgrunnen er bevisforspillelsesfare. De øvrige fengslingsgrunnene etter straffeprosessloven kan altså ikke brukes for å oppnå fullstendig isolasjon (se avsnitt II ovenfor). I tillegg må det være en «nærliggende fare» for at den siktede vil forspille bevis dersom han ikke holdes fullstendig isolert. Man kan med andre ord ikke holdes fullstendig isolert hvis varetektsfengsling i seg selv er nok til å hindre bevisforspillelse, eller hvis det er tilstrekkelig med delvis isolasjon.

Straffeprosessloven
§ 170 a

Isolasjon skal kun benyttes når alle lovens vilkår er oppfylt, og kan ikke benyttes dersom det etter sakens art og forholdene ellers vil være et uforholdsmessig inngrep.

Et formål med lovendringen er at fullstendig isolasjon ikke skal brukes mer enn strengt nødvendig. Både påtalemyndighetene og retten har ansvar for at fullstendig isolasjon bare skal vare så lenge det er tilstrekkelig grunn til det, og isolasjonen ikke må anses for å være et uforholdsmessig inngrep. Det understrekes også at det er særlig viktig å holde rede på hvordan isolasjonen virker på den siktede, om nødvendig ved hjelp av legeundersøkelse. Her har også forsvareren din en viktig rolle.

Straffeprosessloven
§ 186 a første ledd

Hvis du er under 18 år, gjelder det særlig strenge vilkår. I denne sammenheng kan fullstendig isolasjon kun benyttes hvis det er særlig påkrevd. Bruken av isolasjon overfor unge lovbrøyttere skal altså begrenses mest mulig.

Straffeprosessloven
§ 186 a andre ledd

Retten skal alltid sette en bestemt tidsfrist for isolasjonen. Fristen skal være så kort som mulig, og må, når isolasjon besluttes første gang, ikke overstige to uker. Retten skal i hver sak vurdere om fristen skal settes kortere enn to uker, og lengstefristen på to uker skal ikke virke som en automatisk frist.

Fristen som settes kan forlenges med inntil 2 uker om gangen. Dersom etterforskningens art eller andre særlige omstendigheter tilsier at fornyet prøving etter 2 uker vil være uten betydning, kan retten ved forlengelse sette en lengre frist, men ikke lengre enn 4 uker av gangen. Men også her skal prinsippet om uforholdsmessighet veie tungt, retten kan derfor ikke

beslutte isolasjon hvis det er grunn til å tro at isolasjon vil være en så stor belastning at det blir et uforholdsmessig inngrep, jf. straffeprosessloven § 170 a. Er den siktede under 18 år, kan fristen aldri forlenges med mer enn to uker av gangen.

Straffeprosessloven
§ 186 a tredje ledd,
bokstav a

Videre er det innført lengstefrister i forhold til hvilken straffbar handling siktelsen gjelder, og hvor lang isolasjonen kan være. Når siktelsen gjelder en straffbar handling som kan medføre straff av fengsel inntil 6 år, kan den siktede ikke holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn 6 uker. Dersom siktelsen gjelder flere straffbare handlinger som samlet kan føre til en straff av mer enn 6 års fengsel, og tungtveiende hensyn gjør det nødvendig, kan den fengslede likevel holdes fortsatt isolert utover seks uker.

Straffeprosessloven
§ 186 a tredje ledd,
bokstav b

Gjelder siktelsen en straffbar handling som kan medføre høyere straff enn fengsel i seks år, kan den siktede ikke holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn 12 uker. Dersom tungtveiende hensyn gjør det nødvendig, kan den fengslede likevel holdes isolert utover 12 uker.

Straffeprosessloven
§ 186 a fjerde ledd

Fengslede under 18 år kan under ingen omstendighet holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn 8 uker. Det gjelder uavhengig av strafferammen, og av om det dreier seg om ett eller flere lovbrudd.

2. Delvis isolasjon

Ved delvis isolasjon skal innsatte utelukkes fra samvær med bestemte innsatte.

Straffeprosessloven
§ 186

Delvis isolasjon er regulert i straffeprosessloven § 186. Det er imidlertid ikke gitt egne vilkår for bruk av delvis isolasjon. Dermed gjelder de samme vilkår som for forbud og restriksjoner for øvrig etter straffeprosessloven § 186a første ledd, hvor det følger at hensynet til etterforskningen kan tilsi bruk av delvis isolasjon.

Straffeprosessloven
§ 170 a

Delvis isolasjon skal brukes med varsomhet, og skal kun besluttes når det er tilstrekkelig grunn til det. Bruk av isolasjon vil dermed bare være praktisk når noen er fengslet på grunn

av bevisforspillelse, og varetektsfengsling i seg selv ikke er tilstrekkelig til å hindre den siktede i å forspille bevis. Videre kan isolasjonen ikke være et uforholdsmessig inngrep. Ved denne vurderingen må man se på både den totale bruken av forbud og restriksjoner etter straffeprosessloven § 186, og på hvor lenge den delvise isolasjonen har vart. I denne sammenheng er det av betydning hvilket omfang isolasjonen har og hvilken belastning den innebærer for den siktede.

Straffeprosessloven
§ 186 annet ledd

Det vil kunne variere hvor mange man nektes samvær med, ytterpunktene kan være at man nektes samvær med en person, for eksempel en medsiktet i samme sak, eller at man bare gis rett til samvær med en eller noen få personer. Retten kan overlate til påtalemyndighetene å bestemme hvilke innsatte den fengslede skal utelukkes fra samvær med.

3. Varetektsfradrag

Straffeloven
av 22. mai 1902 nr.
10 § 60 første ledd,
andre punktum

Etter straffeloven § 60 skal dømte personer som har vært undergitt frihetsberøvelse i anledning av saken, ha et fradrag i straffen som tilsvare antallet dager de har vært frihetsberøvet. Bestemmelsens annet punktum i første ledd, bestemmer at det skal gis et ekstra fradrag i straffen i de sakene hvor den siktede har vært underlagt frihetsberøvelse i fullstendig isolasjon. Opphold i politiarrest gir fradrag tilsvarende fullstendig isolasjon. Den domfelte skal ha et absolutt krav på fradraget, spørsmålet er ikke overlatt til rettens skjønn.

Med fullstendig isolasjon siktes det først og fremst til isolasjon etter endringer i straffeprosessloven § 186 a (se ovenfor under «Fullstendig isolasjon»). Men innsettelse i politiarrest innebærer også ofte i praksis at den siktede blir holdt fullstendig isolert. I slike tilfeller skal også isolasjonen gi krav på ekstra fradrag.

Straffeloven
§ 60 første ledd,
første punktum

Tilleggsfradraget for fullstendig isolasjon skal tilsvare én dag for hvert påbegynte tidsrom av to døgn som den domfelte har vært isolert. En domfelt som har vært isolert i 14 dager under etterforskningen, har altså krav på et ekstra fradrag i straffen på syv dager. Isolasjonen må ikke ha vart hele det siste døgnet i todagersperioden for å gi et ekstra fradrag. Det er tilstrekkelig at dette døgnet er påbegynt. Beregningen starter fra det klokkeslettet isolasjonen startet, ikke fra midnatt det aktuelle døgnet. Det er i tillegg vektlagt at det må legges

opp rutiner som sikrer at klokkeslettet går nøyaktig frem av saksdokumentene. Fradraget på grunn av isolasjon kommer i tillegg til fradraget etter straffeloven § 60 første ledd første punktum. Etter straffeloven § 60 første ledd første punktum skal man få varetektsfradrag for hele den tiden man har sittet i varetekt. Den som løslates etter 14 dager i fullstendig isolasjon, har dermed krav på et samlet fradrag på 21 dager. Ved delvis isolasjon gis det ikke en automatisk rett til fradrag, men retten vil ved straffutmålingen kunne ta hensyn til at den siktede har vært underlagt delvis isolasjon.

VI. Forsvareren din

Straffeprosessloven
kapittel 9

I fengslingsmøtet har du rett på en forsvarer (advokat) som blir betalt av det offentlige. Vedkommendes oppgave er å ivareta dine interesser og følgelig fremheve forhold som taler for at du bør løslates. Om du ønsker en spesiell advokat, kan du få det dersom vedkommende har anledning. Advokaten du får i forbindelse med fengslingsmøtet, beholder du så lenge du sitter i varetekt, om du da ikke ønsker å bytte advokat. Forut for fengslingsmøtet bør du insistere på å få en lengre samtale med forsvareren din. Som regel vil du i praksis kun få noen minutter før fengslingsmøtet begynner.

Om advokaten din glemmer å si noe under møtet, har du selv muligheten til si det. Men rent taktisk kan det være lurt å la advokaten din snakke for deg eller eventuelt be advokaten si det for deg.

VII. Hvor lenge blir du sittende i varetekt?

Straffeprosessloven
§ 185

Du vil normalt ikke bli varetektsfengslet for mer enn fire uker av gangen. Bli du ikke løslatt, eller saken din ikke kommer opp for retten innen fire uker, vil det bli holdt et nytt fengslingsmøte om forlengelse av varetekten. I enkelte saker mener politiet at de trenger mer enn fire uker, og da kan dommeren avgjøre å sette en lengre frist. Dette gjelder spesielt de mer alvorlige forbrytelsene, hvor det kreves en mer omfattende etterforskning, eller hvor det foreligger særlige omstendigheter som tilsier at fornyet prøving etter fire uker vil være uten betydning.

Straffeprosessloven
§ 170 a

Ved hvert fengslingsmøte skal det vurderes og avgjøres om betingelsene for å holde deg i varetekt fremdeles er tilstede.

Det finnes ingen regel om hvor mange ganger fengslingen kan besluttes forlenget, og i de mest alvorlige, kompliserte sakene forekommer det at man sitter i varetekt i mer enn ett år.

Dersom politiet mener at de ikke har noen grunn til å holde på deg, skal de beslutte å slippe deg ut fra varetekten.

VIII. Klage (anke)

Straffeprosessloven
§ 184 andre ledd

Avgjørelsen om varetekt skal være begrunnet og inneholde årsaken til at retten mener du bør varetektsfengsles. Det skal også grunngis hvorfor de mener det er god grunn til å mistenke deg for det straffbare forholdet. Det skal også gå frem av kjennelsen at fengsling ikke er et uforholdsmessig inngrep. Om du mener det er feil at du skal varetektsfengsles, har du rett til å påklage kjennelsen. Dette må du imidlertid gjøre før det har gått to uker fra avgjørelsen ble meddelt deg, om ikke en annen tidsfrist er satt.

Straffeprosessloven
kapittel 26

En klage i denne forbindelse ble tidligere kalt et kjæremål, men går i dag under den vanlige betegnelsen anke. Utføringen av anken bør du be advokaten din hjelpe deg med. Anken avgjøres av lagmannsretten, og du må sitte i varetekt til denne er avgjort. I ytterst få tilfeller kan du kreve å legge frem varetekts spørsmålet for Høyesterett, men i praksis skjer dette svært sjelden. Om det opprinnelig ble vedtatt at du skulle løslates, kan politiet påklage kjennelsen. Politiet vil som regel vil be om at du skal sitte i varetekt i perioden fra politiet fremsetter anken til avgjørelsen er tatt (oppsettende virkning). Det er opp til retten å vurdere om politiet skal få dette innvilget.

IX. Erstatning ved frifinnelse

Straffeprosessloven
kapittel 31

Varetektstiden kan som tidligere nevnt bli langvarig, og er ofte en meget hard påkjenning. Om du blir frifunnet etter å ha sittet i varetekt, kan du søke staten om erstatning. Dette kan du også gjøre om saken henlegges. For å bli tilkjent erstatning må du selv sannsynliggjøre at du ikke har foretatt den handlingen du ble mistenkt for å ha gjort. Om du ønsker en slik erstatning, bør du be om hjelp fra en advokat. Juss-Buss eller et av de andre studentrettshjelpstiltakene som er nevnt bak i boka, kan hjelpe deg med å skaffe en liste over aktuelle advokater.

Kapittel 4

Opphold i varetekt

Det er ikke avgjort om du regnes som skyldig i den straffbare handlingen, selv om du varetektsfengsles. Varetekt blir ikke betegnet som straff, men for mange er det likevel en av de verste delene av fengselsoppholdet. En viktig grunn til dette er all usikkerheten rundt din egen fremtid. Du vet ikke hvor lenge du blir sittende, hva som skjer ute eller hvordan fengselet fungerer.

I. Rutiner i fengselet, fengselets ansatte

Fengselet er et isolert samfunn med sine helt spesielle regler og rutiner. Rutinene kan variere fra fengsel til fengsel, men alle fengslene er i utgangspunktet underlagt de samme reglene om straffegjennomføring. Disse reglene fremgår av i straffegjennomføringsloven, forskriftene til loven og retningslinjene.

Straffegjennomføringsloven
§ 46
Retningslinjene
punkt 4.1 bokstav a

Det står lite om det enkelte fengsels rutiner i selve lovverket. Imidlertid har det enkelte fengsel utarbeidet egne instruksjoner om sine bestemte rutiner. Her er det for eksempel beskrevet når det er mat og når det er adgang til å dusje. Du kan spørre de ansatte om innholdet av disse instruksjonene. Du kan også for eksempel be om toalettsaker, om du ikke har fått det ved innsettelse i cella. Det er også lurt å finne ut når første handeldag er, og hvilke rutiner det er for klesvask og sengetøysskift.

Les mer i kapittel 8
om kontaktbetjent

Som varetektsinnsatt har du rett til å snakke med fengselets ansatte på lik linje med de som sitter på dom, og fengselet skal ved behov vurdere om du skal få en kontaktbetjent.

II. Varetektsoppholdet

Straffegjennomføringsloven Som varetektsinnsatt må du rette deg etter fengselets regler, slik § 46 jf. § 2 andre ledd vanlige domsinnsatte må. Sitter du i varetekt med restriksjoner, skal fengselet særlig legge forholdene til rette, slik at de skadelige virkningene av fengselsoppholdet blir redusert i størst mulig grad.

1. Arbeid, opplæring, program og andre tiltak

Straffegjennomføringsloven
§ 49
Forskriften
§ 4-3
Retningslinjene
punkt 4.4

Du kan ikke pålegges å delta i fellesaktiviteter. Men om du er interessert, skal fengselet prøve å tilrettelegge det for deg. Dersom du sitter i varetekt med restriksjoner har fengselet plikt til å legge til rette for aktiviteter som ikke omfattes av restriksjonen, for eksempel trim, spill, selvstudier og brevkurs.

Det er også anledning til skolegang i fengselet. Er du midt i utdanningen, eller du tror du kommer til å sitte i varetekt lenge, burde du ta kontakt med skoleavdelingen for å søke på skoleplass. Du har imidlertid ikke krav på et skoletilbud mens du sitter i varetektsfengslet.

2. Fremstilling og permisjon

Straffegjennomføringsloven
§ 46
Retningslinjene punkt 4.1
bokstav d
Les mer i kapittel 15 om
permisjon og fremstilling

Som varetektsinnsatt vil du som regel ikke bli innvilget fremstilling eller permisjon. Skulle det oppstå spesielle situasjoner, kan du likevel søke om fremstilling eller velferdspermisjon. Ved en eventuell fremstilling eller permisjon vil politiet bli spurt om de anser det for tilrådelig, og deres mening vil bety mye i denne vurderingen.

3. Reaksjon

Les mer i kapittel 14
om reaksjon og utelukkelse

Selv om du sitter i varetekt, kan du bli ilagt reaksjoner etter de samme reglene som gjelder for domsinnsatte. Du kan for eksempel nektes samvær med de andre innsatte, eller miste retten til TV for en periode. Varetektstiden din kan imidlertid ikke forlenges som en reaksjon.

4. Klagerett

Les mer i kapittel 22 om
søknader og klager

Som varetektsinnsatt har du full klagerett på de vedtak som omfatter deg og dine forhold. Hvis du føler deg urettferdig behandlet, eller er usikker på om fengselet har behandlet deg i henhold til reglene, kan du klage. Du har rett til å få hjelp av de ansatte til å skrive klagen. Du kan også be advokaten din, Juss-Buss, JURK, Jusshjelpe i Midt-Norge, Jusshjelpe i Nord-Norge eller Jussformidlingen i Bergen om hjelp. Adressene til rettshjelpstiltakene finner du bak i boken.

5. Plassering av varetektsinnsatte

Straffegjennomføringsloven
§ 47
Retningslinjene
punkt 4.2

Ved innsettelse i varetekt skal du som hovedregel bli satt i et fengsel nær hjemstedet ditt. Dette gjelder særlig om du har barn, eller er ung. Dersom politiet mener at det kan gå utover etterforskningen, eller ditt forsvar, kan du likevel bli plassert i en annen anstalt. Plasshensyn vil også gjøre seg gjeldende.

Straffegjennomføringsloven
§§ 47, 14 tredje ledd
Retningslinjene
punkt 4.2 d

Om du ønsker å bli overført til et annet fengsel, kan du søke om dette. Årsakene til at du ønsker overføring kan være mange, og fengselet plikter å behandle søknaden din. Politiet vil imidlertid komme med en uttalelse, og deres innstilling vil veie tungt ved behandling av søknaden forutsatt at det er hensynet til etterforskningen som påberopes.

6. Helse

Straffegjennomføringsloven
§ 46
Retningslinjene
punkt 4.1 b

Som nevnt har du krav til å møte de ansatte i anstalten på lik linje med de andre innsatte. Om du sitter i varetekt med restriksjoner, skal du særlig tas hensyn til. Dette innebærer blant annet at fengselsprest, sosialtjeneste og helsepersonell skal være tilgjengelig for deg.

Du skal normalt få lov til å få besøk av din egen lege eller tannlege, om du skulle trenge det. Dette må du imidlertid avtale med vedkommende. Fengselet vil se på hvor lenge du har vært pasient hos legen din, og om vedkommende er en spesialist. Skulle det oppstå akutte situasjoner, må du nok regne med at fengselet kun gir deg mulighet til å få time hos anstaltens lege eller tannlege.

Straffegjennomføringsloven
§ 51
Retningslinjene
punkt 4.6

Normalt skal du behandles i fengselet, men du kan søke om å bli behandlet utenfor fengselet. Dette gjelder for eksempel om du har en spesiell sykdom som krever spesialkompetanse. Om du mener du trenger behandling av din egen psykolog, fysioterapeut eller annen terapeut, må du dokumentere at du har et særlig behov. Dersom du ikke får den behandlingen du mener du trenger, kan du klage til fylkeslegen.

7. Brev og besøk

Straffegjennomføringsloven
§ 52
Retningslinjene
punkt 4.8

Vanligvis vil muligheten for brev og besøk være den samme for deg som sitter i varetekt som for vanlige domsinnsatte.

Når du har brev- og besøkskontroll, kan du normalt sende og motta brev. De vil imidlertid bli lest av politiet som kan nekte å utlevere brev til og fra deg. Du kan søke om å motta besøk, og fengselet vil da kontakte politiet for å undersøke om besøk kan gjennomføres uten fare for etterforskningen. Det skal ta særlig hensyn til om du har barn.

Straffeprosessloven
§ 186

Det kan avgjøres at besøket skal skje på bestemte vilkår, for eksempel at en politimann overværer besøket. På den måten kan de kontrollere hvilken informasjon som kommer ut eller inn i fengselet. Er du underlagt brev- og besøksforbud, vil du verken kunne motta besøk, eller sende og motta brev. Samtaler og besøk av advokaten din har likevel ingen rett til å kontrollere.

Straffegjennomføringsloven
§ 46
Retningslinjene
punkt 4.1 b

Det kan være godt for deg å ha noen å prate med. Hvis du ikke kan motta besøk eller ringe til noen, kan du søke om å benytte deg av visitorordningen. Dette er frivillige organisasjoner som besøker fengselet til bestemte tider, slik at du skal ha noen utenfor fengselet å snakke med. Ta kontakt med de ansatte i fengselet om du er interessert i å skrive deg på en slik visitorliste.

8. Bruk av egne penger

Straffegjennomføringsloven
§ 50
Retningslinjene
punkt 4.5

Du kan få bruke egne penger fritt så lenge det er forenelig med ro, orden og sikkerhet. Er du i fellesskap med andre innsatte, kan fengselet begrense din mulighet til å bruke egne midler om dette forsurer miljøet, for eksempel at pengene fører til misunnelse, og dette igjen går utover ro, orden og sikkerhet i anstalten.

III. Eiendeler og forpliktelser

1. Eiendeler

Hvis du har eiendeler utenfor fengselet som krever ettersyn, bør du prøve å få kontakt med kjente som kan ta seg av eien-

delene mens du sitter i varetekt. Du kan eventuelt prøve å for- midle kontakt gjennom advokaten din. Fengselets sosialkonsu- lent kan også brukes. Du kan dessuten spørre politiet om å få ta noen telefoner for å få gitt slik beskjed. Om du har tilsyns-fører ved Kriminalomsorgen i frihet, kan det hende at de kan ordne dette for deg.

2. Utgifter

I utgangspunktet må du dekke dine faste utgifter selv om du sitter fengslet.

Fengselet har imidlertid plikt til å prøve å begrense de øko- nomiske skader du påføres ved å sitte i varetekt. Situasjonen er annerledes for deg enn for de som sitter på dom, da en varetekt kan komme brått på. Derfor kan du be om at fengselet i større grad enn under soning av dom, hjelper deg med å opp-fylle forpliktelsene du har utenfor fengselet. Sosialkonsulenten kan for eksempel hjelpe deg med å få kontakt med sosial-kontoret på ditt hjemsted for å søke om sosialstønad. Hvis sosialkontoret eller andre myndigheter ikke dekker utgiftene dine, må du regne med å bruke dine egne penger.

Husleie og enkelte andre utgifter kan du på nærmere vilkår be om å få dekket av sosialkontoret på ditt hjemsted. Sosial- kontoret vil ofte dekke husleien din mens du sitter i varetekt.

Les mer i kapittel 29
om rett til sosialhjelp

Dersom du må leie ut boligen din, kan du søke om fremstilling eller velferdspolis for å få ordnet det. Får du ikke ordnet det selv, kan du spørre om noen andre kan ordne det for deg, eller at politiet/ fengselet eller sosialkontoret gjør det.

IV. Barn

Har du ansvar for barn, er det viktig at du selv straks kontakter noen som kan ta seg av barna mens du sitter i varetekt.

Barnevernloven
av 17. juli 1992 nr
100 §§ 4-12, 4-20
Barnevernloven
§ 7-1
jf. Sosialtjenesteloven
§ 6-6

Barnevernet kan frata deg daglig omsorg hvis du blir fengslet over lengre tid. Derfor er det viktig at du får noen i familien til å bistå deg dersom du har aleneomsorgen for barn. Fengslingen er i seg selv ikke tilstrekkelig for at barnevernet griper inn, men det vil være et tungveiende moment i en helhetsvurdering av hvor godt egnet du er til å ta dag av barna dine.

At barneverntjenesten fratrar deg den daglige omsorgen for barnet ditt, betyr blant annet at barnet vil bli plassert i foster-hjem eller på institusjon. Det skal som nevnt mye til. Du vil som den klare hovedregel ha krav på samvær med barnet, men det kan også avgjøres at du ikke skal få muligheten til å se barna dine i det hele tatt. Samværsnekt skal bare finne sted hvor det er skadelig for barna. Det er Fylkesnemnda som treffer avgjørelse om omsorgsovertakelse, etter begjæring fra barne-verntjenesten. Du vil ha krav på gratis advokat i slike saker for Fylkesnemnda. Du kan også bringe saken inn for domstolen for rettslig overprøving.

Er du blitt fratatt daglig omsorg av Fylkesnemnda, og ønsker å bringe saken inn for retten, bør du så raskt som mulig kontakte advokat. Juss-Buss, JURK, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jusshjelpa i Midt-Norge og Jussformidlingen i Bergen kan hjelpe deg med å finne en oversikt over advokater, hvis du ikke allerede har en.

Kapittel 5

Dom

I. Politiets muligheter etter endt etterforskning

Når etterforskningen er ferdig, og det finnes et grunnlag for å reise straffesak, kan følgende ting skje:

- t_ påtaleunntatelse
- t_ konfliktråd
- t_ informasjon til barnevernet
- t_ forelegg
- t_ forenklet forelegg
- t_ dom i tingretten

1. Påtaleunntatelse

Straffeprosessloven
av 22. mai 1981 nr. 25
§ 69

Selv om du har tilstått eller politiet har bevis for at du er skyldig, kan saken avgjøres med påtaleunntatelse. Det betyr at du verken blir ilagt forelegg, eller at det blir reist noen straffesak mot deg. Påtaleunntatelse gis i de tilfelle der påtalemyndigheten mener at det foreligger særlige forhold. Ofte er det «førstegangsforbrytelser» som blir avgjort på denne måten, men det finnes flere eksempler på at det er gitt påtaleunntatelse for alvorligere saker hvor siktede har gitt opplysninger som medfører oppklaring av andre saker. Også prosessøkonomiske hensyn kan begrunne en påtaleunntatelse.

Påtaleunntatelsen kan være betinget eller ubetinget. Ved betinget påtaleunntatelse vil det bli satt ulike vilkår som du må overholde en viss tid. Eksempler på slike vilkår kan være at du forplikter deg til å melde deg for politiet en periode, at du ikke drikker alkohol, eller at du yter erstatning til den som er fornærmet i saken.

Hvis du får betinget påtaleunntatelse for en forbrytelse, kommer påtaleunntatelsen i strafferegisteret. Derfor kan du kreve at det blir rettssak hvis du mener at du er uskyldig. Dette må du

Straffeprosessloven
§ 71 jf.
Strafferegistreringsloven
av 11. juni 1971 nr. 52
§ 1, nr. 4

gjøre innen en måned etter at du fikk beskjed om påtaleunntakelsen.

2. Konfliktråd

Ved mindre alvorlige forbrytelser hvor det foreligger en tilståelse, kan saken overføres til konfliktrådsbehandling. Det er særlig saker som mindre tyverier eller skadeverk som blir behandlet i konfliktråd.

Straffeprosessloven
§ 71 a jf.
Konfliktrådloven
av 15. mars 1991 nr. 3
Konfliktrådloven
§§ 7, 8, 12

Dersom politiet mener det er grunnlag for at saken kan behandles i konfliktrådet, vil de i avhør spørre deg om du samtykker i dette.

Hvis den fornærmede også samtykker, er det lagt opp slik at du møter den fornærmede ansikt til ansikt, sammen med en konfliktrådsmedler. Hvis du er under 18 år, har vergen din også rett til å være til stede.

Konfliktrådloven
§§ 13, 15, 17

Formålet med møtet i konfliktrådet er å finne en løsning, slik at skaden kan gjøres opp ved en frivillig ordning mellom dere to. Dette kan f.eks være at du betaler erstatning til offeret eller reparerer skaden. Saken er ferdig når avtalen er oppgjort. Hvis ikke meglingen mellom dere fører frem, eller dersom du bryter avtalen, skal påtalemyndigheten varsles og ordinær sak kan reises. Saker som ordnes i konfliktrådet havner ikke i strafferegisteret.

3. Informasjon til barnevernet

Straffeprosessloven
§ 232 a

Hvis du er mellom 15 og 18 år gammel, blir saken din etterforsket på vanlig måte. Med mindre det ikke dreier seg om en bagatellmessig overtredelse, skal påtalemyndigheten underrette barneverntjenesten og institusjonen din, om du bor et slikt sted. Det er påtalemyndigheten som avgjør om tiltale skal reises mot deg, men barnevernstjenesten skal gis anledning til å uttale seg om tiltalespørsmålet.

4. Forelegg

Hvis du er mistenkt for en mindre alvorlig handling, kan politiet gi deg forelegg (bot og/ eller inndragning) i stedet for å reise sak. Det er opp til deg om du vil vedta et forelegg eller ikke.

Straffeprosessloven
§§ 255-261, 242

Hvis du vedtar forelegget, har det samme virkning som en dom. Du har krav på betenkningstid, som vanligvis er fra tre til ti dager. Dette skal stå på forelegget. Du har normalt rett til å se papirene i saken.

Les mer i kapittel 7
om advokathjelp

Hvis du ikke vedtar forelegget, kan politiet reise sak for domstolene. Du har i disse tilfeller ikke rett til fri forsvarer. Unntaks-vis kan retten likevel bestemme at du skal få gratis advokat.

Selv om du har vedtatt forelegget, kan du innen en viss frist bringe vedtakelsen inn for domstolene. Les mer om dette i avsnittet om anke og ny behandling i punkt III.

Vegtrafikkloven
av 18. juni 1965 nr. 4
§ 31b jf.
Tolloven
av 10. juni 1966 nr. 5
§ 68
Strafferegistreringsloven
§ 1

5. Forenklet forelegg

Forenklet forelegg er forelegg som vedtas på stedet. Dette gis for trafikkforseelser og diverse tollsaker. Hvis du ikke vedtar, blir saken anmeldt og får vanlig behandling for domstolene. Forenklet forelegg blir ikke registrert i bøteregisteret.

6. Tingretten avsier tilståelsesdom

Straffeprosessloven
§ 248

Dersom du gir en uforbeholden tilståelse, påtalemyndigheten begjærer det og retten ikke finner det betenkelig, kan du få dom hvis du gir ditt samtykke til det, forutsatt at saken din ikke har en strafferamme på mer enn ti år. Du har krav på forsvarer hvis du kan få mer enn seks måneders fengsel for det du har gjort.

Les mer i kapittel 7
om advokathjelp

Slike saker blir behandlet på en enklere måte enn ved vanlig hovedforhandling i tingretten; det vil kun være én dommer, og det blir ikke ført vitner for å bevise skyld. Du kan imidlertid be om å få føre vitner som kan ha betydning for straffutmålingen (gjerne noen som kan si noe om at du har endret livsførsel siden du begikk den straffbare handling).

Dommeren vil ha tilgang på sakens dokumenter og har i realiteten kun til oppgave å kontrollere at vilkårene for pådømmelse er tilstede, og å fastsette en passende straff.

Som hovedregel skal tilståelsesdom gi deg en mildere straff. Dette er begrunnet med at du skal ha noe igjen for å tilstå, samt at du sparer samfunnet for penger ved den enklere

behandling for politi og domstol. Når en straffesak er egnet for tilståelsesdom, spør politiet i politiavhør den siktede om vedkommende samtykker til å få saken pådømt på denne måten.

7. Hovedforhandling for tingretten eller lagmannsrett

Straffeprosessloven
§ 5 første ledd

Alle straffesaker som ikke avgjøres med påtaleunntatelse, forelegg, i konfliktrådet eller ved tilståelsesdom, skal behandles i tingretten.

Straffeprosessloven
§§ 278, 305

Det rettsmøtet der domstolen avgjør om du er skyldig, og eventuelt hva slags straff du skal ha, kalles hovedforhandlingen. Det er dette som er selve rettssaken. Hovedforhandlingen er muntlig. Det vil si at retten bare skal ta hensyn til det som sies og legges frem under hovedforhandlingen.

Straffeloven
av 22. mai 1902 nr.
10 § 167

Som tiltalt har du møteplikt, men ingen plikt til å forklare deg. Grunnen til dette er at du skal slippe å velge mellom å tilstå og å lyve. Men selv om du lyver, så er det allikevel ikke straffbart. Som regel vil det være en fordel for deg å avgi forklaring. Du bør benytte den anledning du har til å gi dommeren ditt syn på saken. Dette er særlig viktig hvis aktor, vitner eller etterforskerne fra politiet sier noe som du mener er galt.

Straffeprosessloven
§ 290
Les mer i kapitlene 1-3 om
politiavhør, arrestasjon
fengslingsmøte og
varetektsfengsling

Hvis du i retten har endret forklaringen din fra hva du sa under politiavhørene, vil aktor som regel konfrontere deg med din tidligere forklaring, og lese opp denne i retten. Derfor er det viktig å være nøye med hva du sier og hva som blir skrevet ned når du avgir forklaring til politiet eller i fengslingsmøtet.

Les mer i kapittel 7
om advokathjelp

Du har rett til å bruke forsvarer under hele saken. Dette skal du få beskjed om. Men du har ikke alltid rett til gratis forsvarer.

II. Hovedforhandling for tingretten

Straffeprosessloven
kapittel 22 og 5
Domstolloven
kapittel 5

I hovedforhandling for tingretten er det i utgangspunktet én fagdommer og to meddommere. Meddommerne skal representere «mannen i gata», og de vil vanligvis ikke være jurister. Fagdommeren og de to meddommerne avgjør skyldspørsmålet sammen. Avgjørelsen tas etter vanlig flertallsbeslutning; mener to dommere at du ikke er skyldig, frifinnes du.

Straffeprosessloven
§ 276 annet ledd

Hvis saken din er særlig omfattende eller andre særlige grunner tilsier det, kan imidlertid domstolens leder bestemme at retten skal bestå av to dommere og tre meddommere. Særlige grunner kan for eksempel være at saken din er spesielt komplisert eller at den har vakt stor offentlig interesse.

1. Behandlingen i tingretten

Straffeprosessloven
§§ 252, 289

Rettens formann, en av dommerne, leser opp tiltalebeslutningen. Tiltalebeslutningen skal blant annet inneholde opplysninger om hvilke paragrafer påtalemyndigheten mener du har brutt, hvor, når og hvordan dette skal ha skjedd. Etter å ha lest opp denne, spør han deg om du erkjenner deg skyldig.

Når du har svart på dette, holder aktor et innledningsforedrag. Da forklarer han hva som er grunnen til at du er tiltalt, og hvilke bevis som vil bli ført.

Straffeprosessloven
§§ 303, 304

Så er det din tur til å forklare deg dersom du ønsker det. Etterpå blir vitnene og eventuelt sakkyndige avhørt. Etter hvert vitne og skriftlig bevis har du anledning til å uttale deg. Bevisførselen avsluttes ved/med opplesning av dokumentbevis, før en eventuell gjennomgang av reelle bevismidler, dvs. videoavspilling, fremvising av beslaglagte gjenstander og liknende. Når bevisførselen er ferdig, får først aktor, og så forsvareren din ordet til prosedyre. Prosedyrene oppsummerer saken på bakgrunn av de forklaringer som er gitt og eventuelle dokumentbevis, slik det er kommet frem i retten. Forsvarerens oppgave er å få frem alt som taler til din fordel. Når aktor og forsvarer er ferdige, får du anledning til å komme med en avsluttende bemerkning.

Straffeprosessloven
§ 42
Domstolloven
§ 159 a
Straffeprosessloven
§ 310 annet ledd

Deretter trekker dommerne seg tilbake for å diskutere hva slags dom som skal avsies. Når dommerne har kommet frem til en avgjørelse, forkynnes dommen for deg. Dette kan enten skje ved en «domsavsigelse» i et nytt rettsmøte (vanligvis etter noen få dager), eller ved «fremmøteforkynnelse» på rettens kontor. Det er viktig å huske på at dersom du ikke møter opp til domsavsigelsen eller fremmøteforkynnelsen, vil ankefristen likevel begynne å løpe fra det fastsatte forkynnesestidspunkt. I noen tilfeller kan du også risikere å bli pågrepet om du ikke møter opp.

Straffeprosessloven
§§ 39, 40, 41

Dommen skal inneholde:

- t_ en kort fremstilling av hva saken dreier seg om og de krav som er gjort gjeldende
- t_ hvilke saksforhold retten har funnet bevist
- t_ hvilken bestemmelse i straffeloven du dømmes etter, dersom du finnes skyldig
- t_ hvilke vilkår for straffeskyld som mangler, dersom du frifinnes
- t_ grunnlaget for den straff retten kommer frem til
- t_ om dommen er enstemmig

Når du får dommen forkynt for deg, får du tre alternativer:

- t_ du kan vedta dommen
- t_ du kan anke dommen på stedet
- t_ du kan ta 14 dagers betenkningstid

Straffeprosessloven
§ 310

Det vil ofte være lurt å ta betenkningstid, slik at du kan rådføre deg med forsvareren din eller andre. Forsvareren din vil kunne gi deg råd om dommen var mild eller streng, og om du har noe å vinne eller tape ved å anke den.

III. Anke

Straffeprosessloven
kapittel 23

Hvis du er misfornøyd med dommen, kan du prøve å få den overprøvd. Du kan da enten anke den, du kan kreve ny behandling eller du kan kreve saken gjenopptatt. Hvilken fremgangsmåte du må velge vil avhenge av om dommen er rettskraftig, og om hvilken del av avgjørelsen du vil ha prøvet om igjen.

1. Anke til lagmannsretten

Dommene til tingretten kan ankes til lagmannsretten. Det er et vilkår for å anke at dommen ennå ikke er rettskraftig avgjort, det vil si i dette tilfellet at du ikke har vedtatt dommen eller at ankefristen ikke har gått ut.

Straffeprosessloven
§ 310

Ankefristen er to uker. Fristen løper fra den dagen dommen blir forkynt.

I ankeerklæringen må du spesifisere hva du anker over. Du kan for eksempel mene at du er uskyldig dømt, at det er begått saksbehandlingsfeil under saken, at loven er brukt uriktig, at du

- Straffeprosessloven
§ 314
- har fått for streng straff eller gal type straff eller at du uriktig er idømt forvaring. Det er viktig at du får med alt du mener er feil med dommen, ellers risikerer du ikke å få prøvet viktige ankegrunner for lagmannsretten.
- Straffeprosessloven
§ 321
- Det er lagmannsrettens ankeutvalg som bestemmer om en anke skal behandles av lagmannsretten. Ankeutvalget vurderer om det er noen mulighet for at saken vil få et annet resultat ved behandling i lagmannsretten. Hvis de finner at det klart ikke vil føre til noe annet resultat, nektes anken fremmet.
- Dersom tiltalen gjelder en forbrytelse med en strafferamme på over seks år, har du imidlertid som regel krav på å få ny behandling av saken i lagmannsretten.
- Lagmannsretten settes som utgangspunkt med tre fagdommere og fire meddommere.
- Straffeprosessloven
kapittel 24
- For forbrytelser med strafferamme over seks år, settes lagmannsretten med jury eller lagrette, dersom du har anket på bakgrunn av bevisbedømmelsen eller skyldspørsmålet. Juryen skal avgjøre om du er skyldig eller ikke. Den har som regel ti medlemmer, men noen ganger kan rettens formann bestemme at opp til tolv jurymedlemmer skal følge forhandlingene. Medlemmene er vanlige mennesker som skal representere «mannen i gata». Disse blir innkalt til den enkelte sak.
- Saksgangen i jursaker skiller seg fra saksgangen i tingretten på følgende måte:
- Etter at bevisførselen er ferdig, spør rettens formann juryen om du er skyldig eller ikke. Han gjennomgår kort bevisene og de lovregler retten skal bygge avgjørelsen på. Dette kalles rettsbelæring. Juryen trekker seg så tilbake og avgjør spørsmålet i enerom.
- Når juryen kommer tilbake, svarer de «ja» eller «nei» på om du er skyldig i de forskjellige punktene i tiltalen.
- Straffeprosessloven
§§ 376, 376 a
- Hvis juryen mener at du ikke er skyldig, avsier retten som regel en frifinnelsesdom. Hvis dommerne mener at juryens frifinnelse ikke er riktig, kan den imidlertid bestemme at saken skal behandles på nytt. Dette må alle dommerne være enige

om, og de må anse det som «utvilsomt» at du er skyldig. Hvis saken kommer opp for ny behandling, vil dette være med nye dommere, og den vil denne gangen bli behandlet uten jury.

Straffeprosessloven
§§ 376 b, 376 c, 376 d

Hvis juryen mener du er skyldig, men dommerne ikke er enige i dette, kan retten beslutte at saken skal behandles for andre dommere. Ved den nye behandlingen vil juryen byttes ut med meddommere.

Straffeprosessloven
§ 376 e

Hvis juryen mener du er skyldig, og dommerne er enige i dette, begynner prosedyren om hvilken straff du skal ha. Aktor og forsvareren får ordet hver sin gang. Når de er ferdige, trekker dommerne og tre av jurymedlemmene seg tilbake for å fastsette straffen.

2. Anke til Høyesterett

Straffeprosessloven
§§ 7, 8

Saker som er avgjort av lagmannsretten kan ankes til Høyesterett. I noen spesielle tilfeller kan en avgjørelse fra tingretten ankes direkte inn til Høyesterett. Dette kan skje med saker som omhandler svært prinsipielle temaer og/eller hvor det er svært viktig at man får en rask avgjørelse. Direkte anke til Høyesterett skjer imidlertid veldig sjeldent.

Straffeprosessloven
§ 323

Det er Høyesteretts ankeutvalg som avgjør om en anke skal kunne fremmes for Høyesterett. Ankeutvalgets avgjørelse skal bare dreie seg om du får lov til å føre saken for Høyesterett eller ikke. Det er i hovedsak prinsipielle saker som kommer gjennom til behandling i Høyesterett.

Dersom du mener deg uskyldig dømt, kan du ikke anke til Høyesterett. Begrunnelsen for dette er at Høyesterett ikke kan prøve bevisene for din skyld/ uskyld. Denne siden av saken anses endelig avgjort ved tingretten eller lagmannsretten.

3. Krav til begrunnelse for ankenektelser

Dersom du får nektet din sak tatt opp til ankebehandling, har du krav på å få en begrunnelse for dette. Slik har det ikke vært tidligere, men Høyesterett avgjorde i to saker i 2008 og 2009 at alle som får nektet ankebehandling av en straffesak har krav på å få vite begrunnelsen for nektelsen. Høyesterett har bestemt at dette er nødvendig blant annet for å sikre rettssikkerheten

til straffedømte og for å oppfylle forpliktelsene Norge har etter FNs konvensjon om politiske og sivile rettigheter artikkel 14 nr. 5. I tillegg besluttet Høyesterett i en sak i 2010 at kravet til begrunnelse av ankenektelse gjelder for alle saker hvor det er gått mindre enn fem år siden dommen ble rettskraftig. Hvis det er gått mer enn fem år siden rettskraftig dom, er klageadgangen – og dermed gjenåpningsadgangen – avskåret, med mindre det foreligger særlige omstendigheter som tilsier noe annet. Dette kan for eksempel være tilfelle hvor man fortsatt soner straffen for det forhold den ubegrunnede ankenektelsen gjelder

Hvis du har fått en ubegrunnet ankenektelse og ønsker saken gjenåpnet, må du først henvende deg til Gjenopptakelseskommisjonen, som undersøker om vilkårene som Høyesterett har stilt opp er oppfylt, før de tar stilling til om anken skal prøves på ny.

Hvis Gjenopptakelseskommisjonen kommer til at saken ikke kan gjenåpnes, må dette begrunnes. Hvis saken gjenåpnes, blir saken ført for lagmannsretten.

4. Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol

Se også Kapittel 33 om Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Den europeiske Menneskerettighetskonvensjonen av 1950 art. 35

Dersom du har fått behandlet saken din i Høyesterett, eller Høyesterett har avvist den, kan du klage saken inn for Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol (EMD) i Strasbourg. Du må altså ha vært gjennom alle domstolsnivåer her i landet. Menneskerettighetsdomstolen tar ikke stilling til skyld og spørsmål om straffutmåling; den tar kun stilling til om behandlingen du har fått i norske domstoler er i tråd med menneskerettighetene. Dette gjelder de rettighetene Norge har forpliktet seg til å følge etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). Klage til EMD er altså aktuelt hvis du mener at påtale- og domsmyndighetene har brutt noen av disse bestemmelsene. Klage til denne domstolen hindrer ikke at den norske dommen din blir rettskraftig; den utsetter altså for eksempel ikke soningsstart, og du kan klage til EMD mens du sitter på soning. Frist for innsendelse av klage er seks måneder etter at dommen din er blitt rettskraftig. Kontakt gjerne Juss-Buss for ytterligere informasjon om menneskerettighetsdomstolen.

Kapittel 6

Soning

I. Når tar soningen til?

Les mer i kapittel 3
om varetektsfradrag

Hvis du blir frifunnet, skal du løslates med en gang. Det samme gjelder om du har fått bot, betinget fengselsstraff eller samfunnsstraff. Dersom du er idømt ubetinget fengselsstraff, skal du løslates hvis du har sittet varetektsfengslet tilsvarende dommens lengde. Varetektsfengsling i full isolasjon, gir rett på ekstra varetektsfradrag.

Straffeprosessloven
av 22. mai 1981 nr.
25 § 187 andre ledd

Et unntak fra denne regelen er at retten, ved kjennelse, kan beslutte at du fortsatt skal sitte i varetekt hvis påtalemyndigheten anker dommen. En slik avgjørelse kan du få hjelp av advokaten din til å anke, på lik linje med en vanlig fengslingsavgjørelse.

Det er viktig å merke seg at fengselet ikke har myndighet over deg før de har fått fullbyrdelsesordre. Det får de normalt når dommen har blitt rettskraftig, altså at dommen ikke er anket og at ankefristen er ute. Dette innebærer for eksempel at fengselet ikke kan innvilge permisjoner, prøveløslatelse og lignende. Før soningsinnkalling/fullbyrdelsesordre er du underlagt politiet.

Straffeprosessloven
§ 453

Det er også mulig å søke om foregrepen soning. Dette betyr at du aksepterer å påbegynne fengselsstraffen selv om ikke dommen er endelig. Dette kan være aktuelt i de tilfellene hvor det ankes over straffeutmålingen eller lovanvendelsen og hvor det begjæres fornyet behandling, for eksempel ved deler av forholdene du er dømt for. Det er et vilkår for foregrepen soning at du som siktet ber om det. Bakgrunnen for en slik anmodning kan for eksempel være at du sitter varetektsfengslet med de soningsulemper dette innebærer, eller at du er på frifot, men finner det uhensiktsmessig å forsøke å få arbeid fordi du likevel snart må inn til soning. I tillegg til siktedes anmodning, må imidlertid også påtalemyndigheten etter forholdene finne at en foregrepen fullbyrding vil være hensiktsmessig og ubetenkelig.

Straffeprosessloven
§ 187 første ledd

Hvis dommen lyder på ubetinget fengselsstraff som er lenger enn varetektstiden, er det vanlig at du går direkte over på soning av straffen uten opphold. I så tilfelle blir du automatisk sittende i fire uker i varetekt etter domsavsigelsen. Du kan allikevel begjære deg løslatt, men vanligvis skal det sterke grunner til for at denne begjæringen tas til følge.

Hvis du ikke skal påbegynne soningen med en gang, får du innkalling med tidspunkt og sted for oppmøte fra kriminalomsorgen. Vanligvis vil du få en frist på deg, slik at du kan ordne opp i praktiske ting. Dato for fremmøte til straffefullbyrding skal ikke settes mindre enn tre uker fra du mottok innkalling.

Innkallingen skal være skriftlig og inneholde pålegg om å møte til fastsatt tid og sted for fullbyrding. Du må huske å under-skrive og returnere denne innen en uke eller ta kontakt med kriminalomsorgen innen en uke, f.eks pr. telefon, e-post eller tekstmelding.

Hvis du ikke møter til avtalt tid eller ikke tar kontakt med kriminalomsorgen etter å ha fått soningsinnkallelsen, kan politiet hente deg uten varsel. Dette kan for eksempel skje fordi du ikke har mottatt soningsinnkallelsen. Husk derfor å melde fra om adresseendring. Du kan også undersøke de siste adresser du har hatt, eller ringe politiet for å høre om innkallelsen er sendt.

Straffeprosessloven
§ 461 og forskrift og
retningslinjer om innkalling
og utsettelse ved fullbyrding
av straff § 2.

Det er særdeles viktig å møte til fastsatt tidspunkt, ettersom unnlatt oppmøte kan få konsekvenser for deg under straffegjennomføringen, for eksempel for dine muligheter til å bli prøveløslatt eller å få permisjoner og lignende. Dersom du forsettelig eller grovt uaktsomt unnlater å møte til soning etter innkalling, er dette også straffbart etter Straffegjennomføringsloven § 40 syvende ledd.

II. Soningsutsettelse

Straffeprosessloven § 459
Forskrift til straffegjennom-
føringsloven § 3-1 Forskrift
om utsettelse ved
fullbyrding av straff

I visse tilfelle kan du få utsatt gjennomføringen av straffen. Dette vil si at straffen blir utsatt og ikke faller bort. Dette er noe du må søke særskilt om. Søknad skal sendes til den lokale enhet i Kriminalomsorgen. Det er viktig å søke i god tid før soningen starter. Du må møte opp som beskrevet i soningsinnkallelsen selv om du ikke har fått svar på søknaden om utsatt soning.

1. Soningsutsettelse pga soningsudyktighet

Straffeprosessloven
§ 459 første ledd

Hvis du ikke er i stand til å gjennomføre straffen på grunn av egen helsetilstand, kan du søke om utsettelse av soningen. Du kan da bli erklært soningsudyktig.

For å bli erklært soningsudyktig må man enten ha blitt erklært alvorlig sinnslidende eller så må helsetilstanden din gjøre fullbyrding utilrådelig. Disse to vilkårene er meget strenge, og det er nødvendig å gå til psykiater, psykolog eller lege for å få erklæring fra disse. Politilegen vil så avgjøre spørsmålet om soningsudyktighet på bakgrunn av dokumentasjonen som foreligger, og sine egne vurderinger.

Videre skal fullbyrdingen utsettes når du er gravid eller har født for mindre enn seks uker siden, med mindre du selv ønsker å sone. Dette gjelder også hvis du ammer, og det ikke har gått mer enn ni måneder siden barnet ble født.

Dersom du har søkt om benådning og vilkårene i straffeprosessloven § 458 er oppfylt, skal også fullbyrdingen utsettes. Du kan lese mer om benådning i kap 28.

Se kapittel 16 om straff-
avbrudd, kapittel 27 om
benådning og kapittel 24 om
løslatelse

Har du allerede påbegynt straffen, gjelder ikke denne regelen for deg. Hvis du mener at du har så store helsemessige problemer at videre soning er utilrådelig, vil du kunne søke om straffavbrudd, løslatelse på halvtid eller benådning.

2. Soningsutsettelse i andre tilfeller

Straffeprosessloven
§ 459 annet

I enkelte tilfeller kan det ramme deg spesielt hardt at du skal sone dommen du har fått. Du kan søke om utsettelse av fengselsstraff eller samfunnsstraff når vektige grunner taler for det.

Grunner som kan anføres i en slik søknad er for eksempel forverring av økonomien eller sykdom i familien. Også skolegang og arbeid kan være grunner du kan anføre.

Soningsutsettelse i disse tilfellene er ikke noe du har krav på. Det vurderes i hvert enkelt tilfelle om utsettelse skal gis. Erfaringsmessig skal det svært mye til før man innvilges soningsutsettelse.

3. Saksgangen

Det er som hovedregel kriminalomsorgen, det vil si den lokale enhet (fengsel eller friomsorgskontor) som har fått myndighet til det, som skal avgjøre om vilkårene for soningsutsettelse er til stede. Innvilgelse av utsettelse utover seks måneder på grunn av «andre vektige grunner» som nevnt i forskriften om innkalling og utsettelse ved fullbyrding av straff § 7, skal avgjøres av kriminalomsorgen på regionalt nivå. Søknaden sendes uansett til det fengsel eller den institusjon som innkalte deg til soning

Straffeprosessloven
§ 455

Avgjørelser av søknad om soningsutsettelse skal begrunnes og det må opplyses om klageadgang, klagefrist og fremgangs-måte. En eventuell klage sendes til det organ som avgjorde søknaden.

III. Hvor skal du gjennomføre straffen?

Straffegjennomføringsloven
§ 10
Les mer i kapittel 21
om særlig høyt sikkerhets-
nivå

I Norge kan man gjennomføre fengselsstraff på ulike sikkerhetsnivå. Dette er henholdsvis fengsel med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel), fengsel med lavt sikkerhetsnivå (åpent fengsel) og overgangsbolig (hybelhus). Du kan også bli plassert i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Les mer i kapittel 17
om overføring

I særlig tilfelle er det anledning til å gjennomføre straff utenfor fengsel, og i noen tilfeller kan straffen gjennomføres i institusjon eller på sykehus.

Forskriften til straffegjennomføringsloven
§ 3-4 tredje ledd

Hvis du er utenlandsk, er det mulighet for å søke om overføring til straffegjennomføring i hjemlandet ditt. Du skal bli informert om dette ved innsettelsen.

Straffegjennomføringsloven
§ 11 første ledd

Du skal som hovedregel settes inn i fengsel i nærheten av hjemstedet ditt. Det skal særlig legges vekt på om hensynet til barn tilsier en slik plassering. Behovet for nærhet til hjemstedet ditt kan likevel vurderes opp mot andre hensyn, for eksempel hensynet til ditt behov for rehabilitering, helsetilstand eller andre grunner.

Straffegjennomføringsloven
§ 11 fjerde ledd

Dersom du har blitt idømt fengselsstraff på mindre enn to år, plikter kriminalomsorgen å vurdere om du kan settes inn i fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Selv om hensynet til sikkerheten ikke er til hinder for dette, kan du allikevel bli plassert i

Forskriften til straffegjennomføringsloven § 3-4
Retningslinjene punkt 3.3

fengsel med høyt sikkerhetsnivå dersom allmennpreventive hensyn eller hensynet til den alminnelige rettsoppfatning taler mot soning med lavt sikkerhetsnivå. Plassmangel eller bygnings- og bemanningsmessige forhold kan også begrunne plassering i fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven § 11 første ledd
Retningslinjene punkt 3.3

Er du idømt mer enn to års fengsel, skal du som hovedregel innsettes i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Kriminalomsorgen kan i særlige tilfelle allikevel sette deg i fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Hvis du mener at situasjonen din er spesiell, for eksempel på grunn av barn eller fysisk/psykisk helsetilstand, bør du opplyse kriminalomsorgen om dette.

Se kapittel 17 om overføring

Hvis du gjennomfører straff i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, men mener du bør sone i fengsel med lavt sikkerhetsnivå, bør du henvende deg til fengselet og be om begrunnelse for valg av fengsel og sikkerhetsnivå. Trenger du hjelp, kan du ta kontakt med Juss-Buss eller ett av de andre rettshjelpstiltakene som er nevnt bakerst i boken.

IV. Samfunnsstraff

Straffeloven av 22. mai 1902 nr. 10 § 28 a
Straffegjennomføringsloven § 53

I stedet for fengsel, eller sammen med ubetinget fengselsstraff på inntil 60 dager, kan du bli dømt til samfunnsstraff. Slik straff gis vanligvis i stedet for ubetinget fengselsstraff, og innebærer at du er forpliktet til å utføre samfunnsnyttig tjeneste, program, behandling, mekling i konfliktråd eller annet arbeid mellom 30 og 420 timer i en bestemt periode (gjennomføringstid), som hovedregel ikke lenger enn ett år. Det fastsettes alltid en subsidiær fengselsstraff.

Du kan idømmes samfunnsstraff når du ellers ikke ville ha blitt idømt strengere straff enn fengsel i 1 år og hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet. Videre må du selv samtykke til slik straff dersom den skal ilegges.

Straffegjennomføringsloven § 53
Retningslinjene punkt 5.1

Kriminalomsorgen fastsetter det nærmere innholdet i samfunnsstraffen. Det vil bli foretatt en kartleggingssamtale med deg, og under denne samtalen skal det nærmere innholdet i samfunnsstraffen tilrettelegges. Det vil deretter bli laget en gjennomføringsplan. Gjennomføringsplanen regnes som et enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Det betyr at du kan påklage avgjørelsen til regionalt nivå.

Straffegjennomføringsloven
§ 58 jf.
Straffeloven
§ 28 b

Hvis du bryter de fastsatte vilkår for samfunnsstraffen eller begår en ny straffbar handling, kan kriminalomsorgen pålegge deg å møte til samtale for å få innskjerpet kravene. Her kan det fastsettes ytterligere vilkår, som for eksempel forbud mot oppholdelse på bestemte steder, forbud mot å treffe bestemte personer, forbud mot inntak av berusende eller bedøvende midler, etc. Hvis du på nytt bryter vilkårene vil saken kunne bringes inn for tingretten, og du vil kunne bli pålagt å fullbyrde den subsidiært fastsatte straffen helt eller delvis.

Kapittel 7

Advokathjelp

I. Advokathjelp i straffesaker

I en straffesak har du rett til hjelp av advokat på alle trinn av saken. Imidlertid er det ikke slik at det offentlige dekker alle utgiftene til advokathjelp. Under listes opp de viktigste tilfellene der staten dekker utgiftene dine.

Straffeprosessloven
§ 94

Selv om du ikke skulle ha krav på gratis advokat, har du alltid rett til å la deg bistå av en advokat.

1. Varetektsfengsling

Straffeprosessloven
§ 98

Straks det blir klart at du ikke vil bli løslatt innen 24 timer etter pågripelsen, har du krav på gratis advokat. Du har også krav på gratis advokat når spørsmålet om du skal varetektsfengsles blir behandlet. Hvis du blir varetektsfengslet, beholder du den advokaten du fikk i forbindelse med fengslingsmøtet. Dette gjelder bare så lenge du sitter varetektsfengselet. I varetekstiden, og fram til neste eventuelle fengslingsmøte, kan du be om å få en annen advokat.

Påtaleinstruksen
kap 9A

I utgangspunktet kan du selv velge advokat. Ettersom dere må ha et godt samarbeid, er det viktig at du velger en advokat du har tillit til. Det kan imidlertid være greit å huske på at en del advokater blir mer brukt enn andre. Velger du en veldig «populær» advokat, kan du risikere at det blir vanskelig å opprettholde kontakten med ham eller henne. Du kan også risikere at advokaten sender andre fra kontoret sitt til å snakke med deg om saken. Dette bør du avklare så tidlig som mulig.

Straffeprosessloven
§ 94

Mens du sitter i varetekt har du krav på å få dekket et besøk fra advokat med en times gratis samtale hver 14. dag. Dersom du sitter i isolasjon med brev- og besøksforbud har du krav på å få dekket to timers besøk fra advokaten din hver fjortende dag.

Forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser (stykkepris-satser) ved fri rettshjelp og i straffesaker § 9

I tillegg til dette har du krav på ekstra advokathjelp i forbindelse med fengslingsmøter, samt en fastsatt sum per måned til generell saksforberedelse.

2. Saker i tingretten, lagmannsretten og Høyesterett

Straffeprosessloven § 96

Den store hovedregelen er at du som tiltalt har krav på advokaten betalt av det offentlige. Dette gjelder både i straffesaker som går for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett. Det er imidlertid gjort noen unntak for saker som blir behandlet av tingretten. Dette er i:

t_ Promillesaker

t_ saker om kjøring uten førerkort

t_ saker om forelegg

t_ saker om inndragning, for eksempel pengebølpe

t_ saker der du tilstår, og påtalemyndigheten har innstilt på kortere straff enn seks måneder

3. Tilståelsessaker

Les mer om dom i kapittel 5

Enkelte saker kan i visse tilfeller avgjøres som tilståelsessak.

Hvis det kan bli aktuelt å gi deg dom på ubetinget fengsel i mer enn seks måneder, skal det offentlige betale advokaten din i straffesaken, med unntak av visse brudd på veitrafikkloven eller der hvor retten finner det ubetenkelig at du ikke har advokat.

Straffeprosessloven § 99

Bli det ikke klargjort om du har krav på gratis advokatunderforhandlingene i retten skal saken utsettes. Dommeren skal alltid vurdere om du har krav på gratis advokat. Det er dommeren som skal gjøre deg oppmerksom på dine rettigheter.

4. Andre tilfeller

Straffeprosessloven §100 andre ledd

Utenom de grunner som er nevnt foran, kan du få dekket utgiftene til advokat hvis det er «særlige grunner» til det. Det er dommeren som avgjør dette. Her vil du kunne få hjelp av en advokat til å sende inn begjæring.

«Særlige grunner» kan eksempelvis være at saken din er svært omfattende, at det foreligger sterk tvil om at du har gjort noe straffbart, eller at saken din er spesiell av en annen grunn.

Dommeren skal vurdere om det skal gis gratis hjelp. Hvis dommeren ikke sier noe om dette, kan du spørre om å få oppnevnt en advokat.

5. Saker om gjenåpning

Se kapittel 28 om gjenåpning

Hvis du mener at du er uskyldig dømt, kan det være en mulighet for å få saken gjenåpnet. Da skal i tilfelle saken behandles på nytt. Det er vanskelig å få saker gjenopptatt. Bestemte vilkår må være oppfylt.

Det offentlige vil som regel ikke dekke utgiftene til advokat før det er klart at du får gjenåpning. Hvis du lykkes i å få en begjæring om gjenåpning tatt til følge, kan det tenkes at det offentlige dekker noen av de utgiftene du allerede har hatt. Se for øvrig punktet vedrørende fri rettshjelp, nedenfor.

6. Når vil du få oppnevnt advokat?

Straffeprosessloven §100 første ledd

Selv om du ikke har valgt noen advokat, skal retten i visse tilfeller oppnevne advokat for deg.

Straffeprosessloven § 98

Når politiet ønsker å varetektsfengsle deg, skal du få oppnevnt advokat før fengslingsmøtet.

Du skal også ha advokat under hovedforhandlingen, hvis ikke saken din er av mindre alvorlig art, som for eksempel inndragning.

Straffeprosessloven § 248 jf. § 99

Straffeprosessloven § 96

Straffeprosessloven § 343 nr. 7

I saker som blir ført etter reglene om tilståelsesdom, skal du få oppnevnt advokat hvis du risikerer å idømmes mer enn seks måneders fengsel.

Hvis dommeren ikke oppnevner en advokat til deg i forbindelse med pågripelsen, anholdelse lengre enn 24 timer, eller under rettssaken i de tilfeller du har krav på dette, er det feil i saksbehandlingen. Dette kan føre til at dommen oppheves.

II. Advokathjelp i andre saker enn straffesaker

Du har rett til å bruke advokat i alle saker du fører mot myndigheter eller privatpersoner, også i andre saker enn straffesaker. Som regel må man selv betale hva det koster å benytte advo-

kat, men i visse tilfeller og på visse vilkår skal det offentlige betale utgiftene.

Rettshjelpsloven
av 13. juni 1980 nr.
35 §§ 11 og 16

Fri retts hjelp kan omfatte rådgivning så vel som mer omfattende hjelp fra advokat. Dette kalles henholdsvis fritt rettsråd og fri saksførsel. Problemet må være konkret, ettersom det ikke gis fri retts hjelp til generell rådgivning. Fri retts hjelp kan gis i forbindelse med partsrepresentasjon overfor myndigheter eller privatpersoner. Det kan også gis i forbindelse med en aktuell rettssak.

I tillegg til advokatutgiftene kan du også få dekket andre nødvendige utgifter du selv har hatt, for eksempel reiseutgifter og gebyr til forliksrådet. I enkelte tilfelle kan fri retts hjelp også dekke utgifter til sakkyndig som har uttalt seg. Det blir da vurderet hvor stor betydning det har at slik hjelp gis.

Fri retts hjelp gis først og fremst for saker som behandles av norsk domstol eller forvaltningsorgan. Du kan likevel søke om fri retts hjelp selv om saken din behandles i utlandet. Det stilles ikke noe krav om at du må være norsk statsborger. Utlendinger har dermed samme rett til fri retts hjelp som nordmenn. Hvis du vil vite mer om dette, kan du henvende deg til Juss-Buss, Jusshjelpa i Nord-Norge, JURK, Jussformidlingen i Bergen, Jusshjelpa i Midt-Norge, en advokat, Fylkesmannen i ditt fylke eller Justisdepartementet, se bakerst i boken for kontaktinformasjon til disse.

Retts hjelpsloven
§ 4 andre ledd

Fri retts hjelp omfatter ikke idømte saksomkostninger, disse blir du selv økonomisk ansvarlig for.

1. Behovsprøvet fri retts hjelp

Retts hjelpsloven
§ 16 annet ledd jf.
§ 11 annet ledd

Behovsprøvet fri retts hjelp vil si at du får fri retts hjelp hvis inntekten din ligger under en bestemt grense, se nedenfor. Slik retts hjelp er begrenset til visse typer saker. Disse er:

t_ Trygde- og pensjonssaker

t_ Oppsigelses- og avskjedigelsessaker i arbeidsforhold
(kun for arbeidstager)

t_ Oppsigelse eller utkastelse fra bolig som leietager bor i t_
Ekteskaps- og familiesaker som separasjon og
skilsmisse, skifte eller oppløsning av samboerforhold,
foreldreansvar, daglig omsorg og samværsrett

t_ Erstatningssaker for skadet eller etterlatt

Rettshjelpsloven
§ 16 tredje ledd

Du kan også få fri rettshjelp utenom disse tilfellene, men da stilles det strenge krav. Det økonomiske vilkåret må være oppfylt, og saken må objektivt berøre deg «i særlig sterk grad.» Ved vurderingen skal det legges vekt på om saken har likhetstrekk med saksfeltene over. Har du en sak som betyr mye for deg, bør du i alle fall prøve å søke om fri rettshjelp.

1.1 Inntekts- og formuesgrenser

Forskrift til lov om fri retts-
hjelp § 1-1

Behovsprøvet fri rettshjelp er et tilbud til personer med lave inntekter. Uansett hva slags sak du har, stiller loven krav om at du må ha en inntekt og en formue som ligger under en viss grense på årsbasis. Grensene er per 2011 slik:

	Bruttoinntekt	Nettoformue
t_ Enslige	kr. 246.000,-	kr. 100.000,-
t_ Ektefeller og andre som lever sammen med felles økonomi	kr. 396.000,-	kr. 100.000,-

Det er situasjonen på søknadstidspunktet som er avgjørende. Det kan imidlertid tas hensyn til endringer i økonomien frem til søknaden er endelig avgjort. Inntektsgrensen vil for de fleste innsatte ikke by på noe problem. Men har du en formue på mer enn kr 100.000,- vil du altså i utgangspunktet ikke kunne få fri rettshjelp. Ettersom det er snakk om nettoformue, må du imidlertid huske å trekke fra den gjelden du har. Ved innvilgelse av fri rettshjelp sees det i praksis i de fleste tilfeller bort fra eiendom som man benytter til bolig ved beregningen.

Hvis du er gift, vil den samlede inntekten og formuen til husstanden legges til grunn for vurderingen av om inntekts- og formuesgrensen er overskredet. Du kan allikevel bli vurdert

isolert hvis problemet hovedsakelig er aktuelt for deg, eller hvis det dreier seg om en tvist mellom deg og din ektefelle.

Rettshjelpsloven
§§ 11 siste ledd, 12 tredje ledd, 16 fjerde ledd, 17 første ledd, 25 annet og tredje ledd

Det kan gjøres unntak fra reglene om inntekts- og formuesgrenser. For deg som soner og trenger fri rettshjelp, vil det derfor være verdt et forsøk å søke om fri rettshjelp selv om din inntekt eller formue overstiger grensen. Imidlertid må det ikke ligge mye over grensen om det skal være noe håp. I NOU 2002:18 til rettshjelpsloven antydes det en dispensasjon dersom inntekten overstiger inntektsgrensene med mindre enn 20 000 kr. Dispensasjon fra de økonomiske vilkårene vil bare være aktuelt i saker hvor det blir betydelige utgifter til advokat. Utgiftene må være uforholdsmessig store før det blir aktuelt å dispensere.

1.2 Egenandel

Rettshjelpsloven
§§ 3, 9
Forskriften
§§ 2-1, 2-2

Dersom du får innvilget behovsprøvd fri rettshjelp, må du betale en egenandel av utgiftene til bistand. Egenandelen beregnes ut fra en grundel tilsvarende den offentlige salær-satsen. Den offentlige salærsatsen er pr. 1. januar 2011 kr. 905,-.

Ved fritt rettsråd skal du betale en egenandel som tilsvarer grunddelen. Ved fri sakførsel skal det betales en egenandel på 25 % av utgiftene, men ikke mer enn fem ganger grunddelen. Dersom du har en årlig bruttoinntekt på kr. 100 000,- eller mindre betaler du ikke egenandel.

2. Fri rettshjelp uten behovsprøving

Straffeprosessloven
kapittel 9 a
Rettshjelpsloven
§§11, 16

I visse saker har du ubetinget krav på fri rettshjelp, uansett inntekt. Slike saker er:

- t_ Hjelp til fornærmede i straffesaker om sedelighet, voldtekt og utukt
- t_ Hjelp til mishandlede kvinner
- t_ Voldsofres erstatningssøksmål jf. § 11 første ledd nr. 4, jf. § 16 første ledd
- t_ Hjelp til ofre for tvangsekteskap, jf. straffeprosessloven § 107 a jf. straffeloven § 222
- t_ Vernepliktige i førstegangstjeneste og sivile tjenestepliktige har krav på fri rettshjelp i alle saker som nevnt i § 11

andre ledd, jf. §

11 første ledd

nr.5

t_ Saker overfor utvidet
barnevernsnemnd

- t_ Saker overfor kontrollkommissjonen i henhold til lov om psykisk helsevern
- t_ Vernepliktige i saker om militærnekting, jf. § 16 første ledd nr.1
- t_ Ved overprøving av administrative tvangstiltak, jf. § 16 første ledd nr.2
- t_ For den private part i saker hvor søksmål er anbefalt av Sivilombudsmannen, jf. nr.3
- t_ I saker om fengsling av utlendinger på grunn av falsk identitet, jf. utlendingsloven § 37 sjette ledd annet punktum
- t_ I saker om fengsling av utlendinger i forbindelse med iverksetting av vedtak etter utlendingsloven § 41 femte ledd
- t_ I saker om rettslig prøving av Utlendingsnemdas positive vedtak, jf. utlendingsloven § 38 a sjette ledd
- t_ For den som er begjært umyndiggjort eller som begjærer et vergemål opphevet etter umyndiggjørelsesloven, nr.5 (gjelder bare saker om umyndiggjøring etter umyndiggjørelsesloven av 28.22.1898)

3. Fritt rettsråd uten behovsprøving

I visse saker har du krav på fritt rettsråd, uansett inntekt.

Dette gjelder for saker som:

- t_ Hjelp til utlendinger som har søkt asyl, men som har fått negativt vedtak av Utlendingsdirektoratet, jf. § 11 første ledd jf. utlendingsloven § 42 tredje ledd og § 8 annet ledd
- t_ Hjelp til utlendinger i saker om bortvisning, utvisning og tilbakekall av tillatelse, jf. § 11 første ledd nr.1, jf. utlendingsloven § 42 femte ledd første punktum.
- t_ Hjelp i barnevernssaker som ikke behandles av fylkesnemda, jf. § 11 første ledd nr. 2 a og b
- t_ Saker om erstatning for urettmessig straffeforfølgning, jf. § 11 første ledd nr.3

4. Fri rettshjelp i fengselssaker

Normalt vil det ikke bli gitt fri rettshjelp i saker om fullbyrdelse av fengselsstraff. Dette betyr at du normalt ikke får fri rettshjelp når det gjelder fengselsrettslige problemer som søknad om

permisjon, prøveløslatelse osv.

Justisdepartementet kan gjøre unntak fra dette i enkeltsaker. Det skjer ikke ofte, men det kan være verdt et forsøk.

Om du trenger hjelp i forbindelse med slike saker, kan du henvende deg til advokat, Juss-Buss, JURK, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jusshjelpa i Midt-Norge eller Jussformidlingen i Bergen.

Kapittel 8

Fengselssystemets oppbygning, organisering og tillitsmannsapparat

I. Fengselssystemets oppbygning

1. Øverste politiske ledelse

Stortinget, Regjeringen og Justisdepartementet er de øverste politiske myndigheter for kriminalomsorgen, som på lokalt nivå omfatter fengslene og friomsorgen. Det vil si at det er disse organene som bestemmer hvilke regler som skal gjelde under straffegjennomføringen i fengslene.

Kriminalomsorgsavdelingen i Justisdepartementet utgjør sammen med den politiske ledelsen i departementet den øverste politiske ledelsen av kriminalomsorgen. Avdelingen ledes av en ekspedisjonssjef. Stortinget har vedtatt straffegjennomføringsloven og andre lover som har betydning for fengselsoppholdet. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har laget forskriften og retningslinjene. Retningslinjene er gitt med hjemmel i forskriften til straffegjennomføringsloven.

2. Tilgang til regler

Straffegjennomføringsloven, forskriften til straffegjennomføringsloven og retningslinjene skal være tilgjengelige for deg ved enhver avdeling. Vi forsøker imidlertid å forklare deg reglene i denne boken. Dersom det er andre lover og regler som er av betydning for deg, skal disse lånes ut til deg når du ber om det.

3. Øverste faglige og administrative ledelse

Straffegjennomføringsloven
§ 5

Kriminalomsorgen er delt inn i Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, regionalt nivå og lokalt nivå. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har fullmakt som et frittstående direktorat fra Justisdepartementet og har ansvaret for den faglige og administrative ledelse av kriminalomsorgen som helhet.

Retningslinjene
punkt 2.1

Landet er delt inn i seks kriminalomsorgsregioner:
t_ Region øst: Oslo og Østfold fylke
t_ Region nordøst: Akershus, Hedemark og Oppland fylke
t_ Region sør: Buskerud, Vestfold og Telemark fylke
t_ Region sørvest: Aust Agder, Vest Agder og Rogaland fylke
t_ Region vest: Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal fylke
t_ Region nord: Sør Trøndelag, Nord Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark fylke
Regionalt nivå ledes faglig og administrativt av en regionsdirektør.

Lokalt nivå består av samtlige fengsler, overgangsboliger og friomsorgskontorer. Lederen av lokalt nivå er fengselsleder og friomsorgsleder.

4. Hvem fatter avgjørelsene?

Straffegjennomføringsloven
§ 6 første ledd
Retningslinjene
punkt 2.2
under overskriften
«Adgang til delegasjon
av avgjørelsesmyndighet
internt i driftenheten»

Som hovedregel er det lokalt nivå som skal fatte avgjørelser etter straffegjennomføringsloven. Det vil si at det er lederen som er ansvarlig for de avgjørelser som blir tatt. Derfor skal som hovedregel lederen av lokalt nivå ta avgjørelser i enkelt-saker. Får du avslag, kan du klage på avgjørelsen til regionen. I noen tilfeller er det regionen som skal ta avgjørelsene i første instans. Hvilke tilfeller dette gjelder for, kommer vi tilbake til nedenfor. Du kan da klage til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

I noen tilfeller kan regionen bestemme at andre enn lederen av lokalt nivå skal ha myndighet til å treffe avgjørelser, for eksempel nestleder eller førstebetjent. Dersom det må tas avgjørelser i saker som skulle vært avgjort av regionen utenom kontortid, kan leder av lokalt nivå treffe midlertidig vedtak. Avgjørelsen skal da snarest mulig forelegges direktør på regionalt nivå som skal treffe endelig vedtak.

Det kan være av betydning hvem som fatter en avgjørelse, fordi personer på ulike nivå har forskjellig oversikt og erfaringsgrunnlag. Vi vil derfor ta for oss hvem som skal treffe de ulike avgjørelsene.

Straffegjennomføringsloven
§ 6 andre ledd
Retningslinjene
punkt 2.2

I følgende saker er det regionen som skal ta avgjørelsene;

- t_ innsettelse i fengsel etter straffegjennomføringsloven § 11.
- t_ gjennomføring av straff utenfor fengsel når den domfelte er undergitt elektronisk kontroll, jf. § 16 andre ledd.
- t_ utelukkelse av innsatt fra fellesskapet som varer over 14 dager, jf. § 37 fjerde ledd.
- t_ utelukkelse av alle eller en gruppe innsatte fra fellesskapet over tre døgn, jf. § 37 syvende ledd. Regionalt nivå kan her gi forlengelse på inntil tre døgn.
- t_ bruk av sikkerhetsseng over 24 timer, jf. § 38 tredje ledd
- t_ bruk av sikkerhetscelle over tre døgn, jf. § 38 fjerde ledd
- t_ å bringe saker inn for tingretten ved fortsatt brudd på prøveløslatelsesvilkår, jf. § 44 annet ledd
- t_ å bringe saker inn for retten ved nytt brudd på vilkårene for samfunnsstraff etter innskjerpings samtale og/eller innskjerpede krav, jf. § 58 andre ledd.

Dersom du er idømt fengselsstraff på mer enn ti år, idømt en strafferettslig særreaksjon eller soner i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå etter § 10 annet ledd, treffer regionalt nivå avgjørelser også i disse sakene:

- t_ gjennomføring av straff i institusjon, jf. § 12
- t_ gjennomføring av straff i sykehus, jf. § 13
- t_ overføring mellom gjennomføringsformer, jf. § 14
- t_ overføring til mindre restriktivt fengsel, jf. § 15
- t_ gjennomføring av straff utenfor fengsel, jf. § 16
- t_ frigang, jf. § 20
- t_ permisjon, jf. § 33
- t_ straffavbrudd, jf. § 35
- t_ fastsettelse av vilkår ved permisjon og straffavbrudd, jf. § 36
- t_ løslatelse, jf. § 42
- t_ fastsettelse og endring av vilkår ved prøveløslatelse, jf. § 43
- t_ avgjørelser ved brudd på prøveløslatelsesvilkår, jf. § 44

Forskriften
§ 2-1
Retningslinjene
punkt 2.2

Lokalt nivå kan likevel fatte avgjørelser i noen av disse sakene. Lokalt nivå er gitt myndighet til å avslå søknader etter straffegjennomføringsloven §§ 12 til 16, 20, 33, 35 og 42. Lokalt

nivå kan også avgjøre en søknad om permisjon når regionalt nivå eller Kriminalomsorgens sentrale forvaltning tidligere har innvilget permisjon og denne permisjonen er blitt gjennomført uten svikt, og det ikke er bestemt at permisjonssøknader skal avgjøres av overordnet nivå.

Til slutt er lokalt nivå også gitt myndighet til å innvilge søknader etter straffegjennomføringsloven §§ 12, 13, 20, 33 og 35 fra domfelte som er idømt fengselsstraff i mer enn ti år, men som ikke er idømt forvaring, og som er overført til fengsel med lavt sikkerhetsnivå.

Les mer i kapittel 22
om søknader og klager

Uansett hvem som skal fatte avgjørelsen, sendes søknaden eller klagen til fengselslederen. Hvis noen har truffet en avgjørelse uten at de har myndighet til det etter bestemmelsene ovenfor, kan vedtaket kjennes ugyldig. Dette betyr at avgjørelsen må fattes på nytt av riktig instans.

5. Anstaltsrådet

Det er ikke gitt bestemmelser om dette i loven, men mange fengsler har allikevel et anstaltsråd eller et tilsvarende rådgivende organ.

5.1 Anstaltsrådets oppgaver

Anstaltsrådets oppgaver er å komme med rådgivende uttalelser i forbindelse med spørsmål som har stor betydning for deg.

Rådene gis til fengselslederen, eller den som skal fatte beslutning i saken. Rådet har altså ikke avgjørelsesmyndighet, men erfaring viser at deres anbefaling ofte blir tillagt vekt. Eksempler på saker som kan drøftes i anstaltsrådet er om det skal ilegges reaksjon, om eiendeler skal inndras, om det skal innvilges frigang, permisjoner eller soningsavbrudd, om en innsatt skal overføres til et annet fengsel og om det skal innvilges løslatelse før normal tid.

5.2 Hvem sitter i anstaltsrådet?

Som regel er en representant fra de tjenestemennene som har daglig kontakt med innsatte med i rådet. Videre kan lege, sosialkonsulent, sykepleier, prest, arbeidsleder, terapeut eller repre-

sentant fra friomsorgen være med. Grunnen til dette er et ønske om å få frem forskjellige sider ved sakene som skal tas opp.

5.3 Når kan du være til stede ved anstaltmøte?

Innsatte har i utgangspunktet ikke rett til å ha en representant i rådet. Men du har vanligvis rett til å være tilstede dersom en sak som angår deg direkte skal tas opp, og det er nødvendig for at saken skal få skikkelig behandling. Mener du at du bør være tilstede, bør du kontakte administrasjonen eller et av medlemmene i rådet og legge frem hvorfor du mener det er nødvendig at du er tilstede.

Hvis du blir nektet å være tilstede når rådet møtes, og en sak som angår deg skal behandles, kan det være lurt å ta kontakt med en som er medlem i rådet. Hvis du legger frem din side av saken til ham, kan vedkommende formidle meningen din videre til rådet.

6. Tilsynsrådet

Straffegjennomføringsloven
§ 9
Forskriften
§ 2-3
Retningslinjene
punkt 2.5

Det skal være et tilsynsråd i tilknytning til hver region. Medlemmene av rådet oppnevnes av Justisdepartementet etter forslag fra Fylkesmannen. Rådet skal bestå av leder, nestleder, medlemmer og varamedlemmer fra samtlige fylker som den enkelte region omfatter. Minst ett av medlemmene bør være eller ha vært dommer. Dersom det er mulig, bør det være like mange menn som kvinner.

Tilsynsrådet skal kontrollere at den behandlingen du blir utsatt for skjer slik lov, forskrift og øvrige bestemmelser fastsetter. Dette skal de gjøre ved å besøke fengselet eller friomsorgskontoret anmeldt eller uanmeldt. De kan også snakke med innsatte og få innsyn i alle saksdokumenter, hvis vedkommende innsatt samtykker. Ett eller flere rådsmedlemmer foretar hver måned minimum ett besøk i en av regionens enheter. Erfaringsmessig er det ikke alltid tilsynsrådet kommer like hyppig som de skal. Dersom du ønsker å komme i kontakt med tilsynsrådet utenom de fastsatte besøkene, kan du ta kontakt per telefon. Du kan få telefonnummeret av fengselet. Samtalen skal ikke avlyttes.

Forskriften
§ 2-3

Medlemmene i rådet har rett til å snakke med deg alene. De har taushetsplikt om det du forteller dem. Mener du at du er blitt uriktig behandlet, kan du be om en samtale med et av medlemmene i rådet og legge frem saken for medlemmet.

Retningslinjene
punkt 2.5

Tilsynsrådet har ikke noen avgjørelsesmyndighet i fengselet. Rådet skal prøve å løse problemer som måtte oppstå, ved samtaler mellom dere og fengselsledelsen. Finner rådet at det er noe å bemerke, for eksempel ved rutinene i fengselet, skal rådet underrette fengselslederen om dette. Gjør han ikke noe for å forandre det som blir bemerket, kan rådet ta saken opp med regionsdirektøren.

Tilsynsrådet skal hvert år lage en årsmelding, med referat fra de møtene de har hatt. Denne årsmeldingen skal sendes til regionalt nivå. Regionalt nivå kommer med en uttalelse, og sender dette videre til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Årsmeldingen faller inn under offentleglova, så du kan kreve å få se den hvis du ønsker.

7. Andre ansatte

7.1 Sosialkonsulenten

Les mer i kapittel 29
om sosialhjelp

I mange fengsler er det en sosialtjeneste med en eller flere sosialkonsulenter. Sosialkonsulenten har til oppgave å hjelpe deg med problemer av sosial karakter som oppstår under soningen. Det kan være hjelp til å søke om økonomisk støtte eller hjelp til å ordne opp i problemer du har utenfor fengselet. Sosialkonsulenten kan også hjelpe til hvis du ønsker overflytting til annen anstalt, løslatelse før tiden og samarbeide med friomsorgen slik at du skal stå best mulig rustet når du løslates. Du kan også henvende deg til andre ansatte om slik hjelp.

De fleste fengslene har for få sosialkonsulenter. Dette betyr at de som jobber der ikke har mulighet til å gi den hjelpen som behøves til alle. Ønsker du hjelp, vil dette ofte ta tid. Det er viktig å ikke gi opp, men legge frem saken for din sosialkonsulent, og vente på din tur. Føler du at dette tar for lang tid, kan saken tas opp med fengselsledelsen og eventuelt med regionalt nivå.

7.2. Prest eller sjelesørger

Straffegjennomføringsloven
§ 23
Retningslinjene
punkt 3.21

Kriminalomsorgen skal gi deg mulighet til å utøve ditt livssyn. Dersom du ønsker gudstjeneste eller en annen religiøs eller livssynsmessig seremoni, skal det så langt det er praktisk mulig legges til rette for dette. Du skal kunne motta en prest eller sjelesørger som tilhører din religiøse eller livssynsmessige menighet eller organisasjon. Så langt det er praktisk mulig, skal det settes av egne lokaler til dette. Du skal som hovedregel få ringe til disse personene. Kontroll ved avlytting kan bare unntaksvis finne sted.

7.3. Kontaktbetjenten

Retningslinjene
punkt 1.4
Rundskriv KSF 02/2002

Alle innsatte skal tilbys en kontaktbetjent. Kontaktbetjenten har ansvaret for at du får informasjon om fengselet og om dine rettigheter og plikter. Vedkommende skal også hjelpe deg i arbeidet med å lage en framtidsplan. Kontaktbetjenten skal være et bindeledd mellom deg og fengselet for øvrig, og dersom du skal henvende deg til instanser utenfor fengselet, for eksempel sosialkontor, arbeidskontor eller skolemyndigheter, skal kontaktbetjenten hjelpe deg med dette. Vedkommende kan også gi deg råd og hjelpe deg med å skrive søknader. Erfaringsmessig er det ikke alle innsatte som får en kontaktbetjent, og skulle dette være tilfellet for deg, må du be om å få det.

Dersom anstalten har et anstaltråd eller lignende, vil som regel kontaktbetjenten møte der når saker som angår deg skal behandles. Betjentens uttalelse her vil normalt tillegges stor vekt. Kontaktbetjenten har en dobbeltrolle. Han eller hun skal hjelpe deg, samtidig som betjenten har oppgaver knyttet til den tradisjonelle «vokterrollen». Hvis det oppstår en konflikt mellom deg og kontaktbetjenten, kan du søke om å få skifte kontaktbetjent. Du må da ta kontakt med førstebetjenten eller fengselslederen.

8. Forvaltningssamarbeid

Straffegjennomføringsloven
§ 4
Retningslinjene
punkt 1.6

Kriminalomsorgen skal samarbeide med andre offentlige etater for å legge forholdene til rette for at innsatte får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. Samarbeidet skal bidra til å fremme din tilpasning til samfunnet. Innsatte har samme rett til tjenester og tilbud og har de samme forpliktelsene og ansvar

som alle andre i samfunnet. Helsetjenester, sosialtjenester, opplæring, arbeidsmarkedstiltak og kulturtilbud er eksempel på tjenester som ytes av det offentlige, og som det skal samarbeides om. Fengselet skal i samarbeid med deg søke å kartlegge om du har behov for bistand fra andre etater. De skal også bistå deg med å formidle disse behovene. Ofte vil andre etaters kompetanse være viktig, og fengselet bør derfor samarbeide allerede under kartleggingen av behovene dine.

II. Organisering, samarbeid og representanter

Straffegjennomføringsloven
§ 25

Dersom du og de andre innsatte ønsker det, bør fengselet etablere samarbeidsorganer med representanter for innsatte og tilsatte. Dette gjelder også i høyrisiko- og ressursavdelinger når sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det. Det forutsettes at slike samarbeidsorganer blir etablert dersom et flertall av de innsatte ønsker det.

1. Samarbeid med fengselsledelsen

Retningslinjene
punkt 3.23

Det er lederen av fengselet som bestemmer hvordan slike samarbeidsorganer skal organiseres og fungere.

Samarbeidsordninger med ledelsen kan foregå på flere måter. Det kan for eksempel arrangeres møter mellom ledelsen, de ansatte ved fengselet og en større eller mindre gruppe innsatte. En annen mulighet er at dere velger representanter som deltar i møter med ledelsen og de ansatte. Det vanlige er at det opprettes et kontaktutvalg mellom fengselsledelsen og representanter for de innsatte. Dette er en fin måte å ta opp problemer med ledelsen på. I noen fengsler fungerer dessverre kontaktutvalget dårlig. Der hvor dette gjelder kan dere forsøke å få i gang en bedre dialog med fengselsledelsen. Som oftest er det mer å tjene på å diskutere problemene, enn ingen dialog i det hele tatt. En tredje mulighet er at dere velger representanter som skal være med i fengselets forskjellige utvalg. Dere kan ikke selv avgjøre hvilken samarbeidsform som skal praktiseres. Dette bestemmer fengselslederen.

2. Hva slags spørsmål kan dere ta opp?

Det er bare adgang til å behandle saker som angår det daglige livet i fengselet. Eksempler på dette kan være arbeidsmiljø-

saker, fritidsaktiviteter og fangeavis. Dette er bare ment som eksempler, og det finnes naturligvis en rekke andre saker som også kan tas opp med fengselsledelsen. Regelen om at bare daglige problemer kan tas opp, gir en henvisning til at problemet må ramme flere av dere og at problemet oppstår ofte. Det er også en del andre begrensninger for hva dere kan ta opp som gruppe. Forhold om organisering av sikkerheten og konflikter mellom innsatte og en enkelt ansatt, er saker dere er avskåret fra å ta opp som gruppe. Dette må du ta opp individuelt. Den første begrensningen kan bli brukt hvis dere tar opp saker om fritidsaktiviteter, dersom fengselet mener at de ikke har ressurser til «forsvarlig kontroll». Også saker om opp-mykninger i rutinene vil kunne rammes av dette forbudet.

3. Tillitsmannen

Som hovedregel kan alle innsatte bli valgt som representant for medinnsatte. Det eneste unntaket gjelder den som bare har begrenset rett til kontakt med de andre innsatte.

4. Om samarbeidet

Selv om ledelsen vil samarbeide betyr ikke det at dere får ta avgjørelsene selv, men at dere får anledning til å si hva dere mener. Hvis dere synes at dere oppnår for lite, kan dere kontakte regionen, forsøke andre kanaler, eller gå frem på en annen måte. Dere kan for eksempel kontakte en organisasjon for fanger. Norsk Forening for Kriminalreform (KROM) og Straffedes organisasjon i Norge (SON), er de to største og mest aktive organisasjonene som jobber rettspolitisk for innsattes rettigheter og med kriminalpolitiske spørsmål. Foreningen for fangers pårørende (FFP) kan kanskje også hjelpe deg. Adressene til KROM, SON, FFP og mer informasjon om disse organisasjonene vil du finne bak i denne boken.

Kapittel 9

Arbeid, utdanning, dagpenger og frigang

Det er flere regelverk som regulerer den innsattes arbeidsforhold under gjennomføring av soningen. Det er i utgangspunktet straffegjennomføringsloven med tilhørende forskrift som regulerer den innsattes rettigheter og plikter. I dette kapitlet vil det bli gitt en innføring i de mest sentrale reglene og hvordan du som innsatt bør forholde deg til ditt arbeid før, under og etter straffegjennomføring/soning. Ved siden av reglene i straffegjennomføringsloven vil det også bli gitt en oversikt over noen viktige bestemmelser i arbeidsmiljøloven av 17. juli 2005 nr. 62 (aml.) som er relevante dersom du som innsatt arbeider utenfor fengselet under frigang.

Straffegjennomføringsloven
§ 18 jf. § 3

Kriminalomsorgen plikter å legge forholdene til rette for at du skal ha et aktivitetstilbud. Arbeid, opplæring, programmer eller lignende er likestilt

Retningslinjene
punkt. 3.16
under overskriften
«Vurdering av tilbudet
til den enkelte»

Fengselet skal i samarbeid med deg, og ved behov i samarbeid med andre, kartlegge hvilke aktiviteter som vil være best egnet for deg. Kartleggingen skal ta utgangspunkt i opplysninger fra deg, saksdokumenter som din aktuelle dom, eventuelt vektlegge dine tidligere dommer.

I. Arbeid før fengselsopphold

1. Forholdet til din arbeidsgiver utenfor fengselet

I dette kapitlet skal vi se nærmere på hvilke rettigheter og plikter du har overfor din arbeidsgiver før du begynner soningen. Det er arbeidsavtalen din og arbeidsmiljøloven (aml.) som vil danne utgangspunktet for dine rettigheter og plikter.

1.2 Arbeidsavtalen

I utgangspunktet er arbeidsavtalen en gjensidig forpliktende

avtale. Det vil si at avtalen pålegger både arbeidstaker og arbeidsgiver plikter, i tillegg til at den gir begge rettigheter. Du som arbeidstaker vil ha plikt til å jobbe, mens arbeidsgiver har krav på at du jobber. Motsatt vil arbeidsgiveren din ha plikt til å betale ut lønn for det arbeidet du gjør, mens du har krav på å få betalt. Hvis en av partene ikke oppfyller sine plikter etter avtalen, vil dette kunne gi grunnlag for opphør av arbeidsavtalen.

1.3 Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven
§ 1-9

Arbeidsmiljøloven regulerer forholdet mellom arbeidstaker og arbeidsgiver. Lovens bestemmelser er ufravikelige. Dette betyr at det ikke er adgang til å inngå avtaler som gir arbeidstakerne dårligere vilkår enn det loven bestemmer. I loven står dette i § 1-9, at loven «ikke kan fravikes ved avtale til ugunst for arbeidstakeren med mindre dette er særskilt fastsatt.» Dette betyr at en del av lovens bestemmelser vil gjelde i ethvert arbeidsforhold selv om det ikke står i den enkelte arbeidsavtale at arbeidsmiljølovens regler gjelder.

2. Opphør av arbeidsforhold

2.1 Oppsigelse

Arbeidsmiljøloven
§ 15-7

Oppsigelse vil si at du må slutte i arbeidet. Etter aml. § 15-7 har alle arbeidstakere et vern mot en usakelig oppsigelse. Det vil si at arbeidsgivere ikke kan si opp sine ansatte uten tilstrekkelig grunn, oppsigelsen må være «saklig». For å være lovlig må oppsigelsen være saklig begrunnet i enten virksomhetens forhold eller i den ansattes forhold. En slik saklig grunn kan være at bedriften går dårlig, at arbeidstakeren ikke utfører jobben han er satt til å gjøre eller at arbeidstakeren ikke møter opp som avtalt. Det må imidlertid foretas en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.

2.2 Avskjed

Arbeidsmiljøloven
§ 15 -14

Ved avskjed opphører arbeidsforholdet umiddelbart, og arbeidstaker må forlate arbeidet med øyeblikkelig virkning. Det skal derfor langt mer til for at en arbeidstaker kan avskjediges enn ved en oppsigelse. Arbeidstaker må ha gjort seg skyldig i «grovt pliktbrudd» eller «annet vesentlig misligholdt» av

arbeidsavtalen. Eksempler på dette kan være vold eller tyveri fra arbeidsplassen.

2.3 Fravær fra arbeidsplassen under soning

Som nevnt ovenfor har du som arbeidstaker en arbeidspplikt, altså en plikt til å møte opp på jobb til avtalt tid og sted. Denne arbeidspplikten er det vanskelig å oppfylle når du sitter i varetekt eller soner en dom. Spørsmålet blir da når slikt fravær gir god nok grunn til oppsigelse eller avskjed. Videre i dette kapittelet vil kun oppsigelse drøftes. Dette er fordi oppsigelse er mest praktisk.

2.3.1 Varetekt

Når man sitter i varetekt kan det være vanskelig å få gitt beskjed til arbeidsgiver om at man kommer til å være borte fra arbeidet. Juss-Buss anbefaler derfor at du tar kontakt med arbeidsgiver med en gang du har anledning til dette, slik at du får forklart situasjonen og evt. hvor lenge fraværet kommer til å vare. Blir resultatet av saken at du blir dømt, vil varetektsfengsling gi grunnlag for oppsigelse på samme måte som ved vanlig soning. Se punkt 1.2. Blir du derimot frikjent, er det uklart om et fravær på grunn av varetekt vil være saklig grunn for oppsigelse. Dette må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Her kan det være greit allerede i forbindelse med pågripelsen å be forsvareren din kontakte arbeidsgiver og underrette om fravær så tidlig som mulig. Det reduserer risiko for oppsigelse eller avskjed.

2.3.2 Domfelt

Utgangspunktet er at du ikke har rett til å la være å møte opp på arbeidsplassen når du skal inn til soning. Dersom du ikke møter på jobb fordi du skal sone, kan arbeidsgiver ha saklig grunn til å si deg opp. Spørsmålet om du blir sagt opp på grunn av slikt fravær kommer an på om arbeidsgiveren aksept-erer dette. Det lønner seg derfor så tidlig som mulig å snakke med arbeidsgiver for å eventuelt kunne komme til en løsning. Det er viktig å få frem at du ikke har rett til permisjon uten lønn når man skal inn til soning.

Ved korte fravær kan saken stille seg annerledes. Her beror det på en konkret vurdering hvorvidt slike soningsfravær gir grunn til oppsigelse, hvor flere ulike momenter spiller inn. Først og

fremst legges det vekt på soningens lengde. Et neste moment som tillegges vekt er hvor hardt bedriften rammes av fraværet. Hvis bedriften for eksempel får problemer hvis den ikke sier deg opp, eller hvis bedriften ikke har mulighet til å skaffe en vikar for den tiden du soner, vil det som regel være grunnlag for å si deg opp. Når slike problemstillinger kan oppstå, vil det være lurt om du har forsøkt å begrense ulempene for bedriften, for eksempel ved å tidlig si i fra om dommen din og når du skal inn å sone. Et tredje moment er hensynet til å få innsatte tilbake til arbeids- og samfunnslivet.

2.3.3 Bestride oppsigelsen

Arbeidsmiljøloven
§ 17-3

Les mer i kapittel 7
om fri rettshjelp

Blir du sagt opp fordi du soner eller skal sone en dom, har du rett til å bestride oppsigelsen. Dette betyr at du sier deg uenig med arbeidsgiver om at han kan si deg opp. Det løper ulike frister fra oppsigelsestidspunktet. Fristen for å kreve forhandlingsmøtet er 14 dager fra man mottok oppsigelsen. Dette er den korteste og ofte den viktigste fristen. Juss-Buss anbefaler alle som ønsker å bestride en oppsigelse å umiddelbart ta kontakt med et av de studentdrevne rettshjelpstiltak-ene, som Juss-Buss, eller kontakte en advokat slik at du tidsnok kan få veiledning i saksgangen videre. Du vil i visse tilfeller kunne få dekket utgiftene dine til juridisk bistand i oppsigelses- og avskjedssaker gjennom ordningen med fri rettshjelp. Se telefonnummer bak i boken.

II. Arbeid i fengselet

1. Arbeidsplikt

Forskriften
§ 3-12 første ledd
Retningslinjene
punkt 3.16 under
over-skriften «Arbeid»

Som domfelt har du normalt plikt til å delta i aktiviteter på dagtid (aktivitetsplikt). Dersom du sitter på dom, og ikke deltar i annen aktivitet på dagtid, kan fengselet vanligvis pålegge deg å jobbe. Fengselet har på sin side plikt til å legge forholdene til rette for at alle som ønsker det blir sysselsatt.

Straffegjennomføringsloven
§ 3 tredje ledd
Retningslinjene
punkt 1.4

Arbeidsplikten faller bort hvis du er syk eller ufør. Dette må vanligvis dokumenteres av lege eller annet helsepersonell, med mindre det er åpenbart at du er syk eller ufør. At du er uføretrygdet betyr ikke uten videre at du er fritatt fra arbeidsplikten.

Les mer i kapittel 14
om reaksjoner

Du kan heller ikke pålegges å jobbe i et uforsvarlig arbeidsmiljø. Dette innebærer at det stilles krav til både det fysiske og psykiske miljøet der du jobber. Eksempler på uforsvarlig arbeidsmiljø kan være arbeid med farlige maskiner uten verneutstyr, arbeid med stor grad av forurensing og lignende. Nekter du å arbeide uten gyldig grunn, regnes dette som pliktbrudd. Det kan resultere i disiplinærtiltak og/eller trekk i dagpenger.

2. Arbeid og tilretteleggelse

2.1 Arbeidstype

Forskriften
§ 1-4
Retningslinjene
Punkt 3.16

Hva slags arbeid du kan få varierer fra fengsel til fengsel. Arbeidsoppgavene kan for eksempel være industriartet virksomhet, kjøkkentjeneste og renhold. De store fengslene har vanligvis mer å tilby enn de små, men fengselet skal legge opp arbeidsvirksomheten slik at alle innsatte får anledning til å delta i sysselsettingen. Arbeidstilbudet skal videre søke å gi deg opplæring og samvær med andre. Fengselet skal ta hensyn til dine evner og ferdigheter ved tildeling av arbeid. Arbeidsdriften skal omfatte det arbeid som er nødvendig for fengselets drift og vedlikehold, så langt dette er hensiktsmessig og faglig tilfredsstillende sysselsetting. For unge innsatte bør arbeidet bidra til mulighet for sysselsetting etter løslatelsen. Hva slags arbeid du får avhenger i de fleste tilfeller av hva fengslene kan tilby, og ikke så mye av hva som er tilfredsstillende sysselsetting.

Du har krav på nødvendig veiledning og opplæring i arbeidet. Dette gjelder både om hvordan arbeidet skal utføres og veiledning i bruk av maskiner og utstyr. Hvis du har nedsatt arbeidsevne, kan du få terapi av arbeidsterapeut eller annen kyndig tjenestemann. Det er ledelsen i fengselet som avgjør om dette skal skje. Føler du at dette vil være bra for deg, så snakk med en sosialkonsulent, fengselslege, eller arbeidsleder. Den største begrensningen på dette området er at fengselet får lite penger til å igangsette slike tiltak.

3. Arbeidstid, arbeidsmiljø og verneombud innad i fengselet

3.1 Arbeidsmiljø

Arbeidsmiljøloven
av 17. juni 2005 nr. 62
Arbeidsmiljøloven
§ 1-6 bokstav d

Arbeidsmiljøloven gjelder i utgangspunktet ikke for innsatte som arbeider i norske fengsler. Det følger imidlertid av aml. § 1-6 bokstav d), at bestemmelsene om helse, miljø og sikkerhet gjelder for innsatte som jobber innad i kriminalomsorgens anstalter. Arbeidsmiljøet skal være forsvarlig og arbeidet må ikke være helseskadelig. I tillegg til dette skal arbeidet være forenlig med orden og sikkerhet.

Retningslinjene
punkt 3.16
under overskriften
«Arbeid»
Forskriften § 3-12

Det skal treffes de tiltak som er mulige for å unngå yrkesskade. Du skal ikke settes til arbeid ved en maskin eller annen innretning som kan fremby fare uten at du på forhånd har fått nødvendig veiledning og oppnådd nødvendig kyndighet. Før du settes til å betjene en farlig maskin, må du underskrive en erklæring hvor du bekrefter at du kan betjene maskinen, og at du er villig til det. Denne regelen gjelder også for annet farlig arbeid. Dette er frivillig, og ingen kan pålegge deg å gjøre slikt arbeid.

3.2 Arbeidstiden

Retningslinjene
punkt 3.17

Lederen av fengselet fastsetter arbeidstiden. Arbeidstiden er vanligvis fra kl. 08.00 til 15.00, inklusive pauser. Annen arbeidstid kan fastsettes der dette er nødvendig av hensyn til fengselets drift. På lørdager og helligdager skal bare nødvendig arbeid utføres. Du har imidlertid ikke krav på ferie.

3.3 Verneombud og arbeidsmiljøutvalg

Arbeidsmiljøloven
Kapittel 6

Alle fengsler plikter å ha verneombud. Verneombud er en valgt person i en bedrift eller organisasjon som har til oppgave å ivareta arbeidstakernes interesser. Ombudets oppgave er å se til at driften gjennomføres på en forsvarlig måte, og at helsen og velferden til de som arbeider i fengslet blir ivaretatt.

Arbeidsmiljøloven
Kapittel 7

Arbeidsmiljøutvalg er et samarbeidsutvalg med hensikt i å bedre arbeidsmiljøet på en arbeidsplass. Her sitter det representanter fra både arbeidsgiver og arbeidstakere. Arbeidsmiljøutvalgets oppgave er noe av det samme som for verneombudet, men utvalget jobber mer på et generelt plan og holder oppsyn med at planleggingen av virksomheten skjer på

en slik måte at arbeidsmiljøet blir forsvarlig. Verneombudet og arbeidsmiljøutvalg velges av og blant ansatte i fengselet.

4. Hvor skal arbeidet utføres?

Straffegjennomføringsloven
§ 17 første ledd
Les mer i kapittel 22
om klager

Så langt det er praktisk mulig, skal du ha mulighet for felles-skap med andre innsatte på dagtid. Dersom du mot din vilje og etter din mening uten rimelig grunn blir nektet arbeid i felles-skap kan du klage på dette.

Les mer i kapittel 22 om
søknader

Du kan også søke om å få arbeide for deg selv på cella hvis du har et slikt type arbeid som for eksempel monteringsarbeid. Dette gjelder kun ved tilfeller hvor fengselet har tilbud om slikt arbeid.

Se også kapittel 4 om
varetekt

5. Arbeid for varetektsinnsatte

Straffegjennomføringsloven
§ 49
Retningslinjene
punkt 4.4

Når du sitter i varetekt er reglene litt forskjellige fra reglene for domsinnsatte. Fengselet skal, hvis det er praktisk mulig, skaffe deg arbeid hvis du ønsker det. Dette gjelder kun for deg som ikke er ilagt noen form for restriksjoner. Du kan ikke pålegges å arbeide dersom du er varetektsfengslet, men du kan pålegges å bidra til nødvendig renhold og annet husarbeid i fengslet.

III. Opplæring

Forskriften
§ 3-12

Opplæring er nå likestilt med arbeid og fyller kravene til aktivitetsplikten. Det er imidlertid ikke alle fengsler som har et undervisningstilbud.

Opplæringsloven
av 17. juli 1998 nr. 61

Formålet med og rettigheter til opplæring fremgår av den alminnelige lovgivningen om opplæring.

Forskriften
§ 3-12 første ledd
Retningslinjene
punkt 3.16

Du kan ikke pålegges å delta i opplæring. Fengselets ansatte skal imidlertid oppfordre deg til å ta del i den opplæring som tilbys i fengselet, og ellers til å søke kontakt med skolen for å få råd og veiledning når det gjelder utdanning og opplæring.

Fengselet skal samarbeide med skolen for å avdekke behov for opplæring og bidra til at opplæringstilbudet utvikles i forhold til ditt behov.

1. Former for undervisning

Undervisningen kan foregå som organisert fellesundervisning, eller som særskilt hjelp ved selvstudium. Høyere utdanning som universitets- eller høyskolestudier, skjer stort sett som selvstudium, med noe veiledning. Samiske innsatte har krav på samisk tilrettelagt undervisning hvis dette er mulig. Det er fengselet som avgjør om det er mulig eller ei. Om skolegang utenfor fengsel, se punkt 7 om frigang.

1.1 Undervisningsmateriell

Undervisningsmateriell skal holdes av skolen hvis du tar grunnskole. Flere av de store fengslene skaffer lærebøker til de tilbud de har av videregående utdanning. Hvis du tar utdanning i fag som fengslene ikke underviser i, må du i utgangspunktet skaffe undervisningsmateriell selv. Du kan søke Nav om hjelp til å betale studiematerialet. Du har ikke ubetinget krav på å få dekket dette, men det er likevel lurt å søke. Skolen i fengselet, kontaktbetjenten eller sosialkonsulenten din kan hjelpe deg med søknaden.

Les mer i kapittel 29 om trygdeytelser og sosialstønad

2. Fag og emner

Det skal tas hensyn til dine ønsker, interesser og forutsetninger ved valg av fag/emne. I praksis vil nok fengselets undervisning være fastsatt fra før. Du bør likevel si ifra hvis du har spesielle ønsker, slik at skoleledelsen er klar over det. Det er grunnskolefagene norsk, engelsk, samfunnsfag, matematikk, språkfag, naturfag, samfunnsfag, samt handel og kontor, maskin og mekanikk og tømmerfag som dominerer.

Forskriften
§ 1-4

3. Tidspunktet for undervisning

Hvis du er i skolepliktig alder eller er tatt opp som elev, skal du ha undervisning på dagtid. Annen undervisning skal som regel gis utenfor arbeidstiden, men det kan gis undervisning i tilknytning til faglig opplæring, for eksempel arbeidstrening under produksjon. Skolen i fengselet følger vanlige skoletimer. Du har dermed to måneders sommerferie fra skolen. I denne ferie må du vanligvis arbeide i fengselet.

4. Eksamen og vitnemål

Det har vært vanlig praksis å få lesedager før eksamen. Vanligvis skjer dette ved at du får sitte på cella og lese. Dette må du søke fengselet om. Fengselet dekker alle eksamensutgifter i grunnskolen og i videregående skole. Du vil få vitnemål for den skolegangen du gjennomfører. Det vil ikke stå på vitnemålet at du har fulgt undervisning i fengselet.

5. Oppfølgingsklasser

Oppfølgingsklasser er egne klasser som er beregnet for tidligere innsatte. Opplegget er slik at du kan gå rett inn i undervisningen der, uansett hvilket tidspunkt i året du slipper ut på. Det er da forutsatt at du har fulgt undervisning under soningen. Slike oppfølgingsklasser finnes stort sett for alle undervisningstilbud fengselene har. Ved noen fengsler har man et utstrakt samarbeid med oppfølgingsklassene, mens ved andre ikke noe fast samarbeid.

Hvis du ønsker å gå i en slik klasse, kan skolen, sosialkonsulenten eller utdanningskontoret i fylkeskommunen hjelpe deg med å komme i kontakt med de som driver disse klassene. Dette bør du gjøre i god tid før løslatelse, slik at alt er klart på løslatelsestidspunktet.

6. Særregler om datautstyr

6.1. Tillatelse til bruk av datautstyr og lignende

Retningslinjene
punkt 3.24
Straffegjennomføringsloven
§ 26 jf.
Forskriften § 3-20
Straffegjennomføringsloven
§ 30 sjuende ledd

Fengselet bør tilrettelegge slik at du kan få opplæring og praktisk trening i dataprogram og -utstyr. Dette må du imidlertid søke om. Som hovedregel skal bruk av privat datautstyr skje i regi av fengselets opplærings- eller fritidsfunksjon. I fengsel med høyt sikkerhetsnivå skal det bare unntaksvis gis tillatelse til bruk av privat datautstyr. Dette unntaket brukes kun i helt spesielle opplærings situasjoner hvor du kan dokumentere et ekstraordinært behov. Opplæringspersonalet skal være oppdatert på disse reglene, og skal rette seg etter dem og de øvrige pålegg som måtte gis om en slik bruk. Elektronisk kommunikasjon med eksterne nettverk og lignende reguleres av straffegjennomføringsloven. I fengsel med lavere sikkerhetsnivå kan disse reglene praktiseres lempeligere.

Forskriften
§ 3-20

Du kan kun benytte deg av datautstyr og lignende til arbeid, opplæring eller andre tiltak hvis det er formålstjenlig ut fra lokale forhold, og det er sikkerhetsmessig ubetenkelig. I vurderingen skal det tas hensyn til fengselets alminnelige sikkerhet, din oppførsel i fengselet, miljøet i fengselet osv.

Utstyret du bruker skal godkjennes av fengselet. Det kan fastsettes begrensninger på utstyr, lagringskapasitet, oppbevaring og bruksområde for utstyret.

6.2 Forbud mot tilknytning til eksternt nettverk

Straffegjennomføringsloven
§ 30
Retningslinjene
punkt 3.33

Hovedregelen ved bruk av datautstyr er at innsatte som sitter i fengsel med høyt sikkerhetsnivå ikke skal kunne disponere datautstyr og lignende som er koblet til eksternt datanettverk eller eksternt datautstyr. Dette kan for eksempel være internett.

6.3 Kontroll av bruk, utstyr og innhold

Straffegjennomføringsloven
§ 28
Retningslinjene
punkt 3.31

Fengselet har mulighet til regelmessig å kontrollere datautstyret dersom du får tillatelse til slik bruk. Kontrollen kan omfatte visitasjon og kontroll med teknisk utstyr, også med bistand fra datakyndig personell, og disse kan ha tilgang til alle deler og tilgangsnivåer på utstyret. Utstyret kan plomberes om nødvendig. Alt innhold kan også kontrolleres dersom fengselet har mistanke om noe straffbart.

Programvaren du skal bruke må godkjennes av fengselet. Den skal følge regler for lisensregistrering og lignende. Bruk av minnepenner, eksternt harddisk eller andre former for eksterne lagringsmedier kan bare skje etter særskilt samtykke fra fengselet.

IV. Dagpenger

Straffegjennomføringsloven
§ 19

Hvis du er i arbeid, opplæring eller deltar i program eller andre tiltak som fengselet tilbyr, har du krav på dagpenger.

Forskriften
§ 3-13 første ledd

Dagpenger fastsettes av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning etter årlige satser. Arbeidspengene skal fastsettes som dagpenger eller som akkordbetaling. Akkordbetaling vil si at man får betalt etter hvor mye man får utført uavhengig av hvor mange timer man jobber. Akkordbetaling skal bare brukes der

det passer best. I praksis brukes det mest dagpenger. Hvis du har fullført akkordarbeidet, vil det ikke frita deg fra å delta i annet arbeid i arbeidstiden.

Retningslinjene
punkt 3.17
Forskriften
§ 3-13 fjerde ledd

Dersom helsetilstanden og/eller arbeidsevnen din er slik at det ikke er mulig for deg å oppfylle aktivitetsplikten, skal du tilstås et mindre beløp i stønadspenger. Det samme gjelder der fengselet av andre grunner ikke har et aktivitetstilbud til deg

Rundskriv KSF 1/2011

Satser for dagpenger og stønadspenger blir fastsatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Per 01.01.11 er satsen for stønadspenger 40 kroner, mens ordinær dagpengesats er 57, 50 kroner. Dersom du utfører arbeidsoppgaver som blir ansett som spesielt viktige for fengselet, kan direktøren i regionen bestemme at du skal få et tillegg på inntil 22 kroner per dag.

Retningslinjene
punkt 3.17

Forskriften
§ 3-13 sjette ledd
Retningslinjene
punkt 3.17

På bevegelige helligdager som faller på normale virkedager skal alle innsatte som ikke deltar i ordinært arbeid eller som nekter å delta i aktiviteten de er satt til, godtgjøres etter satsen for stønadspenger. Dersom du utfører ditt ordinære arbeid, skal du ha dagpenger som normalt.

Forskriften
§ 3-13 tredje ledd

Du kan trekkes i dagpenger ved ureglementert fravær og for dårlig arbeidsinnsats. Hvis du uteblir eller nekter å ta del i den aktiviteten du er satt til, vil du ikke få dagpenger.

1. Utbetaling

Forskriften
§ 3-13 annet ledd

Vanligvis blir arbeidspenger utbetalt hver 14. dag. Pengene skal inn på konto, da det ikke skal være penger i omløp i fengselet. Dette for å minske muligheten for ulovlig omsetning av rus-midler og lignende. Du har krav på å få vite hvor mye du får i dagenger. Ved utgangen av hver måned har du krav på å få vite hvor mye som står på kontoen din.

2. Bruk av dagpenger og private midler

Forskriften
§ 3-23
Forskriften
§ 3-19 tredje ledd

Du har rett til å få kjøpe nærings- og nytelsesmidler for dag-eller stønadspengene dine minst én gang i uken. Dersom du ikke kan handle i fengselet, foregår dette ofte ved at du leverer en liste til fengselet over det du ønsker kjøpt.

I utgangspunktet har du ikke mulighet til å benytte private

midler, det vil si penger som ikke er dagpenger eller stønadspenger. Det kan likevel gis tillatelse til bruk av private midler. Praksisen på dette varierer fra fengsel til fengsel. Ofte vil du imidlertid få tillatelse til å kjøpe klær, sko, utstyr til cella og lignende for private midler.

Dersom du sitter på varetekt, gjelder det egne regler for bruk av private midler. Les mer om dette i kapittel 4.

3. Erstatning

Hvis du har gjort skade på noe i fengselet, følger ansvaret etter alminnelige erstatningsregler. Fengselet kan kun kreve dette hvis du har ødelagt noe forsettlig (med hensikt) eller ved grov uaktsomhet.

Retningslinjene punkt 3.17 første ledd

Det skal ikke tas utlegg for gjeld eller foretas trekk fra offentlig myndighet i dagpenger som du ikke har til fri rådighet. Du skal ikke betale skatt av dagpengene.

Reglene om dagpenger gjelder uansett om du har private midler eller oppsparte dagpenger fra før.

4. Særskilt om dagpenger ved gjennomføring av straff utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven §§12 og 13

Retningslinjene punkt 3.17 under overskriften «Særlig om dagpenger ved gjennomføring av straff utenfor fengsel etter §§ 12 , 13»

Dersom den domfelte har krav på dagpenger ved gjennomføring av straff i institusjon eller sykehus etter §§ 12 og 13, er det fengselet den domfelte overføres fra som står ansvarlig for utbetalingen av dagpengene. Dagpenger ved slik straffegjennomføring skal tilstås etter sats for stønadspenger. Denne satsen fastsettes av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, og satsene fremgår av årlige rundskriv fra KSF.

V. Program

Retningslinjene punkt 3.16 under overskriften «Program»

Program er en benevnelse på tiltak i kriminalomsorgen som retter seg mot domfelte og varetektsinnsatte i form av undervisning, ferdighetstrening og/eller strukturerte samtaler. Programmer kan tilbys deg i fengselet dersom du har behov for det. Dette tilbudet gjelder også for deg som sitter i varetekt. Eksempel på programmer kan være «Ny start», voldsmestringskurs, rusmestringskurs og lignende.

Fengselet skal tilrettelegge programmenes innhold slik at du har mulighet til å følge dette opp samtidig med ditt daglige liv i fengselet.

VI. Andre tiltak

Straffegjennomføringsloven
§ 18
Forskrift
§ 3-12

Andre tiltak er aktuelt dersom opplæring eller program ikke passer for deg. Med andre tiltak menes tiltak som tilbys av fengselet eller samarbeidspartnere, og som det er hensiktsmessig at foregår på dagtid. Felles for disse tiltakene skal være at formålet er å gjøre deg i bedre stand til å leve et liv uten kriminalitet, eller å redusere eventuelle skadevirkninger av å sitte i fengsel.

Andre tiltak kan omfatte organiserte kriminalitetsforebyggende tiltak som ikke faller inn under programdefinisjonen, men som kan ha likhetstrekk med programmer. Kulturtiltak, som idrett, musikk og lignende er som hovedregel fritidstiltak. Dette vil imidlertid kunne komme inn under «andre tiltak» dersom fengselet finner at formålet oppfylles, og det ikke finnes egnede arbeids- eller opplæringstilbud.

Behandlingen som inngår i aktivitetstilbudet som et ledd i kriminalitetsforebyggingen, kan være psykoterapeutisk- eller medisinsk behandling hos lege, psykolog og lignende. Institusjonsbehandling og konsultasjon hos lege faller utenfor aktivitetstilbudet. Men du kan i utgangspunktet gis fri fra arbeid eller opplæring for å foreta slike nødvendige konsultasjoner på dagtid.

Individuelle samtaler som inngår i aktivitetstilbudet på dagtid, kan være samtaler med din kontaktbetjent, rådgivning, konsultasjon eller lignende med sosialkonsulent, arbeidsgiver, opplæringskonsulent eller andre.

Straffegjennomføringsloven
§ 20
Forskriften

Kontaktbetjentarbeid og framtdsplanlegging kan både foregå på dagtid innenfor aktivitetsplikten, og på ettermiddag og i helger. Dette er et tilbud du bør benytte deg av.

VII. Frigang – Arbeid utenfor fengselet under soning

1. Hva er frigang?

Frigang betyr at du får adgang til å gå på skole, arbeide eller

Rundskriv om
kontaktbetjentarbeid
KSF 02/2002
§§ 3-14, 3-15
Retningslinjene
punkt 3.18

delta i andre tiltak utenfor fengselet. Du kan ikke få frigang til å arbeide i egen bedriftsvirksomhet. Under frigang bor du enten i fengselet eller i overgangsbolig. Alle de store fengslene har egne frigangsavdelinger, enten helt adskilt fra hele fengselet eller som en egen adskilt avdeling i fengselet.

2. Når kan du søke frigang?

Forskriften
§ 3-14

Du kan søke frigang etter en sammenhengende frihetsberøvelse på minst fire måneder. I tillegg må du ha gjennomført minst en tredjedel av soningen din. Bestemmelsen kan fravikes hvis særlige og tungtveiende grunner taler for det. Det er et vilkår for frigang at sikkerhetsmessige grunner ikke taler imot det.

2.1 Avgjørelsesmyndighet

Straffegjennomføringsloven
§ 6
Forskriften
§ 2-1
Retningslinjene
punkt 2.2

Det er i utgangspunktet direktøren i fengselet som avgjør om du får frigang. Hvis du er dømt til mer enn ti års fengsel, idømt en strafferettslig særreaksjon eller er innsatt i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, er det regionalt nivå som må gi tilatelse til at du får frigang.

3. Hvor lenge kan du få frigang?

Forskriften
§ 3-14 annet ledd

Hovedregelen er at man kan få frigang opp til ett år. Men etter en konkret vurdering kan man få frigang til undervisning opp til to år dersom undervisningen er et ledd i en samlet utdanningsplan. Dette kan f.eks være hvis du tar en flerårig fagutdanning.

4. Vurderingen

Retningslinjene
punkt 3.18
Retningslinjene under
overskriften «Hensiktsmessighetsvurderingen»

Ved vurderingen av om du skal få frigang, legges det blant annet vekt på følgende:

- t_ Muligheten for å få arbeid eller skoleplass. I praksis må du ha dette ordnet før du innvilges frigang.
- t_ Oppførsel i fengselet
- t_ Faren for rømning og nye lovbrudd, som for eksempel positive urinprøver, reaksjoner eller lignende
- t_ Hvor lenge du har igjen å sone. For å få frigang bør du helst være på slutten av soningen.
- t_ Annet: Hva du er dømt for, hvorfor det er viktig for deg med frigang, rehabilitering og din situasjon generelt.

5. Hva skjer når du får frigang?

Les mer i kapittel 17
om overføring

Hvis du har frigang og soner i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, skal du holdes adskilt fra de andre innsatte. Soner du i fengsel med lavere sikkerhetsnivå vil du bo sammen med de andre. Du kan også bli overført til en overgangsbolig, men her vil det ofte være vanskelig å få plass, særlig hvis du har mer enn ett år igjen å sone.

Retningslinjene
punkt 3.18
under overskriften
«Kontroll med frigang»

Direktøren i fengselet kan fastsette særlige vilkår for frigangen. Det kan f.eks være at du må være tilbake ved avdelingen til bestemte tider. Du skal få skriftlig beskjed om vilkårene, og du må underskrive på at du godtar dem. Du må uansett overholde de generelle vilkår for den avdelingen du sitter på.

6. Utgifter dekkes av dagpengene

Rundskriv I-
11/2002 punkt 8
Les mer i kapittel 29 om
sosialstønad

Utgiftene du har i forbindelse med frigang til skolegang, skal i utgangspunktet dekkes av dagpengene dine. Imidlertid vil ofte dine utgifter til transport og skolebøker bli mye større enn det som er mulig å dekke av dagpengene. Du kan søke det NAV-kontoret du tilhører om støtte for utgifter som ikke dekkes av dagpengene og som du heller ikke har mulighet til å dekke selv av egne midler.

7. Arbeidsavtale og lønn

7.1 Innledning

Når du arbeider på frigang gjelder arbeidsmiljøloven for ditt arbeidsforhold. Det finnes unntak fra dette, se punkt 7.7.2.1. Arbeidsmiljøloven gjelder fordi du jobber utenfor fengselet for en ekstern arbeidsgiver.

7.2 Arbeidsavtale under frigang

Forskriften
§ 3-14
Retningslinjene
§ 3-18 under overskriften
«Kontroll med frigang»

Du og arbeidsgiveren din skal inngå en arbeidsavtale under frigang. Kriminalomsorgen skal påse at dette blir gjort. På denne måten blir arbeidsforholdet mellom deg, arbeidsgiveren din og kriminalomsorgen. Arbeidsgiveren skal vite at du sitter i fengsel, og skal varsle fengselet med en gang han ser noe som kan være brudd på vilkårene for at du fikk innvilget frigang.

7.2.1 Begrensinger i arbeidsavtalen

I frigangsavtalen må man også være forberedt på at kriminalomsorgen kan sette noen begrensninger i de rettigheter som du normalt sett ville hatt i arbeidsforholdet etter arbeidsmiljøloven.

Arbeidsmiljøloven
§§ 15-3, 10-6

Frigangstillatelsen kan ved mislighold når som helst bli inndratt av fengselet. Man har dermed ikke rett til en oppsigelsestid som man vanligvis har etter aml. § 15-3. Alminnelig overtidsregler gjelder heller ikke, jf. aml § 10-6. Overtiden skal godkjennes av fengsel, det er ikke nok at det er «særlig og tidsavgrenset behov» hos arbeidsgiver. Dersom man derimot jobber overtid, skal man ha betalt for dette i henhold til aml. § 10-6 (11).

Arbeidsavtalen kan også sette begrensninger til hvor man oppholder seg i arbeidstiden. Dersom man skal forlate arbeidsstedet, må dette avtales med arbeidsgiver og på forhånd avklares med fengselet. Fengslet kan komme på uanmeldt kontroll på arbeidsplassen for å sjekke at reglene blir overholdt.

7.3 Lønn under frigang

Retningslinjene
punkt 3.18
under overskriften
«Arbeidsavtale ved frigang»

Det er fengselet som får utbetalt lønnen din etter at de vanlige trekk er foretatt. De har rett til å trekke deg for oppholdet i fengselet. Dersom du selv står ansvarlig for innkjøp og tilberedning av egen kost, skal det ikke foretas trekk for dette. I forbindelse med slike trekk foreligger det faste satser som bestemmes av Kriminalomsorgen. Det som er igjen av lønnen etter disse trekken, vil bli satt på en konto. Du bestemmer selv om du vil ha pengene på en rentebærende- eller ikke- rentebærende konto. Fengselet vil holde tilbake beløpet slik at du får det ved løslatelsen. Det kan trekkes av denne konto for å dekke reiseutgifter, utgifter til bolig og eventuelle utgifter til å forsørge familie/barn.

Arbeider du under frigang har du rett til å få utbetalt sykepenger hvis du har sykefravær.

8. Inntak ved skole utenfor fengselet

Ønsker du å gå på skole utenfor fengselet, må du selv søke om opptak. Du får søknadsskjema hvis du kontakter utdanningsavdelingen i den fylkeskommunen skolen ligger, eller hvis du henvender deg direkte til skolen du søker på.

Hvis du søker opptak ved skolen på spesielle vilkår, må du selv være oppmerksom på at fristen for dette ofte er noe tidligere enn vanlig opptak. Dersom du er for sent ute med å søke, kan du søke inntakskontoret i det fylket skolen ligger. Da oppgir du grunnene til at søknaden din er sent ute, og de vil da vurdere om grunnene er gode nok.

Alt dette kan kontaktbetjenten, sosialkonsulenten eller skolen ved fengselet hjelpe deg med.

Retningslinjene
punkt 3.18
under overskriften
«Særlig om utenlandske
fanger»

VIII. Frigang for utenlandske innsatte

Hovedregelen er at innsatte uten norsk statsborgerskap, som er besluttet utvist eller har mottatt forhåndsvarsel for utvisning, ikke skal innvilges frigang.

Hvis det likevel vurderes om du, som utenlandsk innsatt med utvisningsvedtak mot deg skal få innvilget frigang, er dette noen av momentene i vurderingen:

- t_ Faren for unndragelse ved at du forlater landet
- t_ Hvor lenge du har igjen å sone
- t_ Din tilknytning til landet gjennom eventuelle familieforhold
- t_ Hvor lenge du har oppholdt seg i landet
- t_ Type kriminalitet

IX. Arbeid etter endt soning

Dersom arbeidsforholdet skal fortsette etter løslatelsen, ordnes dette direkte mellom deg og arbeidsgiver. Det må da utformes en ny arbeidsavtale. Her kommer litt informasjon av hva som skal være med.

1. Formkrav

Arbeidsmiljøloven
§ 14-5

En arbeidsavtale skal inngås skriftlig. Skriftlighetskravet er viktig for at begge parter skal ha et dokument som klart viser hva man har blitt enige om. I de tilfeller dette ikke er gjort har arbeidsgiver bevisbyrden for hva som er avtalt – det er arbeidsgiver som må skaffe bevis for hva som er avtalt rundt arbeidsforholdet. Påse derfor at dette blir gjort, slik at du har alt ditt på det rene dersom det skulle oppstå en eventuell konflikt.

Arbeidsmiljøloven
§ 14-6

Reglene om hva en arbeidsavtale skal inneholde står i arbeids-

miljøloven § 14-6. Det følger av første ledd at «Arbeidsavtalen skal inneholde opplysninger om forhold av vesentlig betydning i arbeidsforholdet.» For eksempel arbeidstid, stillingsbeskrivelse, arbeidstid og lønn. I en del tilfeller kan det tenkes å være andre opplysninger som også er av vesentlig betydning for arbeidsforholdet. I slike tilfeller skal også disse opplysningene tas med i arbeidsavtalen.

En avtale må inneholde følgende for å være i samsvar med lovens krav:

Arbeidsavtale er inngått 15.11.2010 mellom:

1. Peder Ås, Lillevik gaten 3, 1235 Lillevik, født 31.01.84, og Lillevik Renhold A/S, foretaksnummer 123 456 789.
2. Arbeidsplassen er Storhallen, Storevikvegen 5, 1234 Lillevik
3. Peder Ås skal arbeide som renholder.
4. Peder Ås begynner å arbeide 01.12.2010.
5. Ferie bestemmes i samarbeid med Lillevik Renhold A/S, i samsvar med reglene i ferieloven av 29. april 1988 nr 21.
6. Peder Ås og Lillevik renhold har ved oppsigelse en
7. gjensidig oppsigelsestid på en 1 måned.
8. Lønn per time er kr 150. Lønn utbetales den 6.hver måned, til kontonr 123.456.78900. Det trekkes skatt av beløpet på vanlig måte.
9. I tillegg kommer fri bruk av firmabil.
10. Arbeidstiden er mandag-fredag kl. 08.00 – 16.00, 37,5 timer per uke. Under sommerdriften er arbeidstiden kl 08.30 – 15.00

Daglig leder Lars Holm

Lillevik Renhold AS Peder Ås

Punktene 9-11 tas bare med dersom det er aktuelt:

11. Peder Ås er midlertidig ansatt, og fratrer stillingen 01.06.2011.
12. Peder Ås skal i de 3 første månedene gå i prøvetid.
13. I arbeidsforholdet gjelder tariffavtale mellom renholderforbundet og NHO.

Kapittel 10

Fritidsaktiviteter

I. Tilretteleggelse

Straffegjennomføringsloven
§ 21
Retningslinjene
punkt 3.19

Fengselet har plikt til å tilrettelegge fritidsaktiviteter tilpasset dine behov. Dette skal være en integrert del av straffegjennomføringen. Formålet her er å unngå isolasjon og skadevirkninger av denne. Tilbudet vil imidlertid variere ut fra hvilket fengsel og avdeling du befinner deg i.

1. Boklån - Lesing

Hvert fengsel skal ha et allsidig utvalg av bøker. Du skal gis adgang til å lese litteratur, aviser, tidsskrifter og liknende. Fengselet skal om mulig samarbeide med et bibliotek utenfor fengselet. Vanligvis skal du også selv ha anledning til å skaffe deg bøker privat. Her er imidlertid noen begrensninger: Det skal ikke tillates skrift eller bilde som kan ha uheldig påvirkning, og anskaffelsen skal ikke true ro, orden og sikkerhet. Det skal gode grunner til for å nekte deg lesestoff.

Straffegjennomføringsloven
§ 23
Retningslinjene
punkt 3.21 og 3.24

Du har rett til å ha bibel, det nye testamente, salmebok og koranen til bruk under oppholdet. Hvis du tilhører et annet ordnet trossamfunn, har du rett til å ha religiøse skrifter som tilhører det aktuelle trossamfunnet på eget språk på cella di.

2. Idrettslige aktiviteter

Forholdene i fengselet skal legges til rette for fysisk aktivitet. Hvilke treningsmuligheter man har vil variere fra fengsel til fengsel. Fortrinnsvis skal gymnastikk og idrett skje under kyndig veiledning. Unge innsatte bør i særlig grad bli motivert og oppmuntret til å drive med gymnastikk og idrett. Videre bør fengselet legge til rette for egnede fysiske aktiviteter.

Se kapittel 14
om reaksjon på brudd

3. Hobbyarbeid

Det skal tilrettelegges for muligheter til å utføre ulike slags hobbyarbeid, så langt dette er praktisk mulig. Unntak fra dette er hvis virksomheten kan gi mulighet for rømning eller andre uregelmessigheter. Du kan også gis adgang til å benytte fengselets lokaler hvis en tilsatt er tilstede. Gjenstander og annet som du lovlig har laget i fritiden blir din eiendom når de er godkjent av leder av fengselet. Du kan miste retten til å drive med hobbyarbeid som reaksjon på regelbrudd.

4. Radio og fjernsyn

Så langt det er praktisk mulig skal du kunne få se på TV og høre på radio. Du kan miste tillatelsen til å se på fjernsyn som reaksjon på regelbrudd.

5. Musikk og kultur

Spiller du et eller flere instrument, bør anstalten gi deg mulighet til å øve og danne kor eller orkester. Dersom forholdene i fengselet gjør dette vanskelig, kan de nekte deg å øve.

II. Hva kan du ha på cella?

Straffegjennomføringsloven
§ 26
Forskriften
§ 3-19
Retningslinjene
punkt 3.24

I utgangspunktet er det ikke så mye du kan ha på cella. Liste over hva du kan ha av klær kan du få av fengselet. Listene kan variere noe fra fengsel til fengsel. Toalettartikler som anses som nødvendige og som ikke utleveres av fengselet har du også lov til å ha på cella. I tillegg til dette kan du ha bøker og materiell som du må ha på grunn av studier og hobbyer.

Utover dette kan fengselslederen gi dispensasjon enten etter søknad fra den enkelte eller generelt for hele fengselet. Hvis det er en pyntegjenstand, en datamaskin eller andre ting du ønsker å ha hos deg må du altså søke fengselet om å få tillatelse. Momenter det vil bli tatt hensyn til ved vurderingen er blant annet hvor lang tid oppholdet skal vare, din personlige situasjon og ditt forhold til fengselet. Hovedgrunnene til å nekte deg å ha ting på cella er av hensynet til ro, orden og sikkerhet, og for å forhindre at det skapes vesentlig ulikhet mellom de innsatte. Det er ikke tillatt å låne eller bytte til seg ting uten tillatelse.

Se kapittel 14
om reaksjon på brudd

Det å ha privat datautstyr eller TV på cella er å anse som en begunstigelse, og du kan miste denne retten som en reaksjonen på regelbrudd. Tap av innvilgede goder som ikke anses som en begunstigelse, kan likevel være et alternativ til reaksjon på brudd.

Straffegjennomføringsloven
§ 26 jf. § 52
Forskriften
§§ 3-19, 3-23

Sitter du i varetekt har du rett til å skaffe deg utstyr til cella som ikke strider mot ro, orden og sikkerhet. Dette kan for eksempel være pyntegjenstander, men praksis på hva du har lov til å ha på cella kan variere fra fengsel til fengsel. Du har også med samme begrensning rett til å skaffe deg egne klær og egen mat, men her kan det være forskjell på om du sitter i varetekt eller på dom.

Fengselet kan gi deg tillatelse til å ha domspapirer og andre saksdokumenter på cella. Ved avgjørelsen vil fengselet ta stilling til om innholdet i dommen vil kunne skape uro i fengselet eller utrygghet for deg ved at andre innsatte kan få kunnskap om hva du er dømt for. Det er ingen felles regler om når tillatelse kan gis. Fengselet finner selv egnede løsninger for at du skal få tilgang på disse dokumentene. Det kan for eksempel bestemmes at du bare får se på papirene mens du er innelåst på cella eller et annet egnet rom, og at dokumentene må leveres tilbake etter gjennomlesning.

Kapittel 11

Legehjelp i fengselet

Kommunehelse-
tjenesteloven
av 19. november 1982 nr.
66 § 2-1 jf. § 1-3 nr. 1,
bokstav e

Du har rett på nødvendig helsehjelp i fengselet. Helsetjenesten i fengselet administreres og gjennomføres av den kommunen der fengselet ligger. Fengselet har ikke tilgang på dine helseopplysninger, med mindre du tillater det.

I. Plikt til å la seg undersøke og behandle

Lov om vern mot
smittsomme sykdommer
av 5. august 1994 nr. 55
§ 3-1

Du har bare plikt til å la deg undersøke og behandle av en lege, dersom det er oppdaget en smittsom sykdom i fengselet. I slike tilfeller kan det kreves at fengselet kan få oversikt over omfanget av sykdommen og finne ut hvilken behandling som er nødvendig.

II. Rett til undersøkelse og behandling

Forskriften
§ 3-16

Dersom det er noe som tyder på at du er syk, eller du ber om legehjelp, skal de ansatte i fengselet tilkalle helsetjenesten i fengselet for deg. Dersom du er under 18 år, skal de ansatte i fengselet tilkalle helsetjenesten så snart som mulig etter innsettelsen i fengselet, slik at du kan få en helseundersøkelse.

Straffegjennomføringsloven
§ 13

Skulle du bli så syk at behandling ikke kan gis i fengselet, og en slik behandling er nødvendig, kan straffen gjennomføres på sykehus. Les mer om dette i kapittel 17 om overføring.

Forskriften
§ 3-17

Trenger du medisiner, kan både ansatte ved helsetjenesten og fengselsbetjenter gi deg dette. Reseptbelagte medisiner kan imidlertid bare doseres av ansatte ved helsetjenesten for så å utdeles av betjenter.

III. Rett til å bruke en annen lege enn fengselslegen

Ettersom du ikke har en plikt til å la deg behandle av fengselslegen, har du i prinsippet rett til å bruke en annen lege. Det kan være mange grunner til at du synes det er bedre å bruke en

annen lege; det er kanskje en lege du har gått til over lang tid, eller du har kanskje et dårlig forhold til fengselslegen. Hvis du får en permisjon, er dette uproblematisk. Da kan du oppsøke legen under permisjonen din. Er du derimot avhengig av en fremstilling, blir situasjonen en ganske annen. Det kan være vanskelig å få fremstilling til legebesøk så lenge det finnes en lege i fengselet.

Hvis du mener at fengselslegen ikke gir deg den hjelpen du trenger, kan du ikke kreve å få behandling av en annen lege. Dette er noe du må søke spesielt om. Du stiller derfor sterkere, hvis du kan vise til helt spesielle grunner for at du ønsker å bruke annen lege enn fengselslegen. Henviser fengselslegen deg til en spesialist, vil du selvsagt få mulighet til å oppsøke denne.

Pasientrettighetsloven
av 2. juli 1999 nr. 63
§ 2-3

Retten til å få en fornyet vurdering av en annen lege enn fengselslegen, er forbeholdt de tilfeller der du allerede er blitt henvist til en spesialist og ønsker å få en legeuttalelse i tillegg til denne. Du kan altså ikke kreve at en annen lege skal se på den eller de uttalelser som fengselslegen har kommet med i din sak. Det er kun spesialistuttalelser som man kan få en fornyet vurdering av.

Det er her viktig å understreke at om du går til en annen lege må du selv betale egenandelen og eventuelt andre kostnader, så sant du ikke er henvist til denne legen fra fengselslegen. Sitter du i varetekt, har du rett til å bruke privat lege. Legen må oppsøke deg i fengselet, eller du må søke politiet om fremstilling.

Legeuttalelser fra en offentlig lege vil ofte tillegges større vekt i søknader og lignende enn uttalelser fra en privatpraktiserende lege. En offentlig lege er en som er ansatt i det offentlige, f.eks en distriktslege eller en sykehuselege. Juss-Buss har også erfart at fengselslegens uttalelser veier spesielt tungt.

IV. Klage

Kommunehelse-
tjenesteloven
§ 2-4

Dersom du mener at du ikke får den nødvendige helsehjelp du har krav på, kan du klage på dette. Klagen rettes til det organ som kommunestyret bestemmer. Dersom du ikke får medhold i klagen eller klagen avvises, kan du klage videre til fylkeslegen i det fylket fengselet ligger. Klagefristen er normalt tre uker fra du fikk mulighet til å klage.

Pasientrettighetsloven
§§ 7-1, 7-5 første ledd

Dersom du mener at du får eller har fått feil behandling, eller at helsepersonell opptrer på en uforsvarlig eller lite hensynsfull måte, kan du anmode den som utøver helsehjelpen, det vil si legen, sykepleieren eller annet helsepersonell, om å rette opp på dette. En slik anmodning må skje innen fire uker fra du fikk eller burde ha fått tilstrekkelig kunnskap om dette.

Pasientrettighetsloven
§ 7-2 jf. §§ 7-3, 7-5
andre ledd

Dersom du får avslag på anmodningen, eller den som utøver helsehjelpen mener at det ikke er noe som trenger å rettes opp, kan du klage saken inn for helsetilsynet i fylket. Klagen må være skriftlig, og du bør skrive så detaljert som mulig om hva saken gjelder, og hva du mener blir eller har blitt gjort galt. Fristen for å klage til fylkeslegen er tre uker fra du fikk tilbake-melding på anmodningen.

Pasientrettighetsloven
§ 7-4 jf.
Helsepersonelloven
av 2. juli 1999 nr. 64
§ 55

Selv om fristen for å klage er utløpt, kan du likevel på prinsip-ielt grunnlag be fylkeslegen vurdere om helsepersonellet som har behandlet deg har overtrådt sine lovpålagte plikter, for eksempel gjennom feilbehandling eller lite hensynsfull opptreden. En slik anmodning sendes direkte til fylkeslegen i det fylket hvor fengselet befinner seg. Dersom fylkeslegen mener at noen i helsetjenesten har opptrådt på en så kritikkverdigg måte at det kan være aktuelt å ilegge en administrativ reaksjon, vil saken bli sendt videre til Statens Helsetilsyn for avgjørelse.

Kommunehelse-
tjenesteloven
§ 2-4

Man kan også påklage behandlingen, og kreve erstatning fra Norsk pasientskadeerstatning. Dette forutsetter imidlertid at feilbehandlingen har gitt seg utslag i en økonomisk skade. Endelig kan man klage fengselslegen inn for Rådet for lege-etikk, dersom man mener at legen har brutt eller overtrådt noen av sine moraletiske forpliktelser, som for eksempel et brudd på taushetsplikten.

Lov om pasientskade-
erstatning av 2. juli
2001 nr. 53

Kapittel 12

Undersøkelser for å avdekke bruk av rusmidler mv.

I. Bruk av rusmidler under soning

Straffegjennomføringsloven
§ 29 første ledd
Forskriften
§ 3-21

Du har ikke anledning til å benytte alkohol og andre rusmidler mens du sitter i varetekt eller soner en dom. Du har heller ikke lov til å oppbevare eller bruke hormonpreparater, bedøvelsesmidler eller kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet. Dersom du soner i fengsel, overgangsbolig eller soner utenfor fengsel etter § 16, kan du bli pålagt å medvirke til undersøkelser som kan skje uten fare eller særlig ubehag. Du kan også bli pålagt å avgi urinprøve, utåndingsprøve eller blodprøve. Undersøkelsene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig for å avsløre ulovlig besittelse og bruk av rusmidler.

Retningslinjene
punkt 3.32 under over-
skriften urinprøve,
utåndingsprøve,
blodprøve mv.

Fengselet kan rutinemessig og på generelt grunnlag kreve slike undersøkelser. Du må tåle et visst ubehag, slik som stikkmerter når du tar blodprøve, men du trenger ikke å akseptere et ubehag utover dette, for eksempel krenkende opptreden fra de ansatte side.

II. Blodprøve, urinprøve og utåndingsprøve

Urinprøve, utåndingsprøve eller blodprøve kan tas selv om det ikke foreligger konkret mistanke om at du er ruset. Du kan også bli utsatt for tilfeldige stikkprøver. Prøvene kan tas når som helst på døgnet. Urinprøve kan gjennomføres på to måter:

- t_ Du avgir prøven, mens to ansatte er til stede. De tilsatte bør være av samme kjønn som deg.
- t_ Du avgir prøve i enerom, etter å ha kledd av deg i påsyn av to ansatte.

Fengselet bør gi deg muligheten til å velge mellom disse alternativene. Kun helsepersonell kan ta blodprøve deg.

Straffegjennomføringsloven § 29 andre ledd
Retningslinjene punkt 3.32 under overskriften «Innsetting i enerom med spesialtoalett»

III. Spesialtoalett

Spesialtoalett kan brukes dersom det er mistanke om at du skjuler stoff i kroppen. Mistanken må være begrunnet i konkrete opplysninger og omstendigheter. En viss antagelse er ikke tilstrekkelig, med mindre den styrkes av andre forhold. Før denne reaksjonen iverksettes, skal du gis anledning til å snakke med en lege. Uttalelsen fra legen om mulig medisinske komplikasjoner ved bruk av spesialtoalett, skal tillegges vekt. Dersom du blir pålagt å gjennomføre denne typen under-søkelse, skal du jevnlig få tilsyn fra ansatte, og daglig tilsyn fra helsepersonell. Regionalt nivå skal underrettes om undersøkelsen, og skal ta stilling til om den skal vare utover 3 dager.

IV. Undersøkelser av kroppens hulrom

Munnhule, vagina, rektum og andre hulrom kan undersøkes dersom det foreligger konkret begrunnet mistanke om at rusmidler skjules i kroppen. Det må foreligge kvalifisert, dvs. langt over 50% sannsynlighet for at du skjuler ulovlige rusmidler. Undersøkelsen skal alltid foretas av helsepersonell. Regionalt nivå skal samtykke på forhånd, med mindre dette er praktisk umulig. Dette forhåndsamtak er et vedtak du kan klage på, men det betyr ikke at undersøkelsen nødvendigvis blir utsatt mens klagen behandles.

Straffegjennomføringsloven § 29 tredje ledd
Retningslinjene punkt 3.32 under overskriften «Kroppslig undersøkelse og annet tiltak»

Det skal føres protokoll over undersøkelsene, og dersom det blir funnet narkotiske stoffer, skal du få beskjed og stoffet sendes over til politiet.

Kapittel 13

Besøk, brev og telefon

I. Besøk

Straffegjennomføringsloven
§ 31
Forskriften
§ 3-28

Du har rett til å få besøk av dine nærmeste og av andre personer som det er av betydning for deg å være i kontakt med. I visse tilfeller kan du imidlertid bli nektet besøk. Det skal som hovedregel foretas kontroll i forbindelse med besøket.

1. Gjennomføring av besøk

1.1 Hvor ofte kan du få besøk?

Retningslinjene
punkt 3.34

Det er vanlig at du kan få minimum ett besøk i uka. Besøket skal som hovedregel kunne vare i minst en time. Du kan søke om utvidet besøkstid dersom du har behov for det. Det vil være direktøren eller daglig leder av fengselet som avgjør om du skal få innvilget utvidet besøkstid. Spesielle forhold som kan tale for utvidet besøkstid kan være at den besøkende har meget lang reisevei eller at sykdom eller alderdom medfører at de ikke kan besøke deg så ofte. Det skal herunder ses hen til hvor nært knyttet du er til den besøkende, hvor mange andre besøk du får og hvilken mulighet fengselet har til å gjennomføre besøket. Dersom du har barn skal utvidet besøkslengde vurderes, dersom besøk er til barnets beste. Dersom det er praktisk mulig, til barnets beste og ønskelig fra de pårørendes side, skal fengselet også vurdere å gi adgang til hyppigere besøk enn vanlig.

Se kapittel 22 om søknader

Straffeprosessloven
§ 186 andre ledd
Straffegjennomføringsloven
§ 52
Retningslinjene
punkt 4.8

Disse reglene gjelder for domsfelte. For varetektsfengslede gjelder i utgangspunktet de samme regler som for domfelte, men retten kan treffe bestemmelser om besøksrestriksjoner.

Straffegjennomføringsloven
§ 31 sjuende ledd
Retningslinjene
punkt 3.34

Besøk skal vanligvis mottas i fritiden. Fengselet kan også bestemme at besøk skal skje på bestemte dager. Du får som hovedregel ta i mot besøket på særskilte besøksrom. I noen fengsler med lavere sikkerhetsnivå kan du ta i mot besøk på cella. Det er fengselsadministrasjonen som fastsetter de mer detaljerte reglene om besøk ut fra forholdene i det enkelte fengsel.

1.2. Regler under besøket

Forskriften
§ 3-28

Hovedregelen er at du ikke har lov til å motta noe fra den som besøker deg. Du har heller ikke lov til å gi den besøkende noe. Dette gjelder både mat og ting som du skal ha på cella. Tar du med deg noe til besøket, for eksempel røyk, har du som utgangspunkt ikke lov til å ta med dette tilbake til avdelingen. Fengselet skal konfiskere dette. Før et besøk skal du få beskjed om denne regelen. Du kan da legge igjen det du ikke ønsker skal bli konfiskert etter besøket. Etter spesiell tillatelse kan det gjøres unntak fra denne regelen. Særlig i forbindelse med bursdager, høytider og liknende kan du gis tillatelse til å motta en mindre pakke klær, lesestoff, matvarer, frukt, tobakk og lignende fra besøkende. Det kan også søkes om tillatelse til å spise medbrakt mat under besøket, under forutsetning av at dette ikke bringes tilbake til avdelingen i etterkant.

Retningslinjene
punkt 3.34

Dersom den som skal besøke deg tar med seg noe som ikke er tillatt under besøk, vil dette bli inndratt. Gjenstander som ellers er lovlig blir normalt tilbakelevert besøkende ved avreise.

Dersom du på samme måte gir den besøkende noe, og dette oppdages, kan fengselet senere nekte deg besøk.

1.3 Hvem kan besøke deg?

Forskriften
§ 3-28

Det er begrenset hvor mange personer du kan få besøk av. Ved ankomst i fengselet kan du føre opp fire personer som kan besøke deg. Andre personer vil som hovedregel ikke få besøkstillatelse. Det er viktig å være klar over at du har rett til å forandre listen når du ønsker det. Imidlertid kan du aldri ha mer enn fire personer på denne listen.

Retningslinjene
punkt 3.34

Når du velger hvilke fire som skal få besøke deg, må du være klar over at alle dine nærmeste pårørende er å regne som én person på denne listen. Som nærmeste pårørende inkluderes

foreldre, søsken, besteforeldre, ektefelle, samboer, registrert partner og barn. Andre personer som du mener står deg nær, men som ikke faller innenfor en av disse kategoriene, vil ikke bli regnet som pårørende i forhold til denne reglen.

Straffegjennomføringsloven
§ 31
Retningslinjene
punkt 3.34
Strafferegistrerings-
forskriften av 20. desember
1974 nr. 4 § 6 annet ledd

Du behøver heller ikke skrive opp din forsvarer, prosessfullmektig, besøkende fra offentlig myndighet, rettshjelpstiltak som Juss-Buss og Jurk eller besøk som organiseres gjennom visitorordningen. Når fengselsledelsen vurderer om de skal tillate besøk, vil de undersøke vandelen til de personene du har ført opp på listen din. Hvis tillatelse blir gitt, utsteder de en besøkstillatelse. Denne tillatelsen, samt gyldig legitimasjon, må den besøkende ta med ved alle besøk. Ved besøk på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå skal vandel alltid undersøkes. Kriminalomsorgen har blant annet mulighet til å undersøke strafferegisteret for å finne ut om personen er tidligere straffet.

Retningslinjene
punkt 3.34

Du vil som hovedregel ikke få tillatelse til å motta besøk av noen som tidligere er dømt for en narkotikaforbrytelse. Det samme gjelder andre innsatte, for eksempel en domfelt venn som har permisjon. Dette henger sammen med kriminal-omsorgens siktemål om ro, orden og sikkerhet, samt bekjempelse av narkotika i fengselet. Dersom det er mer enn fem år siden domfellelsen og den besøkende ikke har vært innblandet i nye forhold etter dette, kan det være at man likevel kan få motta besøk av vedkommende.

Retningslinjene
punkt 3.34
Les mer i kapittel 22
om klager

For andre besøkende må fengselet ha en konkret mistanke om at det vil skje noe ureglementert under besøket, dersom de skal kunne nekte deg besøk av vedkommende. En løs mistanke er ikke tilstrekkelig, men det er heller ikke noe krav om alminnelig sannsynlighetsovervekt (dvs mer enn 50%). Dersom du blir nektet besøk, kan både du og den besøkende klage på dette.

2. Kontroll av besøk

2.1 Hva er kontroll?

Kontroll av besøk kan skje i form av tilsyn under besøk, overhøring av samtale, forbud mot fysisk kontakt mellom deg og den besøkende, samt bruk av glassvegg. Flere tiltak kan iverksettes samtidig, for eksempel kan samtalen bli overhørt i tillegg til at det foreligger forbud mot fysisk kontakt. Tiltakene

skal imidlertid ikke være strengere enn det som er nødvendig ut fra sikkerhetsmessige hensyn. Ved brudd på besøksreglene kan besøket kreves avsluttet.

Dersom kontrolltiltaket er tilsyn, innebærer dette at en betjent skal overvåke besøket. Han skal se til at det ikke overleveres noe ulovlig, men han skal ikke høre på hva som blir sagt mellom deg og den som besøker deg.

Hvis kontrolltiltaket består av overhøring av samtalen, kan betjenten enten være sammen med dere i besøksrommet eller lytte via et anlegg. Han skal kontrollere at dere ikke planlegger noe ulovlig, for eksempel rømming. Under denne typen kontrolltiltak kan det stilles krav til at dere snakker et språk betjenten forstår. Dette gjelder imidlertid ikke for innsatte i fengsler i Troms og Finnmark, hvor de innsatte gis rett til å bruke samisk overfor hverandre og sine pårørende. Dersom det er av stor betydning for deg å motta besøket, og det ikke er mulig å føre samtalen på et språk betjenten forstår, skal fengselet vurdere om besøket kan gjennomføres med godkjent tolk tilstede.

I de tilfellene der fengselet krever at det skal benyttes glassvegg, betyr dette at du og den besøkende må sitte i hvert deres rom med en glassvegg mellom dere. Bruk av glassvegg benyttes når det anses nødvendig for å hindre fysisk kontakt på grunn av faren for overlevering av gjenstander, herunder beskjeder og narkotika. Det skal være mulig å snakke sammen gjennom glassveggen. Fengselet kan også under slike besøk beslutte at samtalen skal overhøres.

2.2. Tilfeller der kontroll er utelukket

Straffegjennomføringsloven
§ 31 sjette ledd jf.
§ 27 andre til femte ledd
Retningslinjene
punkt 3.34

Du har rett til ukontrollert besøk av din forsvarer i straffesaken. Dersom du er utenlandsk statsborger, har du rett til ukontrollert besøk av representanter fra ditt lands ambassade eller konsulat. Du kan også motta ukontrollert besøk av representanter for Europarådet, FNs menneskerettsorganer, tilsynsrådet og sivilombudsmannen, medlemmer av gjenopptakelseskomisjonen og personer som handler på vegne av komisjonen. Slike representanter kan likevel pålegges å vise legitimasjon ved besøk. De kan også samtykke til visitasjon, og dersom de nekter å samtykke, kan fengselet velge å avvise representanten. Dette kan for eksempel være aktuelt dersom kriminal-

Straffegjennomføringsloven
§ 31 tredje ledd

Retningslinjene
punkt. 3.34

Under overskriften
«Overhøring av samtale»

omsorgen har mistanker om at en slik representant vil prøve å smugle inn våpen til deg. Derimot kan slike representanter ikke bli undersøkt mot sin vilje.

Straffegjennomføringsloven
§ 27

Retningslinjene
punkt 3.30 og 3.34
Se kapittel 21 om
særlig høyt sikkerhetsnivå

I avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå kan denne gruppen besøkende likevel kontrolleres i forkant av besøket med hund og teknisk utstyr. Med teknisk utstyr menes for eksempel metalldetektor og gjennomlysningsutstyr. Dersom det vises utslag kan besøket likevel ikke nektes, men det kan ilegges kontrolltiltak i form av glassvegg eller påsyn. Samtalen kan imidlertid heller ikke i disse avdelingene avlyttes. I de øvrige fengsler kan kontroll av disse besøkende ikke foretas, verken før eller etter besøket. Sjekk av legitimasjon, vandel og lignende kan likevel foretas.

Retningslinjene
punkt 3.34

Ved besøk av andre personer som besøker deg i kraft av sin stilling, skal det bare iverksettes kontrolltiltak dersom særlige grunner taler for det. Eksempler her er prest, lege, psykolog, samt advokat, prosessfullmektig eller representant fra studentrettshjelpstiltak, for eksempel Juss-Buss, som bistår deg i en sivilrettslig sak. Kravet om særlige grunner innebærer at fengselsledelsen må ha en konkret mistanke om at det vil foregå noe ulovlig under besøket, for at kontroll skal påbys. Det kan likevel alltid benyttes kontroll i form av hund og teknisk utstyr.

2.3 Tilfeller der kontroll er tillatt

Hovedregelen er at besøk fra alle andre enn de som er nevnt under foregående punkt, kan skje under kontroll. Dette gjelder både for domfelte og personer som sitter i varetekt. Dersom du soner ved et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, vil det normalt være mindre kontrolltiltak. Du kan imidlertid ikke kreve at besøk skal skje uten kontroll selv om du soner i fengsel med lavere sikkerhetsnivå.

Straffegjennomføringsloven
§ 31 sjuende ledd
Les mer i kapittel 19
om besøk av barn

Det er viktig å merke seg at dersom den besøkende er et barn, er fengselet forpliktet til å legge forholdene til rette slik at besøket kan gjennomføres på en skånsom måte også med tanke på eventuelle kontrolltiltak.

Kontrolltiltakene skal som nevnt aldri være mer omfattende enn det som er nødvendig for å forhindre ureglementert adferd i forbindelse med besøket. Dersom du blir utsatt for kontroll-

tiltak som du mener er nødvendige, har du derfor anledning til å klage på dette.

Les mer i kapittel 21 om særlig høyt sikkerhetsnivå

Besøk ved avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå skal kontrolleres, med begrenset kontrollmulighet for de tidligere nevnte grupper av offentlige forsvarere og myndighetspersoner.

Besøk ved fengsler med høyt sikkerhetsnivå skal som hovedregel kontrolleres, men kan unnlates hvis fengselsledelsen mener at sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det. Vurderingen er her knyttet opp mot den generelle narkotikasituasjonen i fengselet, sammensetningen av innsatte, opplysninger om deg som innsatt, opplysninger om den besøkende og så videre.

Straffegjennomføringsloven §§ 29, 28

Fengselet kan beslutte at du skal kroppsvisiteres, og at klærne dine skal undersøkes. Undersøkelse kan foretas rutinemessig eller som stikkprøver, og kan derfor skje selv om fengselet ikke har spesiell grunn til mistanke om at du bærer noe ulovlig på kroppen. Det er likevel viktig å være oppmerksom på at det kun er helsepersonell som skal visitere kroppens hulrom. De kan også avkreve urinprøve, utåndingsprøve og blodprøve. Dette skal kun gjøres av helsepersonell. I tillegg kan fengselet benytte hund og teknisk utstyr for å undersøke deg. Det er tydelig presisert i retningslinjene til loven at undersøkelse av person skal foretas på en måte som virker minst mulig pinlig eller nedverdiggende for deg. Undersøkelsen må ikke være mer omfattende enn nødvendig.

Se kapittel 22 om klager

Dersom du mener at fengselet opptre på en kritikkverdig måte, for eksempel at andre enn helsepersonell foretar undersøkelse av kroppens hulrom eller at kontrolltiltakene gjennomføres på en spesielt nedverdiggende måte, bør du klage på dette. Du kan også ta kontakt med Juss-Buss eller et av de andre studentrettshjelpstiltakene som er nevnt bak i boka for bistand i saken.

3. Tilfeller der besøk kan nektes

Retningslinjene punkt 3.34

Som tidligere nevnt kan fengselet nekte at enkelte personer skal få besøke deg. Besøk kan nektes dersom det er grunn til å anta at besøket vil bli misbrukt til planlegging eller gjennomføring av straffbar handling, unndragelse av gjennomføringen eller handlinger som vil kunne forstyrre ro, orden og sikkerhet.

Det er ikke adgang til å nekte besøksadgang på andre grunnlag enn de ovennevnte. Fengselet skal være tilbakeholdne med å nekte deg besøk av dine nærmeste pårørende og andre som står deg spesielt nær. De bør i stedet velge å igangsette nødvendige kontrolltiltak.

Besøk kan ikke nektes grunnet bemanningsforhold. Dersom besøket ikke kan gjennomføres på en sikkerhetsmessig forsvarlig måte, kan det utsettes, men ikke avlyses.

Straffeprosessloven
§ 186 andre ledd
Retningslinjene
punkt 4.8

Varetektsinnsatte kan bli ilagt besøksforbud under fengslingsmøtet i tingretten. Dersom retten ennå ikke har tatt stilling til dette, kan fengselsledelsen nekte deg besøk inntil retten har fattet sin avgjørelse. Varetektsinnsatte uten restriksjoner eller pålegg om isolasjon, skal behandles på lik linje med domsinnsatte når det gjelder kontakt med omverden i form av brevveksling, telefonering og besøk. Les mer om besøksforbud under varetekt i kapittel 4.

4. Visitor-ordningen

«Prison visitors» («fangevenner») er opprettet i regi av Røde Kors og er personer som kan besøke innsatte etter innsattes ønske. Visitoren skal være politisk og religiøs nøytral og skal således ikke forsøke å misjonere eller omvende deg i noen retning. Visitoren skal være en samtalepartner om du ønsker noen å snakke med. Visitoren har taushetsplikt. Det er siktemålet at visitoren skal være til hjelp og støtte i hverdagen. Du trenger ikke å føre visitoren opp på listen over de fire personene som du ønsker å motta besøk av, da visitoren går utenom denne ordningen. Visitorene kan også besøke deg om du er ilagt besøksforbud. Dersom du ønsker besøk av en visitor, kan du ta snakke med kontaktbetjenten din eller andre ansatte.

II. Brev

Straffegjennomføringsloven
§ 30

1. Brev og sensur

Du har i utgangspunktet rett til brevveksling, men det finnes visse begrensninger.

1.1 Sensur

Reglene er forskjellige, alt ettersom hva slags sikkerhetsnivå du er underlagt.

Straffegjennomføringsloven
§ 30 andre ledd, første
punktum

Dersom du soner ved en avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, skal brevene alltid kontrolleres.

Straffegjennomføringsloven
§ 30 andre ledd, andre
punktum

For fengsler med høyt sikkerhetsnivå er hovedregelen at brevene skal kontrolleres. Unntak kan imidlertid gjøres dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det.

Straffegjennomføringsloven
§ 30 andre ledd, tredje
punktum

I fengsler med lavere sikkerhetsnivå og overgangsboliger er hovedregelen at brevene ikke skal kontrolleres. Fengselet kan likevel kontrollere brevene dersom det er nødvendig av sikkerhetsmessige grunner. Dette kan for eksempel være dersom fengselet mistenker at du planlegger å rømme eller smugle inn narkotika.

Straffegjennomføringsloven
§ 30 tredje ledd

Brevene kan kontrolleres ved at de åpnes og leses gjennom. De kan også kontrolleres ved hjelp av hund eller teknisk utstyr. Hva angår avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå, skal postsendingene som hovedregel kontrolleres ved at de både åpnes og gjennomleses, samt at det kan kreves at brevene skrives på et språk som beherskes av de ansatte som skal lese gjennom posten.

Kontroll av brevene skal foretas av én eller flere faste tjenestemenn. Dette for å hindre at alle som jobber i fengselet skal vite hva som står i brevene dine. Brevene du mottar skal etter gjennomlesning leveres deg i åpnet tilstand. Når du selv skriver brev, skal disse som utgangspunkt leveres i åpen tilstand for å lette kontrollen. Årsaken til at brevene skal leses er sikkerhetsmessige grunner. Fengselet skal derfor for eksempel ikke sende brevet innom andre instanser som lege eller lignende før du mottar det. Det er kun kontroll begrunnet i sikkerhet som er tillatt, ikke lesing av hensyn til andre forhold.

Straffegjennomføringsloven
§30
Forskriften
§ 3-27
Retningslinjene
punkt 3.33

Hva angår elektronisk post (tekst, lyd og bilde), kan dette tiltales sendt dersom det kan kontrolleres på samme måte som ordinære forsendelser, uten ekstra kostnader for fengselet.

1.2 Tilfeller der sensur ikke er tillatt

Retningslinjene
punkt 3.33

Du har alltid rett til brevveksling med din advokat, samt enkelte andre persongrupper, såkalte «offentlige myndighetspersoner». Dette gjelder uansett hvilket sikkerhetsnivå du er satt under. Disse myndighetspersonene kan være representanter for Europarådet eller FNs menneskerettsorganer, medlemmer av tilsynsrådet, Stortingets ombudsmann for forvaltningen (sivilombudsmannen) med flere. Hvis du er utenlandsk statsborger har du alltid rett til brevveksling med ditt lands ambassade eller konsulat.

Forskriften
§ 6-11
Retningslinjene
punkt 3.33

I avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå skal disse brevene imidlertid kontrolleres ved gjennomlysning og lignende, samt at de ved mistanke skal åpnes. Dersom forsendelsen åpnes, skal du tilbys å være tilstede.

Retningslinjene
punkt 3.33

Andre offentlige eller kommunalt ansatte, inkludert ansatte i kriminalomsorgen, faller utenfor disse særbestemmelsene for begrenset mulighet til kontroll. Utenfor særbestemmelsene faller også advokat og representant fra Juss-Buss eller andre studentrettshjelpstiltak, når disse representerer deg i sivilrettslige saker. Det samme gjelder brev til og fra leger, psykologer, prester og tilsvarende yrkesgrupper. Disse kan altså kontrolleres. For disse som har kontakt med deg i kraft av sitt yrke, bør imidlertid kontroll i form av gjennomlesning kun skje ved særlige grunner. Særlige grunner innebærer at fengselet bør ha kjennskap til opplysninger som gir grunnlag for mistanke. Denne begrensningen gjelder ikke for avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå. Kontroll ved hjelp av hund og teknisk utstyr kan uansett benyttes. Det samme gjelder åpning av korrespondansen, som post osv.

Se også kapittel 21 om
særlig høyt sikkerhetsnivå

1.3 Beslag av brev, manuskripter og andre opptegnelser

Straffegjennomføringsloven
§ 30
Retningslinjene
punkt 3.33

Fengselet kan stoppe brev dersom sendingen inneholder opplysninger om planlegging eller gjennomføring av straffbar handling, samt unndragelse av straffegjennomføring. Det samme gjelder handlinger som vil forstyrre ro, orden og sikkerhet. Dersom det dreier seg om et straffbart forhold, skal dette normalt politianmeldes, med mindre forholdene er bagatellmessige.

Du vil likevel kunne sende brevet dersom du forandrer den delen som gjorde at brevet ble stanset. Det er viktig å være oppmerksom på at sendingen ikke kan stoppes kun fordi den inneholder opplysninger eller uttalelser som generelt kan virke støtende. Du har selv et personlig ansvar i forhold til lovreglene om injurier og ærekrenkelser.

Hvis det kun er deler av brevet som inneholder informasjon som medfører at det holdes tilbake, bør fengselet løse dette ved at denne informasjonen sladdes bort før de gir deg brevet.

Dersom de ulovlige opplysningene utgjør vesentlige deler av et brev, kan hele brevet nektes utlevert eller sendt.

Straffegjennomføringsloven
§ 30

Det er fengselsleder som avgjør om brevet skal stanses. Dersom du mener at beslaget er urettmessig, kan du klage vedtaket inn til regionen.

2. Praktiske spørsmål

Retningslinjene
punkt 3.33
Les mer i kapittel 10
om datautstyr

Fengselet skal holde deg med skrivemateriell, papir og konvolutter. Vanligvis må du selv betale porto. Når det ikke er hensiktsmessig å bruke håndskrift, kan du få låne skrivemaskin av fengselet, eventuelt bruke din egen skrivemaskin. I enkelte tilfeller kan du også bruke pc. Det er for øvrig meget strenge vilkår for å få ha pc på cella.

Straffegjennomføringsloven
§ 32

III. Telefon

1. Bruk av telefon

Forskriften
§ 3-29 andre ledd

Du har som hovedregel rett til å benytte telefon. I fengsel med høyt sikkerhetsnivå kan du ringe inntil 20 minutter per uke. Tiden kan fordeles på én eller flere samtaler. Telefontiden kan utvides dersom særlige grunner taler for og det er tilstrekkelige ressurs-er til å gjennomføre det. Dette må du selv søke om. Med særlige grunner menes tilfeller der du eller dine nærmeste pårørende har et særlig og dokumentert behov for kontakt utover det som andre innsatte har. Utvidelse kan eksempelvis være særlig aktuelt dersom du ikke får permisjoner eller sjelden mottar besøk, dersom du gjennomfører soningen din i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå eller dersom gjennomføringen av straffen er en særlig belastning for deg av psykiske årsaker og lignende.

Forskriften
§ 3-29 andre ledd

Dersom du sitter i fengsel med lavt sikkerhetsnivå eller i en overgangsbolig, gjelder ikke denne tidsbegrensning på telefontiden.

Straffegjennomføringsloven
§ 32 fjerde ledd

Fengselsledelsen kan nekte deg å telefonere hvis de har mistanke om at du vil misbruke telefoneringsadgangen. De kan for eksempel ha mistanke om at du vil ringe for å planlegge en straffbar handling. Fengselsledelsen kan også nekte deg å ringe hvis forholdene ved fengselet gjør det praktisk vanskelig. Dersom telefoneringen er av stor betydning for deg, og misbruk i tilstrekkelig grad kan motvirkes gjennom kontrolltiltak, kan fengselet i stedet velge å tillate samtale med kontroll.

Hva gjelder selve gjennomføringen av samtalen, så er regelen ved fengsler med særlig høyt sikkerhetsnivå at fengselet alltid skal kontrollere samtalene dine. Ved fengsler med høyt sikkerhetsnivå er utgangspunktet at samtalene skal kontrolleres, men unntak kan gjøres dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det. Ved fengsler med lavt sikkerhetsnivå og overgangsboliger, er utgangspunktet at det ikke skal kontrolleres. Unntaket er dersom sikkerhetsmessige grunner tilsier at det er nødvendig med kontroll.

Kontroll av en samtale kan foregå ved at samtalen tas opp på bånd. Dette kan være aktuelt dersom fengselet er av den oppfatning at det er sannsynlig at du planlegger å unndra deg gjennomføringen av straffen. Både du og din samtalepartner skal imidlertid få beskjed på forhånd dersom fengselet benytter seg av denne muligheten. Dere kan pålegges å snakke et språk den ansatte behersker.

Straffegjennomføringsloven
§ 32 sjettede ledd
Retningslinjene
punkt 3.35
under overskriften
«Særregler for bestemte personer»

Du har alltid rett til ukontrollert samtale med din forsvarer. Disse samtalene berøres ikke av de 20 minuttene du som utgangspunkt har til rådighet hver uke. Slike samtaler skal også søkes avvirket selv om de skjer utenfor de fastsatte tidspunkt for telefonbruk. Du har også rett til ukontrollert samtale med offentlige myndighetspersoner, som for eksempel representanter for Europarådet, FNs menneskerettighetsorganer og sivilombudsmannen. Fengselet skal ikke lytte til disse samtalene, men de har rett til å kontrollere at det er riktig person du snakker med.

Telefonering til yrkesgrupper som lege, psykolog, prest og lignende, kan, etter en konkret vurdering, gå utenom telefonkvoten

din. Det samme gjelder samtaler med Juss-Buss og de andre studentrettshjelpstiltakene som er nevnt bak i boka. Ved mange fengsler er dette fast praksis.

Les mer om varetekt
i kapittel 3 og 4

Hvis du sitter i varetekt og har brev- og besøksforbud, får du ikke snakke i telefonen med mindre retten gir samtykke til det. Dette gjelder likevel ikke samtaler med din offentlig oppnevnte forsvarer.

2. Telefonutgifter

Forskriften
§ 3-29

Du har ikke krav på å få dekket utgiftene til telefon. Som hovedregel skal slike utgifter dekkes ved hjelp av dagpengene dine.

Utgifter du har ved å snakke med forsvarerer din eller politiet, vil du som regel få dekket av fengselet hvis du ikke har tilstrekkelige midler selv. Det vil si at utgangspunktet er at du skal betale også disse samtalene selv.

Enkelte fengsler vil nekte deg å ringe på noteringsoverføring. Begrunnelsen er at det kan føre til forskjellsbehandling blant de innsatte, og at de du ringer til kan føle seg presset til å ta imot samtalen.

Fengselet kan pålegge deg å ringe til en fasttelefon. Dersom advokaten din kun benytter seg av mobiltelefon, må det eventuelt avtales at advokaten ringer deg tilbake. Denne bestemmelsen skal ikke være til hinder for at du får nødvendig kontakt med advokaten din, når du etter andre regler har krav på det.

3. Utenlandske innsatte

Retningslinjene
punkt 3.35

Utenlandske innsatte kan benytte private midler til dekning av utenrikssamtaler med de nærmeste pårørende.

For utenlandske innsatte som ikke har private midler, er utgangspunktet at all telefonering må trekkes fra arbeidspengekontoen. Hvis du ikke har private midler, kan du kontakte sosialkonsulenten ved fengselet og spørre om du kan ringe gratis fra deres kontor. Dette kan i spesielle tilfeller bli innvilget, hvis det er av stor betydning for deg å få ringt. Her vil praksisen variere fra fengsel til fengsel.

4. Velferdstelefon

Telefonsamtaler som er av stor viktighet for deg, og som har tilknytning til prestens, sosialkonsulentens eller attføringssekretærens yrkesutøvelse, kan du i begrenset utstrekning ringe fra deres kontor.

Kapittel 14

Reaksjon på brudd og utelukkelse fra fellesskapet/isolasjon

Straffegjennomføringsloven
§ 40
Forskriften
§§ 3-37, 3-38, 3-39
Retningslinjene
punkt 3.43

Hvis du bryter regler for ro, orden og disiplin, eller forutsetninger og vilkår fastsatt i eller i medhold av straffegjennomføringsloven, kan du bli ilagt ulike reaksjoner. Reaksjoner kan bli resultatet av brudd under opphold i fengselet, på vei til eller fra fengselet, eller på permisjon, fremstilling, straffavbrudd eller lignende. Fengselet har med andre ord en vid adgang til å benytte denne typen sanksjoner. Reaksjonen skal imidlertid ikke være mer inngripende enn det som er nødvendig for å nå dens formål, og utilsiktede skadevirkninger skal forebygges.

I. Former for reaksjoner

Fengselet kan velge mellom ulike reaksjoner:

1. Skriftlig irettesettelse

Skriftlige irettesettelser innebærer at du får skriftlig beskjed om at du har gjort noe galt. Denne type reaksjon kan anvendes ved alle typer brudd, men er særlig aktuell ved mindre overtredelser. Ved mer bagatellmessige førstegangsbrudd kan det også gis muntlig advarsel på stedet av tjenestemann.

2. Tap av dagpenger i en bestemt periode

Forskriften
§ 3-37

Du kan miste dagpengene for en periode på inntil 14 dager. Dette gjelder kun dagpenger som ikke er opptjent på reaksjonstidspunktet. Det betyr at fengselet ikke kan ta fra deg penger som du allerede har opptjent. Dagpengesatsen din kan i denne perioden nedsettes med inntil 50%. Denne formen er hovedsakelig forbeholdt de tilfeller der bruddet er forsettelig eller grovt uaktsomt skadeverk.

3. Tap av begunstigelse

Tap av begunstigelse betyr at du mister fordeler du hadde før, for eksempel din mulighet til å ha en tillitsjobb, foreta innkjøp utover det nødvendige, drive med hobbyen din eller ha datautstyr eller se på TV på cella. Hvilke goder fengselet kan ta fra deg, er uttømmende listet opp i forskriften. Tapet kan ikke vare i mer enn 20 dager. Denne tidsbegrensningen gjelder imidlertid ikke for tap av tillatelse til å ha en tillitsjobb. Reaksjonsformen «tap av begunstigelse» kan kombineres med en av de andre reaksjonsformene, slik at de i tillegg kan gi deg én annen reaksjon. Alternativt kan fengselet gi deg to tap av begunstigelser. Man kan for eksempel både utelukkes fra fritidsfellesskapet og miste rett til å se TV på cella, eller man kan miste tillatelsen til å drive hobbyvirksomhet og samtidig miste en tillitsjobb. For øvrig er det ikke adgang til å kombinere forskjellige reaksjoner.

4. Utelukkelse fra fritidsfellesskapet eller andre aktiviteter i fritiden

Retningslinjene 3.43 under
overskriften «Betinget
reaksjon.»

Reaksjonen kan gjelde utelukkelse fra en, flere eller samtlige aktiviteter i fritiden. Bli du ilagt full utelukkelse fra fritidsfellesskap, innebærer ikke det at du automatisk skal ha individuell lufting. Du skal imidlertid ha vanlig adgang til å kontakte de som jobber i fengselet. Utelukkelse som reaksjon på brudd skal ikke vare i mer enn 20 dager.

5. Tap av adgang til permisjon for et tidsrom på inntil fire måneder

Forskriften
§ 3-38

Du mister muligheten til å få innvilget permisjon i inntil fire måneder etter at reaksjonen er ilagt. Dersom du søker spesifikt om det, kan du imidlertid innvilges én enkeltstående permisjon (velferdspemisjon) i firemåneders perioden dersom det er særlige og vektige grunner som taler for dette, og vilkårene for en permisjon ellers er oppfylt. Det stilles strenge krav for å få innvilget en permisjon under disse omstendighetene. Dersom du har begått flere brudd på reglene samtidig, eller kort tid etter hverandre, skal fengselet gi deg en felles reaksjon for alle forholdene dersom ikke tidsmessige hensyn taler imot.

6. Betinget reaksjon

Forskriften
§ 3-39

Fengselet kan illegge deg en betinget reaksjon for brudd i en prøvetid på inntil tre måneder. At reaksjonen er betinget betyr

at gjennomføringen av reaksjonen utsettes i en prøveperiode, men at du vil ilegges en strengere reaksjon dersom du begår et nytt regelbrudd i denne perioden. Du kan ilegges en betinget reaksjon dersom det etter en totalvurdering anses hensiktsmessig at gjennomføringen av reaksjonen utsettes. Fengselet skal blant annet vurdere om det er formålstjenlig at du får sjansen til å vise at bruddet var en mindre alvorlig engangsh-endelse som ikke vil bli gjentatt. Det kan også ilegges betinget reaksjon, dersom saksbehandlingstiden har vært særlig lang, noe som alltid skal vurderes i de tilfeller hvor det har gått mer enn tre måneder siden bruddet fant sted.

En allerede ilagt reaksjon kan også omgjøres til en betinget reaksjon i særlige tilfeller. Dette kan for eksempel være at det har gått mer enn tre måneder siden reaksjonen ble ilagt, og den ennå ikke er iverksatt.

7. Avbrudd og ettergivelse av reaksjon

Straffegjennomføringsloven En iverksatt reaksjon skal avbrytes dersom helsemessige eller § 40 andre særlige grunner taler for det. «Særlige grunner» kan for

eksempel være at det i den aktuelle perioden er svært viktig for deg å beholde dagpengene fordi familien din sliter økonomisk, eller at permisjonen må gjennomføres fordi barnet ditt er blitt alvorlig syk. Alternativt kan en reaksjon helt eller delvis ettergis, altså droppes fullstendig før den er igangsatt, dersom helsemessige eller særlige grunner taler for det. Dette kan for eksempel skje der det har gått tre måneder eller mer siden reaksjonen ble ilagt uten at dette kan lastes deg, og den ennå ikke er iverksatt.

8. Andre virkninger av at du er blitt ilagt en reaksjon

Ved siden av de konkrete følgene av hver av de ovennevnte reaksjonene, kan det at du har blitt ilagt en eller flere reaksjon-er også få andre konsekvenser for deg.

Reaksjonene blir registrert og «rullebladet» ditt kan dras frem i enhver sammenheng der du søker om noe. Eksempelvis vil eventuelle reaksjoner ha betydning for permisjonssøknader, søknader om prøveløslatelse, overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå etc., da de vil ha en innvirkning på sviktfarevurderingen.

Retningslinjene
punkt 3.43 under over-
skriften «Overføring til annet
fengsel som følge av brudd»

9. Overføring til annet fengsel som følge av brudd

Overføring til annet fengsel i medhold av straffegjennomføringsloven § 14, er ikke ansett som en reaksjon på brudd. Dersom du har blitt flyttet til et mer restriktivt fengsel som følge av bruddet, skal det som hovedregel ikke ilegges en annen reaksjon i tillegg, bortsett fra i de tilfeller der du har forsøkt å rømme (unnvike) fra fengselet. I slike tilfelle kan forholdet bli anmeldt til politiet. Les mer om dette i punkt III om straffbare handlinger. Se også kapittel 17 om overføringer.

II. Vilkår for å ilegge reaksjon

For at du kan ilegges en reaksjon, må du ha brutt reglene for ro, orden og disiplin eller forutsetninger og vilkår fastsatt i eller i medhold av straffegjennomføringsloven.

1. Skyldkravet

Det kreves at du forsettelig eller uaktsomt har overtrådt regler i fengselet. Dette betyr at reaksjon bare kan ilegges der du med vitende og vilje brøt reglene, eller der du måtte eller burde forstått at du brøt reglene. Dersom flere innsatte sammen har brutt regler som nevnt over, skal skyldspørsmålet avklares for hver enkelt.

2. Krav til sannsynlighet

Det må foreligge alminnelig sannsynlighetsovervekt for at du har overtrådt reglene (mer enn 50% sannsynlighet for at du har gjort det). Det er fengselet som er ansvarlig for å bevise at du har brutt reglene, og ikke du som må bevise din uskyld. Man sier at fengselet har «bevisbyrden». I denne forbindelse er det viktig å merke seg at rimelig tvil skal komme deg til gode, og at det i saker hvor det er påstand mot påstand, uten noen form for tilleggsopplysninger, ikke skal ilegges reaksjon.

3. Uttalelsesrett

Forskriften
§ 3-38

Før du ilegges en reaksjon skal du gis anledning til å uttale deg om forholdet, og det skal skrives en avhørsrapport. Dersom du mener at du ikke har brutt reglene, bør du gi din versjon av saken i avhøret. Du bør uansett benytte deg av muligheten til

å uttale deg. Dersom du nekter å si noe om saken, kan det tale mot din sak. Du skal underskrive (vedta) at avhøret er riktig nedtegnet i rapporten.

4. Bevis for bruk av rusmiddel

Retningslinjene
punkt 3.43 under over-
skriften «Rapport og avhør»

Det skal som hovedregel foreligge et analyseresultat fra urinprøve eller lignende før en reaksjon for inntak av forbudte stoffer ilegges. Reaksjon kan likevel ilegges selv om et slikt analyseresultat ikke foreligger dersom tidsmessige hensyn taler for dette. Da må det imidlertid være åpenbart at du er ruset, du må ha kommet med en uforbeholden tilståelse av forholdet, og to ansatte må, uavhengig av hverandre, ha iaktatt deg, og sett at du har vært ruset.

5. Forsøk og medvirkning

Forskriften
§ 3-38
retningslinjene punkt 3.43
under overskriften «Forsøk
og medvirkning»

Forsøk medfører mildere reaksjon enn gjennomført brudd. For at det skal kvalifisere som et forsøk, må bruddet være påbegynt, men ikke fullført. Det må ikke være noen tvil om at du har forsøkt å gjennomføre et regelbrudd. Forberedelse til brudd, for eksempel planlegging, medfører ikke reaksjon. Medvirkning til brudd på regler kan også føre til at du blir ilagt en reaksjon. I denne vurderingen vil fengselet vektlegge i hvilken utstrekning du har hjulpet til. Også psykisk medvirkning, der du for eksempel bevisst påvirker andre innsatte til å bryte reglene, kan medføre en reaksjon.

III. Straffbare handlinger

Retningslinjene
punkt 3.43 under over-
skriften «Straffbare
handling»

Hovedregelen er at straffbare handlinger skal anmeldes til politiet. Dette vil særlig gjelde alvorlige voldshandlinger, trusler og omfattende skadeverk. Fengselet kan beslutte bare å ilegge en reaksjon for bruddet, uten å anmelde det. Det vil være i tilfeller der regelbruddet er av en mindre alvorlig art eller det blir ansett som viktigst å gi en umiddelbar reaksjon.

Dersom forholdet anmeldes til politiet, kan ikke fengselet ilegge deg en reaksjon for det samme forholdet, og omvendt. Dette for å unngå at du straffes dobbelt, noe som vil stride mot Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (EMK) sin tilleggsprotokoll nr.7, artikkel 4.1.

1. Særlig om narkotika

Retningslinjene
punkt 3.43 under over-
skriften «Særlig om
narkotika»

Har du avlagt en positiv urinprøve (påvist prøve) som viser at du har brukt ulovlige stoffer, vil du bli ilagt en reaksjon for dette. Dersom du avlegger den positive prøven rett før du skal løslates, kan fengselet anmelde forholdet til politiet dersom en reaksjon ikke er praktisk gjennomførbar. Dette kan resultere i en strafferettslig reaksjon, som regel en bot. Besittelse, omsetning eller innsmugling av narkotika anmeldes i utgangspunktet til politiet. Dersom besittelsen gjelder svært lite narkotika som åpenbart er til personlig bruk, kan forholdet likevel føre til en reaksjon istedenfor anmeldelse.

2. Særlig om unndragelse av straffegjennomføringen

Retningslinjene punkt 3.43
under overskriften «Særlig
om unndragelse...»

Med unndragelse av straffegjennomføring menes rømning eller uteblivelse fra fengsel, sykehus eller institusjon. Merk deg at det å ikke møte opp til rett tid etter en permisjon faller inn under dette. Unndragelsen må ha skjedd med vitende og vilje (forsettlig).

Straffegjennomføringsloven
§ 40 åttende ledd

Fengselsledelsen anmelder unndragelsen til politiet. Unndragelse kan straffes med bøter, eller fengsel i inntil seks måneder. Det skal ikke ilegges reaksjon på brudd i tillegg til begjæring om offentlig påtale, men du kan overføres til mer restriktivt fengsel etter tilbakekomst. Anmeldelse skal ikke skje i de mindre alvorlige sakene. I vurderingen av dette skal det legges særlig vekt på fraværets lengde, om du selv kom tilbake eller meldte deg til politiet, og bakgrunnen for unndragelsen.

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd bokstav b

Straffegjennomføringsloven
§ 40 sjuende ledd

Dersom du forsettelig eller grovt uaktsomt unnlater å møte til soning etter innkallelse, eller medvirker til dette, kan du straffes med bøter eller fengsel i inntil tre måneder. Dette gjelder også dersom du har unnlatt å møte til bøtesoning.

IV. Dersom du soner utenfor fengsel

Retningslinjene
punkt 3.43 under overs-
kriften «Øvrig»

Hvis du gjennomfører straff i institusjon i medhold av straffegjennomføringsloven § 12, skal du ikke ilegges fengselsmessig reaksjon ved brudd på regler, men det vil vurderes om du skal tilbakeføres til fengsel i stedet. Forsøker du å rømme, vil det imidlertid vurderes om du skal anmeldes for dette forholdet. Dersom du gjennomfører straff i sykehus etter

straffegjennomføringsloven § 13, skal det som hovedregel ikke ilegges en reaksjon for brudd på regler, men dette kan skje unntaksvis der det dreier seg om særlige grove forhold. Anmeldelse vil også vurderes hvis du har forsøkt å rømme fra et sykehus.

Retningslinjene
punkt 3.43

Straffegjennomføringsloven
§ 14 sjettede ledd

Dersom du gjennomfører straff utenfor fengsel etter straffegjennomføringsloven § 16, kan du i stedet for tilbakeføring til fengsel, ilegges en skriftlig irettesettelse dersom du har begått et bagatellmessig og unnskyldelig brudd mot de vilkårene som er satt i medhold av § 16 tredje ledd. Det følger av retningslinjene til loven at terskelen for å gi skriftlig irettesettelse skal være lav. I vurderingen av om bruddet anses å være av bagatellmessig og unnskyldelig art, ses det blant annet hen til bruddets art, bakgrunnen for bruddet og om du har begått brudd tidligere og da særlig lignende brudd. Er bruddet mer alvorlig, vil du bli tilbakeført til fengselet. Du skal ikke ilegges en reaksjon i tillegg til tilbakeføringen, bortsett fra i de tilfeller der du er blitt tilbakeført fordi du har rømt/unndratt deg straffegjennomføringen. I de tilfellene kan du ilegges en reaksjon.

V. Utelukkelse fra fellesskapet/isolasjon

1. Umiddelbar utelukkelse fra fellesskapet

Straffegjennomføringsloven
§ 39

Forskriften

§ 3-36,

Retningslinjene
punkt 3.42

Dersom fengselet finner det sannsynlig at du har begått en handling som kan føre til reaksjonene tap av begunstigelse, utelukkelse fra fritidsfellesskapet eller tap av adgang til permisjon, kan de helt eller delvis utelukke deg fra fellesskapet i inntil 24 timer. I denne perioden skal fengselet kartlegge situasjonen nærmere.

En slik utelukkelse vil du få trukket fra i den etterfølgende reaksjonen. For å bli utelukket kreves det alminnelig sannsynlighetsovervekt, det vil si mer enn 50 % sannsynlighet for at det er begått en handling som kan føre til en av de ovennevnte reaksjonene. Det må også foreligge konkrete omstendigheter som tilsier at det er begått disiplinærbrudd.

Retningslinjene
punkt 3.40, 3.25

Dersom du har behov for tilsyn av lege eller annet helsepersonell, eller andre ansatte under utelukkelsesperioden skal du få tilgang på dette. Tilsyn fra tjenestemenn skal skje hyppig dersom det på grunn av din helse eller forholdene for øvrig er

grunn til å frykte at du kan pådra deg skade eller psykisk lidelse under utelukkelsen. Hvis du har behov for helsetjenester på et tidspunkt da de ansvarlige for fengselets helsetjeneste ikke er tilgjengelige, kan du be om å bringes til lege/sykehus utenfor fengselet eller at legehjelp hentes inn.

2. Utelukkelse fra fellesskapet som forebyggende tiltak

Straffegjennomføringsloven
§ 37

Retningslinjene
punkt 3.40

Fengselet kan utelukke deg fra fellesskapet helt eller delvis dersom de anser det nødvendig:

t_ for å hindre at du, på tross av en skriftlig advarsel, fortsetter å påvirke miljøet i fengselet på en særlig negativ måte. Det vil normalt si at du har utøvet denne særlige negative påvirkningen over en viss tid, og tidligere har mottatt minst én skriftlig advarsel på grunn av dette.

t_ for å hindre at du skader deg selv, eller øver vold eller fremsetter trusler mot andre

t_ for å hindre betydelig materiell skade

t_ for å hindre straffbare handlinger

t_ for å opprettholde ro, orden og sikkerhet

Det er viktig å huske på at dette er en streng regel. Fengselet skal alltid beslutte delvis istedenfor hel utelukkelse, dersom dette er å anse som tilstrekkelig for å kunne forebygge ovennevnte handlinger. Utelukkelse skal heller ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, og det skal fortløpende vurderes om det fortsatt er grunnlag for utelukkelsen.

Dersom du har vært utelukket helt fra fellesskapet i mer enn 14 dager, skal regionen vurdere om du fortsatt skal utelukkes. Overstiger utelukkelsen 42 dager, skal Kriminalomsorgens sentrale forvaltning orienteres om tiltaket, og senere vurdere utelukkelsen hver 14. dag. I en slik melding skal det redegjøres for utelukkelsen, og fengselet skal gi en begrunnelse for hvorfor det er nødvendig å la den fortsette. Man kan likevel ikke utelukkes fra fellesskapet i mer enn ett år, om man ikke selv ønsker det.

Staffegjennomføringsloven
§ 37 sjette ledd

Dersom man har vært delvis utelukket fra fellesskapet i mer enn 30 dager, skal regionalt nivå orienteres om dette. Melding skal deretter skje hver 14. dag, så lenge utelukkelsen varer. Ansatte skal se til deg flere ganger daglig dersom du er utelukket helt fra fellesskapet. Legen skal også underrettes om

utelukkelsen uten «ugrunnet opphold», altså med en gang det er praktisk mulig.

Fengselet kan utelukke en eller flere innsatte helt eller delvis, dersom det er sannsynlig at et ubestemt antall innsatte har begått, eller er i ferd med å begå handlinger som nevnt ovenfor. Utelukkelse kan også skje dersom akutte bygningsmessige eller bemanningsmessige forhold gjør det nødvendig. En slik utelukkelse kan likevel ikke vare mer enn tre dager, eller maksimalt seks dager med regionens godkjenning.

3. Frivillig utelukkelse

Du kan også utelukkes fra fellesskapet av eget ønske. Dette forutsetter imidlertid at det foreligger en særlig grunn for at du vil det, og du må søke om dette. Fengselet skal foreta en totalvurdering av om du skal utelukkes, hvor de blant annet også skal se på andre alternativer, for eksempel overføring til en annen avdeling eller et annet fengsel.

VI. Klage og dens oppsettende virkning

Forskriften
§ 3-39 tredje ledd

Vedtak om reaksjon på brudd er et enkeltvedtak i forvaltningsrettslig forstand. Du har derfor full anledning til å klage på en reaksjon du blir ilagt. Du har imidlertid ofte kort klagefrist, normalt 48 timer etter at du har mottatt reaksjonsbeslutningen. Den ilagte reaksjonen skal som hovedregel ikke iverksettes før klagefristen er ute, og dersom du klager har dette normalt en oppsettende virkning. Det betyr at reaksjonen ikke blir iverksatt så lenge klagen behandles. Fengselet og regionen kan imidlertid vedta unntak fra denne regelen, og reaksjonen vil da iverksettes likevel.

Kapittel 15

Permisjon og fremstilling

I. Permisjon

Når du får permisjon, kan du i utgangspunktet forlate fengselet uten følge. Vilkårene for dette er at sikkerhetsmessige grunner ikke taler imot det, at det foreligger særlige og vektige grunner eller anses formålstjenlig for den videre gjennomføringen av straffen.

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Forskriften
§ 3-30
Retningslinjene
punkt 3.36

Det finnes ulike typer permisjoner; ordinær permisjon, velferdspervisjon, korttidspermisjon, fremskutt permisjon hvis du har barn, permisjon til utlandet og permisjon til særlige formål.

For å få permisjon må flere kriterier være oppfylt. Noen av disse vilkårene er generelle, mens andre gjelder spesielt for en bestemt type permisjon. Det vil vi komme tilbake til nedenfor. Det kan settes som vilkår at en fengselsbetjent skal være med. Dette gjelder typisk den første permisjonen din, fordi man er usikker på om du vil overholde vilkårene. Fengselet kan likevel kreve at du har med følge ved flere anledninger, men det hører til sjeldenhetene.

1. Permisjonsklarering

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Retningslinjene
punkt 3.36

Før du får din første permisjon og kommer inn i en permisjonsrutine, må dette klareres og godkjennes av fengselet. Dersom du har en dom på over 10 år eller soner en forvaringsdom, skal regionalt nivå avgjøre hvorvidt du skal innvilges permisjon eller ikke. Er du kommet inn i en permisjonsrutine, er det fengselet du soner i som avgjør permisjonsspørsmålene i den videre soningen. Dersom du sitter på forvaringsdom, må imidlertid alltid regionen avgjøre om du får permisjon.

2. Sviktfarevurderingen

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Retningslinjene
punkt 3.36, § 33 tredje ledd

Du vil aldri ha et absolutt krav på permisjon. Fengselet kan nekte deg permisjon dersom de etter en konkret vurdering ikke anser det sikkerhetsmessig forsvarlig å la deg få permisjon. De vil se hen til om det er grunn til å anta at du kommer til å begå nye straffbare handlinger i permisjonstiden, om du ved tidligere permisjoner har gjort det, om du vil bryte permisjonsvilkårene eller om det er fare for at du ikke vil komme tilbake etter permisjonen. Dette er «svikt» etter loven. Videre vil fengselet legge vekt på din oppførsel så langt i soningen og hvilke oppfatninger betjentene har av deg. Fengselet vil også se hen til dine straffesaksdokumenter fra saken din, og kan også legge vekt på papirer fra tidligere straffesaker og tidligere fengselsopphold.

Dersom fengselet mener det er fare for svikt under permisjonen, er det ikke noe krav til sannsynlighetsovervekt for dette. Det vil med andre ord si at en viss fare for svikt etter deres vurdering er nok til å nekte deg permisjon. Da har du ingen reelle muligheter til å bevise det motsatte. I slike tilfeller skal fengselet vurdere om permisjon likevel kan innvilges ved at det settes vilkår for permisjonen din, se punkt 5. Fengselet kan imidlertid komme til at vilkår ikke er tilstrekkelig, og du vil da ikke bli innvilget permisjon.

Les mer i kapittel
14 om reaksjon

Har du i løpet av de siste fire månedene blitt ilagt en reaksjon for alvorlig disiplinærbrudd, er det stor sjanse for at du ikke vil få innvilget permisjon i denne perioden. Du vil da i praksis få en permisjonskarantene. Dersom fengselet ikke uttrykkelig har skrevet at du har permisjonskarantene, er det lurt å spørre fengselet om hvorvidt du skal få det eller ikke.

3. De ulike permisjonsformene

3.1 Ordinær permisjon

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Retningslinjene
punkt 3.36

For at du skal få innvilget permisjon, må det for det første ikke foreligge sikkerhetsmessige grunner som taler imot. Videre må det foreligge særlige og vektige grunner eller at det anses formålstjenlig.

Du må ha sonet 1/3 av full straffetid for å få ordinær permisjon. Er dommen din på ett år eller mindre, må du ha sonet minst fire

måneder. Har du en dom på 12 år eller lenger, kan du få permisjon etter å ha sonet fire år. Permisjonstiden din vil bli regnet ut ved din ankomst til fengselet og du vil få en soningsrapport med oversikt over alle de viktige tidspunktene i soningen din.

Du kan få permisjon ut fra hensyn til deg selv, eller når det ellers anses formålstjenlig. Dette kan for eksempel være et besøk hjem til familien eller at du må utføre nødvendige gjøremål, for eksempel reparere huset og lignende. Har du først kommet inn i en permisjonsrutine, vil enhver permisjon være formålstjenlig, da hensikten bak permisjon blant annet er å forberede deg på en forestående løslatelse.

3.2 Korttidspermisjon

På samme måte som ved ordinær permisjon må du ved korttidspermisjon ha oppnådd permisjonstid, se punkt 3.1. Du kan få korttidspermisjon når det foreligger «særlig grunnlag».

En slik grunn kan for eksempel være besøk hos lege, offentlig kontor eller andre rehabiliterende tiltak. Du vil imidlertid ikke bli tilkjent korttidspermisjon om du kan oppnå det samme ved en ordinær permisjon, eller om aktiviteten uten for stor ulempe kan gjennomføres i fengsel.

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Retningslinjene
punkt 3.36

En korttidspermisjon skal i utgangspunktet ikke vare lenger enn fem timer, medberegnet reisetid. Du kan imidlertid få innvilget syv timer om det på grunn av lang reisevei ikke er mulig å få gjort det du skal på fem timer. Tar gjøremålet i seg selv lenger enn fem timer, må du søke om en ny permisjon senere. Som hovedregel skal du ikke få mer enn to korttidspermisjoner per måned. Sitter du i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, har fengselet større mulighet til å begrense utgangene dine, enn om du sitter i åpent fengsel.

3.3 Velferdspermisjon

Velferdspermisjon kan du få selv om du ennå ikke har oppnådd permisjonstid. For å få velferdspermisjon må det foreligge «særlige og vektige grunner». Det må foreligge begivenheter i forhold til din nærmeste familie og andre nærstående, for eksempel jubileumsbursdager, begravelser, konfirmasjon og bryllup. Du kan også innvilges velferdspermisjon for å søke arbeid eller bolig før løslatelse. Familiens behov for kontakt er

i seg selv ikke nok for velferdspermisjon, men for øvrig skal hensyn til barn tillegges vekt. I slike tilfeller skal det ses hen til om utvidet besøk og telefontid kan være tilstrekkelig som alternativ til velferdspermisjon, av hensyn til likhet mellom innsatte med og uten barn.

Velferdspermisjoner gjelder særlig i akutte eller andre ekstraordinære situasjoner. Du må imidlertid dokumentere at du kan avhjelpe situasjonen, eller at det er svært viktig at du er tilstede.

Er permisjonstiden din inntruffet, vil du normalt få ordinær permisjon eller unntaksvis utvidet permisjonskvote i stedet for velferdspermisjon.

3.4 Framskutt permisjon om du har barn

Forskriften
§ 3-31

Dette vil kun unntaksvis innvilges, og gis bare om barnet ditt befinner seg i en særlig vanskelig situasjon og om du kan dokumentere et spesielt behov for kontakt mellom dere. Framskutt permisjon er bare aktuelt dersom du ennå ikke har oppnådd ordinær permisjonstid. Fengselet kan se hen til om velferdspermisjon kan være tilstrekkelig.

3.5 Permisjon til utlandet

Retningslinjene
punkt 3.36

Det skjer bare unntaksvis at det gis permisjon til utlandet, og det skal mye til for å få dette innvilget. Det må foreligge et ekstraordinært velferdsgrunnlag, og permisjon må fremstå som svært nødvendig og viktig. I vurderingen vil fengselet legge spesielt vekt på sikkerhetsmessige hensyn, for eksempel unndragelsesfaren og gjenstående gjennomføringstid. Behovet må dokumenteres godt.

3.6 Permisjon til særlige formål

Om du deltar aktivt i den årlige KROM (Norsk Forening for Kriminalreform) konferansen i form av innleder, paneldeltager, ordstyrer eller lignende, kan du innvilges permisjon til denne utenom ordinær permisjonskvote, forutsatt at du oppfyller de øvrige permisjonsvilkårene.

Videre kan du innvilges inntil 12 korttidspermisjoner per år utenom ordinær permisjon for deltagelse i styremøter i KROM, dersom de øvrige vilkårene for korttidspermisjon er tilstede. Du kan også få innvilget tilsvarende permisjoner om du deltar aktivt i annet kriminalpolitisk arbeid.

4. Varighet

Forskriften
§ 3-30 andre ledd

I utgangspunktet kan du bli innvilget 18 permisjonsdøgn i året med tillegg av nødvendig reisetid. Dersom du er på permisjon i over 12 timer, men kortere enn 24 timer, anses det som ett døgn. På visse vilkår er det imidlertid mulig å få innvilget en høyere årlig permisjonskvote, se nedenfor.

Den årlige permisjonskvoten gjelder ordinære permisjoner og eventuelle velferdspermisjoner som er gitt etter ordinær permisjonstid. Velferdspermisjoner som er gitt før ordinær permisjonstid og korttidspermisjon regnes ikke inn i kvoten. For deg som soner ved overgangsbolig gjelder egne regler om permisjonskvote.

4.1 Permisjonskvote på inntil 30 døgn

Forskriften
3-30 andre ledd

På visse vilkår kan du få øket den årlige permisjonskvoten din til inntil 30 døgn med tillegg av nødvendig reisetid, dersom du har oppnådd permisjonstid. Dette er aktuelt i to tilfeller:

a) I straffegjennomføringsloven er hensynet til barn blitt til-lagt særlig vekt. Dette betyr at innsatte med barn lettere kan få utvidet permisjonskvote. For å få utvidet permisjonskvote av hensyn til barnet ditt, må du bruke tilleggskvoten til sam-vær med barnet og det må være til barnets beste. Det kreves imidlertid ikke velferdsgrunnlag for å få utvidet kvote. Likevel må du innhente tilstrekkelig dokumentasjon på at ditt samvær er til barnets beste, eksempelvis skriv fra barnehage, barnevern, skole etc. Den som har den daglige omsorgen for barnet ditt skal også bli hørt. Grunnet likhetshensyn i forhold til innsatte uten barn, vil fengselet se hen til om utvidet besøk- og ringetid kan være tilstrekkelig som alternativ til utvidet permisjonskvote.

Retningslinjene
punkt 3.36 a

b) Du kan også få utvidet permisjonskvote til 30 døgn av hen-syn til din egen soningsprogresjon. For å ha mulighet til dette, må du ha arbeidet for din egen rehabilitering og hatt en positiv

Retningslinjene
punkt 3.36 b

utvikling i forhold til situasjonen din ved starten av soningen. Du må benytte den utvidede kvoten til formål som kan fremme din videre positive utvikling og tilpasning til samfunnet, typisk kont-akt med offentlige kontorer, skoler, behandlingssteder osv. For-målet med permisjonen må avtales med fengselet på forhånd. Det fremgår av retningslinjene at det bør tas hensyn til behov for slik permisjon dersom det er knyttet opp mot mål og tiltak i for eksempel en framtdisplan. Dersom du ikke har en slik plan kan du snakke med kontaktbetjenten din om dette.

4.2 Utvidet permisjonskvote

Forskriften
§ 3-31 andre ledd

Uavhengig av om du har årlig permisjonskvote på 18 eller inntil 30 døgn, kan du i visse tilfeller få utvidet permisjonskvoten din. Det må i så fall foreligge særlige og tungtveiende grunner. Også her kan hensynet til barn eller den videre rehabilitering være av betydning, dersom en permisjonskvote på inntil 30 døgn ikke kan anses tilstrekkelig for å ivareta dine særlige behov. Andre aktuelle grunner kan være hensynet til familie og nærstående, og helsemessige behov. Det skal imidlertid mye til for å bli innvilget utvidet permisjonskvote.

5. Begrensninger i friheten under permisjonen

Straffegjennomføringsloven
§ 36
Retningslinjene
punkt 3.39
Se også kapittel 16
om straffavbrudd

Når du får permisjon, må du skrive under på en permisjons-seddel. På den står det hvilke begrensninger du har i din frihet under permisjonen. Dette kalles permisjonsvilkår. Eksempler kan være meldeplikt, forbud mot å oppholde deg på spesielle steder, påbud om bestemt tilholdssted, eller påbud om å holde deg unna bestemte miljøer. Permisjon regnes som en del av soningen. Følgelig vil det være forbudt å nyte rusmidler, eksempelvis alkohol og narkotika, under permisjonen.

Forskriften
§ 3-34 andre ledd.
Les mer om dette i kapittel
14 om reaksjon på brudd

Du må også regne med at det vil bli tatt prøver av deg når du kommer tilbake til fengselet. Hvis du mistenkes for å ha et forhold til narkotika som gjør at du ellers ikke ville fått permisjon, kan det settes som vilkår at du må avgi urinprøve før og/eller etter permisjonen.

5.1 Brudd på vilkårene

Finner fengselet ut at du har brutt vilkårene, kan direktøren trekke tilbake permisjonen. Politiet kan komme og hente deg,

Straffegjennomføringsloven
§ 40

om du ikke reiser tilbake frivillig. Du vil sannsynligvis få en reaksjon som følge av bruddet. Dersom du ikke kommer tilbake fra permisjonen, anses det som rømning. Dette er straffbart, og det kan bli reist straffesak mot deg, hvor du risikerer inntil seks måneder ekstra i fengsel. Dersom du kommer for sent, men uteblivelsen skyldes noe utenfor din kontroll, er det viktig at du kan godtgjøre dette ved for eksempel en bekreftelse på at toget var forsinket. En slik bekreftelse kan få betydning i en eventuell straffesak og i vurderingen av om det skal ilegges reaksjon.

6. Utgifter

Retningslinjene
punkt 3.36

I utgangspunktet skal du selv dekke utgiftene dine ved permisjon. Fengselet skal likevel ved behov dekke utgiftene til billigste reisemåte til fire permisjoner for deg, og ellers flere ganger dersom det foreligger et særlig behov for det. Det samme gjelder dersom du har utgifter til kost og losji i løpet av reisen som du ikke kan dekke selv. Du kan også søke sosial-tjenesten om det skulle være ytterligere behov, se kapittel 29 om innsattes rett til sosialstønnad og trygdeytelser.

7. Søknad og klage

Les mer i kapittel 22
om søknad og klage

Du må selv søke om permisjon, da dette ikke skjer automatisk. De ulike fengslene kan ha ulik behandlingstid for permisjons-søknader, så det lønner seg å være ute i god tid. Dette gjelder særlig om du skulle få avslag i første omgang og ønsker å få behandlet klagen før permisjonstiden inntreffer.

8. Varsel til fornærmede eller dennes etterlatte

Straffegjennomføringsloven
§ 36 annet og tredje ledd
Retningslinjene
punkt 3.39
Les mer om vurderingen
av om det skal gis varsel i
kapittel 26.

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for straffavbruddet, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller etterlatte på forhånd. Varselet skal også omfatte informasjon om eventuelle vilkår om overholdelse av oppholdssted eller forbud mot å ha samkvem med bestemte personer, dersom disse vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte.

9. Utlendinger som skal utvises

Utenlandske innsatte som har mottatt endelig utvisningsvedtak, kan oppleve vanskeligheter med å få innvilget permisjon.

Utvisningsvedtaket isolert sett er ikke tilstrekkelig til å få avslag, men kan ofte føre til at fengselet eller regionen ikke finner utgangen sikkerhetsmessig forsvarlig. Årsaken til dette er at kriminalomsorgen mener det er fare for at du kan unndra deg utvisningen ved å holde deg skjult eller rømme til utlandet. Har du en sterk tilknytning til Norge, bodd her i mange år og eventuelt har familie her, bør du få frem det i en søknad/klage. Det vil også være et mer tungtveiende hensyn å få permisjon for besøke familien – særlig hvis det er barn involvert – enn for eksempel for å møte venner, gå på kafé og lignende. Det ovennevnte er også relevant for innsatte som har mottatt forhåndsvarsel, og for de som har påklaget utvisningsvedtaket slik at det ikke er avklart.

Les mer i kapittel 30 om utvisning og soningsforhold for utlendinger

For utenlandske innsatte vil fraværet av permisjoner gjøre soningen tyngre enn for norske innsatte. Dersom du har hatt en ekstra belastende soning som følge av dette, for eksempel liten eller ingen kontakt med familie og venner, kan du argumentere for at du bør løslates på et tidligere tidspunkt enn ved endt tid. Det skal imidlertid mye til for å få innvilget løslatelse på et slikt grunnlag. Avgjørelsen beror på en helhetsvurdering hvor flere momenter vil være relevante, se kapittel 24 om tidspunkt for løslatelse.

II. Fremstilling

Fremstilling er korte utganger som i hovedsak brukes til konkrete gjøremål. Ved en fremstilling får du muligheten til å forlate fengselet i følge med fengselsbetjent(er). Det gis i hovedsak til deg som ennå ikke har oppnådd permisjonstid, ikke er permisjonsklarert eller der det ikke anses sikkerhetsmessig forsvarlig å gi deg permisjon alene. Du kan også innvilges fremstilling under varetektstiden, men da vil du vanligvis bli fulgt av en politimann. Dersom politiet aksepterer det, kan du følges av en fengselsbetjent. Fremstillinger er forholdsvis korte, og de trekkes ikke fra permisjonskvoten din. Fengselet vil vurdere om fremstillingen skal gjennomføres med håndjern, men dette krever spesielle grunner. Hvorvidt fengselsbetjenten skal gå med uniform, avgjøres av fengselet, men stort sett vil de gå i vanlige, sivile klær.

Staffegjennomføringsloven
§ 34
Forskriften
§ 3-32
Retningslinjene
punkt 3.37

1. Vilkår

Du kan innvilges fremstilling etter en konkret helhetsvurdering. For det første ser fengselet hen til ditt behov for å ordne de

aktuelle gjøremål du har oppgitt i søknaden. For det andre vil de foreta en sikkerhetsmessig vurdering. Retningslinjene legger til grunn at det må være sikkerhetsmessig forsvarlig før du gis anledning til å forlate fengselet. Riktignok er ikke denne vurderingen så streng som ved permisjon, men dersom fengselet tror du vil rømme, vil du ikke bli innvilget fremstilling. For det tredje vil de vurdere om fengselet har nok betjenter til å fristille én, eventuelt to, til å følge deg. Har ikke fengselet kapasitet til dette, skal de legge forholdene til rette, slik at du kan få ordnet ærendet ditt inne i fengselet, for eksempel ved at legen du skulle besøke kommer til fengselet i stedet. Sitter du i varetekt, er det politiet som avgjør om du kan gjennomføre fremstillingen.

Les mer i kapittel 4 om opphold i varetekt

Retningslinjene punkt 3.37

2. Forskjellige typer fremstilling

2.1. Enkel fremstilling

Dette er en fremstilling hvor én innsatt fremstilles av gangen. Enkel fremstilling innvilges for eksempel der det foreligger viktige familieanliggender, bursdager, behov for å handle klær eller du må besøke lege, psykolog eller tannlege utenfor fengselet, og da det av behandlingsmessige årsaker ikke er mulig å gjennomføre det i fengselet. Du kan også innvilges fremstilling som ledd i et konkret rehabiliteringsopplegg, eller om det ellers anses som hensiktsmessig i forbindelse med den videre straffegjennomføringen din, typisk vil dette være om fengselet ennå ikke anser det trygt nok å la deg få permisjon alene. Ved gjennomføringen av fremstillingen vil det normalt følge med to betjenter. Dersom du soner en lang dom, en forvarings-/sikringsdom eller en narkotika-, volds- eller sedelighets dom, skal alltid to betjenter følge deg. Soner du i et fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå gjelder egne regler. Er det sikkerhetsmessig helt ubetenkelig å gjennomføre en fremstilling, kan fengselet anse det tilstrekkelig med én betjent.

Les mer i kapittel 21 om særlig høyt sikkerhetsnivå

2.2. Felles fremstilling

En fremstilling hvor flere innsatte deltar, kalles felles fremstilling. Dette vil typisk benyttes til fellesaktiviteter som for eksempel friluftsturer, kinobesøk og trening. Også her er hovedregelen at to betjenter skal følge dere under fremstillingen.

Kapittel 16

Straffavbrudd

Straffegjennomføringsloven
§ 35
Forskriften
§ 3-33
Retningslinjene
punkt 3.38

Hvis du har behov for et lengre avbrudd i straffen, og behovet ikke kan dekkes ved for eksempel permisjon, fremskutt permisjonstid, utvidet permisjonskvote eller fremstilling, kan du søke om straffavbrudd. Avbrudd innebærer at soningstiden slutter å løpe. Avbruddet gis som hovedregel i en bestemt periode på inntil 4 uker. Avbruddet kan forlenges med inntil 4 uker. I særlige tilfeller kan avbrudd bli innvilget for en ubestemt periode.

Når du får straffavbrudd, avbrytes soningen. Den tiden du er ute regnes ikke med i straffen, og tidspunktet for løslatelse blir derfor forskjøvet.

Se kapittel 6 punkt II
om soningsutsettelse

Avbrudd kan bare gis etter at du har påbegynt gjennomføringen av straffen. Dersom du ikke har påbegynt soningen må du søke utsettelse etter straffeprosessloven § 459.

I. Vilkår

Vilkårene for å få innvilget straffavbrudd er enten at;

1. et straffavbrudd må være påkrevd av helsemessige grunner, eller
2. det foreligger særlig tungtveiende grunner til å avbryte soningen en tid, som ikke kan avhjelpes på annen måte. Det er nok at ett av disse vilkårene er oppfylt. Hvis det i ditt tilfelle er forhold som faller inn under begge vilkårene, er det en samlet vurdering av argumentene dine som blir avgjørende. Det vil si at selv om argumentene dine ikke er sterke nok etter vilkår 1) eller 2) isolert sett, kan de være tilstrekkelige når de blir vurdert samlet.

Straffavbrudd er ikke noe du har krav på, men noe du kan få innvilget hvis du oppfyller vilkårene. Ved vurderingen av om vilkårene for straffavbrudd er til stede, vil også andre momenter spille inn. Slike momenter kan for eksempel være mulighet-

Les mer i kapittel 15 om permisjon

en for svikt under avbruddet eller om ordinær permisjon eller andre ordninger, kan gis i stedet for straffavbrudd. Avbrudd kan bare gis dersom det etter en konkret helhetsvurderingen anses som sikkerhetsmessig forsvarlig.

1. Vilkår 1: Helsemessige grunner

Retningslinjene punkt 3.38

Helsemessige grunner kan være både fysiske og psykiske plager. At du kan dokumentere ditt behov for straffavbrudd gjennom en anbefaling fra lege, er helt nødvendig for at du skal ha en sjanse til å få innvilget søknaden. Hvis du har en lege eller psykolog som kjenner sykdommen din/problemene dine fra før, kan det være lurt å kontakte denne. Dette kan til tider by på problemer, da det forutsettes at du skal bruke legen i fengselet. Fengselslegens uttalelse vil uansett bli tillagt størst vekt. Det er imidlertid gunstig å få en uttalelse fra den legen som kjenner deg best dersom du har mulighet til det.

Les mer i kapittel 17 om overføring

Straffavbrudd av helsemessige grunner kan for eksempel være aktuelt hvis du har ligget på sykehus og er utskrevet, men trenger trening, rekreasjon eller annen behandling som fengselet ikke kan gi deg. I slike tilfeller kan det også være aktuelt å søke om å gjennomføre deler av straffen i institusjon («§ 12-soning») eller i sykehus. Opphold på sykehus, institusjon og tilsvarende vil vanligvis ikke bli regnet som avbrudd i soningen.

Hvis du kan få tilfredsstillende behandling i fengselet, vil ditt behov for tilsvarende behandling et annet sted ikke være noe moment for straffavbrudd.

Les mer i kapittel 24 om løslatelse på halvtid og kapittel 27 om benådning

Hvis den tilstanden du legger til grunn i søknaden er varig og dine helsemessige problemer er store, kan videre soning bli ansett å være utilrådelig. Da kan du i stedet for straffavbrudd søke om løslatelse på halvtid eller benådning. Her kreves det langt sterkere grunner enn ved straffavbrudd.

2. Vilkår 2: Særlig tungtveiende grunner

Les mer i kapittel 15 om velferdspemisjon og fremstilling

Dette vilkåret kan omfatte mye. Ofte er det tilsvarende momenter som kan gi grunnlag for velferdspemisjon og fremstilling. Fengselet vil som regel avslå søknader hvis et avbrudd kun innebærer at dine problemer forskyves.

Sykdom i den nære familien er et eksempel på en særlig viktig grunn som kan gi avbrudd. Dette gjelder spesielt ved akutte sykdommer. Ved lengre tids sykdom i familien (kroniske lidelser m.v.) forutsettes det at det ordinære hjelpeapparatet trer i kraft. Dette betyr at avbrudd for ordinær pleie og tilsyn av øvrige familiemedlemmer normalt ikke blir gitt.

Familære forhold, for eksempel at kone/samboer føder, kan være grunnlag for avbrudd. Får du avbrudd på dette grunnlaget, er det normalt gitt for å pleie mor og barn når disse er utskrevet fra sykehuset. Det er ellers utallige situasjoner som kan anses som særlig tungtveiende grunner. Det er derfor umulig å gi en uttømmende liste. I tillegg kan dine øvrige soningsforhold ha betydning; hva du soner for, om du har hatt vellykkede permisjoner, hvor lenge du har igjen av soninga og andre lignende momenter. Uansett er det viktig at du kan dokumentere de grunnene du oppgir.

II. Søknaden

Straffegjennomføringsloven
§ 6 andre ledd
Retningslinjene
punkt 3.38
Les mer i kapittel 22 om
søknader og klager

Når du søker om straffavbrudd, må du levere en skriftlig søknad til fengselslederen. Det er vanligvis denne personen som avgjør søknaden. Dersom avbrudd skal gis i over åtte uker, blir søknaden behandlet av overordnet nivå (vanligvis regionalt). Søknaden behandles for øvrig av regionalt nivå i første instans:

t_ hvis du utholder straff av fengsel i mer enn ti år

t_ hvis du er idømt sikring/forvaring

t_ hvis du er innsatt i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå
Uansett hvem som skal avgjøre søknaden din, skal den leveres til fengselslederen. Dersom det er andre enn denne som har beslutningsmyndighet, vil fengselslederen levere søknaden til riktig instans.

Viktige ting å huske på når du skriver en søknad om straffavbrudd er;

t_ egen helse/særlig tungtveiende grunner

t_ dokumentasjon

t_ kan dine problemer løses på en annen måte

t_ fare for at du begår brudd

t_ kan situasjonen avhjelpest ved et straffavbrudd

Søknaden må begrunnes godt. Du bør få frem hva det vil bety for deg og dine pårørende at du får avbrudd fra soningen nå.

Hvis du søker av helsemessige grunner, er det som sagt helt nødvendig at du kan legge ved en legeattest som gir sin tilslutning. Attester er også nyttige når du søker av andre grunner. Sørg for at alle relevante uttalelser legges ved søknaden.

Det vil også bli tatt en sviktfarevurdering. Hvis du har hatt permisjoner eller andre tillitserklæringer fra fengselet, taler det til din fordel. Dette bør du trekke frem i din søknad.

Les mer i kapittel 22 om søknader og klager

Dersom du får avslag og vil klage, er det som regel regionalt nivå som skal avgjøre klagen, eventuelt Kriminalomsorgens sentrale forvaltning; se ovenfor om hvem som treffer av-gjørelsen i første instans. Du skal allikevel levere klagen til fengselslederen, som skal gi sin uttalelse før den videresendes.

III. Begrensninger i friheten under avbruddet.

1. Brudd på vilkårene

Straffegjennomføringsloven
§§ 36, 40
Forskriften
§ 3-34
Retningslinjene
punkt 3.39

Hvis du får straffavbrudd, vil følgende grunnvilkår (betingelser) alltid gjelde: Du må ikke begå ny kriminalitet, du må oppholde deg på fastsatt adresse, komme tilbake til fengselet i upåvirket tilstand til fastsatt tid, og du må overholde eventuelle tilleggs-vilkår. Som regel vil fengselet bestemme at det skal gjelde visse tilleggs-vilkår under avbruddet. Her gjelder samme regler som ved permisjoner og beslutning om løslatelse så langt de passer. Hvis du bryter noen av vilkårene, skal fengselslederen på bakgrunn av det som er skjedd vurdere om du må tilbake til fengselet igjen før avbruddstiden er over. Hvis det var regionalt nivå som innvilget straffavbruddet, skal fengselslederen legge saken frem for regionen. Det er da opp til regionalt nivå å vurdere om avbruddet kan fortsette.

Hvis grunnlaget for avbruddet faller bort, må du tilbake til fengselet. Hvis du for eksempel fikk avbrudd av helsemessige grunner og så blir frisk, må du altså starte soningen igjen, selv om avbruddstiden i henhold til vedtaket ennå ikke er over. I slike tilfeller må du straks varsle fengselet. Dersom du ikke møter etter endt avbrudd eller ikke overholder vilkårene, kan du bli pågrepet

av politiet. Unnlatt
oppmøte er også
belagt med
straffansvar.

Kapittel 17

Overføring

Straffegjennomføringsloven
av 18. mai 2001 nr. 21
§§ 14, 15

Dette kapittelet handler om forskjellige former for overføringer. Under punkt I vil vi ta for oss overføring til andre fengsler, både innad i Norge og i utlandet. Her blir også overføring til annet fengsel mot din vilje omtalt. Punkt II omhandler soning utenfor fengsel med særlige vilkår etter § 16, og under punkt III kan du lese om overføring til institusjon; både til behandlingsinstitusjon etter § 12, såkalt «§ 12-soning», og til sykehus.

I. Overføring til annet fengsel

Du kan selv søke om å bli overført til et annet fengsel. Grunnlaget for et ønske om overføring til et annet fengsel kan være mange, for eksempel at du kan få et utdanningstilbud som du ikke kan få der du soner nå, eller at det vil bli lettere for familie å komme på besøk. I det følgende kan du lese om hva som skal til (vilkår) for å kunne bli overført av eget ønske, og hvilke avslagsgrunner du kan møte på. Fengselet kan også selv ønske å overføre en innsatt, se nærmere om dette i avsnitt 5 nedenfor.

1. Overføring til fengsel med høyt sikkerhetsnivå (tidligere lukket fengsel)

1.1 Fra særlig høyt sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven
§ 15 første ledd

Vilkårene for å bli overført fra særlig høyt sikkerhetsnivå til høyt sikkerhetsnivå, er at sikkerhetsmessige grunner ikke skal tale mot det. Det skal heller ikke være «grunn til å anta» at du vil unndra deg straffegjennomføringen. Dersom du sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, har fengselet en plikt til å vurdere om de skal overføre deg til høyt sikkerhetsnivå minst hver sjette måned.

Les mer i kapittel 21 om
særlig høyt sikkerhetsnivå

Foreløpig er det svært lite praksis angående fengsler med særlig høyt sikkerhetsnivå. Vi kan derfor ennå ikke uttale oss

sikkert om hva som skal til for å bli overført til mindre restriktivt nivå, eller hvilke avslagsgrunner du kan komme til å møte. Alt vi kan si med sikkerhet, er at sikkerhetsvurderingen kommer til å være det sentrale. Videre vil vi gå ut fra at tanken om rehabilitering og progresjon også skal være momenter, men likevel underordnede, i vurderingen om overføring. Du kan lese mer om særlig høyt sikkerhetsnivå i kapittel 21.

1.2 Fra fengsel med samme (høyt) sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven
§ 14 tredje ledd

Vilkåret for å overføre en innsatt som selv ønsker det mellom fengsler med samme sikkerhetsnivå, er at overføringen anses «hensiktsmessig for den videre straffegjennomføring». Merk at dette er en kan-regel, altså har man ikke noe krav på å bli overført selv om vilkåret er oppfylt.

Retningslinjer til
straffegjennomføringsloven
punkt 3.10

Retningslinjene til straffegjennomføringsloven utdyper til en viss grad hva som menes med «hensiktsmessig». Dette kan for eksempel være at overføringen vil bedre din rehabilitering, opprettholdelsen av kontakt med familie eller at det er hensiktsmessig av andre grunner. Generelt kan man si at for å få innvilget en søknad om overføring, må du kunne vise at dette er viktig for deg. Eksempler på dette kan være et ønske om å komme nærmere familien som du kanskje sjelden eller aldri ser på grunn av lange avstander. Det kan også være at du gjerne vil ta en utdanning som ikke finnes i det fengselet du soner i, eller delta i et behandlingsopplegg som finnes der du søker deg til. Kanskje vil du komme nærmere hjemstedet for å få bedre mulighet til å forberede løslatelsen, eller kanskje du har vanskelig for å tilpasse deg det fengselet du nå soner ved.

Straffegjennomføringsloven
§ 6 jf.
Retningslinjene
punkt 2.2

Hovedregelen er at det er lokalt nivå, fengselet du søker deg til, som skal avgjøre søknader om overføring. Som regel vil det fengselet du soner ved likevel komme med en uttalelse til søknaden, og denne vil i stor grad bli lagt til grunn. Det er imidlertid et unntak fra denne regelen; søknader om overføring som er åpenbart grunnløse kan avslås av det fengselet hvor du soner. Det bør være svært tunge grunner som gjør at du ikke får søknaden din vurdert av fengselet du søker deg til, for eksempel at du nettopp har fått avslag på en helt tilsvarende søknad. Hvis du mener at fengselet du soner i ikke burde tatt avgjørelsen, bør du klage på dette.

Retningslinjene
punkt 2.2

Hvis du soner en dom på mer enn ti år, eller du er idømt sikring/forvaring, er det regionalt nivå som avgjør søknad om overføring. Hvis du søker overføring mellom to regioner, er det regionen som eventuelt skal motta deg som avgjør søknaden. Det fengselet du søker deg til skal få anledning til å uttale seg før vedtak treffes.

1.3 Langtidsinnsatte

For langtidsinnsatte vil det normalt være svært vanskelig å få tillatelse til å sone andre steder enn i et av de større fengslene som Ullersmo, Ila, Bergen, Bastøy, Ringerike, Bredtvedt, Skien eller Oslo. Mange av disse ble tidligere kalt landsfengsler. Det er kun i unntakstilfellene at langtidsinnsatte får innvilget overføring til andre fengsler tidlig i soningen.

1.4 Avslagsgrunner som kan forekomme

En søknad om overføring vil ofte bli avslått på grunn av plassmangel i det fengselet du søker deg til. Det kan derfor være lurt å nevne i en søknad at du ønsker å bli satt på venteliste der-som søknaden avslås på dette grunnlag. Overføring kan des-suten bli avslått fordi sikkerheten i det fengselet du vil til ikke anses som god nok. Dette gjelder særlig om du er dømt for en alvorlig forbrytelse og/eller er idømt lang straff, og fengselet du søker deg til i tillegg er et lite fengsel.

1.5 Klage på avslag

Les mer i kapittel 22 om
søknader og klager

Får du avslag på en søknad om overføring, kan du klage på dette til regionen. For deg som søker til regionen i første runde, er klageinstansen Kriminalomsorgens sentrale forvaltning - KSF. I klagen bør du begrunne, eventuelt utdype, hvorfor det er spesielt viktig for deg å kunne sone der du søker deg til. Det beste er hvis du i tillegg kan komme med nye argumenter som du ikke hadde med i søknaden. I tillegg bør du kommentere, og helst imøtegå, argumentene som fengselet brukte i avslaget. Klagefristen er som hovedregel syv dager, men kan forlenges med en fristavbrytende klage, det vil si at du skriver at du vil klage på vedtaket av den aktuelle dato, og at nærmere begrunnelse vil komme. Du vil da få minst syv ekstra dager fra den dato du leverte den fristavbrytende klagen.

Straffegjennomføringsloven
§ 7 e

2. Overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå (tidligere åpent fengsel)

Å sone i et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, tidligere kalt åpent fengsel, vil by på mange fordeler fremfor å sone i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå, tidligere «lukket anstalt». Det er ikke så strenge sikkerhetstiltak i fengsel med lavere sikkerhetsnivå, og det vil som regel være muligheter for frigang til arbeid eller skole. Som ved søknader om overføring til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, har du ikke krav på å bli overført selv om du oppfyller vilkårene. Det bør også nevnes at det er stor pågang ved de åpne fengslene, slik at søknaden din kan bli avslått grunnet plassmangel. Ofte kan det lønne seg å undersøke litt om de forskjellige fengslene på forhånd, både om du passer inn i soningsopplegget, og om det finnes noen ledige plasser for tiden. Uansett er det viktig å ikke gi opp selv om man kanskje får et avslag eller flere, og heller belage seg på flere søknadsrunder eller på å bli satt på venteliste.

2.1 Fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven
§ 15 andre ledd

For å overføres fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå til fengsel med lavere sikkerhetsnivå, kreves at du har gjennomført «en del av straffen». De øvrige vilkårene er at formålet med straffen eller sikkerhetsmessige grunner ikke må tale mot overføring, og at det ikke må være grunn til å tro at du vil unndra deg gjennomføringen. Dette siste er en del av det som kalles «sviktfarevurderingen». Vi kommer tilbake til dette under.

2.1.2 Vilkår

2.1.2.1 En del av straffen

Retningslinjene
punkt 3.11 avsnitt 7, 8

Hvis du er dømt til straff i mer enn to år, er hovedregelen at du må ha sonet en del av straffen, som nevnt ovenfor. Dette betyr i praksis at du må ha sonet en tredjedel av full tid. Er du derimot dømt til fengselsstraff i to år eller mindre, bør du fortløpende vurderes for overføring. Den samme fortløpende vurderingen bør tas når du har mindre enn to år igjen å sone. Når det gjenstår ett år til forventet løslatelse, skal du vurderes for soning ved lavere sikkerhetsnivå. Merk deg at fengselet ikke har noen plikt til å vurdere deg for åpen soning før du bare har ett år igjen til forventet løslatelse.

Retningslinjene
punkt 3.11 avsnitt 9

Du kan også overføres til lavere sikkerhetsnivå selv om du har mer enn to år igjen å sone, for eksempel hvis du er i permisjonsrutine, hvis fengselet har god kjennskap og tillit til deg, eller hvis det anses hensiktsmessig i forhold til progresjonen i soningsopplegget ditt. Dette vil henge nøye sammen med sviktfarevurderingen, som vi skal komme tilbake til.

Retningslinjene
punkt 3.11 avsnitt 10

Som et utgangspunkt kan du ikke overføres til lavere sikkerhetsnivå når du har mer enn fem år igjen til utholdt 2/3-soningstid. Dette kan imidlertid fravikes, for eksempel kan og bør unge innsatte overføres selv om de har lang tid igjen å sone. Også andre momenter kan tale for overføring i slike tilfeller, som din helsetilstand eller behovet for rehabilitering og din evne til å nyttiggjøre og tilpasse deg soning i et fengsel med lavere sikkerhetsnivå.

2.1.2.2 Formålet med straffen

Retningslinjene
punkt 3.11 avsnitt 5

At formålet med straffen ikke skal tale mot soning i fengsel med lavere sikkerhetsnivå, betyr at allmennpreventive hensyn eller hensynet til den alminnelige rettsfølelse kan medføre at du ikke får overføring. Dette kan for eksempel bety at hvis forholdet du er dømt for er en alvorlig forbrytelse som har fått stor oppmerksomhet i media, vil mange reagere på at du får sone ved åpent fengsel. Dette vil tale mot overføring, og da særlig tidlig i straffegjennomføringen.

2.1.2.3 Sviktfare

Overføringen skal anses som sikkerhetsmessig forsvarlig, herunder at det ikke er grunn til å tro at du vil unndra deg straffegjennomføringen. I forbindelse med dette vil fengselet foreta en sviktfarevurdering. Dette er en helhetsvurdering der fengselet blant annet legger vekt på hvordan du har oppført deg når/hvis du har hatt fremstilling og permisjoner, om du møtte opp til soning selv, eventuelle reaksjoner, urinprøveresultater og din generelle oppførsel i fengselet. . Fengselet vil også vektlegge hvorvidt du har tatt inn over deg dommen som sones, altså om du har forstått alvoret i den straffbare handlingen du er dømt for. For eksempel kan det være av betydning om en voldsdømt har deltatt ved sinnemestringskurs, eller om en sedelighetsdømt har deltatt i sedelighetsprogram osv. Merk at man ofte også vil se på din oppførsel under eventuelle tidligere opphold i feng-

sel, og om du begikk nye straffbare forhold under eventuelle tidligere løslatelser. Sviktfarevurderingen foretas ikke bare ved overføringssøknader, men også i forbindelse med nesten alle andre slags søknader, som for eksempel permisjonssøknader.

2.2 Fra fengsel med samme (lavt) sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven § 14 tredje ledd annet fengsel Vilkåret for å overføre deg dersom du selv ønsker det til et fengsel med samme sikkerhetsnivå, er at overføringen anses «hensiktsmessig for den videre straffegjennomføring». Det samme gjelder som ved overføring mellom to fengsler med høyt sikkerhetsnivå, se ovenfor under punkt I.

Hvis du allerede soner ved et fengsel med lavere sikkerhetsnivå, og søker deg over til et nytt, vil sikkerhetsvurderingen ikke være særlig vesentlig. En slik søknad bør være begrunnet i at det er «hensiktsmessig» for deg å bli overført. Dette betyr reelle forhold som nærhet til familie, spesielle opplegg ved det andre fengselet og så videre. Sannsynligvis er det plass-mangelen som kan bli det største hinderet for slik overføring.

2.3 Søknad om soning i fengsel med lavere sikkerhetsnivå

I en søknad om soning ved fengsel med lavere sikkerhetsnivå, er det selvsagt viktig å argumentere ut fra de vilkårene vi har gjennomgått ovenfor, og da først og fremst det som gjelder sviktfare. Men like viktig er det at du viser at du er motivert for åpen soning. Hvis du har undersøkt litt om fengselet og det de har av undervisning og jobbtillbud på forhånd, viser det at du engasjerer deg og har et ønske om å overføres. Hvis du har spesielle problemer med for eksempel rus eller vold, er det en fordel at du ønsker å gjøre noe med dette, og at fengselet du søker deg til har et passende opplegg. Du bør altså legge stor vekt på hvorfor du vil til nettopp dette fengselet. Også helsemessige eller andre viktige velferdsmessige grunner bør tillegges vekt. Hvis du kan dokumentere argumentene dine med for eksempel uttalelse fra lege eller annet fagpersonale, er det viktig at dette legges ved søknaden.

Ta gjerne kontakt med noen av de ansatte i fengselet hvis du trenger hjelp til å skrive søknaden, eller du kan kontakte Juss-Buss, Juss-hjelpa i Nord-Norge, Juss-hjelpa i Midt-Norge, Juss-formidlingen i Bergen eller JURK.

2.3.1 Behandling av søknaden

Et avslag vil ofte begrunnes i faren for at du ikke vil kunne tilpasse deg den friere soningsformen og derfor ikke overholde reglene ved et fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Det kan for eksempel være om at du har et pågående narkotikamisbruk, eller at du er under etterforskning for nye straffbare forhold. Man vil også se hen til om du passer inn i soningsopplegget ved det fengselet du søker deg til, for eksempel er enkelte fengsler med lavere sikkerhetsnivå spesielt tilpasset for en bestemt aldersgruppe eller innsatte med nærmere bestemte problemer, for eksempel med rus, og/eller rehabiliteringsbehov.

2.3.2 Saksbehandling

Straffegjennomføringsloven §§ 6, 7
Retningslinjene punkt 2.2
Kapittel 22 om søknader og klager

De samme reglene som ved overføringer til fengsler med høyt sikkerhetsnivå gjelder for overføring til lavere sikkerhetsnivå, både vedrørende hvem som behandler søknaden din, klagen din og hvor lang klagefristen er. Les om dette ovenfor, under punkt I.

II. Overføring til overgangsbolig

Straffegjennomføringsloven § 15 tredje ledd

Det gjelder de samme reglene for overføring til overgangsbolig som ved overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Men i tillegg må overføringen være hensiktsmessig for å fremme en positiv utvikling, og for å motvirke ny kriminalitet.

Retningslinjene punkt 3.11 under overskriften «Overføring til overgangsbolig»

Dersom du oppfyller vilkårene, kan du bli overført direkte fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå til overgangsbolig uten å være innom et fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Men er du dømt til over to års straff, må du først ha sonet 1/3 av straffen, og du må ha gjennomført noen permisjoner uten problemer. Det samme gjelder for deg som ble satt rett inn i fengsel med lavere sikkerhetsnivå da du begynte å sone.

Retningslinjene punkt 3.11 under overskriften «Overføring til overgangsbolig»

Hovedregelen for opphold i overgangsbolig er at det skal innvilges mot slutten av soningen. Oppholdet skal normalt ikke vare lenger enn et år, men unntak kan gjøres, for eksempel for unge innsatte med spesielle behov. På den annen side bør oppholdet ha en viss lengde for at det skal ha noen hensikt å være der.

Straffegjennomføringsloven
§ 6 jf.

Retningslinjene
punkt 2.2

Retningslinjene
punkt 3.11 under over-
skriften «Overføring til
overgangsbolig»

Vedtak i saken skal fattes av lederen av den overgangsboligen du søker deg til, eventuelt regionen til overgangsboligen hvis du har dom på over ti år eller er idømt forvaring.

Grunner til å bli innvilget opphold i overgangsbolig, kan være at du har behov for bo- eller sosial trening, planlegging av løslatelse eller andre behov som ikke kan ivaretas i et fengsel med høyere sikkerhetsnivå. Slike ting kan være «hensiktsmessig for å fremme en positiv utvikling». Dette vil også henge nøye sammen med det andre vilkåret om at overføringen skal være hensiktsmessig for å motvirke ny kriminalitet. Hvis du for eksempel sitter inne på grunn av forhold som bunner i arbeidsledighet eller rusproblemer, vil det være hensiktsmessig at du får arbeidstrening eller rehabilitering i overgangsboligen.

Hvilke overgangsboliger du kan søke deg til, vil variere etter hvor du soner. Ønsker du å søke om plass ved en overgangsbolig, kan du kontakte sosialavdelingen ved det fengselet du soner, henvende deg til Friomsorgen eller direkte til den overgangsboligen du ønsker overføring til. Du kan også kontakte Juss-Buss, JURK, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jusshjelpa i Midt-Norge eller Jussformidlingen i Bergen.

III. Overføring til soning i utlandet

1. Overføring innad i Norden

De nordiske landene har et nært samarbeid på mange felter, også når det gjelder fullbyrding av straff. Straffedømte kan altså soningsoverføres på tvers av disse landegrensene. Vilkåret for å bli overført til ett av de andre nordiske landene når du er dømt i Norge, er at du er statsborger eller har fast bopel i det andre nordiske landet, eller at du oppholder deg i det andre landet, og at det er mest hensiktsmessig å gjennomføre straffen der. Fengselet skal informere deg om denne overføringsadgangen ved innsettelse.

Lov av 15. november 1963
om fullbyrding av nordiske
dommer på straff mv.
Forskriften § 3-4 tredje ledd

Reglene er de samme hvis du er dømt i et av de andre nordiske landene og ønsker overføring til Norge. Videre gjelder lov om fullbyrding av nordiske dommer ikke bare ubetinget fengselsstraff, men også fullbyrding av subsidiær fengselsstraff, bøtestraff, samfunnsstraff, betinget dom med tilsyn og tilsyn under prøvetid.

Lov av 20. juli 1991 nr. 67
om overføring av domfelte

Den europeiske konvensjon
av 21. mars 1983 om over-
føring av domfelte

Forskriften § 3-4 tredje ledd

Lov om overføring av
domfelte jf. overførings-
konvensjonen artikkel 3

2. Overføring fra Norge til land utenfor Norden

Du kan også søke om å få sone straffen din i land utenfor Norden. Fengselet plikter å informere om adgangen til dette ved innsettelse. Loven som omhandler dette bygger på den europeiske konvensjonen om overføring av domfelte som Norge har undertegnet og forpliktet seg til. Norge kan også overføre domfelte til land som ikke er tilsluttet denne konvensjonen hvis det aktuelle landet og Norge blir enige om dette.

En søknad om overføring til soning utenfor Norden behandles av Justisdepartementet. De må kontakte tilsvarende departement i det landet du søker deg til, slik at de kan bli enige om overføringen. Det kan være at det landet du søker deg til har mildere eller strengere straff for den kriminelle handlingen du er dømt for i Norge, enn vi har her i landet. Før du kan overføres må derfor myndighetene i Norge og det andre landet komme til enighet om hvor lenge du skal sone når du eventuelt overføres.

De andre vilkårene som må være oppfylt, er:

- t_ at du er borger av landet du søker deg til. Ethvert land står fritt til å definere hva de mener med borger. Noen land definerer borger strengt, slik at du må være statsborger av landet for å bli overført dit. Andre land igjen kan motta deg hvis du har tilstrekkelig tilknytning til landet, for eksempel hvis du har bodd der i mange år.
- t_ at dommen er rettskraftig. Du kan altså ikke søke overføring mens du venter på ankebehandling i Norge.
- t_ at du har minst seks måneder igjen å sone, eller at du har tidsbestemt straff (forvaring). Dette kravet kan fravikes i «særlige tilfelle».
- t_ at du selv ønsker å bli overført, eller at myndighetene finner det nødvendig å overføre deg grunnet alder eller mental eller fysisk tilstand.
- t_ at handlingene du er dømt for i Norge også er straffbare i landet du søker deg til.
- t_ at Norge og det andre landet er enige om overføringen

(se forrige
avsnitt).

Straffegjennomføringsloven **IV. Overføring mot din vilje** § 141. Generelt om alle typer tvangsoverføringer

Retningslinjene
punkt 2.2. under overskriften
«Saker om overføring
mellom fengsler»

Fengselet har adgang til å overføre deg til andre fengsler mot din vilje, både til fengsel med samme sikkerhetsnivå som det du sitter på, og til høyere. I slike tilfeller fattes vedtaket av leder av fengselet du kommer fra. Du skal imidlertid ikke kunne overføres til en strengere gjennomføringsform enn det som er nødvendig av hensyn til sikkerheten. Dette er et ganske strengt krav, men har ett unntak, les mer om dette nedenfor, under «Bygnings- og bemanningsmessige forhold, plassmangel».

Retningslinjene
punkt 3.10
Under overskriften
«Alminnelige
bestemmelser»

Det er viktig å huske at overføring mellom gjennomføringsformer ikke er å anse som reaksjon på brudd. Det er et krav at vedtak om overføring skal treffes etter en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle. Fengselet må altså ha en holdbar begrunnelse for å overføre deg mot din vilje. Vil de overføre deg på grunn av forhold som har med deg selv å gjøre, for eksempel disiplinærbrudd, har de en plikt til først å vurdere om det er tilstrekkelig å gi deg en advarsel, reaksjon eller utelukke deg fra fellesskapet. Ved vurdering av om overføring skal kunne skje, bør det dessuten alltid tas hensyn til din situasjon i fengselet der du er, med tanke på planlagte eller iverksatte tiltak overfor deg. En overføring er for eksempel særlig uheldig i tilfeller hvor du er etablert i en utdanningssituasjon eller i en løslatelsesgruppe. Hvis du er i en slik situasjon, bør det foreligge sterke grunner før overføring kan skje.

I det følgende skal vi gjennomgå hvilke begrunnelser fengselet kan gi for vedtak om overføring mot din vilje. Det er ikke anledning til å gi andre begrunnelse enn disse.

1.1 Straffbare handlinger

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd, bokstav a
Retningslinjene
punkt 3.10 a

Hvis fengselet mener at det er mer enn 50% sannsynlighet (alminnelig sannsynlighetsovervekt) for at du har begått en straffbar handling, kan de overføre deg til et annet fengsel. Dette gjelder også dersom det er mer enn alminnelig sannsynlighetsovervekt for at du kommer til å begå en straffbar handling i nær fremtid. Mistanken må i begge tilfeller bygges på «konkrete og troverdige opplysninger eller omstendigheter». Det er vanskelig å skulle si nøyaktig hvor mye som skal til for

å bli overført på et slikt grunnlag. Men 50% sannsynlighet er ikke et veldig strengt krav, det er for eksempel mye lavere enn beviskravene i en straffesak. På den annen side; er situasjonen slik at det er ord mot ord, holder ikke «bevisene» mot deg. Et eksempel på straffbar handling er bruk av narkotika. I utgangspunktet vil slike forhold vanligvis føre til at du blir overført til et like strengt eller strengere fengsel, men ikke strengere «enn nødvendig», se ovenfor. Du blir sannsynligvis overført til fengsel med høyt sikkerhetsnivå («lukket fengsel»), dersom du sitter på fengsel med lavt sikkerhetsnivå («åpent fengsel») eller overgangsbolig. Før overføring finner sted, skal det alltid vurderes om det er tilstrekkelig å gi deg en reaksjon i stedet.

1.2 Unndragelse fra straffegjennomføringen

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd, bokstav b
Retningslinjene
punkt 3.10 b

Du kan overføres dersom du unndrar deg soningen. Unndragelse kan for eksempel være at du rømmer fra fengselet, stikker av på fremstilling eller lar være å komme tilbake fra permisjon, frigang eller soningsavbrudd. Du kan også overføres dersom fengselet har «grunn til å anta» at du kommer til å unndra deg straffegjennomføringen. Det kreves en konkret og aktuell mistanke om dette, altså er ikke en løs antagelse nok. Sitter du i fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller overgangsbolig, vil du normalt overføres til høyt sikkerhetsnivå dersom du unndrar deg gjennomføringen. Sitter du i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, vil nok fengselet heller reagere på unndragelsen med reaksjon/disiplinærtiltak, eventuelt straff, i stedet for overføring, da du allikevel ville blitt overført til fengsel med samme sikkerhetsnivå. Unntaket er hvis du representerer en «særskilt rømningsfare». Da kan du overføres til særlig høyt sikkerhetsnivå.

Les mer i kapittel 14 om
reaksjon og utelukkelse

1.3 Særlig negativ innflytelse på miljøet i fengselet

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd, bokstav c
Retningslinjene
punkt 3.10 c

Det kan være fengselet mener at du, alene eller sammen med andre, har en særlig negativ innflytelse på miljøet i fengselet, eller at du ikke klarer å tilpasse deg de andre innsatte. Hvis dette er tilfellet, og fengselet derfor vurderer å overføre deg, skal du motta en skriftlig advarsel om situasjonen. Videre bør du innkalles til samtale hvor du kan få anledning til å forklare deg, og hvor du skal advares om at overføring er aktuelt hvis du ikke bedrer din oppførsel. Overføringen i seg selv er ikke ment som en straff, men som et forsøk på å bedre problemet. Hovedregelen er nemlig at du skal overføres til fengsel med

samme sikkerhetsnivå som der du allerede sitter. Et unntak er hvis du sitter i overgangsbolig eller fengsel med lavere sikkerhetsnivå og fengselet kommer frem til at dine adferdsproblemer har vært såpass langvarige og/eller alvorlige at du ikke passer inn i en åpen soningsform. Da kan de overføre deg til soning i fengsel med høyt sikkerhetsnivå.

1.4 Ro, orden og sikkerhet

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd, bokstav d
Retningslinjene
punkt 3.10 d

Fengselet kan overføre deg mot din vilje når det er nødvendig for å opprettholde ro, orden og sikkerhet i fengselet. Det er vanskelig å si nøyaktig hvor mye som skal til av ordensforstyrrelser for å bli rammet av dette. Imidlertid bør enkeltstående tilfeller av mindre alvorlige hendelser, som for eksempel arbeidsnekt og for sen tilbakekomst etter permisjon, ikke være nok til å tvangsoverføre deg. Derimot kan du bli ilagt andre disiplinærreaksjoner for slike ting. Hvis regelbruddene dine er gjentatte og alvorlige, og du sitter i en åpen soningsform (lavere sikkerhetsnivå eller overgangsbolig), vil fengselet kunne å vurdere å overføre deg til høyt sikkerhetsnivå.

1.5 Bygnings- og bemanningsmessige forhold, plassmangel

Straffegjennomføringsloven
§ 14 første ledd, bokstav e
Forskriften § 3-7
Retningslinjene
punkt 3.10 e

Du kan overføres til et annet fengsel hvis bygnings- eller bemanningsmessige forhold eller plassmangel gjør det nødvendig. Det kan for eksempel skje at fengselet må pusse opp en hel avdeling og er nødt til å omplassere en del av de innsatte. Når tvangsoverføring skjer av slik grunn, skal du som hovedregel overføres til et fengsel med likt sikkerhetsnivå som det du soner ved fra før. Men du kan unntaksvis overføres til et mer restriktivt fengsel enn det som faktisk er nødvendig av hensyn til sikkerheten. Dette bør i så fall være midlertidig, og fengselet skal legge til rette for å redusere skadevirkninger av dette. Du kan også overføres til et fengsel med lavere sikkerhetsnivå grunnet bygnings-/bemanningsmessige forhold eller plassmangel hvis du fyller de øvrige vilkår for innsettelse ved åpen soningsform, men du ikke har sonet lenge nok for slik innsettelse enda.

Straffegjennomføringsloven
§ 14 sjetted ledd.
Retningslinjene
punkt 3.10 jf. punkt 3.14
under overskriften

1.6 Overføring fra § 16-soning til fengsel

Soner du straffen din utenfor fengsel etter § 16, kan du tilbakeføres til fengsel dersom det er sannsynlig at du har begått eller vil begå en straffbar handling, unndra deg straffegjennom-

«Reaksjon på brudd på forutsetninger vilkår for straffegjennomføring etter § 16

føringen eller bryte forutsetninger og vilkår satt for gjennomføring av straff utenfor fengsel. «Sannsynlig» betyr også her «mer enn 50 % sannsynlig», altså alminnelig sannsynlighetsovervekt.

1.7 Saksbehandling

Straffegjennomføringsloven §§ 6, 7
Retningslinjene punkt 2.2

Ved tvungen overføring er det de samme saksbehandlingsregler som ved frivillig overføring. Det er fengselet du kommer fra som har vedtaksmyndighet ved tvangsmessig overføring.

Hvis du først blir overført, er det vanskelig for deg å gjøre noe for å endre dette med en gang. Den muligheten du har er å påklage vedtaket (til regionen eller Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, avhengig av hvem som fattet det første vedtaket), eventuelt bringe saken inn for Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen), men vær oppmerksom på at saksbehandlingstiden kan bli lang.

Du kan også prøve å få juridisk hjelp. Blant annet kan Juss-Buss, Jussformidlingen i Bergen, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jushjelpa i Midt-Norge eller JURK se på saken for å vurdere hva som kan gjøres. Men du må selv ta initiativet dersom du vil at noe skal skje. Adressene og telefonnumrene finner du bakerst i boken.

V. Overføring til soning av straff utenfor fengsel med særlige vilkår etter § 16

Såkalt § 16-soning er en straffegjennomføringsform utenfor fengsel. Formålet med soningsformen er å styrke mulighetene dine til å kunne ivareta sosiale og økonomiske forpliktelser mens du soner straffen. Det finnes to ulike former for soning utenfor fengsel: § 16-soning uten elektronisk kontroll og § 16 annet ledd-soning med elektronisk kontroll. Disse to soningsformene har forskjellige vilkår knyttet til seg og gjennomføres på ulik måte.

Generelt sett er det bare i særlige tilfeller og på bestemte vilkår du kan overføres til straffegjennomføring utenfor fengsel. Betingelser kan for eksempel være at du har et reelt behov for rehabilitering, at du ikke uten spesiell tillatelse forlater landet eller at du må overholde fastsatte vilkår.

Straffegjennomføringsloven
§ 16
Forskriften
§ 3-8
Retningslinjene
punkt 3.14

For å få innvilget soning utenfor fengsel må det være noe som gjør slik straffegjennomføring nødvendig. Det skal ikke mye til før brudd på vilkår gjør at du må sone i fengsel igjen. Vi vil i det følgende gjennomgå de vesentlige punktene i bestemmelsene i § 16. Først beskrives soning utenfor fengsel uten elektronisk kontroll, deretter gjennomgås soning utenfor fengsel med elektronisk kontroll.

1. § 16-soning uten elektronisk kontroll

1.1 Vilkår og forutsetninger

Overføringen må være nødvendig og hensiktsmessig for å sikre en fortsatt særlig positiv utvikling og for å motvirke ny kriminalitet. Du må være inne i en særlig positiv utvikling, da alminnelig god oppførsel ikke er nok. I tillegg må du ha et reelt rehabiliteringsbehov som kan avhjelpes hvis du får sone utenfor fengsel. Dette innebærer at andre soningsformer, for eksempel § 12-soning, må være vurdert som utilstrekkelige for å opprettholde soningsprogresjonen, og at du har et tilbud utenfor fengselet som ikke kan kombineres med soning eller frigang fra fengselet. Du må også ha gjennomført minst halve straffen (ha oppnådd 1/2-tid).

Du kan ikke overføres til soning utenfor fengsel dersom formålet med straffen eller hensynet til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring taler mot det. Dette vil si at man vil ta hensyn til allmennprevensjonen og allmennhetens rettsfølelse.

Det vil derfor bare unntaksvis være mulig å få en slik overføring dersom du har begått en svært alvorlig forbrytelse. Det foretas en konkret vurdering hvor lengden på den tid som er gått siden domfellelsen og hensynet til nødvendigheten av rehabilitering for å hindre gjentakelse, er sentrale vurderingstemaer. I tillegg vil kriminalomsorgen foreta en streng sviktfarevurdering, vurdere sikkerheten og om det er sannsynlig at du overholder regler og vilkår. Særlig vil faren for at du begår ny kriminalitet eller unndrar deg straffen vektlegges høyt. Sjansen for at du kommer til å misbruk rusmidler har også stor betydning.

Du kan heller ikke få slik overføring dersom du soner en forvaringsdom, eller hvis du er selvstendig næringsdrivende. Det er også en absolutt forutsetning at du har fast bolig, en eller annen form for sysselsetting (arbeid, skole, behandling som

dagpasient eller lignende), og at du avholder deg fra alle typer rusmidler som alkohol og narkotika. Et annet krav er at du møter for kriminalomsorgen eller annen offentlig myndighet minst en gang i uken. Kontrolltiltak som nevnt i straffegjennomføringsloven § 56 (uanmeldte besøk), kan anvendes.

I tillegg kan kriminalomsorgen fastsette særlige vilkår for soningen dersom de finner det nødvendig av hensyn til sikkerheten. Slike vilkår kan eksempelvis være at du skal delta i et behandlingsopplegg, at du skal innta medikamenter, for eksempel antabus, eller at du får forbud mot å møte bestemte personer eller overholde bestemmelser om hvor du kan oppholde deg. Kriminalomsorgen vil kontrollere at du overholder de særlige vilkårene, og kan endre disse underveis. Det kan i medhold av straffegjennomføringsloven § 56 foretas uanmeldte hjemmebesøk hos deg, og det kan tas urinprøve, utåndingsprøve og blodprøve. Brudd på vilkår eller forutsetninger eller nye straffbare forhold, vil mest sannsynlig føre til at du tilbakeføres til fengsel. Unntaksvis kan det hende at kriminalomsorgen vurderer bruddet som mindre alvorlig og du får en reaksjon i stedet for tilbakeføring til fengsel.

Fengselet skal i samarbeid med vedkommende friomsorgskontor lage en plan for gjennomføring av straff utenfor fengsel. Det skal fremgå av planen hvilke vilkår, krav og forutsetninger som gjelder for gjennomføringen, hvilke kontrolltiltak som kan iverksettes og konsekvensene av brudd. Det må også fremgå av planen hvilke samarbeidspartnere som er involvert i gjennomføringen, for eksempel skole, arbeidsgiver og behandling-sinstitusjon, og hvilken rolle disse har, for eksempel plikt til tilbakemelding til friomsorgskontoret. Når du undertegner planen, betyr dette at du aksepterer innholdet i den.

1.2 Oppsummerende kommentarer til hjemmesoning

Sikkerheten og sviktfarevurderingen står svært sentralt hvis du søker om overføring til soning av straff utenfor fengsel. Men det vanskeligste nåløyet å komme gjennom, vil nok likevel være de andre grunnvilkårene; at du allerede må ha en særlig positiv utvikling, at det skal være nødvendig å sone utenfor fengsel for å fortsette denne utviklingen, og i tillegg at overføringen vil være nødvendig og hensiktsmessig for å motvirke ny kriminalitet. Dette blir med andre ord en individuell og

skjønnsmessig vurdering. Retningslinjene er imidlertid ganske klare på at du må ha et reelt rehabiliteringsbehov i en eller annen retning som ikke kan bedres i fengsel eller gjennom § 12-soning, og at du allerede er i positiv utvikling. Til forskjell fra halvtidsløslatelse, som skjer fordi det er for skadelig eller byrdefullt å fortsette soningen, er formålet med soning utenfor fengsel at man oppnår en effektiv rehabilitering.

2. § 16 annet ledd-soning med elektronisk kontroll

2.1 Innledning

§ 16 annet ledd-soning med elektronisk kontroll er en frivillig prøveordning som ble innført i 2008, og som gjelder domfelte som skal sone en ubetinget fengselsstraff eller allerede soner i fengsel og er bosatt i et av disse fylkene: Troms, Sogn og Fjordane, Rogaland, Vestfold, Hordaland, Hedmark eller Oslo. Vær oppmerksom på at hvilke fylker ordningen gjelder for, vil kunne ha endret seg etter at denne utgaven av Fangehåndboka ble utgitt.

Soning med elektronisk kontroll innebærer økte muligheter til å gjennomføre straff utenfor fengsel eller institusjon. Det er viktig å være klar over at soning med elektronisk kontroll etter § 16 annet ledd ikke er det samme som hjemmesoning etter § 16 første ledd. Ordningen er et tiltak som tar sikte på å øke kvaliteten i soningen, og bidra til å redusere tilbakefall til ny kriminalitet. Som domfelt gis du mulighet til å etablere eller opprettholde dine sosiale og økonomiske forpliktelser, gå på jobb eller skole og ha samvær med familie og barn. Sonings-formen har som mål å gi god kontroll og tett, faglig oppfølging fra kriminalomsorgen. Kontrollen skal være så omfattende at uregelmessigheter blir oppdaget og nødvendige restriktive beslutninger kan treffes.

Selve den elektroniske kontrollen går ut på at du bærer en fotlenke med en sender rundt ankelen. Senderen kommuniserer med en mottaker som installeres hjemme hos deg. Mottakeren er i kontakt med kriminalomsorgens kontrollsentral. Sender registrerer om du er på rett sted til rett tid, men den gir ikke informasjon om hvor du befinner deg dersom du beveger seg utenfor kontrollsonen, som normalt er innenfor husets fire vegger i ditt eget hjem.

For å kontrollere din tilstedeværelse vil du også til enhver tid kunne bli ringt opp av kriminalomsorgen, eller kriminalomsorgen kan uanmeldt komme hjem til deg.

2.2 Vilkår og forutsetninger

2.2.1 Generelt

Dersom du er idømt fengselsstraff på inntil 4 måneder, kan du søke om å få gjennomføre soningen med elektronisk kontroll. Hvis du allerede sitter i fengsel på en dom som er lengre enn 4 måneder, må du ha sonet minst 1/3-del av straffen og ha mindre enn 4 måneder igjen til forventet prøveløslatelse før du kan overføres fra fengselet. Det betyr at du må søke i god tid før det er aktuelt å overføre deg.

Som hovedregel vil du ikke få innvilget straffgjennomføring med elektronisk kontroll hvis du er utvist fra landet eller er siktet for nye straffbare forhold. Det samme gjelder hvis du er dømt for vold eller seksualforbrytelser. Det kan imidlertid være forhold som tilsier at kriminalomsorgen kan gjøre unntak fra disse reglene.

2.2.2 Bolig

Telefon- og boligforhold må være slik at det er mulig for kriminalomsorgen å kontrollere om du er der. Det betyr at kriminalomsorgen må undersøke de tekniske forutsetningene for kontroll der du bor før straffgjennomføringen settes i gang.

2.2.3 Sysselsetting

Under straffgjennomføringen skal du være sysselsatt. Det vil si at du skal være i arbeid, gå på skole eller liknende. Hvis du ikke har noen form for sysselsetting, kan kriminalomsorgen gi deg råd om hvordan du kan forsøke å skaffe deg det. Aktiviteter som å arbeide for en frivillig organisasjon, å gå regelmessig til behandling, ulike kurs, tiltak på et dagsenter eller tiltak arrangert av NAV kan være en sysselsetting. Dette betyr at også pensjonister og uføretrygdete kan gjennomføre soning med elektronisk kontroll. Det er kriminalomsorgen som skal godkjenne sysselsettingsstedet.

Kriminalomsorgen vil kontrollere din tilstedeværelse der du er sysselsatt. Kriminalomsorgen vil vanligvis etablere en kontaktpersonordning på ditt arbeidssted. Kontaktpersonen kan være din arbeidsgiver eller en annen person som er innforstått med at du soner en dom og som samtykker i å være kriminalomsorgens kontakt på arbeidsplassen. Liknende ordninger kan etableres ved utdanningsstedet eller andre steder du er sysselsatt.

2.2.4 Samtykke

Hvis du bor sammen med personer over 18 år skal disse gi samtykke til at du får sone straffen hjemme. Har du barn under 18 år som du bor sammen med vil vi anbefale at du vurderer å informere barna om straffegjennomføringen.

2.2.5 Nærmere om den praktiske gjennomføringen

Etter at du har søkt om straffegjennomføring med elektronisk kontroll vil friomsorgen i samarbeid med deg vurdere om du egner deg for denne formen for soning. Før selve straffegjennomføringen settes i gang vil kriminalomsorgen sammen med deg lage en avtale om en gjennomføringsplan med et aktivitetskjema. Gjennomføringsplanen inneholder opplysninger om deg: personalia, hvilken type arbeid eller sysselsetting du har, arbeidstider og så videre. Aktivitetskjemaet er en nøyaktig oversikt over tidspunkt for de avtalene som kriminalomsorgen har gjort med deg. Skjemaet viser når du må forlate hjemmet og når du må være inne igjen. Skjemaet viser også tidspunkter for eksempel for reise- og arbeidstid, oppmøte hos kriminalomsorgen, eventuell tid hos behandler og så videre.

Det er bare kriminalomsorgen som kan godkjenne endringer i gjennomføringsplanen eller i aktivitetskjemaet. Dersom du for eksempel stadig forsover deg eller ikke kommer tilbake fra jobb til avtalt tid vil dette bli regnet som et brudd på straffegjennomføringen. Du skal ha fotlenken på deg hele tiden og du må ikke forsøke å ta den av. Hvis du forsøker å ta den av, vil det utløse en alarm. Fotlenken er vanntett, så du kan dusje og bade som vanlig. Du kan bare forlate hjemmet etter avtale med kriminalomsorgen. Når du er hjemme, må du bare oppholde deg på de områdene som kriminalomsorgen har fastsatt. I begrenset omfang kan du få tillatelse til å oppholde deg på altanen, balkongen eller på terrassen i din egen hage. Vanligvis vil du bare

kunne forlate hjemmet i forbindelse med arbeid, studier eller annen tilrettelagt sysselsetting.

Kriminalomsorgen vil tillate noen timers permisjon per uke som du kan disponere slik du ønsker og har behov for. Denne tiden kan du benytte til for eksempel å handle mat, gå en tur eller til å ha kontakt med venner. Dersom du allerede soner en straff i fengsel og har begynt med permisjoner, vil du kunne søke om ordinære permisjoner. Det er mulig for alle domfelte som soner med elektronisk kontroll å søke om velferdspermisjon hvis det skulle oppstå spesielle situasjoner, som for eksempel sykdom i nær familie. I en nødssituasjon for eksempel akutt sykdom, slik at det ikke er tid til å kontakte friomsorgen på forhånd, må friomsorgen kontaktes så snart det er praktisk mulig.

2.2.6 Kontakt med friomsorgen

Under straffegjennomføringen skal du møte for friomsorgen eller for den friomsorgen bestemmer minst to ganger i uka. Møtet kan bestå av samtaler, programvirksomhet eller liknende. Møtene kan bli lagt utenom normal arbeidstid. Du må selv dekke eventuell tapt arbeidsfortjeneste og utgifter til transport til og fra møtene.

2.2.7 Forbud mot bruk av alkohol, rusmidler eller dopingpreparater

Det er et krav at du ikke bruker alkohol, rusmidler eller dopingpreparater under straffegjennomføringen. For å kontrollere at du overholder dette forbudet vil kriminalomsorgen komme på uanmeldt besøk til deg flere ganger i uka og det vil bli tatt en utåndingsprøve (alkotest) ved hver kontroll i hjemmet. Kriminalomsorgen kan også kreve at du avgir urinprøver i forbindelse med kontroll av rusmiddelbruk. Vanligvis vil et uanmeldt besøk bli varslet noen minutter på forhånd og kontrollen skal foregå på en mest mulig diskret måte.

2.2.8 Overføring til fengsel ved brudd

Hvis du bryter de krav som er fastslått i gjennomføringsplanen eller som fremgår av regelverket for straffegjennomføring med elektronisk kontroll, kan du bli overført til fengsel hvor du må sone resten av dommen. Videre kan du overføres dersom betingelsene for straffegjennomføring med elektronisk kontroll

ikke lenger er tilstede. Du kan også selv be om å bli overført til fengsel.

Kriminalomsorgen kan trekke tilbake vedtaket om at du kan sone dommen med elektronisk kontroll dersom de tekniske forutsetningene av en eller annen grunn ikke er mulig å opprettholde, for eksempel på grunn av brann, langvarig strømstans og liknende.

VI. Overføring fra fengsel til behandlingsinstitusjon

I del VI skal vi ta for oss mulighetene for overføring til institusjon etter § 12, såkalt «§ 12-soning». Her blir også overføring til psykiatrisk eller somatisk sykehus omhandlet.

1. Overføring etter § 12

Å bli overført etter straffegjennomføringsloven § 12 vil si at du skal sone straffen din i en institusjon hvor du må være døgnpasient, og da vanligvis en behandlingsinstitusjon. Dette kan være for et midlertidig opphold, for den gjenstående del av straffen eller for hele soningen.

1.1 Vilkår for overføring

Straffegjennomføringsloven
§ 12
Forskriften
§ 3-5
Retningslinjene
punkt 3.8

Slik overføring kan skje i «særlige tilfeller», typisk hvis du har et særlig rehabiliteringsbehov som f. eks. store rusproblemer. Skal du overføres til institusjon etter § 12, må det være nødvendig for å bedre din evne til å fungere sosialt og lovlydig, eller hvis andre tungtveiende grunner taler for det. Altså kan overføring bare skje hvis ikke kriminalomsorgen selv har et tilbud til deg som tilfredsstillende ditt rehabiliteringsbehov. Det vil også bli sett hen til din egen motivasjon for å sone ved institusjonen. Videre må sikkerhetsmessige grunner ikke tale mot at du soner i institusjon. Fengselet vil altså foreta en konkret sviktfarevurdering, som tidligere omtalt i dette kapitlet. Dette vil dreie seg om det er grunn til å anta at du vil unndra deg soningen, om du har hatt mange disiplinærbrudd, hvordan dine permisjoner har forløpt, om du har nye straffbare forhold og lignende.

1.2 Når kan § 12-soning innvilges og for hvor lenge?

Som hovedregel vil du kunne bli innvilget § 12-soning etter å ha sonet en stund, og da oftest mot slutten av soningen. Normalt skal du ikke sone i institusjon i mer enn ett år. Dette kan fravikes i særlige tilfeller. På den annen side vil du ikke få innvilget soning i institusjon hvis oppholdet blir så kortvarig at du ikke vil få noe utbytte og behandlende effekt av å være der, typisk anses 30 dager som for kort. Unntaksvis kan du få lov til å sone hele straffen din i institusjon etter § 12. Da må det foreligge «særlige og tungtveiende grunner». Et eksempel på dette kan være at du allerede er innlagt på institusjonen når soningen skal starte, og det vil være svært uheldig for deg om behandlingen blir avbrutt.

1.3 Institusjonene og behandlingsopplegget

Soning i institusjon er i hovedsak ment å skulle hjelpe deg til å bekjempe problemer som kan ha vært medvirkende til din kriminalitet. De typiske problemer som gir grunnlag for å søke om § 12-soning, er rusproblemer, lettere psykiske problemer, adferdsforstyrrelser, tilpasningsproblemer, behov for botrening, arbeidstrening eller sosial rehabilitering. I særlige tilfeller kan man på grunn av helsetilstand eller andre omstendigheter også bli overført til eksempelvis aldershjem eller mødre hjem.

Det settes en del krav til institusjonen du eventuelt skal sone i. En del av kravene går på sikkerhet; institusjonen må ha «betryggende kontrollrutiner» som er godkjent av kriminalomsorgen, og det må være vakthold hele døgnet. Men kriminalomsorgen kan ikke kreve av institusjonen at de skal være like strenge med for eksempel kontroll av gjenstander og kontakt med samfunnet forøvrig som fengselet er. Institusjonen har allikevel en plikt til å melde fra til fengselet hvis du bryter vilkårene for soningen, som for eksempel at du kommer for sent fra permisjon.

Retningslinjene punkt 3.8 Hvis du bryter vilkårene, kan du risikere tilbakeføring til fengsel eller en reaksjon. Videre stilles det en del faglige krav til institusjonen, som at de har et profesjonelt, godt opplegg, og at dette opplegget er relevant for nettopp deg. Har du rusproblemer, får du typisk ikke innvilget § 12-soning i en institusjon som driver med botrening.

1.4 Søknad om overføring

Du må selv søke om å få sone i institusjon. Før kriminalomsorgen kan ta stilling til en søknad om § 12-soning, må det foreligge et tilsagn om plass fra den aktuelle institusjon. Fengselet kan nemlig ikke kreve at en institusjon skal ta deg i mot. Det er derfor viktig at du først tar kontakt med institusjonen du ønsker behandling ved og får tilsagn om plass der. Dette trenger ikke være et løfte fra institusjonen om å gi deg plass, men at det er gitt uttrykk for at plass finnes og at du er en aktuell kandidat til denne. Det er stor rift om plassene på § 12-institusjonene, så det kan også være lurt å undersøke om det er plass andre steder enn der du helst ønsker deg til. Den faglige ledelsen ved den enkelte institusjon kan også avslå søknaden din dersom de er av den oppfatning at de ikke kan gjøre noe for deg. Hvilke institusjoner som finnes og hva slags tilbud de har, kan du få greie på gjennom sosialkonsulent-ene eller Friomsorgen. Disse kan også hjelpe deg å skrive søknaden, eller du kan kontakte Juss-Buss, JURK, Juss-formidlingen i Bergen, Jushjelpe i Midt-Norge eller Jusshjelpe i Nord-Norge hvis du ønsker hjelp. Adressene finner du bakerst i boken.

Når kriminalomsorgen behandler søknaden din, vil det avgjørende være om behandlingstilbudet imøtekommer ditt behov, samtidig som hensynet til sikkerheten blir ivaretatt. Nedenfor følger en liste over momenter som vil bli tillagt vekt i avgjørelsen, og som du bør tenke over når du skal skrive en søknad:

- t_ din motivasjon for å starte behandling t_ muligheten for rehabilitering
- t_ alderen din; unge innsatte vil ofte bli prioritert
- t_ tillit til at du klarer å overholde vilkårene for § 12 (svikt-fare; ordensregler, oppførsel i fengselet, ikke rømme og så videre.)
- t_ om domspremissene anbefaler § 12-soning
- t_ anbefalinger fra ulike fagfolk, som for eksempel lege eller psykolog/psykiater
- t_ om behandling har vært forsøkt tidligere og eventuelt med hvilket resultat

t_ kvaliteten på behandlingsinstitusjonen

Les mer om dette i kapittel 22 om søknader og klager

Kriminalomsorgen kan avslå søknaden din dersom de finner at alternative soningsformer kan dekke behovet ditt like godt, for eksempel soning ved lavere sikkerhetsnivå, frigang til skole/ arbeid eller overgangsbolig. I tillegg vil de ofte ha en gradvis progresjon i soningen, slik at de helst vil ha innsatte i såkalt åpen soning (lavere sikkerhetsnivå) før de overføres til § 12-soning.

Det er som hovedregel lederen ved fengselet der du soner som avgjør om du skal overføres til institusjon etter § 12. Er du idømt sikring/forvaring eller har en dom på mer enn ti år, er det regionen som avgjør. Søker du om å sone hele dommen i en behandlingsinstitusjon etter § 12, sender du, i god tid før du skal starte soningen, søknaden til det politikammeret som etterforsket det lovbruddet du skal sone for. Søknaden adres-serer du likevel til fengselslederen for det fengselet, eventuelt til regionen du skal sone ved.

2. Overføring til sykehus

Straffegjennomføringsloven
§ 13
Forskriften
§ 3-6
Retningslinjene
punkt 3.9

Det er mulig å gjennomføre deler av straffen i et sykehus. Du kan bli overført til sykehus både for sykdommer av fysisk art (somatiske sykdommer), og psykiske sykdommer av mer alvorlig art enn de som kan behandles under § 12-soning. Det må være nødvendig for behandling av sykdommen at du blir overført, med andre ord kan du ikke overføres til sykehus hvis behandlingen kan utsettes til etter du har sonet ferdig. Videre er det et vilkår at nødvendig behandling ikke kan gis ved fengselet. Blir du overført til et sykehus, vil tiden du er innlagt bli regnet som vanlig soning.

Hvis du selv har påført deg en skade eller du har latt som om du er alvorlig syk slik at du blir overført til sykehus, er det et utgangspunkt at tiden du da oppholder deg i sykehuset ikke blir regnet som soningstid likevel. Men fengselet vil vurdere om det er formildende omstendigheter som gjør at du kan få trukket fra tiden på soningen.

Det er en lege som avgjør om det er nødvendig og mest hensiktsmessig å legge deg inn på sykehus. Dette vil i praksis ofte være fengselslegen. Det må være nødvendig med helledøgn innleggelse. Dersom du trenger jevnlig oppfølging på sykehus, eksempelvis som dagpasient, men døgninnleggelse

Se kapittel 16 om straff- ikke viser seg å være nødvendig, vil du ikke kunne overføres avbrudd og kapittel 6 om til sykehus. Du kan heller ikke på forhånd søke om å sone hele soningsutsettelse straffen i sykehus. Derimot kan du i disse tilfellene søke om straffavbrudd eller soningsutsettelse.

Dersom kriminalomsorgen av sikkerhetsmessige grunner finner det nødvendig, for eksempel hvis de frykter at du vil rømme, må de sørge for vakthold på sykehuset. Denne vurderingen vil tas som en vanlig sviktfarevurdering; oppførsel i fengselet, tidligere permisjoner, nye straffbare forhold og lignende som omtalt tidligere i dette kapitlet.

Overføring til sykehus skiller seg fra § 12-soning ved at den bare skal vare for et begrenset tidsrom slik at tilbakeføring til fengselet er forutsatt når sykdommen ikke lenger gjør det nødvendig å oppholde seg i sykehuset. Har du begått disiplinærbrudd under oppholdet på sykehuset, kan fengselet gi deg en reaksjon på dette, eller overføre deg til et strengere sikkerhetsnivå enn du opprinnelig satt på.

Kapittel 18

Kvinner i fengsel

Det finnes ingen spesielle regler for kvinnelige innsatte. Alt som er tatt opp i denne boka vil derfor også gjelde deg som er kvinnelig innsatt. I dette kapittelet vil vi imidlertid se nærmere på spørsmål som kan være av spesiell interesse for deg, og hvordan disse løses i praksis.

I. Kontroll

Straffegjennomføringsloven
§§ 28, 29
Forskriften
§§ 3-25, 3-26
Retningslinjene
punkt 3.32 under over-
skriften «Urinprøve,
utåndingsprøve,
blodprøve mv.»

Fengselet kan kroppsvisitere deg for å forebygge uorden eller straffbare handlinger. Dette kan skje til enhver tid, for eksempel i forbindelse med utgang eller besøk. Dersom du blir kroppsvisitert, bør dette utføres av en person av samme kjønn som deg. Dersom visitasjonen likevel må utføres av en person av motsatt kjønn, skal en annen ansatt også være til stede ved visitasjonen. Dersom du må avgi urinprøve, og blir plassert i enerom med spesialtoalett eller lignende, er regelen at undersøkelsen fortrinnsvis bør foretas av ansatte av samme kjønn som den innsatte. Dette gjelder bare ved kontrolltiltakene. Hvis du skulle bli syk, har du ikke krav på helsepersonell av ditt eget kjønn.

II. Graviditet

Graviditet kan oppstå både før soningen starter og i løpet av fengselsoppholdet. Det finnes forskjellige muligheter for hvilke tiltak som da kan iverksettes, eksempelvis utsettelse av soningen, straffavbrudd og overføring til institusjon.

1. Soningsutsettelse

Retningslinjene
punkt 3.2
Påtaleinstruksen
§ 29-4
Les mer i kapittel 6 om
soningsutsettelse

Blir du gravid før soningen påbegynnes, vil du bli sett på som midlertidig soningsudyktig. Du vil da ha krav på å få utsatt soningen. Det samme gjelder om du har født for mindre enn seks uker siden, eller hvis du ammer, med mindre det er gått minst ni måneder siden fødselen. Bekreftelse på dette må

legges frem før straffegjennomføringen begynner, eller så snart som mulig etter at den er påbegynt. Ni måneder etter at barnet er født, vil du som regel bli innkalt til soning.

2. Straffavbrudd

Se kapittel 16 om straffavbrudd

Dersom du blir gravid under fengselsoppholdet, kan du søke om straffavbrudd. Det vil si at straffen midlertidig avbrytes. Den tiden du er ute fra fengselet regnes ikke med i straffen, og tidspunkt for løslatelse blir derfor forskjøvet. Før du får innvilget straffavbrudd, skal det vurderes om du kan bli overført til annet egnet fengsel eller om du kan sone i institusjon etter straffegjennomføringsloven § 12.

3. Overføring til institusjon for gravide

Straffegjennomføringsloven § 12
Forskriften § 3-5
Retningslinjene punkt 3.8

Graviditet kan være en tungtveiende grunn som kan tale for overføring til institusjon etter straffegjennomføringsloven § 12. Dersom du blir gravid under soningen, kan det være aktuelt å søke om slik overføring; da til et familiesenter eller lignende institusjon. Sebbelows Stiftelse i Oslo er et eksempel på et slikt senter. Stiftelsens adresse og telefonnummer finner du bakerst i boken. Sosialkonsulenten i fengselet kan hjelpe deg med å finne frem til andre lignende institusjoner. Du kan også henvende deg til kommunen der du befinner deg; barne- og familieetaten eller tilsvarende. Overføring til institusjon etter § 12 er også aktuelt dersom du har andre særlige behov. Les nærmere om dette nedenunder og i kapittel 16.

III. Overføring til behandlings- og rehabiliteringsinstitusjon

Straffegjennomføringsloven § 12
Forskriften § 3-5
Retningslinjene punkt 3.8
Les mer i kapittel 17 om overføring

Hvis du har et behandlings- eller rehabiliteringsbehov, for eksempel på grunn av rusmisbruk, kan du søke om overføring til en institusjon etter § 12 i straffegjennomføringsloven. Slik overføring skal bare skje i særlige tilfeller. Det er et vilkår for å bli overført etter § 12 at oppholdet er nødvendig for å bedre din evne til å fungere sosialt og lovlydig, eller at andre tungt-veiende grunner taler for det. Andre tungtveiende grunner kan for eksempel være tilfeller hvor det er sterke grunner for «foreldre/barn soning» i egnet institusjon (familieavdeling eller lignende). Kriminalomsorgen vil også vurdere om det er sikkerhetsmessig forsvarlig å overføre deg til en institusjon. I denne vurderingen vil det blant annet bli lagt vekt på din motivasjon

og adferd under soningen, hvilke kontrollrutiner den aktuelle institusjonen har, og om det er grunn til å tro at du vil unndra deg soningen eller begå nye, straffbare handlinger. Det finnes mange institusjoner som tar i mot innsatte med særskilte behov over hele Norge.

En behandlingsinstitusjon som bare tar imot kvinner, er KROKUS i Oslo. Deres adresse og telefonnummer finner du bakerst i boken. Det finnes også behandlingsinstitusjoner som tar imot mødre med barn. Statens klinikk for narkomane har også familieavdelinger.

Du kan søke overføring etter § 12 på ethvert tidspunkt under straffegjennomføringen. Det er også mulig å søke overføring til mødre hjem eller behandlingsinstitusjon før du begynner soningen, slik at hele straffen sones der. Vilkårene for dette er at særlige og tungtveiende grunner tilsier det. Dette kan være aktuelt dersom du har påbegynt et behandlingsopplegg eller om du har fått plass på en institusjon.

Sosialkonsulenten i fengselet kan gi deg informasjon om hvilke familieavdelinger eller behandlingsinstitusjoner du kan søke overføring til.

Kapittel 19

Hvis du har barn

Straffegjennomføringsloven
§ 3

Straffegjennomføringsloven sier at det skal legges særlig vekt på barns rett til samvær med sine foreldre under gjennomføringen av straffen.

Se også kapittel 33 om
Menneskerettigheter og
Barnekonvensjonen

I. Soning med barn

Det finnes ingen fengsler som er tilrettelagt for at foreldre kan ha barn hos seg under soning. Begrunnelsen er at et fengsel ikke er et egnet sted for barn.

II. Besøk

Straffegjennomføringsloven
§ 31 sjuende ledd
Retningslinjene
punkt 3.34 under overskriften «Besøksrom»

Fengselet skal legge forholdene til rette for at barn skal kunne komme på besøk, og at besøket kan gjennomføres på en skånsom måte. Med dette menes at besøk av barn skal gjennomføres i barnevennlige besøksrom eller andre egnede lokaler. Det bør under barnets besøk blant annet være tilbud om spill og/eller leker som passer til barnets alder. Til tjeneste ved besøk av barn bør fengselet så langt som mulig velge ansatte som er omgjengelige i forhold til samvær med barn. De ansatte skal også opptre på en diskret måte i forhold til rutiner som inn- og utlåsning med videre. Dersom besøket skal kontrolleres, bør kontrollen gjennomføres på en så smidig og diskret måte som mulig.

1. Besøksleiligheter

Retningslinjene punkt. 3.34
under overskriften «Barnets
beste» og «Målgruppe»

Dersom innsatte har barn, kan disse besøke mor eller far i egne besøksleiligheter der disse finnes. Besøk skal bare finne sted hvis det er til barnets beste og det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Besøk i besøksleilighet kan innvilges til alle innsatte som er mor, far eller adoptivforelder, og som har samværsrett med barnet. Innsatt som er steforelder eller fosterforelder kan, etter en konkret vurdering, innvilges besøk i besøksleilighet av

sitt stebarn eller fosterbarn, dersom barnet selv har et sterkt ønske om det, og kravene på innsattes side ellers tilfredsstillende kravene til bruk av besøksleilighet.

Hovedregelen er at besøket skal vare en time en gang per uke. Ved besøk av barn kan du søke om utvidet besøkslengde dersom dette er til barnets beste. Dersom det er praktisk mulig skal fengselet også vurdere hyppigere besøk enn vanlig.

Retningslinjene punkt 3.34 under overskriften «Besøkstid og varighet»

Fengselet skal også gi beskjed på forhånd om hvilke kontrolltiltak som skal benyttes.

III. Permisjon

Les mer i kapittel 15 om permisjon

Permisjon er ikke en rettighet du har, men noe som kan innvilges dersom sikkerhetsmessige hensyn ikke taler mot det. Du må søke om permisjon på ordinær måte for hver gang. Det er viktig å være klar over at praksisen når det gjelder besøk og permisjon kan variere fra fengsel til fengsel uten at dette er i strid med straffegjennomføringsloven. Det er også viktig å være oppmerksom på at praksisen ved det enkelte fengsel kan endres over tid.

Forskriften § 3-30 Retningslinjene punkt 3.36

De generelle vilkårene for å få permisjon gjelder også når du søker permisjon for å treffe barna dine. Dersom du har barn kan du få en årlig permisjonskvote på inntil 30 døgn dersom den ekstra kvoten benyttes til samvær med barnet og dette er til barnets beste. Det skal om nødvendig innhentes dokumentasjon fra for eksempel barnehage, skole, barnevern eller andre offentlige kontorer på at dette er til barnets beste.

1. Velferdspermisjon

Velferdspermisjon kan du søke om på et hvert tidspunkt under gjennomføringen, men etter at permisjonstid er oppnådd gis det normalt bare ordinær permisjon. Det skal særlige og vektige grunner til for å få innvilget velferdspermisjon. Særlige og vektige grunner kan være spesielle og viktige begivenheter i barnets liv hvor det er viktig at du som forelder er tilstede, for eksempel barnets konfirmasjon. Dersom det er til barnets beste, kan du også søke om velferdspermisjon i akutte eller ekstraordinære situasjoner hvor det er dokumentert at ditt nærvær kan avhjelpe situasjonen. Det skal likevel ses hen til

om utvidet besøk og telefontid kan være tilstrekkelig som alternativ til velferdspermisjon.

2. Korttidspermisjon

Korttidspermisjon kan du søke om når det anses som formålstjenlig ved at det foreligger særlig grunnlag. Dette kan for eksempel være ditt barns besøk hos lege. Det er en forutsetning for å få korttidspermisjon at formålet med permisjonen ikke kan oppnås under en ordinær permisjon.

3. Framskutt permisjonstid

Forskriften
§ 3-31
Retningslinjene
punkt 3.36 under overskriften «Framskutt permisjonstid i tilfeller der innsatte har barn»

Du kan søke om å få permisjonstid på et tidligere tidspunkt (framskutt permisjonstid) dersom særlige og tungtveiende grunner foreligger. Dette kan være aktuelt hvis du har barn som befinner seg i en særlig vanskelig situasjon og det er dokumentert at det er et spesielt behov for kontakt mellom deg og barnet som kan avhjelpest ved at du starter med jevnlig permisjonsrutine tidligere. Også her skal det imidlertid ses hen til om utvidet besøk og telefontid kan være tilstrekkelig som alternativ til framskutt permisjonstid.

IV. Fremstilling

Les mer i kapittel 15 om fremstilling

Dersom du ikke har oppnådd permisjonstid, eller hvis fengselet ikke har tilstrekkelig tillit til deg slik at du kan få permisjoner alene, kan du søke om fremstilling. Fremstilling betyr at du er i følge med en eller flere tjenestemenn fra fengselet. Det er ikke noe krav om at du må ha et bestemt formål for å søke om fremstilling. Men et sterkt moment vil også her være om det er viktig for barnet ditt at du er tilstede.

V. Overføring etter § 12 i straffegjennomføringsloven

Hvis du har et behandlings- eller rehabiliteringsbehov, kan du søke om overføring til en institusjon.

Les mer i kapittel 17 om overføring

Overføring etter straffegjennomføringsloven § 12 skal bare skje i særlige tilfeller. Det er et vilkår for å bli overført etter § 12 at et opphold er nødvendig for å bedre din evne til å fungere sosialt og lovlydig, eller at andre tungtveiende grunner taler for det. Andre tungtveiende grunner kan være tilfeller hvor det

er sterke grunner for «foreldre/barn soning» i egnet institusjon (familieavdeling eller lignende).

Familieavdeling kan være aktuelt for deg som har omsorgen for barn mens du er inne til soning.

Det er et vilkår at du trenger den botrening familieavdelingen kan gi deg. Botrening er en form for trening i å klare seg selv. Det kan være trening i matlagning, spedbarnsstell og lignende. I praksis vil dette rette seg mot kvinner.

VI. Løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid, og benådning

Omsorg for barn vil være et moment både ved søknad om løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid, og ved søknad om benådning. Dette momentet er spesielt sterkt hvis du er alene om omsorgen, eller hvis barnet er lite og du skal gjennomføre en lang straff, slik at det blant annet er fare for at dere kunne bli fremmede for hverandre når du har sonet ferdig.

Les mer i kapittel 24 om Både ved løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid og ved benådning tidspunkt for løslatelse er det meget strenge vilkår som oppstilles, og det er viktig at du kan dokumentere alt du legger frem i søknaden. Det er også viktig å være klar over at omsorg for barn kun er ett moment og at det alene ikke er nok til å begrunne løslatelse etter disse bestemmelsene.

Kapittel 20

Forvaring og andre særreaksjoner

særreaksjoner

1. Hva er forvaring?

Forvaring er en fengselsstraff som ilegges personer man mener samfunnet må beskyttes mot, i tillegg til at det må være begått alvorlig kriminalitet. Den største forskjellen på ordinær fengselsstraff og forvaringsstraffen, er at forvaring er en straff på ubestemt tid. Ved ordinær fengselsstraff dømmes du for eksempel til tre års fengsel. Ved forvaringsstraff dømmes man derimot til en minstetid på for eksempel fem år. Etter at minstetid er oppnådd, kan den domfelte begjære seg prøveløslatt. Det blir da foretatt en vurdering av om du har endret livsførsel og tankesett på en slik måte at det vil være sikkerhetsmessig forsvarlig at du blir løslatt. Domstolen har derfor muligheten til å ilegge flere år med forvaringsstraff, enn det man i første omgang blir dømt til å sone.

Straffeloven
§§ 39 c, 39 d, 39 e, 39 f

Forvaring er straffformen som avløser den gamle sikringsstraffen. Strl § 39 c oppstiller flere vilkår som må være oppfylt for å idømme forvaringsstraff. Hovedvilkåret er at en ordinær fengselsstraff ikke anses tilstrekkelig for å verne samfunnet mot forbryteren. Videre kreves det at ett av tilleggskravene i strl. § 39 c nr. 1 eller nr. 2 må være oppfylt.

Etter strl § 39 c nr. 1 må lovbryteren ha begått eller forsøkt å begå et alvorlig lovbrudd; eksempler på dette er alvorlig voldsforbrytelse, seksualforbrytelser, frihetsberøvelse og ildspåsettelse. Også mindre alvorlige forbrytelser enn dette kan gi forvaringsstraff. Det er også et vilkår i strl § 39 c nr. 1 om at det er en «nærliggende» fare for at den tiltalte begår nye alvorlige forbrytelser. Med dette menes at det må være en reell fare for tilbakefall på domstidspunktet. Etter strl § 39 c nr. 2 må lovbyteren ha begått eller forsøkt å begå en mindre alvorlig forbrytelse av samme art som nevnt i nr.1. Det stilles imidlertid

krav om at lovbrøyteren også tidligere har begått eller forsøkt å begå en slik forbrytelse og at det er nær sammenheng mellom disse forbrytelser. Etter nr. 2 må det videre være en «særlig nærliggende fare» for tilbakefall.

Straffeloven
§ 39 d

For å fastsette om disse vilkårene er oppfylt, skal retten foreta personundersøkelse av tiltalte i saken. Dette betyr vanligvis at siktede må gjennom en rettspsykiatrisk undersøkelse.

2. Hvor lang straff har jeg fått?

Straffeloven
§ 39 e

Som nevnt er forvaring tidsubestemt straff, fordi den stadig kan forlenges. Vanligvis skal en forvaringsdom ikke ha en tidsramme på lenger enn femten år, men loven gir anledning til å idømme forvaring i 21 år.

Dersom påtalemyndigheten ber om det, kan forvaringsstraffen forlenges med inntil fem år av gangen. Dette må gjøres senest tre måneder før forvaringstiden ellers ville utløpt. En slik straffeforlengelse må gjøres ved dom i tingretten, men du kan anke avgjørelsen til lagmannsretten, og videre til Høyesteretts ankesutvalg, som tar stilling til om Høyesterett vil behandle saken din. Vanligvis vil det settes en minstetid for forvaringsstraffen, og denne skal ikke overstige ti år.

3. Hvor skal jeg sone forvaringsstraffen?

3.1 Innsettelse

Forskrift til særreaksjonen
forvaring
Forskriften
§ 6

Alle personer som idømmes forvaring vil starte soningen på avdeling som er tilrettelagt for domfelte med særlige behov, som regel i et forvaringsanstalt. Hovedregelen er at fanger som er idømt forvaring ikke skal sone sammen med fanger som soner ordinær fengselsstraff. Dersom du er overført fra tvungen psykisk helsevern til fengsel, kan ikke fengselet plassere deg med fanger som ikke er idømt forvaring uten ditt samtykke.

3.2 Overføring

3.2.1 Overføring til annet fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Forskriften
§§ 7, 8

Du kan søke overføring til annet fengsel med høyt sikkerhetsnivå. En slik overføring kan skje hvis det er grunn til å tro at

dine spesielle behov best blir ivaretatt slik, sikkerhetsmessige hensyn ikke taler mot det og fengselet ikke har grunn til å tro at du vil unndra deg gjennomføringen.

3.2.2 Overføring til fengsel med lavere sikkerhetsnivå, overgangsbolig eller institusjon

Du kan også søke deg over på fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller overgangsbolig. Slik overføring kan ikke finnes sted før du har sonet minst to tredjedeler av minstetiden som er fastsatt. Vanligvis kan du ikke tilbringe mer enn ett år av straffen i overgangsbolig. Regionen kan innvilge dette når dette er et ledd i en planlagt progresjon fram mot løslatelse. Dersom sikkerhetsmessige hensyn taler mot det eller fengselet har grunn til å tro at du vil unndra deg gjennomføringen (for eksempel rømme), vil du ikke få innvilget slik overføring.

Forskriften
§ 9

Fanger idømt forvaring kan ikke søke om soning utenfor fengsel, såkalt hjemmesoning, etter straffegjennomføringslovens § 16.

Forskriften
§10

Du kan søke om overføring til heldøgnsinstitusjoner. Dette kan for eksempel være institusjoner som kan hjelpe deg med å oppnå rusfrihet, eller andre typer institusjoner. Regionen kan innvilge dette dersom vilkårene i straffegjennomføringslovens § 12 er oppfylt, og sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det. Vanligvis vil et institusjonsopphold kunne vare i ett år, men dette kan utvides dersom dine særlige behov for behandlings- og rehabiliteringstiltak tilsier at dette er nødvendig.

Les mer om overføring fra fengsels til behandling sinstitusjon, også kalt «§ 12-soning», se Fangehåndboka kapittel 17 under punkt VI.

3.2.3 Overføring uten samtykke fra deg

Forskriften
§ 8

Fengselet kan i spesielle tilfeller overføre deg til annet fengsel eller avdeling, selv om du ikke har samtykket til dette. Dette kan bare skje når særlig tungtveiende sikkerhetsmessige grunner taler for det, eller når akutte bygnings- eller bemanningsmessige forhold eller plassmangel tilsier det. I disse tilfellene skal overføringen helst være midlertidig, og fengselet skal søke å legge forholdene best mulig til rette for deg, slik at ulempene ved overføringen blir minst mulig.

Forskriften
§ 6

Dersom du er overført fra tvungen psykisk helsevern, kan ikke fengselet overføre deg til annet fengsel eller avdeling uten ditt samtykke.

Les mer om overføringer og ellers om hva som bør med i en søknad om overføring i Fangehåndboka kapittel 17. Du kan også spørre kontaktbetjenten din, noen andre i fengselet eller Juss-Buss om å hjelpe deg.

4. Hva slags behandling har jeg rett på under fengselsoppholdet?

Forskriften
§ 3

I forvaringsforskriften heter det at forvaringen «skal ta utgangspunkt i domfeltes kriminalitet og tilpasses den enkeltes særlige forutsetninger og behov». I dette ligger det at du som innsatt kan forvente at du får tilbud om arbeid, utdanning og/ eller ulike former for behandling eller terapi som passer deg. Eksempler på tiltak kan være samtaler med psykolog eller psykiater, samtalegrupper, kurs osv. Målet med disse tiltakene skal være å endre din adferd, samt gi deg mulighet til å utvikle deg og motvirke ny kriminalitet. Et viktig moment her er at fengselet skal legge til rette for at du får en gradvis progresjon i soningen. For eksempel kan dette være at du etter en tid i fengsel på høyere sikkerhetsnivå kan overflyttes til et fengsel på lavere sikkerhetsnivå, hvis fengselet finner at vilkårene for dette er oppfylt.

Som forvaringsdømt skal du få en reell mulighet til å utvikle deg. Endringsarbeidet skal gi deg en reell mulighet til å oppnå overføring til lavere sikkerhetsnivå, eller prøveløslatelse. Dette innebærer også at dersom du ikke viser en endring eller positiv utvikling, kan fengselet bruke dette som en begrunnelse for å nekte overføring til lavere sikkerhetsnivå eller for ikke å anbefale prøveløslatelse.

5. Hvilke reaksjoner kan jeg få i fengselet?

5.1 De ulike reaksjonene

Straffegjennomføringsloven
§ 40

Hvis du bryter reglene for ro, orden og disiplin i fengselet, eller regler etter straffegjennomføringsloven, kan fengselet illegge deg reaksjon for dette. Det gjelder også hvis du bryter regler eller vilkår under permisjon, straffavbrudd eller liknende. Slike reaksjoner kan være alt fra skriftlig irettesettelse til utelukkelse fra fellesskapet, og videre tap av adgang til permisjon i inntil

fire måneder. De ulike reaksjonene du kan ilegges som forvaringsfange, er i all hovedsak lik reaksjonene du kan få som fange idømt ordinær fengselsstraff. Les mer om dette i Fangehåndboka kapittel 14.

Det som skiller forvaring fra ordinær fengselsstraff, er adgangen fengselet har til å utelukke deg fra fellesskapet som forebyggende tiltak. Det er imidlertid viktig å påpeke at dette ikke er en reaksjon, men kun et tiltak fengselet kan iverksette dersom de mener det er behov for det. Det er altså ikke krav om at du har brutt en regel i fengselet, før kriminalomsorgen kan utelukke deg fra fellesskapet.

5.2 Utelukkelse som forebyggende tiltak

Forskriften
§ 13

Som hovedregel skal du ha adgang til fellesskap i avdelingen under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak og i fritiden. Kriminalomsorgen kan imidlertid begrense din adgang til fellesskap helt eller delvis. Dette kan gjøres dersom kriminalomsorgen begrunner dette i hensynet til ro orden og sikkerheten, eller av hensynet til deg eller andre innsatte tilsier det. Etter forskrift til særreaksjonen forvaring § 13 skal dette ikke være et uforholdsmessig stort inngrep i din frihet, sammenliknet med hensynene bak det å utelukke deg fra fellesskapet. En slik utelukkelse skal kompenseres med forsterket kontakt med ansatte ved fengselet, og tilby deg aktiviteter under utelukkelsen, ifølge forvaringsforskriften. Lege skal også varsles om fullstendig utelukkelse umiddelbart.

Hvis et vedtak om fullstendig utelukkelse strekker seg over 14 dager skal et slikt vedtak treffes av regionen, og dersom utelukkelsen går over 42 dager skal kriminalomsorgens sentrale forvaltning ha melding om dette. Delvis utelukkelse av fellesskapet som strekker seg over 30 dager, skal meddeles regionalt nivå.

Som hovedregel skal en utelukkelse fra fellesskapet av alle eller en gruppe, ikke vare i mer enn tre døgn. Utelukkelsen kan imidlertid forlenges med inntil tre døgn dersom særlige grunner tilsier det. Et slikt vedtak kan treffes av fengselet, med mindre utelukkelsen strekker seg utover tre dager.

Les mer om de ulike reaksjonsformene i Fangehåndboka kapittel 14.

6. Kan jeg få permisjon under fengselsoppholdet?

6.1 Permisjon

Straffegjennomføringsloven
§ 33 jf.
Forskriften
§ 11

Det finnes ulike typer permisjoner, og de som kan være aktuelle ved forvaring er; ordinær permisjon, velferdspermisjon og korttidspermisjon.

En grunnleggende forutsetning for å få permisjon er at det er sikkerhetsmessig forsvarlig, da det viktigste hensynet bak forvaringsstaffen er å beskytte samfunnet. Det vil derfor generelt være vanskeligere å få permisjon ved forvaring enn ved soning av ordinær fengselsstraff. Det vil bli foretatt en individuell vurdering der fengslet ser på det straffbare forholdets art, hvor lang forvaringsdom man har og hvordan man har oppført seg så langt i soningen. Fengslet vil også ta kontakt med politi/påtalemyndighet for å se om det foreligger noen opplysninger av betydning for permisjonsspørsmålet.

Et annet krav som stilles for å få permisjon er at den alminnelige rettsoppfatning ikke er til hinder for det. Kriminalomsorgen vil her ta hensyn til om du er dømt for et alvorlig straffbart forhold, og om en eventuell permisjon ville virke støtende, særlig overfor eventuelle pårørende. Dette kan tale mot en permisjon, spesielt tidlig i soningen. Imidlertid skal dette kun være et av flere momenter i en konkret helhetsvurdering.

Dersom du er dømt til forvaring, innvilges permisjon senere i soningen enn under soning av dom. Dersom retten har fastsatt en minstetid for forvaringen, kan ordinær permisjon og korttidspermisjon bare innvilges dersom minst 2/3 av minstetiden er utholdt. Er minstetid ikke fastsatt, kan permisjon bare innvilges når en del av straffen er gjennomført. Permisjonen må også anses hensiktsmessig og fornuftig for å få progresjon i soningen.

Dersom de ovenfor nevnte vilkår er oppfylt, kan du også få innvilget velferdspermisjon, fremskutt permisjonstid og i unntakstilfeller utvidet permisjonskvote. Permisjon til utlandet er ikke tillatt. Les mer generelt om de ulike permisjonene og vilkårene for å få innvilget disse, se kapittel 15.

6.2 Soningsavbrudd

Forskriften
§ 11

Innsatte kan ikke innvilges avbrudd i gjennomføringen av forvaring. Det er fordi avbrudd sees på som en midlertidig løslatelse, og fordi det ikke er forenelig med formålet med forvaringsordningen. Skulle det oppstå problemer, må disse heller løses på annen måte. Ved alvorlig sykdom er opphold på institusjon eller sykehus et alternativ. Det kan også være aktuelt å søke om prøveløslatelse hvis vilkårene for dette er oppfylt. Er man soningsudyktig og soningsudyktigheten er av varig karakter, kan man før minstetiden er utholdt søke om benådning.

6.3 Frigang

Forskriften
§ 12

Les mer om frigang i
kapittel 9, punkt 7

Dom innsatt på forvaring kan du få frigang til arbeid, opp-læring, program eller andre tiltak utenfor fengsel dersom det vil hjelpe deg med en gradvis tilpasning til samfunnet. Forut-setningen for dette er at det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Det innebærer at du normalt ikke innvilges frigang før du har gjen-nomført permisjoner og er overført til et fengsel med lavere sikkerhetsnivå eller mindre restriktive gjennomføringsformer. Dersom retten har fastsatt en minstetid for forvaringen, kan frigang først påbegynnes når minst 2/3 av tiden er utholdt. Der-som minstetid ikke er fastsatt, kan frigang innvilges mot slutten av gjennomføringstiden når det anses hensiktsmessig for din tilpassningsevne og rehabilitering.

7. Når kan jeg løslates?

Forskriften §§
14, 15, 16

Du kan søke om prøveløslatelse før tidsrammen for forvarings-dommen har utløpt. En slik søknad om prøveløslatelse fremsettes overfor kriminalomsorgen, som kommer med en innstilling til påtalemyndigheten. Dersom påtalemyndigheten samtykker til det kan regionen vedta at du løslates på prøve, dersom den anser at dette er sikkerhetsmessig forsvarlig. Dersom påtalemyndigheten ikke samtykker til prøveløslat-else, skal påtalemyndigheten ta saken inn for tingretten, som avgjør ved dom om du kan få prøveløslatelse eller ikke. Det er meningen at slike saker skal påskyndes, slik at det ikke tar for lang tid før du får vite om prøveløslatelse innvilges eller ikke.

Straffeloven
§ 39 f femte ledd

Dersom du får avslag på prøveløslatelse, må du vente ett år fra rettskraftig dom før du kan søke om dette igjen.

Straffeloven
§ 39 g jf.
Forskriften
§§ 16, 17

Prøveløslatelse kan tidligst iverksettes når minstetiden er utholdt. Prøvetiden settes fra ett til fem år. Under prøveløslatelsen kan det settes som vilkår at du har jevnlig møter ved kriminalomsorgen. Det kan også settes som vilkår at du skal bo på institusjon eller kommunal boenhet under prøvetiden.

Før prøveløslatelsesvilkårene iverksettes, skal du få anledning til å uttale deg om disse vilkårene. Du kan også be tingretten om å endre eller oppheve vilkårene for prøveløslatelse under prøvetiden.

Straffeloven
§39 g jf.
Forskriften
§ 19

Dersom du i prøvetiden alvorlig eller gjentatte ganger bryter de fastsatte vilkår, kan tingretten beslutte å gjeninnsette deg i fengsel. Dom på gjeninnsettelse må være avsagt innen tre måneder etter utløpet av prøvetiden.

Dersom spørsmålet om prøveløslatelse må behandles av tingretten, har du rett på forsvarer. Dette skal du ikke betale for. Tingrettens avgjørelse kan ankes til lagmannsretten, og til Høyesterett dersom ankeutvalget bestemmer det.

II. Tvunget psykisk helsevern og tvungen omsorg

Straffeloven
§§ 44, 39, 39 a

Dersom du erklæres psykotisk eller bevisstløs i gjerningsøyeblikket, skal du ikke idømmes straff. Det samme gjelder deg som er psykisk utviklingshemmet i høy grad. Imidlertid vil du kunne idømmes overføring til tvunget psykisk helsevern eller til tvungen omsorg. Du må ha begått eller forsøkt å begå forbrytelse av den art som er nevnt under punktet om forvaring, og det må anses å være behov for å verne samfunnet.

Lov om psykisk
helsevern § 5-6

Imidlertid vil det kunne være tilfeller der du blir plassert i anstalt under kriminalomsorgen. Dette skal imidlertid bare forekomme i unntakstilfelle der du har blitt så frisk at det ikke er behov for å være under psykisk helsevern. Hvis slik overføring skal finne sted må det reises sak for domstolene.

Straffeloven
§ 39 b

Er det ikke lenger noen fare for gjentakelse, altså at du igjen vil begå en lignende handling, skal du settes fri. Du, dine nærmeste og den faglig ansvarlige ved institusjonen du befinner deg, kan begjære opphør av reaksjonen. Dette kan ikke gjøres før ett år etter at dommen som ila reaksjonen er rettskraftig eller endelig. Det er domstolene som avgjør om du fortsatt skal være underlagt reaksjon. Påtalemyndigheten kan når som helst bestemme at reaksjonen skal opphøre, men dette skal senest skje tre år etter siste rettskraftige dom. Hvis de bestemmer at dette ikke skal skje, har du mulighet til å påklage denne beslutningen.

Kapittel 21

Fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå

Straffegjennomføringsloven
§§ 10 andre ledd, 11 andre
ledd

Fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå skal bare brukes i særlige tilfeller. De fleste innsatte vil derfor aldri oppleve å sitte på fengselsavdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Per 1.april 2010 er det kun én avdeling ved Ringerike fengsel som har særlig høyt sikkerhetsnivå i Norge.

Særlig høyt sikkerhetsnivå ble innført gjennom den nye straffegjennomføringsloven. Det foreligger således lite praksis på dette området, og det er derfor vanskelig å si hvordan reglene vil bli tolket og praktisert.

Dette kapittelet gir en oversikt over de særregler som gjelder for deg som sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. På mange områder er reglene de samme som i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Du må derfor også lese det som er skrevet i de andre kapitlene.

I. Vilkår og avgjørelsesmyndighet

Forskriften
§ 6-2
Retningslinjene
punkt 6.3

Vilkåret for å bli satt på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, er at regionen du tilhører antar at det foreligger særlig rømningsfare, at det er fare for at noen utenfra vil hjelpe deg å rømme, eller at det er fare for gisseltaking eller ny, særlig alvorlig kriminalitet. Dette kan blant annet være aktuelt dersom det antas at du tilhører en organisert kriminell gruppering, et terroristnettverk eller en ekstrem politisk eller religiøs gruppering. I tillegg vil lovbruddet du er dømt for, dommens lengde, tidligere oppførsel i fengsel og andre opplysninger som politiet eller kriminalomsorgens sentrale forvaltning har om deg, være av betydning.

Forskriften
§ 6-2 andre ledd

Du kan også bli overflyttet til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå dersom du ved gjentatte anledninger har opptrådt voldelig eller særlig truende under soning, og kriminalomsorgen mener at andre sikkerhetstiltak ikke vil være tilstrekkelige.

Retningslinjene
punkt 6.3

Målgruppene og vurderingskriteriene opplistet her er ikke uttømmende. Det vil si at andre målgrupper kan vurderes til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, og at også andre vurderingskriterier kan legges vekt i avgjørelsen.

Forskriften
§ 6-1
Retningslinjene
punkt 6.2

Det er regionalt nivå som treffer avgjørelse om innsetting på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Slik avgjørelse kan maksimalt treffes for seks måneder om gangen, før regionen må vurdere spørsmålet på nytt. Oppholdet kan fortsette uten avbrudd i seks måneder dersom regionen etter en ny vurdering bestemmer dette i et nytt vedtak. Det er også regionen som bestemmer om du skal overføres til fengsel eller avdeling med høyt sikkerhetsnivå, altså vanlig «lukket» fengsel.

Forskriften
§ 6-14

I tillegg er det regionen som har myndighet til å bestemme at det skal skje lettelser eller avvik i sikkerhetstiltak på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Les mer om klager
i kapittel 22

Beslutning om at du skal bli overført til eller bli værende på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå er enkeltvedtak, og kan således påklages. Det samme gjelder beslutninger om avvik i sikkerhetstiltakene som bare gjelder deg eller en bestemt gruppe innsatte på avdelingen.

II. Fellesskap med andre og utelukkelse fra fellesskapet

Forskriften
§ 6-3
Retningslinjene
punkt 6.6

Som innsatt på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, har du ikke fellesskap med innsatte på andre avdelinger. Det er opp til fengselet å bestemme om du skal ha fellesskap med innsatte på din egen avdeling.

Les mer i kapittel 14

Dersom du får ha fellesskap med andre, gjelder de vanlige regler om utelukkelse. Det er imidlertid et unntak; utelukkelse er ikke begrenset i tid.

III. Undersøkelse av innsatte, celle og eiendeler

Forskriften
§ 6-8

Ved ankomst på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå vil både du og eiendelene du har med deg bli undersøkt. Det samme gjelder før og etter opphold utenfor avdelingen, for eksempel ved fremstillinger.

Retningslinjene punkt 6.11 Se også kapittel 12 om kontrolltiltak	Ellers skjer undersøkelser av deg selv, cella og eiendelene dine på samme måte som i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Undersøkelsene vil imidlertid skje oftere på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.
	IV. Undersøkelse av andre personer og eiendeler
Forskriften § 6-9 første ledd	Personer som ønsker adgang til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, for eksempel besøkende, vil bli sjekket opp mot det sentrale strafferegisteret. Det vil også bli innhentet opplysninger fra politiet.
Forskriften § 6-9 andre ledd	Alle som skal inn og ut av en avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå må undersøkes med metalldetektor. De kan også pålegges annen form for kontroll, for eksempel med tekniske hjelpemidler eller hund. Dette gjelder også forsvarsadvokater og offentlige myndighetspersoner.
Forskriften § 6-9 fjerde ledd Retningslinjene punkt 6.12	For å kunne bringe gjenstander inn og ut av avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, må det innhentes tillatelse på forhånd. Gjenstander som bringes inn og ut, vil bli kontrollert nøye, for eksempel med gjennomlysning. Dette gjelder også gjenstander som forsvarsadvokater og offentlige myndighetspersoner har med seg, men fengselet kan ikke kontrollere gjenstandene til slike personer på en måte som medfører at konfidensielle dokumenter blir ødelagt eller avslørt.
Forskriften § 6-9 tredje ledd	Dersom kontrollen gir positivt utslag, kan de ulovlige gjenstandene beslaglegges og leveres til politiet, eller holdes midlertidig tilbake.
Forskriften § 6-9 sjette ledd	Dersom en person nekter å gå med på kontrolltiltak av den typen som er nevnt ovenfor, kan personen avvises og/eller holdes tilbake til politiet kommer. Det samme gjelder dersom kontrolltiltakene gir positivt utslag, eller hvis vedkommende forsøker å ta med seg gjenstander inn på avdelingen uten tillatelse. Dersom det antas at øvrige sikkerhetstiltak er tilstrekkelige, kan personene likevel tillates adgang til avdelingen.
Forskriften § 6-9 sjuende ledd	Advokater og offentlige myndighetsrepresentanter kan aldri holdes tilbake. De kan bare avvises dersom de ikke medvirker til undersøkelsen.

V. Besøk

Retningslinjene
punkt 6.13
Forskriften
§§ 6-10 første ledd,
6-10 tredje ledd

Skal du ha besøk, må dette godkjennes på forhånd av fengselet. Besøk vil normalt skje med glassvegg og avlytting, eller med en ansatt i fengselet til stede. Samtalene skal foregå på engelsk, norsk eller et annet språk den som skal kontrollere samtalen behersker. Dersom dere snakker et språk vedkommende ikke behersker, kan samtalen avbrytes umiddelbart.

Forskriften
§§ 6-10 andre ledd,
6-10 tredje ledd

Normalt vil også besøk av advokat eller offentlig myndighetsrepresentant skje med glassvegg. Slike samtaler skal imidlertid ikke avlyttes, og det kan heller ikke plasseres en fengselsansatt i rommet. Fengselet kan bestemme at en ansatt kan se på samtalen fra et annet rom. Språkpåbudet gjelder ikke ved besøk av advokat eller offentlig myndighetsperson.

VI. Post

Forskriften
§ 6-11 første ledd

Post du sender og mottar, vil normalt bli kontrollert før utlevering eller avsending. Sendinger kan også helt eller delvis inndras. I tillegg kan posten din bli kontrollert også etter at du har fått den utlevert.

Forskriften
§ 6-11 andre ledd
Les mer i kapittel 13
om post

Post til og fra advokat eller offentlig myndighetsrepresentant vil normalt bli undersøkt, for eksempel ved gjennomlysning. Ved mistanke kan fengselet også åpne post, mens du er til stede. Fengselet har likevel ikke rett til å lese gjennom slik post, og kontrollen kan heller ikke foregå på en slik måte at konfidensiell informasjon i sendingen kan bli ødelagt eller avslørt.

VII. Telefonsamtaler

Forskriften
§§ 6-12 første ledd,
6-12 andre ledd

Alle telefonsamtaler må forhåndgodkjennes av fengselet. Samtalen vil normalt bli avlyttet, og dere må snakke norsk, engelsk eller et annet språk den som kontrollerer samtalen behersker. Dersom dere snakker et annet språk, eller dersom det er mistanke om at telefonsamtalen blir misbrukt, kan samtalen bli avbrutt.

Forskriften
§ 6-12 femte ledd

Dersom det er mistanke om at du planlegger å rømme, kan fengselet velge å ta opp telefonsamtalen.

Forskriften
§§ 6-12 tredje ledd,
6-12 fjerde ledd

Telefonsamtaler med forsvarsadvokat eller offentlig myndighetsrepresentant, har fengselet verken adgang til å avlytte eller ta opp. De kan imidlertid sjekke identiteten til den du snakker med.

VIII. Helsetjeneste

Forskriften
§ 6-7
Se også kapittel 11
om legehjelp

Legetilsyn og oppfølging vil normalt skje inne på avdelingen. I visse tilfeller kan du også få helsehjelp utenfor fengselet. I så fall vil fengselet på forhånd vurdere hvilket vakthold som er nødvendig.

IX. Arbeid, opplæring, program og andre tiltak

Forskriften
§ 6-4
Retningslinjene
punkt 6.7

Begrensninger i fellesskapet skal du få kompensert ved utvidet kontakt med ansatte i fengselet, og med «tilfredsstillende» arbeid, opplæring og andre aktivitetsarbeid og fritidssysler. Les mer om arbeid, opplæring, program og andre tiltak i kapittel 9.

X. Religion og livssyn

Forskriften
§ 6-5

Samtaler med prest, religiøs forstander, sjelesørger eller tilsvarende personer, skal normalt skje inne på avdelingen, under de samme kontrolltiltak som ved andre besøk. I visse tilfeller kan fengselet likevel, etter samtykke fra regionen, gi lettelser i kontrolltiltak ved slike besøk.

XI. Fremstilling, permisjon og straffeavbrudd

1. Fremstilling

Forskriften
§ 6-13
Les mer i kapittel
15 om fremstilling

Det skal mye til for å få fremstilling når du sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Fremstilling vil kun være aktuelt i ekstraordinære tilfeller ved helsebehandling.

2. Permisjon

Se også kapittel
15 om permisjon

Reglene for permisjon er i utgangspunktet de samme på avdelinger med særlig høyt sikkerhetsnivå som ellers. Vilkåret om at det ikke må være sikkerhetsmessige grunner som taler mot permisjon, gjør det imidlertid svært vanskelig å få innvilget permisjon. Dette skyldes at du, når du først sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, anses som mer svikt-farlig enn innsatte på andre sikkerhetsnivåer.

3. Straffavbrudd

Se også kapittel 16
om straffavbrudd

Heller ikke for avbrudd i straffgjennomføringen finnes det egne regler for deg som sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Kravet om at avbrudd i gjennomføringen må være sikkerhetsmessig forsvarlig, medfører likevel at det skal mye til for å få innvilget slikt avbrudd, akkurat som ved permisjoner.

XII. OVERFØRING

1. Til fengsel med samme sikkerhetsnivå

Straffgjennomføringsloven
§§ 14, 14 andre ledd
Les mer i kapittel 17
om overføring

Du kan bli overført til et annet fengsel med samme sikkerhetsnivå, det vil si særlig høyt sikkerhetsnivå. Vilkårene er i utgangspunktet de samme som ved overføring mellom fengsler med høyt sikkerhetsnivå. En særregel er likevel at du i tillegg kan overføres for å forebygge brudd på ro, orden og sikkerhet på avdelingen du sitter selv om dette ikke blir ansett for å være nødvendig.

2. Til fengsel med høyt sikkerhetsnivå

Straffgjennomføringsloven
§ 15 første ledd
Les mer i kapittel 17
om overføring

Det er mulig å søke om overføring til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, altså vanlig lukket fengsel. Vilkåret er at en slik overføring anses sikkerhetsmessig forsvarlig, og at det ikke er grunn til å tro at du vil unndra deg straffgjennomføringen.

Straffgjennomføringsloven
§§ 6 andre ledd, 15 første
ledd

Det er regionen som treffer alle beslutninger om overføring når du sitter på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Regionen skal med maksimalt seks måneders mellomrom vurdere om du kan overføres til fengsel med høyt sikkerhetsnivå, selv om du ikke har søkt om det.

XIII. Reportasje og intervju

Forskriften
§ 6-6

Det er opp til fengselet å bestemme om og eventuelt når reportasje kan gjennomføres. Fengselet kan også sette vilkår for den praktiske gjennomføringen av reportasje eller intervju. Reporterne har taushetsplikt når det gjelder opplysninger av sikkerhetsmessig art.

Kapittel 22

Søknader og klager

Nedenfor følger en del råd og regler som gjelder for de fleste søknader og klager. Ulike momenter det legges vekt på ved behandlingen av den enkelte sak finner du i det kapitlet som omhandler det du vil søke om eller klage på.

Juss-Buss mener at det er svært viktig at du utnytter de muligheter du har til å søke og klage. To saker er aldri helt like, og selv om du har hørt at andre lignende saker er avslått, kan det være spesielle forhold i ditt tilfelle. Selv om du har fått avslag på samme søknad tidligere, for eksempel avslag på permisjonssøknad, kan det ha skjedd forandringer siden den forrige søknaden ble behandlet, som kan gjøre at utfallet blir et annet. Eksempelvis kan fengselets praksis ha forandret seg, eller du kan ha opparbeidet deg større tillit hos fengsels-ledelsen siden den forrige søknaden.

I. Søknadens og klagens form

Det er ingen formkrav for en søknad eller klage. Dette betyr at det for eksempel ikke er noen betingelse at en søknad skal fremsettes skriftlig.

Du bør likevel fremsette både søknader og klager skriftlig, da det helt klart vil være flere fordeler ved å gjøre dette. Når du setter deg ned og har god tid, er det lettere å huske på alt som bør være med. Det vil også være lettere å få uttrykt det du mener, og derfor mindre sjanse for misforståelser.

Det er viktig at du selv beholder en kopi av den søknaden eller klagen som du sender. Skulle det senere oppstå en diskusjon om noe, for eksempel om hva som sto i søknaden eller når den ble sendt, vil du kunne dokumentere dette med kopien. Vi har laget et forslag til en søknad om velferdspolis. Dette som et eksempel på hva som bør være med i en slik søknad.

Ola Nordmann
Boks 1
0000 Sted

Sted, xx.xx.xx

Celleborg fengsel
v/ Fengselsleder
0000 Sted

**SØKNAD OM VELFERDSPERMISJON FOR OLA
NORDMANN, FØDT 11.11.71**

Jeg vil med dette søke om velferdspermisjon 24. og 25. april 2012 i medhold av straffegjennomføringsloven § 33.

Grunnen til at jeg søker om en velferdspermisjon er at min mor fyller 50 år 25. april, og at hun i den forbindelse skal ha en stor familiesammenkomst. Det er av stor velferdsmessig betydning for henne at jeg kan være tilstede den dagen, fordi min far er alvorlig syk, se vedlagt uttalelse fra lege Peder Ås. Dessuten bor min bror i utlandet og kan derfor ikke komme. Det vil bety mye for min mor å ha så mange som mulig av familien rundt seg, samtidig som jeg i denne anledning vil kunne avlaste henne i forbindelse med min fars sykdom. Det vil videre bety svært mye for meg å være sammen med min far, da det er uvisst hvordan sykdommen vil utarte seg fremover.

Jeg viser til mine tre tidligere ordinære permisjoner som alle ble gjennomført uten problemer av noe slag. Jeg møtte selv opp til soning, og har ikke hatt noen reaksjoner eller positive prøver under soningen.

Med vennlig hilsen

Ola Nordmann

Øverst på brevet skal navnet ditt stå. Under dette skal navnet på den instansen som skal motta søknaden eller klagen stå. Dette vil i de aller fleste tilfeller være lederen i det fengselet du soner. Selv om det enkelte ganger er andre instanser som skal fatte avgjørelsen, skal du likevel sende alt til fengselet, som kommer med en innstilling og deretter sender det videre.

I første avsnitt forklarer du hva du søker om, og i andre avsnitt angir du grunnen til at du mener at du bør få innvilget søknaden eller klagen din. Når du begrunner søknaden, bør du fokusere på hva loven setter som vilkår for å innvilge det du søker om. For eksempel skal det foreligge særlige og vektige grunner for at en velferdspolis innvilges, og sikkerhetsmessige grunner skal ikke tale imot (også kalt sviktfare-vurderingen). I en søknad om dette skal du altså forklare dine særlige og vektige grunner, samtidig som du må redegjøre for hvorfor det ikke er noen sikkerhetsmessige grunner som taler imot. I vårt eksempel er morens 50-årsdag og farens sykdom særlige og vektige grunner. I forhold til sviktfarevurderingen viser vi til at søkeren har hatt permisjoner tidligere som har forløpt uten problemer, at han møtte opp selv til soning og at han ikke har blitt ilagt noen reaksjoner eller har hatt noen positive prøver under soningen.

Hvis du kan dokumentere det du skriver, er det viktig at denne dokumentasjonen legges ved. Det kan for eksempel være en uttalelse fra legen som anbefaler det du søker om. Uttalelser fra familie eller psykolog er også nyttig å legge ved.

Enkelte søknader kan du skrive på standard skjemaer. Disse skjemaene får du i fengselet av betjentene eller sosialkonsulenten.

II. Hjelp til å søke

Om du trenger hjelp til å sette opp en søknad eller klage er det flere du kan spørre:

- t_ Du kan kontakte sosialtjenesten, hvis det er noen ved det fengselet du soner.
- t_ Du kan spørre din kontaktbetjent. Alle innsatte skal ha sin egen kontaktbetjent.
- t_ Du kan få hjelp av andre ansatte i fengselet. Dette gjelder særlig dersom du kun skal fylle ut de standard skjemaene

som fengselet har.

- t_ Du kan få en annen innsatt til å hjelpe deg, men denne kan ikke være din fullmektig. Se nedenfor om fullmektiger.
- t_ Du kan få hjelp utenfra, for eksempel fra Juss-Buss, JURK, Jussformidlingen i Bergen, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jusshjelpa Midt-Norge eller en advokat. Hvis du vil ha en advokat til å hjelpe deg må du normalt betale for dette selv. De andre tilbudene er gratis, og telefonnumre og adresser står bak i boken.

1. Hvis du benytter en fullmektig

Forvaltningsloven
av 10. februar 1967 § 12 jf.
Straffegjennomføringsloven
§ 7 a

Dette avsnittet omhandler de tilfeller der noen opptrer som en fullmektig for deg, det vil si skriver søknaden eller klagen i sitt navn på vegne av deg. Den du oppnevner som fullmektig vil ha de samme rettigheter som deg, og i enkelte tilfeller større rettigheter, for eksempel til å få innsyn i dokumenter i saken. Det er viktig å være klar over at du selv ikke mister noen rettigheter når du har gitt noen fullmakt til å representere deg. Du kan fremdeles engasjere deg i saken, for eksempel ved å snakke med den som skal avgjøre søknaden. Det er imidlertid viktig at du forteller din fullmektig alt du har gjort og har tenkt å gjøre. Dette vil spare begge for arbeid.

Hovedregelen er at du kan benytte hvem du vil som fullmektig, så lenge personen er myndig. Straffegjennomføringsloven bestemmer imidlertid at tjenestemenn i fengslene og andre innsatte ikke kan være fullmektiger for deg. Ønsker du at noen av disse skal hjelpe deg må det altså gjøres slik at dere sammen skriver klagen eller søknaden, men at du selv underskriver den.

Bruker du andre enn en advokat, må du skrive under på en skriftlig fullmakt som sier at denne personen kan representere deg. Bruker du en advokat er dette ikke nødvendig. Du kan bare ha en fullmektig om gangen.

Som hovedregel har din fullmektig også rett til å være med på eventuelle møter angående søknaden eller klagen. Det kan imidlertid bestemmes at fullmektigen ikke skal være tilstede ved samtaler mellom innsatte og representanten for fengselsmyndighetene. Det er fengselsmyndighetene som bestemmer om fullmektigen skal være tilstede ved slike møter. Blir du nektet å møte med fullmektig, kan du klage på dette til regionen.

2. Fengselets veiledningsplikt

Forvaltningsloven

§ 11 jf.

Straffegjennomføringsloven

§ 7

Kriminalomsorgen har som en del av forvaltningen en «alminnelig veiledningsplikt». Dette betyr at hvis du stiller spørsmål om noe som er innenfor kriminalomsorgens område, har du krav på svar. At kriminalomsorgen har en veiledningsplikt innebærer at du har krav på å få veiledning om regelverk, rutiner og praksis ved det fengselet du soner. Det er viktig å merke seg at dette er en plikt som gjelder alle som jobber i fengselet. Kriminalomsorgen er også forpliktet til å opplyse deg om sin veiledningsplikt i vedtak som fattes. Hvis ikke du får den veiledningen du mener du har krav på, kan du klage dette inn til regionen.

III. Hvem skal ha søknaden/klagen

Detaljer om hvem benådningssøknader, søknader om frigang og så videre skal stilles til, kan du finne i de enkelte kapitler der dette er behandlet. Her vil bare det generelle systemet behandles. Reglene er litt forskjellige for søknader og klager.

1. Søknader

Straffegjennomføringsloven

§ 6

De aller fleste søknader adresserer og sender du til fengselslederen i ditt fengsel. Se eksempelet under pkt. I over. Dette er hovedregelen. Er du usikker på hvor den enkelte søknad eller klage skal sendes, kan du enten se i det kapittel som omhandler emnet, eller du kan spørre noen som arbeider i fengselet, først og fremst kontaktbetjenten din.

2. Klager

Forvaltningsloven

§ 32 første ledd bokstav a

En klage skal avgjøres av det organet som er overordnet det organet som traff den første avgjørelsen, eller som var ansvarlig for forholdet det klages over. Hvis for eksempel fengselslederen har avslått en søknad, skal klage på dette avslaget normalt avgjøres av regionen.

Klagen skal vanligvis sendes til det organ som tok den første avgjørelsen. Dersom det er fengselet som har avgjort søknaden, skal klagen sendes til lederen i fengselet selv om det er regionen som skal avgjøre klagen. Fengselslederen sender klagen videre til regionen.

Det er flere grunner til at det er den instansen som har avgjort søknaden som skal ha klagen. For det første skal den forberede saken for klageinstansen, og for det andre skal instansen selv ha mulighet til å omgjøre vedtaket, dersom den finner at det første avslaget var fattet på feil grunnlag.

At klagen sendes til riktig instans er ikke et vilkår for at den skal behandles. Det vil imidlertid gå raskere dersom du sender den til rette instans i første omgang, slik at saken ikke må sendes frem og tilbake mellom instansene.

IV. Fengselets utrednings- og informasjonsplikt

Forvaltningsloven
§ 17

Fengselet har plikt til å påse at sakene de behandler er så godt opplyst som mulig, før vedtak fattes. Det vil si at opplysningene skal sjekkes ut og informasjon følges opp dersom det kan være av betydning for vurderingen. Det innebærer at hvis fengselet har opplysninger om deg og dine forhold plikter de som hovedregel å legge frem denne informasjonen for deg, slik at du har mulighet til å uttale deg. Det finnes likevel unntak fra denne regelen. Dersom du tidligere, for eksempel under politiavhør, har vist at du har kjennskap til forholdene, behøver de ikke legge frem opplysningene for deg. De behøver heller ikke konfrontere deg med informasjonen dersom det er behov for en rask avgjørelse eller at opplysningene ikke er å anse som betydningsfulle for saken. Andre opplysninger som det er viktig for deg å uttale deg om, bør fengselet legge frem for deg.

V. Krav på informasjon om vedtak

Forvaltningsloven
§ 27

Reglene i dette avsnittet er stort sett de samme enten du har kontakt med fengselsmyndighetene eller andre offentlige organer.

Straffegjennomføringsloven
§ 7b

Når det er fattet et vedtak, enten det er avslag eller innvilgelse, skal partene varsles. Dette skal skje så raskt som mulig. Normalt skal dette skje skriftlig. I enkelte tilfeller, der praktiske grunner tilsier det, kan partene varsles muntlig. Praktiske grunner kan være at det haster med at du får informasjon om vedtaket eller at de ansatte i fengselet har mye å gjøre. Hvis dette skjer, kan du vanligvis kreve at vedtaket blir gitt skriftlig senere. Hvis fengselsledelsen mener at skriftlig underretning er åpenbart unødvendig, og vedtaket ikke er til skade eller ulempe for deg, plikter ikke fengselsledelsen å gi deg vedtaket skriftlig.

Hvis du mottar et muntlig vedtak, bør du kreve å få det bekreftet skriftlig slik at du får se begrunnelsen for vedtaket. Vedtaket kan også inneholde andre opplysninger som det kan være greit å ha skriftlig, for eksempel hvis du skal klage og det blir tvist om du har levert klagen innen klagefristen.

VI. Krav om begrunnelse

1. Når skal vedtaket begrunnes?

Forvaltningsloven
§ 24
Straffegjennomføringsloven
§ 7d

Hovedregelen er at et vedtak alltid skal begrunnes, og at denne begrunnelsen skal gis samtidig med at du får vedtaket. Det er imidlertid enkelte unntak fra hovedregelen om at begrunnelse skal gis:

t_ Dersom det ikke er grunn til å tro at du vil bli misfornøyd med vedtaket, behøver ikke organet begrunne vedtaket samtidig som du blir kjent med avgjørelsen. Dette kan for eksempel være hvis du har fått innvilget en søknad om permisjon. Dette unntaket gjelder ikke klagesaker, disse må alltid begrunnes. Får man et vedtak uten begrunnelse, kan man kreve å få begrunnelse etter forvaltningsloven § 24 andre ledd, tredje setning, så lenge det ikke omfattes av noen av unntakene under. Et krav om begrunnelse må fremsettes i løpet av klagefristen eller – om ingen klagefrist løper – senest tre uker etter at man mottok underretning om vedtaket.

t_ Hvis begrunnelsen ikke kan gis uten å røpe opplysninger som er «hemmelige». Opplysninger kan for eksempel være hemmelige av hensyn til etterforskning av straffbare forhold.

t_ Hvis begrunnelsen inneholder opplysninger som det av hensyn til din helse ikke er tilrådelig at du får.

t_ Hvis begrunnelsen inneholder opplysninger som vil kunne ødelegge ditt forhold til personer som står deg nær.

Forvaltningsloven
§ 25

Hva som ligger i de to siste kriteriene er det vanskelig å si noe generelt om. Det vil bli avgjort i det konkrete tilfelle. Nekter fengselet å begrunne et vedtak de har fattet, kan du klage på dette.

2. Hva skal stå i begrunnelsen?

Begrunnelsen skal fortelle hvilke bestemmelser avgjørelsen er fattet på bakgrunn av. Er bestemmelsen vanskelig å forstå, skal den i tillegg forklares nærmere.

Begrunnelsen skal som hovedregel fortelle kort hvilke konkrete forhold som har vært bestemmende for avgjørelsen. Hvor omfattende begrunnelse fengselsledelsen er pliktig til å gi, vil variere fra sak til sak. Noen momenter som er avgjørende for hvor omfattende begrunnelse du har krav på, er hvor inngripende avslaget er for deg, og om du selv bør ha kjennskap til hvorfor du ikke får innvilget søknaden. Blir det fattet et vedtak mot deg som ikke er begrunnet eller som er mangelfullt begrunnet, bør du klage på dette.

VII. Retten til å klage

Forvaltningsloven
§§ 28, 29

Du vil alltid ha rett til å klage på en avgjørelse. Men som hovedregel har du bare rett til å klage én gang på hver avgjørelse. Du må klage innen gitte frister. Har du brukt klageadgangen din eller oversittet klagefristen, kan du likevel be om at vedtaket omgjøres eller om å få en fornyet klagefrist. Mer om dette følger nedenfor.

1. Klagefrist

Straffegjennomføringsloven
§ 7e

Skal du klage på et avslag gitt av andre organer enn kriminalomsorgen, er klagefristen vanligvis tre uker. I fengselssaker er det helt spesielle klagefrister. Vanligvis er klagefristen 7 dager fra du ble underrettet om vedtaket. I spesielle tilfeller er klagefristen bare 48 timer. Dette gjelder når det er fattet vedtak om at du skal ilegges en reaksjon, eller at du skal fratras en eller flere begunstigelser.

Når klagefristen er 48 timer, vil klagefristen løpe fra den timen du fikk kjennskap til avslaget. Ellers løper klagefristen fra den dagen du fikk beskjed. Hvis du med vilje prøver å unngå å vite om avslaget, regnes fristen fra den dagen du normalt burde ha fått beskjed. Hvis fristen utløper på en lørdag, søndag eller hellørdag, utsettes fristen til første hverdag. Har du fått et avslag på en søknad, skal det stå på avslaget hvor lang klagefristen er.

Du vil miste klageretten din hvis du ikke klager innen den fristen som er satt. At du mister klageretten, betyr at det organet som skal behandle klagen ikke har plikt til å gjøre det. De vil kunne behandle klagen hvis de ønsker det, og dette gjøres i praksis ofte. Hvis fristen er utgått, er det viktig at du klager så fort som mulig. Sjansen for at klagen ikke blir behandlet øker

jo lenger tid du oversitter fristen. Hvis klagen sendes innenfor klagefristen, har organet plikt til å behandle klagen.

2. Fristavbrytende klage

Mener du at klagefristen er for kort, du trenger for eksempel lengre tid for å skaffe nødvendig dokumentasjon, kan du sende en «foreløpig» klage. I Kriminalomsorgen er praksis for at dette godtas, og dette kalles en fristavbrytende klage. I denne klagen skriver du at du ønsker å klage på vedtaket, og at begrunnelse og eventuell dokumentasjon kommer senere. Du bør også forklare hva som er grunnen til at du ikke sender en fullstendig klage med en gang, men dette er ikke nødvendig. Du bør spørre hvor lang tid du har på å komme med en begrunnelse. Du kan også avbryte klagefristen ved å be om begrunnelse eller en bedre begrunnelse for vedtaket. Hvis dette blir gjort, løper klagefristen fra det tidspunktet du mottar denne begrunnelsen.

På neste side følger et eksempel på en fristavbrytende klage. Se også om klagens form i kap. 22.

Ola Nordmann
Boks 1
0000 Sted

Sted, xx.xx.xx

Celleborg fengsel
v/ Fengselsleder
0000 Sted

FRISTAVBRYTENDE KLAGE PÅ AVSLAG PÅ SØKNAD OM VELF-
ERDSPERMISJON FOR OLA NORDMANN, FØDT 11.11.71

Jeg ønsker med dette å påklage Fengelets avslag på søknad
om velferdspermisjon datert xx.xx.xx.

Jeg vil komme med en mer utfyllende klage om kort tid, da jeg
venter på dokumentasjon fra min lege.

Dette er å betrakte som en fristavbrytende klage.

Med vennlig hilsen

Ola Nordmann

VIII. Hvor lenge må du vente på svar?

Forvaltningsloven
§ 11 a

Hovedregelen er at forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold, og at du skal få beskjed med en gang saken er avgjort. Hvis det tar uforholdsmessig lang tid å besvare henvendelsen, skal du få en melding om hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere og beskjed om når du kan forvente et endelig svar. En slik melding kalles et foreløpig svar, og du skal normalt motta dette dersom din henvendelse ikke besvares innen en måned.

Hva som regnes som uforholdsmessig lang tid, vil variere alt etter hva slags søknad eller klage det er. For eksempel vil en benådningssøknad ta lengre tid å behandle enn en søknad om permisjon. Et forhold som også vil spille inn, er hvor stor arbeidsmengde instansen har for øyeblikket.

IX. Andre muligheter for å få endret en avgjørelse

Som tidligere nevnt kan det som hovedregel bare klages en gang på et vedtak, og klagefristen må overholdes. Det kan imidlertid finnes andre muligheter for å få endret en avgjørelse.

1. Klage etter at klagefristen er utløpt

Forvaltningsloven
§ 31

Klager du innen et år etter at vedtaket er fattet, kan du i særlige tilfeller få klagen din behandlet, selv om klagefristen er oversittet. Kravet er i slike tilfeller at det ikke skyldes forhold på din side at klagen ikke ble sendt tidsnok, eller at det er andre særlige grunner som gjør at klagen din bør behandles.

Ofte vil en klage som blir fremsatt etter at klagefristen er utløpt bli behandlet, selv om organet strengt tatt ikke har plikt til å gjøre det. Med det vil være usikkert når de vil gjøre det, og det er derfor svært viktig at klager sendes innen klagefristen.

2. Omgjøring

Forvaltningsloven
§ 35

Har du brukt den klageadgangen du har, uten at klagen er tatt til følge, kan du i visse tilfeller begjære vedtaket omgjort. En slik begjæring må fremsettes til det organet som sist behandlet klagen. Når du fremsetter en begjæring om omgjøring har du ikke krav på at denne begjæringen behandles, men organet

kan gjøre det hvis visse vilkår er oppfylt. For at du skal ha noen mulighet med en slik begjæring er du avhengig av at det er kommet nye momenter til i saken din. Dette må være momenter som du i senere tid har blitt klar over og som kunne medført at saken hadde fått et annet utfall dersom momentene var kjent da vedtaket ble fattet.

Straffegjennomføringsloven Dersom særlige grunner tilsier det, kan kriminalomsorgens § 7g sentrale forvaltning eller regionalt nivå omgjøre vedtak som underinstansen har fattet til skade for deg, selv om fristene i forvaltningsloven § 35, se over, er oversittet.

3. Klage til Sivilombudsmannen (Stortingets ombudsmann for forvaltningen)

Sivilombudsmannen arbeider for å sikre at det i den offentlige Sivilombudsmannsloven forvaltning ikke øves urett mot den enkelte borger og bidra til av 22.juni 1962 nr. 8 at offentlig forvaltning respekterer og sikrer menneskerettig-

hetene. Dersom du mener deg urettferdig behandlet av forvaltningen, kan du klage til Sivilombudsmannen. Dette kan for eksempel være hvis du mener at det er truffet et uriktig vedtak, at det foreligger saksbehandlingsfeil, eller at du på en annen måte har blitt urimelig behandlet. Det kan også klages i saker som ikke gjelder enkeltvedtak, for eksempel hvis du mener at en ansatt i fengselet har behandlet deg dårlig.

Et vanlig brev er tilstrekkelig, og det stilles ingen spesielle krav til formen. I brevet bør du gjøre rede for hva klagen gjelder og hvilket offentlig forvaltningsorgan klagen er rettet mot. Du bør også legge ved relevante saksdokumenter.

Sivilombudsmannsloven I saker som gjelder enkeltvedtak, er det ikke mulig å klage til § 6 ombudsmannen før forvaltningen har tatt endelig stilling til saken. Alle klagemuligheter i forvaltningen må være benyttet først. Fristen for å klage inn et vedtak inn for Sivilombudsmannen er ett år regnet fra forvaltningens endelige avgjørelse i saken eller fra tiden for det påklagede forholdet.

Sivilombudsmannen undersøker saken på bakgrunn av det skriftlige materialet som finnes i saken, det vil si klagen, saksdokumentene og skriftlig uttalelse som innhentes fra forvaltningsorganet. Sivilombudsmannen avgjør om det er tilstrekkelig grunn til å undersøke en sak nærmere.

Sivilombudsmannen kan bare si sin mening om forhold som Sivilombudsmannsloven går inn under hans arbeidsområde. Dersom Sivilombuds- § 10 mannen finner at forvaltningen har gjort feil eller forsømmelser, kan han kritisere forvaltningen, og han kan be vedkommende forvaltningsorgan rette opp forholdet.

Sivilombudsmannen kan også gi anbefalinger om hvordan forvaltningen bør forholde seg for å unngå gjentakelser av uheldige forhold. Som regel vil forvaltningen rette seg etter det Sivilombudsmannen kommer frem til, men den har ingen plikt til å gjøre det. Dette skyldes at Sivilombudsmannen ikke har formell makt til å endre vedtak, eller til å instruere forvaltningen.

Du skal kunne henvende deg til Sivilombudsmannen både per brev og per telefon uhindret av kontrolltiltak. Dersom ombudsmannen tar klagen opp til nærmere undersøkelse, vil den imidlertid bli forelagt det aktuelle forvaltningsorganet. Det er gratis å klage til Sivilombudsmannen, men man må belage seg på lang saksbehandlingstid.

Kapittel 23

Taushetsplikt og innsynsrett

Når du sitter i fengsel er livet ditt underlagt kontroll på en helt annen måte enn utenfor murene. Fengselet har mange opplysninger om deg og dine private forhold. Opplysningene kan stamme fra mange kilder, for eksempel fra dommen, politiet, opplysninger fra folk utenfor fengselet, observasjoner gjort av ansatte i fengselet, samt informasjon du selv har gitt. Som hovedregel gjennomleses dessuten all post du mottar og sender.

Dette innebærer at fengselsmyndighetene vet mer om deg enn myndighetene vet om personer som ikke sitter i fengsel. Det er i den sammenheng viktig at opplysningene ikke kommer ut til andre enn de som skal ha kjennskap til dem. Av den grunn er de som arbeider i fengselsvesenet og kriminalomsorgen underlagt en streng taushetsplikt.

Forvaltningsloven av
10. februar 1967
§§ 18, 18 a, 18 b, 18 c, 18 d

De opplysninger fengselet har om deg kan ha stor betydning for dine soningsforhold, da de kan påvirke mulighetene dine til å få permisjoner og andre goder. Derfor vil det ofte være av interesse for deg å vite hvilke opplysninger fengselet har om deg. Det er gitt regler i forvaltningsloven som fastsetter hvilke opplysninger du har eller ikke har rett til å få innsyn i (innsynsretten).

I. Tjenestemennenes taushetsplikt

Forvaltningsloven
§ 13

De som arbeider i fengslene er som nevnt underlagt en meget streng taushetsplikt. Taushetsplikten gjelder alt de får vite om i tjenesten.

1. Taushetspliktens rekkevidde

Hovedregelen er at tjenestemennene ikke skal bringe videre noen opplysninger om deg og dine forhold. Tjenestemennene har også taushetsplikt innad i fengselet. Dette innebærer for eksempel at den tjenestemann som leser dine brev ikke skal

bringe innholdet videre til andre tjenestemenn, innsatte eller utenforstående.

Vedkommende skal heller ikke bringe videre opplysninger fra fengselets dokumenter, informasjon om din sinnstilstand, oppførsel eller ditt forhold til andre innsatte og tjenestemenn. Videre skal tjenestemennene ikke fortelle deg om andre innsattes situasjon.

Forvaltningsloven
§ 13 tredje ledd

Taushetsplikten gjelder også utenom arbeidstiden og etter at vedkommende har sluttet å arbeide i Kriminalomsorgen.

2. Unntak fra taushetsplikten

Hovedregelen om taushetsplikt har mange unntak. Ett av dem er at informasjon kan utveksles dersom det er ansett som nødvendig.

Straffegjennomføringsloven
§ 7 c

Visse opplysninger har tjenestemennene plikt til å bringe videre. Dette gjelder særlig opplysninger som har innvirkning på ro, orden og sikkerhet i fengselet, samt annen informasjon som har innvirkning på forholdene i fengselet. Et typisk eksempel er dersom tjenestemannen oppdager at noen planlegger å rømme eller smugle inn narkotika. Selv mindre brudd på reglene og mindre ulovligheter kan bli ansett for å ha betydning for ro, orden og sikkerhet. Opplysninger om dette er tjenestemennene derfor pliktige til å bringe videre til sine overordnede. I tillegg til å informere om ulike brudd, kan det være plikt til å si fra om forhold som relaterer seg til din helse og soningssituasjon. Taushetsplikten er heller ikke til hinder for at betjentene snakker seg i mellom om ting som har betydning for den daglige driften på avdelingen.

Dersom du ønsker at opplysninger om deg selv og dine soningsforhold skal komme ut, kan du i utgangspunktet ikke selv løse tjenestemennene fra taushetsplikten. Årsaken til dette er at taushetsplikten i utgangspunktet er absolutt. Det finnes likevel unntak. For eksempel kan man skriftlig samtykke til å løse tjenestemenn fra taushetsplikten når man sitter i varetekt.

II. Innsynsrett

Forvaltningsloven
§ 18 jf. § 20

Din rett til å se dokumenter reguleres av forvaltningsloven. Hovedregelen er at du kan kreve å få gjøre deg kjent med dokumentene i den enkelte sak du har med Kriminalomsorgen. De dokumentene du ønsker å se må være knyttet til en bestemt sak. Du må presisere hvilke typer dokumenter du ønsker å se.

Fra denne hovedregelen om innsynsrett er det en rekke unntak. I det følgende skal vi ta for oss de mest praktiske.

1. Interne dokumenter

Forvaltningsloven
§§18 a, 18 b

Du kan ikke kreve å få se de dokumenter som klassifiseres som interne. Det er innholdet i dokumentet, ikke hva fengselet velger å kalle det, som er avgjørende for om det regnes som et internt dokument. Interne dokumenter er de som er utarbeidet i tilknytning til fengselets interne saksbehandling. Slike dokumenter kan for eksempel være betjentrapporater, samt underliggende vurderinger som saksbehandlere og andre foretar seg mens de forbereder saken. Videre kan fengselet også gjøre unntak fra innsyn for visse dokumenter som er hentet utenfra, f.eks fra et annet eller underordnet organ, men som er til den interne saksforberedelsen. Dette gjelder bare når unntaket fra innsyn er nødvendig for å sikre en forsvarlig intern avgjørelsesprosess.

2. Faktiske opplysninger

Forvaltningsloven
§ 18 c

Pasientrettighetsloven
av 2. juli 1999 nr. 63

Selv om dokumentene er unntatt fra innsyn i henhold til unntakene som er nevnt, vil du kunne ha rett til å få se deler av et dokument som inneholder faktiske opplysninger om deg og dine forhold. For eksempel har du krav på å få vite innholdet i en eventuell rapport en tjenestemann har skrevet i forbindelse med en beslutning om reaksjon. Du vil også kunne kreve å få informasjon om din helsetilstand. Dette gjelder likevel ikke opplysninger uten betydning for avgjørelse av saken din og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsene finnes i et annet dokument som du har tilgang til. Dersom en legerapport lagres i din sykejournal vil du kunne kreve innsyn i den.

3. Utilrådelighet

Forvaltningsloven
§ 19 første ledd bokstav d

Et annet grunnlag for å nekte deg innsyn kan være at dokumentene inneholder opplysninger som det vil være utilrådelig at du får se. Bakgrunnen for at det regnes som utilrådelig må være hensynet til deg selv eller dine nærmeste. Som dine nærmeste regnes familie, men i visse tilfeller kan også medfanger eller andre som står deg nær, inngå i denne gruppen. Fengselet må ha gode grunner for å nekte deg innsyn i dokumenter på dette grunnlag.

Straffegjennomføringsloven
§ 7 c

Du kan også nektes tilgang til opplysninger dersom innsyn er utilrådelig fordi det kan skade etterforskning av straffbare forhold, eller av sikkerhetsmessige grunner.

Forvaltningsloven
§ 19 første ledd bokstav d, jf
straffegjennomføringsloven
§ 7 a

Fengselet kan beskytte sine kilder, ved for eksempel å nekte å informere deg om hvem som sørget for at du ble oppdaget. Selv om du ikke har rett til å se dokumentene som omhandler deg på grunn av unntaket om utilrådelighet, vil opplysninger i mange tilfeller kunne legges frem for en representant, for eksempel en advokat eller en fullmektig. Du kan ikke bruke medinnsatte som representanter.

4. Merinnsyn

Selv om du i det konkrete tilfellet ikke har rett til å se en del av de opplysningene som fengselet har om deg, er det ikke noe i veien for at fengselet likevel kan velge å gi deg innsyn. De har plikt til å vurdere om slikt utvidet innsyn kan gis etter forvaltningsloven §18 andre ledd, men de har altså ikke plikt til å la deg få innsyn i disse tilfellene. Fengselet bør gi innsyn hvis hensynet til parten veier tyngre enn behovet for unntak.

III. Tilgang til regelverket m.v.

Retningslinjene
punkt 1.5

Som innsatt skal du ha tilgang til de lover og regler som regulerer din tilværelse i og etter tiden i fengsel. Det vil si at straffegjennomføringsloven, forskrifter til lov om straffegjennomføring og tilhørende retningslinjer skal være tilgjengelige ved enhver fengselsavdeling og ethvert friomsorgskontor. Du kan også finne regelverket på www.kriminalomsorgen.no.

Straffegjennomføringsloven og forskriften til loven skal foreligge i engelsk utgave i tillegg til den norske.

For at alle innsatte skal få tilgang til de vedtak som angår dem, har Kriminalomsorgen plikt til å forvise seg om at domfelte og innsatte faktisk er kjent med innholdet i vedtakene. Dersom det dreier seg om vedtak som er særlig inngripende for den domfelte, bør skriftlig oversettelse foretas.

Kapittel 24

Tidspunkt for løslatelse

I. Løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid

Straffegjennomføringsloven
§ 42 tredje ledd

Du kan løslates på prøve når halvdelen av fengselsstraffen og minst 60 dager fengsel er gjennomført, men det skal mye til for å få dette. Løslatelse etter denne regelen kan skje dersom «særlige grunner» tilsier det. Soningen må påføre deg eller din familie ekstra store påkjenninger i forhold til det som er vanlig for innsatte generelt. Det skal foretas en konkret og individuell vurdering av om løslatelsen totalt sett fremstår som tilrådelig. Løslatelsen skal være særlig begrunnet med sterke og tungtveiende, godt dokumenterte momenter. Nedenfor følger en liste over forhold som det blir lagt vekt på:

Retningslinjene
punkt 3.45.2 under overskriften «Løslatelse på prøve etter straffegjennomføringsloven § 42 tredje ledd» og «Øvrige relevante momenter i helhetsvurderingen, ikke utømmende»

t_ om det er grunn til å anta at du vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden.

t_ om overføring til annet fengsel eller institusjon i medhold av straffegjennomføringsloven § 12 er tilstrekkelig for å avhjelpe dine behov eller din situasjon.

t_ om frigang, avbrudd, utvidet permisjonskvote kan avhjelpe situasjonen, eller om du kan gjennomføre straff i medhold av straffegjennomføringsloven § 16 (gjennomføring av straff utenfor fengsel)

t_ hvor lang tid det er igjen til løslatelse normalt skal skje. Det skal mindre til jo nærmere du er tiden for normal løslatelse.

t_ sakens art, hensyn til fornærmede og den alminnelige rettsopfatning.

t_ om fortsatt soning vil påføre deg ytterligere helseskader og det ikke er noe som tyder på at din helse vil bli vesentlig endret i overskuelig fremtid.

t_ om din straffegjennomføring får alvorlige skadevirkninger for din familie. Det kan være helsemessige, økonomiske eller sosiale årsaker. Det skal særlig tas hensyn til dine barn.

t_ rehabilitering. Du har for eksempel gjennomgått en

positiv utvikling i fengselet som vil kunne ødelegges ved fortsatt soning, eller du har fått tilbud om arbeid eller skole fra en bestemt dato. Det forutsettes at dette ikke kan gjennomføres i fengselet.

Retningslinjene
punkt 3.45.2

Det er svært viktig at søknaden er godt begrunnet og dokumentert. Les mer om dette i kapittel 22 om søknader og klager.

II. Løslatelse på 2/3-tid

Straffegjennomføringsloven
§ 42 første ledd

Du kan bli løslatt på prøve når 2/3 av straffen er gjennomført. Dette gjelder ikke når du soner en dom på 73 dager eller mindre, eller dersom den gjenstående tid frem til løslatelse blir mindre enn 14 dager. Det er et unntak i § 42 første ledd tredje punktum at løslatelse kan skje dersom «tungtveiende grunner» taler for det. Slike tungtveiende grunner kan være hensynet til din familie og din spesielle helse-/rehabiliteringssituasjon. Domfelte som er dømt i utlandet til fengsel i mer enn 21 år, og som er overført til gjennomføring av straff i Norge, kan løslates på prøve etter å ha vært fengslet i minst 14 år.

§ 42 femte ledd

Forskriften
§ 3-41 andre ledd

Det foretas en skjønnsmessig helhetsvurdering i hvert enkelt tilfelle. Se liste under punkt I over forhold det blir lagt vekt på i vurderingen. Da det skal legges vekt på de samme momentene som ved løslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid, skal det mindre til for å få innvilget løslatelse når du har oppnådd 2/3-tid. Dersom du ikke får innvilget prøveløslatelse etter 2/3-tid, skal løslatelsesspørsmålet vurderes fortløpende, og senest innen tre måneder etter at 2/3-tid inntrådte ved dommer under 5 år. Dersom du soner en dom på 5 til 12 år, skal denne vurderingen skje innen seks måneder og innen ett år dersom du soner en dom på mer enn 12 år.

III. Løslatelse kort tid før løslatelsen ellers skulle skje

Straffegjennomføringsloven
§ 42 fjerde ledd

Du kan løslates kort tid før løslatelse ellers skulle skje dersom særlige grunner tilsier det. Slik fremskutt løslatelse skal kun finne sted innenfor en snever ramme i tilfeller der særlig viktige individuelle forhold som for eksempel hensyn til arbeid, utdanning, familie eller boligforhold tilsier det. Et praktisk tilfelle kan være at du har blitt tilbudt jobb, og har tiltredelse i jobben kort tid før løslatelse ellers skulle ha skjedd. Løslatelse på et tidligere tidspunkt kan også bli aktuelt der løslatelse ellers skulle skjedd på en helligdag eller en offentlig fridag.

Retningslinjene
punkt 3.45.2 under over-
skriften «Løslatelse etter
straffegjennomføringsloven
§ 42 fjerde ledd»

Leder av fengselet kan innvilge tre dagers løslatelse før tiden på dommer inntil seks måneder. I særlige tilfeller og ved lengre dommer kan det i utgangspunktet løslates inntil syv dager før løslatelse ellers skulle skje. Det kan uansett ikke løslates etter denne bestemmelsen når det gjenstår mer enn 3 uker til løslatelse ellers skulle skje.

IV. Juleamnesti

Juleamnesti innebærer at du kan søke om å bli løslatt før jul dersom du har løslatelsestidspunkt de nærmeste dagene før jul og de nærmeste dagene etter jul. Reglene om dette blir gitt fra år til år av Kriminalomsorgens Sentrale Forvaltning. Henvend deg til fengselet for å få nærmere informasjon om dette.

V. Løslatelse av innsatte med utenlandsk statsborgerskap

Straffegjennomføringsloven
§ 42 sjette ledd
Forskriften
§ 3-41 fjerde ledd
Retningslinjene
punkt 3.45.2 under over-
skriften «Øvrige momenter i
helhetsvurderingen...»
Se kapittel 30 om utvisning

Tidligere kunne domfelte utlendinger prøveløslates når 7/12 av straffen var gjennomført. Denne ordning ble opphevet av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning fra 1. august 2009, men endringen er imidlertid ikke til hinder for slik løslatelse hvis vedtaket er truffet før 1. august 2009. Avviklingen ble blant annet begrunnet i forskjellsbehandling i forhold til den øvrige fangebefolkningen og fordi forutsetningene som opprinnelig begrunnet ordningen, ikke lenger er til stede i like stor grad som tidligere. På tross av at regelen om 7/12 nå er opphevet, kan en domfelt utlending fortsatt prøveløslates mellom 1/2 og 2/3 straffetid etter straffegjennomføringsloven § 42 tredje ledd hvis vilkårene for dette er til stede. Slik tidlig løslatelse vil normalt bare bli gitt dersom du har hatt en særlig tung soning sammenlignet med nordmenn, du har for eksempel ikke fått permisjoner eller besøk, eller du har vært isolert i forhold til de øvrige innsatte grunnet språkproblemer.

VI. Nektelse av prøveløslatelse

Straffegjennomføringsloven
§ 42 femte ledd
Forskriften
§ 3-41.

Du får ikke innvilget prøveløslatelse dersom fengselet etter en totalvurdering kommer frem til at løslatelse er utilrådelig. I denne vurderingen legges det særlig vekt på din oppførsel under gjennomføringen av straffen, og om det er grunn til å anta at du vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden. og Retningslinjene punkt 1.8

Retningslinjene punkt 3.45.2 under overskriften «Retningslinjer for skjønnsutøvelsen, ikke uttømmende»

Dette er noen forhold som det legges vekt på i vurderingen: t_ om din atferd under gjennomføringen av straffen taler imot prøveløslatelse. Disse forholdene skal være dokumenterte, og gjentatte eller alvorlige disiplinærbrudd. Forhold begått tidlig under straffegjennomføringen skal tillegges mindre vekt. Det er i retningslinjene sagt at prøveløslatelse ikke kan nektes som alternativ til reaksjon på enkeltstående disiplinærbrudd.

t_ om det er grunn til å anta at du vil begå nye straffbare handlinger i prøvetiden. Det legges vekt på om du har mange forutgående domfellelser, om nye straffbare forhold er begått i prøvetiden etter tidligere dommer og om straffbare forhold er begått kort tid etter dommer som er gjennomført. Din atferd under soningen inngår i vurderingen. Dette kan være om du har vist særlig vilje og evne til å endre livsførsel, for eksempel ved at du har deltatt i diverse programmer i fengselet, for eksempel sinnemestring eller lignende. om du er anmeldt for handling som har resultert i ny tiltalebeslutning eller begjæring om tilståelsesdom fra påtalemyndigheten, og som etter loven har en høyere strafferamme enn ett års fengsel. Anmeldelsen bør normalt ikke referere seg til forhold som ligger lenger tilbake i tid enn to år regnet fra tidspunktet for når du har utholdt 2/3 av straffen.

t_ om du ikke møtte til straffegjennomføring til angitt tid. Prøveløslatelse kan nektes dersom det går klart frem av innkallingen at unnlatt oppmøte kan medføre at prøveløslatelse ved 2/3 tid nektes. Dersom du møter selv inntil 1 uke for sent, omfattes du ikke av dette punktet.

t_ om du ikke selv ønsker løslatelse, og nektelsen har en akseptabel grunn.

Selv om vilkårene for å nekte deg prøveløslatelse er oppfylt, kan du løslates på prøve dersom det foreligger særlige forhold som gjør det sterkt urimelig å ikke løslate deg eller hvis løslatelse etter en totalvurdering allikevel fremstår som tilrådelig. I denne sammenheng er det viktig med dokumentasjon.

VII. Hvem avgjør søknaden

Søknader etter straffegjennomføringsloven § 42 avgjøres på lokalt nivå. Det vil si at du sender søknaden til fengselet ved

Straffegjennomføringsloven § 6
Les mer i kapittel 22 om søknader og klager

fengselslederen.

Dersom du får avslag på søknaden, kan du klage til regionalt nivå. Klagen sender du via fengselet. Dersom

du soner en fengselsstraff på mer enn ti år, er idømt en strafferettslig særreaksjon eller er innsatt i avdeling med særlig høytt sikkerhetsnivå, er det regionalt nivå som treffer avgjørelsen. Dersom du får avslag på søknaden av regionalt nivå, kan du klage til Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Klagen sendes via fengselslederen til regionalt nivå. Det må også her nevnes at fengselet på lokalt nivå har myndighet til å avslå søknader om løslatelse for domfelte som er dømt til fengselsstraff i mer enn ti år eller som er dømt til en strafferettslig særreaksjon.

Leder av fengselet skal av eget tiltak ta opp spørsmålet om prøveløslatelse før endt tid. Tidspunkt for når du skal løslates skal avklares så tidlig som mulig og i god tid før løslatelsen skal skje. Det er viktig at du passer på at dette skjer.

VIII. Løslatelsen skjer på prøve

Straffegjennomføringsloven
§§ 42, 42 åttende ledd
Retningslinjene
punkt 3.45.3 under overskriften «Særlige vilkår i perioden med møteplikt for kriminalomsorgen»

Når du løslates før full tid, blir du løslatt på prøve. Dette gjelder imidlertid ikke der du løslates kort tid før løslatelse ellers skulle skje. Prøvetiden utløper på det tidspunkt din idømte straff ville vært gjennomført i sin helhet.

Det blir alltid satt vilkår om at du ikke skal begå nye straffbare handlinger i prøvetiden. Dersom det fremstår som nødvendig av hensyn til en sikkerhetsmessig forsvarlig gjennomføring, skal det også settes andre vilkår for prøveløslatelsen. Friomsorgen kan oppnevne en kontaktperson som du har møteplikt til. Ellers er hovedregelen at møteplikt i prøvetiden skjer ved oppmøte til friomsorgen på ditt hjemsted. Det kan også settes vilkår om at du skal jobbe eller bo et bestemt sted, overholde bestemmelser om behandling, unnlate å ha samkvem med bestemte personer eller at du ikke skal nyte rusmidler. Du skal gjøres kjent med og underskrive vilkårene før løslatelse skjer. Oppmøte til kontaktperson eller friomsorgen skal skje i upåvirket tilstand, og det kan bli iverksatt kontrolltiltak. Vilkår som er satt kan i løpet av prøveløslatelsesperioden oppheves, endres eller det kan settes nye vilkår dersom det fremstår som nødvendig.

Straffegjennomføringsloven
§ 44
Forskriften
§ 3.45
Retningslinjene
punkt 3.45.4

Ved mindre alvorlige brudd på prøveløslatelsesvilkårene, for eksempel at du kommer litt for sent til en avtale, vil det normalt kun bli gitt en muntlig advarsel. Dersom du forsettelig eller uaktsomt bryter vilkårene for prøveløslatelse, kan du bli innkalt til samtale for å få innskjerpet vilkårene. Det kan også

settes nye vilkår. Hvis du etter at kriminalomsorgen har holdt innskjerpingssamtale bryter vilkår på nytt, kan regionalt nivå bringe saken inn for tingretten med begjæring om gjeninnsettelse i fengsel. I slike tilfeller, og ved brudd på gjennomføring av samfunnsstraff som fører til det samme, følger det ikke av straffeprosessloven at man har krav på forsvarer. Det er likevel praksis i enkelte domstoler at det oppnevnes forsvarer i slike tilfelle. Det varierer fra region til region hvorvidt en jurist fra kriminalomsorgen møter i retten. Dersom du begår en ny straffbar handling i prøvetiden, er det politiet som etter kriminalomsorgens begjæring forbereder saken for retten. Brudd kan føre til at den resttiden du hadde igjen av den gamle straffen må sones sammen med den nye dommen.

Du finner adresseliste
bak i boka

Dersom du skulle trenge hjelp til å søke om prøveløslatelse etter dette kapitlet, kan du kontakte Juss-Buss, ett av de andre retts-
hjelpstiltakene du finner bakerst i boka, en advokat eller andre
med erfaring. Domfelte, innsatte eller ansatte i kriminalomsorgen
kan ikke være fullmektig for deg. Men du har rett til å be om og
motta veiledning fra ansatte i kriminalomsorgen. straffegjennom-
føringsloven § 7 (1) bokstav a)/forvaltningsloven § 11

Kapittel 25

Forberedelse til løslatelse fra fengselsstraff

Straffegjennomføringsloven
§ 41

Kriminalomsorgen skal i god tid forberede og bidra til en løslatelse. Dette gjelder også, så langt mulig, for deg som soner en korttidsstraff. Kriminalomsorgen skal for eksempel ta kontakt med rette offentlige myndighet, organisasjon eller privatperson som kan hjelpe deg med å legge ting til rette ved løslatelsen. Du kan for eksempel få hjelp til å ordne boligforhold, arbeid, opplæring eller andre tiltak som kan være relevante i din situasjon.

I. Dekning av reiseutgifter ved løslatelse fra fengselsstraff

Forskriften
§ 3-40

Utgiftene til billigste reisemåte innenfor Norge, samt utgifter til nødvendig kost under reisen, dekkes av fengselet, hvis ikke særlige grunner tilsier at du selv må dekke utgiftene helt eller delvis.

II. Kriminalomsorgens oppgave og formål

Fengselsleder skal forberede din løslatelse i tilskrekkelig god tid, slik at forholdene legges best mulig til rette for at du, ved egen innsats, kan ha en kriminalitetsfri livsførsel etter løslatelsen. I denne forbindelse kan det utarbeides en konkret løslatelsesplan for deg som en del av fremtidsplanleggingen. I tillegg til bruk av ordinær permisjonskvote kan korttidsperm innvilges ved behov, for å legge forholdene til rette for tiden etter løslatelsen. En slik forberedelse kan unnlates hvis det anses åpenbart unødvendig, eller hvis du soner en kort dom hvor slikt arbeid ikke er praktisk mulig.

Retningslinjene
punkt 3.45

Lederen av fengselet skal ta nødvendig kontakt med offentlige myndigheter eller andre som kan yte egnet bistand for deg. Dette kan for eksempel være arbeidskontor, sosialkontor, offentlige rådgivningskontor, frivillige organisasjoner og privatpersoner.

Fengselslederen skal i god tid før løslatelsen, i samarbeid med innsatte, orientere sosialtjenesten i de tilfeller der det er behov for bistand til å finne et egnet midlertidig husvære, eventuelt en permanent bolig.

Det skal særlig fokuseres på deg som er under 18 år. Det skal samarbeides for best mulig kontakt med dine foresatte, barnevern og andre.

III. Klær og annet utstyr til bruk ved løslatelsen

Ved behov skal du utstyres med nødvendige klær i forbindelse med løslatelsen. Anskaffelser skal skje med dine dagpenger eller egne midler. Dersom dine dagpenger eller egne midler ikke er tilstrekkelig, skal det rettes henvendelse til ditt sosial-kontor, under henvisning til at sosialtjenesten har ansvar for å dekke nødvendige utgifter til klær og sko ved løslatelsen.

Kapittel 26

Varsel til fornærmede eller dennes etterlatte

Kriminalomsorgen har i utgangspunktet taushetsplikt når det Straffegjennomføringsloven gjelder informasjon om deg. Dette er likevel ikke til hinder for § 7 første ledd bokstav i at Kriminalomsorgen gir enkelte opplysninger til fornærmede eller etterlatte ved bestemte beslutninger. Hvilke beslutninger dette gjelder, kommer vi tilbake til i punkt 4.

Formålet med reglene om varsling er å gi fornærmede eller dennes etterlatte informasjon om anledninger hvor dere kan treffe hverandre ved en tilfeldighet. Du kan klage på et vedtak om varsling. I det følgende kan du lese mer om vurderingen av om varsel skal gis, og hva som vil være relevante momenter dersom du skal klage på et vedtak om varsling.

I. Beslutning om at varsel skal gis

Varsel kan gis dersom det er av betydning for fornærmede eller dennes etterlatte å få kjennskap til enkelte forhold ved straffegjennomføringen din. Det er kriminalomsorgen som tar denne beslutningen, eventuelt i samråd med politiet, sosialmyndigheter, barnevernsmyndigheter osv.

Beslutningen om at varsel skal gis beror på en konkret helhets vurdering. Under utarbeidelse av de nye reglene om varsel til Ot.prp. Nr. 15 (2006-2007) fornærmede og dennes etterlatte, uttalte lovgiver at terskelen

Innst. O. Nr 43 (2006-2007) for å gi varsel ikke skal være lav. Lovgiver understreket tvert i mot at det er «viktig å vurdere nøye om det er av betydning for fornærmede eller dennes etterlatte å få varsel». Lovgiver uttalte også at «både hensynet til den domfelte og hensynet til at fornærmede eller dennes etterlatte ikke skal utsettes for unødige påkjenninger ved å få informasjon de strengt tatt ikke har behov for, taler mot en lav terskel for å varsle».

Ved vurderingen av hvorvidt fornærmede eller dennes etterlatte skal varsles, skal det alltid vurderes om varsling vil kunne

få betydning for din sikkerhet. Kriminalomsorgen kan i denne forbindelse kontakte politiet. Dersom det antas at det vil være fare for din sikkerhet, i form av for eksempel hevnaksjoner, skal fornærmede eller dennes etterlatte ikke varsles.

Retningslinjen
punkt 3.39

I vurderingen skal det videre legges vekt på forbrytelsen du er dømt for og hvor alvorlig denne er. Hvilket behov fornærmede eller dennes etterlatte anses å ha for å kunne forberede seg på at dere kan treffes utenfor fengsel, er også relevant i vurderingen. Det må vurderes hvor sannsynlig det er at dere kan treffe hverandre. Både lengde og sted for utgangen din, samt den geografiske avstanden mellom dere, vil derfor være av betydning. Kriminalomsorgen vil ved vurderingen av om varsel skal gis, se hen til forholdet mellom deg og fornærmede eller dennes etterlatte. Kriminalomsorgen kan også legge vekt på andre momenter enn de som er nevnt her. Du skal informeres dersom varsel til fornærmede eller dennes etterlatte gis.

II. Klage på beslutning om at varsel skal gis

Dersom du vil klage på et vedtak om varsling, kan du lese mer om den praktiske fremgangsmåten for dette i kapittel 22 om søknad og klage.

Retningslinjen
punkt 3.39

Det som er viktig å få fram i en klage på vedtak om varsling er hvorfor du mener at det ikke vil være av betydning for de fornærmede eller dennes etterlatte å få innsyn i dine forhold under straffegjennomføringen. Årsakene til at det ikke vil være av betydning vil variere og det er vanskelig å si noe generelt om dette. Ett moment kan imidlertid være at det ikke er sannsynlig at dere vil treffe hverandre, og begrunnelsen for dette. Hvor lang klagefrist du har vil fremgå av vedtaket. Om mulig skal ikke fornærmede eller dennes etterlatte varsles før klagefristen er gått ut eller før klage er endelig avgjort av klageorganet.

Vi anbefaler deg å søke i god tid dersom du ønsker permisjon en bestemt dato.

III. Hvem skal varsles

Retningslinjen
punkt 3.39

Varsel kan bare gis til fornærmede eller etterlatte i den aktuelle straffesaken. Med etterlatte menes avdødes ektefelle, samboer, barn, foreldre eller søsken. Øvrige familiemedlemmer eller

fornærmede i en eventuell ny straffesak som er under etterforskning, har bare mulighet til å få slike opplysninger fra politiet. I tillegg til fornærmede og dennes etterlatte, kan det gis informasjon om din soning til politiet. Du kan lese mer om dette i kapittel 6.

Kap. 16 om straffavbrudd

Kap. 15 om permisjon og fremstilling

Kap. 9 om arbeid, utdanning, dagpenger og frigang

Kap. 17 om gjennomføring av straff utenfor fengsel

Kap. 14 om reaksjon på brudd og utelukkelse fra

fellesskapet isolasjon Kap. 24 om tidspunkt for

løslatelse, forberedelse til løslatelse fra fengselsstraff

Kap. 20 om forvaring og andre særreaksjoner

IV. Ved hvilke vedtak kan varsel gis

Varselets innhold vil avhenge av hvilket vedtak det er snakk om. Nedenfor følger en liste over hvilke vedtak fornærmede eller dennes etterlatte kan bli varslet om. Et varsel vil for eksempel omfatte tidspunkt for permisjon, straffavbrudd, løslatelse osv, eller hvor du vil befinne deg i denne perioden og eventuelle vilkår for utgangen din.

Du vil finne mer informasjon om hva de ulike varsel kan omfatte i de ulike kapitlene:

t_ Straffavbrudd

t_ Permisjon

t_ Frigang

t_ Gjennomføring av straff utenfor fengsel

t_ Unndragelse av fengselsstraff, forvaring og straffettslige særreaksjoner

t_ Løslatelse fra fengselsstraff

t_ Prøveløslatelse av forvaringsdømte

1. Straffavbrudd

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for straffavbruddet, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller dennes etterlatte på forhånd. Varselet skal også omfatte informasjon vedrørende eventuelle vilkår om overholdelse av oppholdssted eller forbud mot å ha samkvem med bestemte personer, dersom disse vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte. Se mer om vurderingen av om det skal gis varsel i punkt 1.

2. Permisjon

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for permisjonen, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller dennes etterlatte på forhånd. Varselet skal også omfatte informasjon om

Straffegjennomføringsloven

§ 36 annet og tredje ledd

Retningslinjene

punkt 3.39

Straffegjennomføringsloven

§ 36 annet og tredje ledd

Retningslinjene pkt 3.39

eventuelle vilkår om overholdelse av oppholdssted eller forbud mot å ha samkvem med bestemte personer, dersom disse vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte. Se mer om vurderingen av om det skal gis varsel i punkt 1.

3. Frigang

Straffegjennomføringsloven Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller § 20 annet ledd dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for frigangen, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller dennes etterlatte på forhånd. Se mer om vurderingen av om det skal gis varsel i punkt 1.

4. Gjennomføring av straff utenfor fengsel

Straffegjennomføringsloven Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller § 16 fjerde og sjette ledd dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for gjennomføring av straff utenfor fengsel, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller etterlatte om dette på forhånd. Varselet skal også omfatte informasjon om vilkår om overholdelse av oppholdssted eller forbud mot å ha samkvem med bestemte personer dersom disse vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte. Se mer om vurderingen av om varsel skal gis i punkt 1.

5. Reaksjon på brudd ved gjennomføring av fengselsstraff, forvaring og strafferettslige særreaksjoner.

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken Straffegjennomføringsloven eller dennes etterlatte å få kjennskap til at du har unndratt § 40 niende ledd deg gjennomføringen av fengselsstraff, forvaring eller strafferettslige særreaksjoner, skal kriminalomsorgen så snart som mulig varsle fornærmede eller dennes etterlatte om unndragelsen. Se mer om vurderingen av om varsel skal gis i punkt 1.

6. Løslatelse fra fengselstraff

Straffegjennomføringsloven Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller § 42 syvende og åttende ledd dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for løslatelse, ledd skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller etterlatte på forhånd. Varsel kan også gis dersom du endrer bosted i løpet av prøvetiden, og det er av betydning for fornærmede eller dennes etterlatte å få kjennskap til dette.

Straffegjennomføringsloven § 43 annet ledd bokstav d, e

Varsel skal også omfatte informasjon om eventuelle vilkår for løslatelsen om overholdelse av oppholdssted, arbeid eller opplæring, eller forbud mot å ha samkvem med bestemte personer, dersom disse vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte. Se mer om vurderingen av om varsel skal gis i punkt 1.

7. Prøveløslatelse av forvaringsdømte

Straffeloven § 39 g femte ledd

Dersom det er av betydning for fornærmede i straffesaken eller dennes etterlatte å få kjennskap til tidspunktet for prøveløslatelsen, skal kriminalomsorgen varsle fornærmede eller dennes etterlatte på forhånd. Varselet skal også omfatte vilkårene for prøveløslatelsen, når vilkårene direkte gjelder fornærmede eller dennes etterlatte. Se mer om vurderingen av om varsel skal gis i punkt 1.

Kapittel 27

Benådning

Grunnloven
§ 20
Straffeprosessloven
§ 458

Kongen i statsråd, det vil si Regjeringen, kan gi benådning. Selv om det er Regjeringen som gir benådning, er det ikke alle søknader som kommer så langt. Mange søknader blir avslått allerede av Justisdepartementet. Det skal mye til for å få benådning. I 2010 ble 119 søknader om benådning tatt opp til behandling, 64 av disse søknadene gjaldt fengselsstraff og 55 saker gjaldt bøter. Til sammen i 2010 ble det innvilget 22 søknader. Fra januar til juni i 2011 ble 67 søknader tatt opp til behandling, hvor 14 fikk innvilgelse. Alle disse gjaldt straffesaker.

Selv om du blir benådet, vil du fremdeles stå oppført i strafferegisteret som dømt. Benådning er fritak fra straff; det betyr ikke at du blir frifunnet.

I. Søknad før soningen tar til

Hvis du søker benådning før du begynner soningen, søker du om å få hele eller deler av dommen benådet. Du kan også søke om å få dommen omgjort fra ubetinget til betinget fengsel.

Påtaleinstruksen
§ 31-1
Les mer i kapittel 22 om
søknader

Hvis søknaden ikke er ferdigbehandlet, må du regne med å begynne soningen til fastsatt tid. Du vil derfor ikke kunne få utsatt soningsstarten ved å søke om benådning. Søknaden sendes til det politikammeret som har hatt etterforskningen av straffesaken, men den stilles til Kongen i Statsråd.

Straffeprosessloven
§ 458 tredje ledd

Dersom departementet ikke vil anbefale søknaden med én gang kan de utsette behandlingen av den opptil ett år. Dette må departementet ha ditt samtykke til. Hvis utsatt ferdigbehandling gis, er sjansene for benådning større. Dette fordi en slik utsettelse betyr at saken din er et tvilstilfelle. Din livsførsel i venteperioden kan være av stor betydning for den senere behandling av søknaden din.

II. Søknad under soning

Hvis du søker benådning mens du sitter i fengsel er behandlingstiden minst 6-8 uker. Du leverer da søknaden til fengselsleder, men den adresseres til Kongen i Statsråd. Soningen vil fortsette som før.

Se kapittel 24 om løslatelse ved halvtid

All løslatelse før halvtid anses som benådning. Dersom du ønsker løslatelse etter halvtid bør du også vurdere å søke om løslatelse etter straffegjennomføringsloven § 42 i tillegg til benådning. Begrunnelsen for dette er at løslatelse etter straffegjennomføringsloven § 42 vil gi flere muligheter til løslatelse. Du må fortsatt sone mens behandling av søknaden foregår.

Påtaleinstruksen § 31-2

Dersom du har blitt idømt saksomkostninger og /eller et inndragningskrav, kan du søke om ettergivelse av disse kravene etter de samme reglene som for benådning.

III. Vilkår

Enten du søker benådning før eller under soning, er det de samme argumentene det legges vekt på. Det er de samme argumentene som vil ha betydning som for løslatelse ved halvtid etter § 42.

Du kan bli benådet hvis det har inntruffet omstendigheter etter at dommen falt og dette gjør det rimelig at du slipper fengselsstraff. Dette kan være sykdom, familieforhold, lovendringer og så videre.

Endret livsførsel kan være grunn til benådning, men dette er neppe nok i seg selv. Hvis det har gått lang tid mellom dom og soning, og dette ikke er din skyld, er det et moment som kan brukes i en benådningssøknad. To år vil som regel regnes som lang tid.

Se kapittel 11 om legehjelp

Hvis du søker benådning på grunn av sykdom, må du alltid ha legeattest fra offentlig lege.

Benådningen vil skje på prøve. Det vil si at straffen normalt omgjøres til betinget straff eller hvis du soner straffen, at du er ansett løslatt på prøve.

Se kapittel 28 om gjenåpning

Hvis det fremkommer nye opplysninger i saken din mens du soner, og disse opplysningene gjør at bevisene for din skyld blir svekket, er ikke benådning veien å gå. Du må da kreve saken din gjenåpnet. Det er forøvrig vanskelig å få en sak gjenåpnet. Selv om kommisjonen for gjenopptakelse støtter din begjæring om gjenåpning, vil det normalt ikke være grunnlag for soningsavbrudd. Du bør imidlertid be om at påtalemyndigheten trekker tilbake fullbyrdelsesordren, slik at du kan løslates fram til saken kommer opp på nytt.

Du kan be om å få en begrunnelse ved et eventuelt avslag, men verken Justisdepartementet eller Regjeringen har plikt til å gi deg dette.

Når du søker benådning kan du søke hjelp hos advokat, Juss-Buss, JURK, Jusshjelpa i Nord-Norge, Jusshjelpa i Midt-Norge, Jussformidlingen i Bergen eller andre med erfaring, slik at søknaden blir så utførlig som mulig.

Kapittel 28

Gjenåpning (Tidligere gjenopptakelse) av straffesaker

Straffeprosessloven
av 22. mai 1981 nr. 25
kapittel 28
Straffeprosessloven
§ 393

Reglene om gjenåpning av straffesaker står i kapittel 28 i straffeprosessloven. Gjenåpning av straffesaker er en beskyttelse for dem som har blitt uriktig dømt, og en slik gjenåpning kan medføre en forandring av dommen, for eksempel på grunn av nye opplysninger. Hvis du krever saken din gjenåpnet, kan det bli ny retts sak. En sak kan gjenåpnes til fordel for deg, men også til skade. Gjenåpning til skade forekommer svært sjelden, og av denne grunn behandles ikke dette her.

I. Hvilke saker kan gjenåpnes?

1. Rettskraftige dommer

De sakene som kan gjenåpnes vil først og fremst være dommer som er rettskraftig avgjort.

Straffeprosessloven
§ 389 jf. § 50

At en dom er rettskraftig betyr at den må være vedtatt av begge parter i saken, eller at fristen for å anke er utløpt.

Hvis en av partene anker dommen, blir den ikke rettskraftig før den er endelig avgjort i ankedomstolen. Hvis ankesaken behandles av lagmannsretten, vil den være endelig avgjort når dommen derfra er vedtatt av både aktor og den siktede, eller når fristen for videre anke er utløpt. Hvis Høyesterett behandler anken, vil saken være endelig avgjort når dommen er avsagt.

2. Ikke rettskraftige dommer

Straffeprosessloven
§ 389 første ledd
andre punktum

Er dommen avsagt av lagmannsretten og den omfatter bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, kan saken gjenåpnes selv om dommen ikke er rettskraftig. Grunnen til dette er at lagmannsretten er siste instans for skyldspørsmålet, og Høyesterett kan ikke overprøve dette i sin behandling av saken hvis den blir anket. I slike tilfeller kan du kreve gjenåpning selv om ankefristen for straffeutmålingen ikke er utløpt.

3. Gjenåpning av hele dommen?

Gjenåpning kan kreves for hele eller deler av dommen. Hvis du er dømt for flere forhold og er uskyldig i ett av dem, kan du altså kreve saken gjenåpnet for dette ene punktet. Hvis du er dømt for både tyveri og promillekjøring, kan du for eksempel kreve gjenåpning for bare tyverispørsmålet.

II. Gjenopptakelseskommissjonen

Om saken din skal gjenåpnes, avgjøres av Gjenopptakelseskommissjonen. Gjenopptakelseskommissjonen er et uavhengig organ som undersøker og avgjør om en straffedømt person skal få sin sak behandlet på nytt i retten. Kommisjonen består av fem faste medlemmer og tre varamedlemmer som tiltrer når det frafall blant de faste medlemmene. Kommisjonens leder, nestleder, ett annet medlem og to av varamedlemmene skal være jurister.

1. Uavhengig og objektiv

Straffeprosessloven
§ 396

Gjenopptakelseskommissjonen skal være uavhengig og objektiv. Domstollovens habilitetsregler for dommere gjelder tilsvarende for kommisjonens medlemmer. Det betyr for eksempel at ingen av medlemmene tidligere skal ha befattet seg med saken. Gjenopptakelseskommissjonen kan heller ikke instrueres om utøvelsen av sin virksomhet og velger selv sin arbeidsmåte.

2. Hvordan skal du gå fram?

Straffeprosessloven
§ 394 første ledd

Dersom du ønsker saken din gjenåpnet, må du ifølge straffeprosessloven framsette en skriftlig begjæring for Gjenopptakelseskommissjonen. Begjæringen må angi hvilken avgjørelse som angripes, hvorfor du ønsker gjenåpning og bevis som er av betydning for saken.

Straffeprosessloven
§ 397 første ledd

I praksis gjøres dette ved at du fyller ut et skjema for begjæring om gjenåpning. Dersom du tar kontakt med kommissjonen, kan du få tilsendt et slikt skjema. Kommisjonen har veiledningsplikt og skal derfor hjelpe deg med utfyllingen dersom du trenger det.

3. Hvordan arbeider kommisjonen?

Straffeprosessloven
§ 397 første ledd
Straffeprosessloven
§ 398 a

Gjenopptakelseskommisjonen skal sørge for at saken er så godt opplyst som mulig og har veiledningsplikt. En av kommisjonens utredere vil i utgangspunktet ha en avklarende samtale med deg dersom du ikke har advokat. Det kan også bli aktuelt med et avhør av deg. Se nærmere punkt V.

4. Har du rett til forsvarer?

Straffeprosessloven
§ 397 første ledd

Du har i utgangspunktet ikke krav på forsvarer når du begjærer saken din gjenåpnet. Dette er fordi kommisjonen selv har veilednings- og undersøkelsesplikt. Kommisjonen skal selv vurdere om du har behov for veiledning.

Straffeprosessloven
§ 397 annet ledd

I særlige tilfeller kan det allikevel oppnevnes forsvarer. Dette betyr at du kan ha krav på forsvarer i spesielt kompliserte saker og hvor det foreligger særlige grunner til at du trenger forsvarer. Det er kommisjonen som avgjør om du skal ha forsvarer.

III. Vilkår for gjenåpning av en dom

1. Nye bevis eller omstendigheter

Straffeprosessloven
§ 391 nr. 3 første
punktum

Nye bevis og/eller omstendigheter i saken er det vanligste grunnlaget for gjenåpning. Du kan kreve å få saken din gjenåpnet hvis du klarer å legge frem nye bevis som innebærer at det er en rimelig mulighet for at du ville ha blitt frifunnet eller dømt på en vesentlig mildere måte hvis retten hadde vært klar over beviset da saken din var oppe. Hvis du mener at retten ikke vurderte bevisene som forelå under saken riktig, vil du ikke kunne kreve gjenåpning etter denne bestemmelsen, da det ikke gjelder nye bevis.

Straffeprosessloven
§ 391 nr. 3 andre punktum

Det er viktig å merke seg at det må dreie seg om bevis og omstendigheter som ikke var fremme for retten ved den tidligere behandlingen av saken. Du kan i utgangspunktet kreve å få saken gjenåpnet selv om du under rettssaken kjente til forholdet du nå påberoper deg som grunn for gjenåpningen. Med nye bevis og omstendigheter siktes det til;
t_ nye vitneforklaringer eller nye tekniske funn som trekker i retning av at siktede ikke er riktig gjerningsmann
t_ nye erklæringer fra sakkyndige, selv om de ikke støtter

seg på nytt materiale. Dette kan for eksempel være at en ny sakkyndig fastslår et dødstidspunkt som er annerledes enn hva som tidligere er lagt til grunn

t_ en ny dom mot en annen tiltalt hvor de samme bevisene ble vurdert annerledes

t_ andre opplysninger om faktiske forhold, som at det forelå en nødvergesituasjon, eller at siktede var utilregnelig i gjerningsøyeblikket

I saker hvor det ikke er idømt frihetsstraff, overføring til tvungen psykisk helsevern etter straffeloven § 39, tvungen omsorg etter straffeloven § 39a eller rettighetstap, kan det likevel ikke påberopes nye opplysninger eller bevis som du som siktet burde ha gjort gjeldende på et tidligere tidspunkt.

For at saken skal kunne gjenåpnes, må det nye beviset «synes egnet til å føre til frifinnelse eller avvisning eller til anvendelse av en mildere strafferegel eller en vesentlig mildere rettsfølge». Det vil si at det må foreligge en rimelig mulighet for at beviset kan føre til for eksempel frifinnelse.

Med en «mildere strafferegel» menes for eksempel anvendelse av straffebestemmelsen tyveri istedenfor ran, eller uaktsomt istedenfor overlagt drap. Det er strafferammen, altså hvilken minimums- og maksimumsstraff lovbruddet kan medføre, som avgjør om en bestemmelse er mildere enn en annen.

Med en «vesentlig mildere rettsfølge» menes at straffeutmålingen ville blitt klart mildere hvis det nye beviset hadde blitt tatt med i vurderingen, for eksempel at du i stedet for en ubetinget fengselsstraff ville ha fått betinget fengsel.

2. Inhabilitet hos dommer eller jurymedlem

Straffeprosessloven
§ 390

Etter straffeprosessloven § 390 kan det kreves gjenåpning hvis en dommer eller et jurymedlem etter loven var utelukket fra dommerstillingen eller innhabil (ugild). At noen er inhabile betyr at han eller hun på en eller annen måte har en tilknytning til forhold eller personer i saken, slik at dette kan påvirke hans eller hennes objektivitet. Et eksempel kan være hvis dommeren er i slekt med fornærmede eller har økonomiske interesser i saken.

En dommer eller et jurymedlem vil kunne være inhabil selv om det ikke er sikkert at inhabilitetsforholdet faktisk vil påvirke

vedkommendes opptreden. For å få gjenåpnet saken på grunn av inhabilitet, er det imidlertid et vilkår at inhabiliteten kan ha påvirket avgjørelsen i saken. Men heller ikke her trenger det å bevises at inhabiliteten faktisk har påvirket avgjørelsen; en mulighet er tilstrekkelig.

Gjenåpning kan allikevel ikke kreves hvis du var klar over forholdet da saken var oppe, siden du da har hatt muligheten til å gjøre forholdet gjeldende under saken.

Bestemmelsen om gjenåpning på grunnlag av inhabilitet og utelukkelse har normalt liten praktisk betydning, fordi inhabilitet og utelukkelse også regnes som saksbehandlingsfeil. Hvis du som siktet ikke har hatt kjennskap til feilen tidligere, vil du kunne bruke den som grunnlag for anke selv om ankefristen har gått ut. Men hvis forholdet gjelder en dommer i Høyesterett får bestemmelsen selvstendig betydning, fordi det da ikke finnes ankemuligheter. Dette har sammenheng med Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), se kapittelet om menneskerettigheter nr 33. EMK art. 6 slår fast at alle har krav på en rettferdig rettergang. Derfor er det et direkte brudd med EMK art. 6 dersom en dommer er inhabil. Dette gjelder selv om det ikke har blitt protestert under hovedforhandlingene.

3. Grove misligheter under rettsforfølgningen

Straffeprosessloven
§ 391 nr. 1

En sak kan kreves gjenåpnet hvis dommer, jurymedlem, protokollfører, tjenestemann i politi eller påtalemyndighet, aktor, forsvarer, sakkyndig eller rettstolk har gjort seg skyldig i straffbart forhold med hensyn til saken. Dette kan for eksempel være at en polititjenestemann har holdt tilbake bevis, eller at en dommer har mottatt penger for å dømme på en bestemt måte.

Saken kan også kreves gjenåpnet hvis et vitne har forklart seg falskt eller et dokument er forfalsket.

Se avsnitt 1 om
nye bevis eller
omstendigheter

I forbindelse med falske vitneutsagn og falske dokumenter, må det dreie seg om bevisste forfalskninger. Feil kan oppstå uten at noen har gjort det med vilje. Et vitneutsagn er først falskt når vitnet bevisst lyver eller holder tilbake informasjon, ikke når vitnet forteller noe han trodde var sant. At innholdet i dokumentet er feil er ikke det samme som at det er forfalsket. Hvis innholdet viser seg å være feil, kan saken eventuelt gjenåpnes etter regel-

en om nye bevis eller omstendigheter. Det samme gjelder falske vitneforklaringer og falske forklaringer fra en medtiltalt.

Gjenåpning kan kreves også når du som siktet var klar over forfalskningen eller den falske vitneforklaringen under rettssaken, selv om dette ikke ble tatt opp under rettssaken.

For at saken skal gjenåpnes må det foreligge en viss mulighet for at feilen eller forfalskningen har virket inn på dommen.

4. Avgjørelsen strider mot internasjonal rett

I et saksforhold angående et folkerettslig spørsmål, hvor en internasjonal domstol kommer til et annet resultat enn det resultat som norske domstoler har bygget på, kan gjenåpning kreves.

Straffeprosessloven
§ 391 nr. 2, bokstav a

Gjenåpning kan kreves når en internasjonal domstol, eller FNs menneskerettighetskomité, i sak mot Norge har funnet at «avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, og ny behandling må antas å burde føre til en annen avgjørelse».

Straffeprosessloven
§ 391 nr. 2, bokstav b

I tillegg kan gjenåpning kreves når en internasjonal domstol, eller FNs menneskerettskomité, i sak mot Norge har funnet at «saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen er i strid med en folkerettslig regel som Norge er bundet av, hvis det er grunn til å anta at saksbehandlingsfeilen kan ha innvirket på avgjørelsens innhold, og gjenåpning er nødvendig for å bøte på den skade som feilen har medført.»

5. Endret lovtolkning

Straffeprosessloven
§ 392 første ledd

Selv om de øvrige vilkårene i straffeprosessloven §§ 390 og 391 for gjenåpning av en sak ikke er tilstede, kan gjenåpning allikevel besluttes hvis Høyesterett har fraveket en lovtolkning som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen din bygger på. Hvis dommen er avsagt av tingretten eller lagmannsretten, kan en ny forståelse av den anvendte straffebestemmelsen i Høyesterett føre til at du kan anke saken, selv om ankefristen er utløpt.

6. Særlige forhold

Hvis «særlige forhold» gjør det tvilsomt om dommen er riktig, kan en sak gjenåpnes selv om det ikke foreligger nye bevis eller omstendigheter. Tvilen må rette seg mot selve skyldspørsmålet, og ikke bare straffeutmålingen. Et særlig forhold kan være at en ny analyse av bevisskjeden får dommen til å fremstå i et tvilsomt lys.

Straffeprosessloven
§ 392 andre ledd

Videre foreligger det et krav om at «tungtveiende hensyn» må tilsi at saken bør gjenåpnes. I praksis betyr dette at det må veldig mye til for å gjenåpne en sak etter denne bestemmelsen.

IV. Behandlingen av begjæringen

1. Forkastelse

Straffeprosessloven
§ 397 tredje ledd.

Kommisjonen kan forkaste begjæringen din dersom du ønsker å gjenåpne en avgjørelse som etter sin art ikke kan gjenåpnes. Dette kan for eksempel være dersom du ønsker å gjenåpne en dom som ennå ikke er rettskraftig. Se nærmere punkt I. Kommisjonen kan også forkaste begjæringen dersom den ikke inneholder noen av de grunner som kan føre til gjenåpning. Se punkt II. Den siste grunnen til forkastelse er dersom kommisjonen finner at begjæringen åpenbart ikke vil føre frem. Kommisjonens leder eller nestleder kan ta avgjørelsen om en søknad skal forkastes.

Selv der kommisjonen eller dens leder/nestleder konkluderer med at vilkårene for forkastelse er oppfylt, kan det ha vært grunnlag for å gjøre en del undersøkelser i saken.

2. Nærmere behandling

Straffeprosessloven
§ 398

Dersom begjæringen din ikke forkastes, vil den bli lagt frem for motparten til uttalelse. Det kan også bli bestemt at det skal hentes inn flere opplysninger, som både du og påtalemyndigheten har rett til å gjøre seg kjent med og kommentere. Du har likevel ikke rett til å gjøre deg kjent med opplysninger som er unntatt partsinnsyn etter straffeprosesslovens regler, eller dokumenter som er utarbeidet til bruk i kommisjonens interne saksbehandling. Kommisjonen har plikt til å sørge for at saken blir tilstrekkelig opplyst.

Straffeprosessloven
§ 398 a siste ledd

Kommisjonens utredere kan etter loven innkalle deg og vitner til avhør etter reglene om politiavhør. Som nevnt under punkt 3, vil en av kommisjonens utredere i utgangspunktet ha en avklarende samtale med deg dersom du ikke har advokat. Det kan også bli aktuelt med et avhør av deg. Dersom du sitter i fengsel, innebærer dette i praksis at samtalen/avhøret vil bli holdt der.

Straffeprosessloven
§ 398 a første og andre ledd

Kommisjonen kan også innkalle deg og vitner til avhør etter reglene om bevisopptak. Minst tre av kommisjonens medlemmer må være til stede under avhøret. Imidlertid forekommer dette sjelden, det normale er skriftlig behandling. Din nærmeste familie har ikke plikt til å forklare seg. Nærmere bestemmelser om vitneførsel finner du i straffeprosessloven kapittel 10.

Straffeprosessloven
§ 398 a fjerde ledd

Avhør for kommisjonen etter reglene om bevisopptak er som hovedregel offentlige. De kan likevel skje for lukkede dører dersom det foreligger spesielle forhold, herunder bl.a. hensynet til privatlivets fred.

Dom avsagt i Høyesterett
29.mars 2012
HR-2012-00669-S,
sak nr 2011/1820

Etter dette avgjør kommisjonen om saken skal gjenåpnes eller ikke. Avgjørelsen kan ikke påklages, men den kan angripes rettslig. Den kan for eksempel prøve om kommisjonen har overholdt grunnleggende saksbehandlingsregler, som for eksempel inhabilitet, og den kan prøve den generelle lovtolkningen. Overprøvningsmuligheten er likevel begrenset. Den kan ikke prøve kommisjonens bevisbedømmelse eller den konkrete rettsanvendelsen, for eksempel meget skjønnsmessige vurderinger.

3. Den nye domstolsbehandlingen

Straffeprosessloven
§ 400 første ledd

Selv om du får medhold i at saken din skal gjenåpnes, er du ikke dermed automatisk frifunnet eller får lavere straff. Nå begynner nemlig den nye rettsaken. Dette innebærer ofte at det må foretas en fullstendig ny behandling av saken ved den retten som er utpekt for gjenåpningen. Dette vil være en annen domstol (en sideordnet) enn den som avsa den dommen som er gjenopptatt. Noen ny tiltalebeslutning er ikke nødvendig, fordi gjenåpning bare gjelder hovedforhandlingen.

Er det besluttet gjenåpning bare for enkelte deler av dommen, er det kun for disse deler at det skal finne sted en ny behandling.

Behandlingen skal skje uavhengig av den tidligere dommen. Dette innebærer at den nye dommen kan bli lik den gamle, mildere eller strengere.

Hvis den som har fått sin sak gjenåpnet dør før saken kommer for retten, og retten kommer til at de nye opplysningene i saken må lede til frifinnelse, skal det avsies dom for frifinnelse uten ny hovedforhandling. Avgjørelse til ugunst for avdøde kan ikke treffes.

Det kan også avsies frifinnende dom uten ny hovedforhandling dersom påtalemyndigheten er enig i dette. Retten kan likevel bestemme at det skal foretas ny hovedforhandling uansett hvilken stilling påtalemyndigheten har tatt til spørsmålet. Her vil det særlig kunne tas hensyn til hva du som tidligere domfelt ønsker. Hvis du for eksempel mener at du er berettiget til oppreisning, vil du kunne ønske en ny hovedforhandling i forbindelse med gjenåpningen.

Det er den domstolen som får saken til ny rettslig behandling som også bestemmer om det skal bli hovedforhandling i den nye saken eller ikke.

V. Den nye dommen

1. Resultatet

Som nevnt under punkt V, står retten fritt med hensyn til et nytt resultat, dersom det er du selv som har begjært gjenåpning. Den nye dommen kan bli lik den tidligere, mildere eller strengere.

Hvis det er påtalemyndighetene som har begjært gjenåpning til gunst for deg, kan derimot den nye dommen ikke bli strengere enn hva dommen lød på før saken ble gjenåpnet.

2. Virkningene av den nye dommen

Når den nye dommen har blitt rettskraftig, faller den tidligere dommen bort. Hvis gjenåpning ble krevd bare for deler av den gamle dommen, vil den gamle dommen fremdeles være rettskraftig i forhold til de deler som ikke ble gjenåpnet.

Kapittel 29

Innsattes rett til

sosialstønad og trygdeytelser

I dette kapittelet skal vi se nærmere på dine rettigheter etter Folketrygdloven av 28. februar 1997 nr. 19 og Lov om sosiale tjenester i NAV av 18. desember 2009 nr 131.

Deretter kommer litt informasjon om den økonomiske stilling-en til din familie mens du soner og din egen situasjon ved løslatelse. Avslutningsvis behandles spørsmål i forbindelse med søknads- og klageprosesser i NAV.

I. Kriminalomsorgens plikt til å ivareta dine rettigheter

Straffegjennomføringsloven § 4 Fengselet er pålagt å samarbeide med andre offentlige etater § 4 for at du som innsatt skal få tilgang til de offentlige ytelser du har krav på. Som du vil se nedenfor, vil dette blant annet være

aktuelt ved løslatelse og utdanning under frigang. Fengselet skal opptre aktivt og formidle dine behov videre til det offentlige hjelpeapparatet.

II. NAV

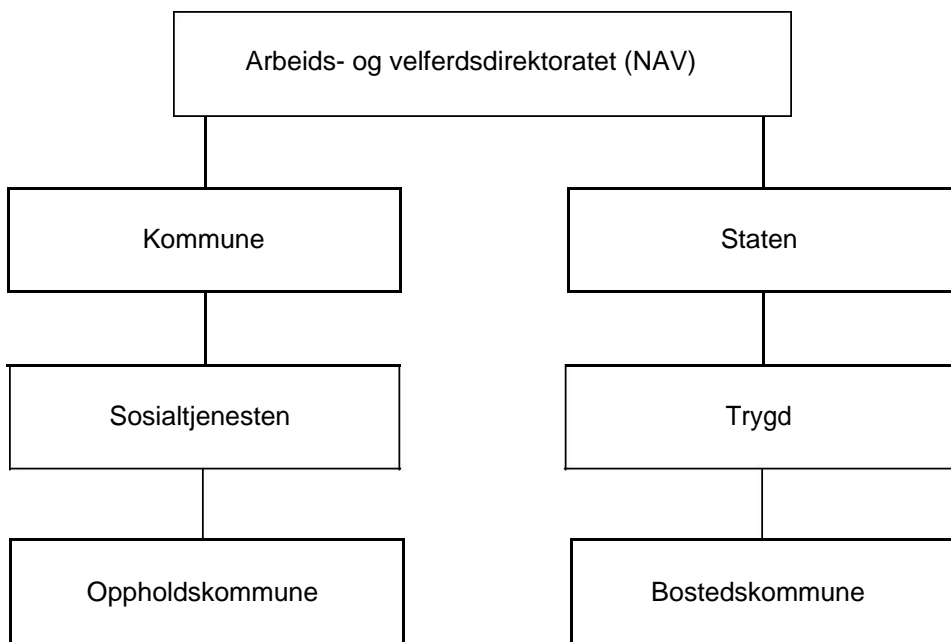
Den norske arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) består av både kommunale og statlige tjenester. Som bruker i NAV-systemet, skal du i utgangspunkt forholde deg til et NAV kontor. Dette kan være annerledes for innsatte. Hvorfor det er slik vil vi komme tilbake til i punkt 3.1.1 og 4.2.

Lov om sosiale tjenester i
NAV § 17
Forvaltingsloven
§ 11

NAV har opplysnings-, råd- og veiledningsplikt. Dette betyr at de plikter å informere deg om dine rettigheter, samt svare deg på dine spørsmål og veilede deg i det du måtte lure på. Ta kontakt med sosialkurator i fengslet eller det NAV kontoret som er ansvarlig for ytelsene.

1. Oppbygningen i NAV

Under er det en figur som enkelt viser hvordan NAV er organisert. Det kan være greit å ha i bakhodet at det varierer hvem som har ansvaret for de ulike ordningene. Trygdesystemet i Norge er statlig styrt. Sosialsystemet er imidlertid et kommunalt ansvar. Dette kan være bakgrunnen for at man kan ha forskjellige saksbehandlere hos NAV, selv om du tilhører samme kontor.

III. Hvilke trygdeytelser har du krav på under soningen?

Utbetaling av trygdeytelser vil i mange tilfeller endre seg når du skal inn til soning. I dette kapittelet vil vi forklare hva som endres i de mest sentrale ytelsene og hvordan du som bruker skal forholde deg til dette. Dersom du har spørsmål i ditt konkrete tilfelle må du ta kontakt med NAV kontoret i din bostedskommune.

1. Hvilket NAV-kontor har ansvaret for trygdeytelsene under soning

Hvilket NAV-kontor man tilhører som innsatt endrer seg ikke når det gjelder trygdeytelser. Du tilhører det NAV-kontoret hvor du bodde før du ble innsatt. Dette betyr at det er «bostedskommunen» som har ansvaret for trygdeytelsene under soningen, se figur 2.1.1.

2. Dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger

Folketrygdloven
§§ 4-21, 8-54, 11-22

Rett til dagpenger, sykepenger og arbeidsavklaringspenger (AAP) vil normalt falle bort ved soning. Arbeidsavklaringspenger er en ny ytelse som erstattet attføring, rehabilitering og tidsbegrenset uførestønad. Hvis du arbeider under frigang vil du imidlertid igjen kunne opparbeide rett til sykepenger og AAP. For å få krav på AAP under frigang, kreves det at du som følge av fengselsoppholdet har vanskelig for å få eller beholde passende arbeid ved løslatelse. Ta kontakt med NAV-kontoret i din bostedskommune dersom du har spørsmål vedrørende dette. Les mer om frigang i kapittel 9.

3. Pensjonsytelser

Folketrygdloven
§§ 3-27, 3-28, 3-29, 18-10

Løpende pensjonsytelser som uførepensjon, alderspensjon, overgangsstønad, barnpensjon, pensjon til gjenlevende ektefelle samt ytelser til tidligere familiepleie, faller ikke bort under soningen. Ytelsene gis uten reduksjon de to første månedene og vil etter dette bli redusert. Hvor mye de reduseres, avhenger av om du har ansvaret for å forsørge barn eller ektefelle. Pensjonen skal i alle tilfelle utgjøre minst 45 % av folketrygdens grunnbeløp. Grunnbeløpet er pr 1. mai 2010 satt til kr. 75 641,-. Dette beløpet justeres hvert år. Fra og med løslatelsesmåneden ytes pensjonen på samme måte som før du ble fengslet. Dersom du soner en dom på under ett år vil det ikke bli foretatt noen reduksjon av ytelsen.

4. Yrkesskade

Folketrygdloven
kapittel 13

Under arbeid i fengselet er du forsikret mot skade påført på grunn av arbeid. Dette innebærer at dersom du pådrar deg en skade under arbeid, på arbeidsstedet og i arbeidstiden, vil du kunne ha krav på utvidede rettigheter etter kapittelet om

yrkesskader i folketrygdloven. Dette kan for eksempel være økt støtte til helsetjenesten eller høyere pensjon. Skader som pådras i fritiden, er ikke å regne som yrkesskade. Eksempelvis vil du ikke få godkjent en fotballskade som yrkesskade. Fengselet plikter å underrette folketrygden umiddelbart om skaden. Hvis fengselet likevel ikke skulle gjøre det, er det viktig at du gjør det selv. Dersom skaden ikke er meldt til folketrygden innen ett år, vil ditt krav på yrkesskadedekning kunne gå tapt.

5. Helsetjenester

Folketrygdloven
kapittel 5

Soningen vil ikke begrense din rett til støtte til helsetjenester etter folketrygdloven slik som legehjelp, ortopediske hjelpemidler, medisiner på blå resept og så videre. Se for øvrig kapittel 11 om helsehjelp

6. Melding til NAV

Folketrygdloven
§§ 21-3, 22-15

Som vi har sett, vil soningen i mange tilfeller ha innvirkning på dine rettigheter etter folketrygdloven. Du må derfor melde fra til NAV i bostedskommunen at du skal sone, slik at eventuelle reduksjoner i dine ytelser skjer til rett tid. Enkelte fengsler gir direkte melding til folketrygden om soningen. Det er imidlertid du selv som er ansvarlig for at folketrygden får beskjed. Det er viktig at du forsikrer deg om at NAV får melding om soningen. Hvis de ikke får beskjed og fortsetter utbetalingen som før, risikerer du i ettertid å bli møtt med et krav om å betale tilbake de pengene du ikke skulle fått.

7. Klage

Forvaltningsloven
§§ 24, 25

Dersom du er uenig i et vedtak du har mottatt fra NAV, kan du klage på dette. Klagefristen er som regel seks uker fra du mottok vedtaket. Det er svært viktig at denne fristen overholdes. Første klageinstans i trygdesaker er ditt lokale NAV-kontor. I neste omgang er klageinstansen NAV forvaltning. Siste klageinstans er Trygderetten. Trygderettens avgjørelser er endelige og kan ikke påklages. Saksbehandlingstiden hos de forskjellige klageinstanser kan være lang. Man får heller ikke utbetalt noen ytelser i den perioden klagen er inne til behandling. Dersom du vinner fram med klagen, vil du få etterbetalt ytelser for hele søknadsperioden.

7.1 Krav til vedtaket

Du har alltid krav på å få skriftlig vedtak i trygdesaker. I tillegg skal vedtaket som hovedregel begrunnes. Vedtaket skal inneholde informasjon om reglene vedtaket bygger på, og de faktiske forhold som ligger til grunn for avgjørelsen. Videre må det opplyses om klagerett og klagefrist for vedtaket.

7.2 Hjelp under klageomgangen

Les mer i kapittel 7 om fri rettshjelp og kapittel 22 om søknader og klager

NAV, sosialkonsulenten i fengselet, advokater, Juss-Buss eller et av de andre rettshjelpstiltakene som er nevnt bak i boka, kan hjelpe deg med å vurdere avslaget. I enkelte klagesaker vil du kunne ha krav på fri rettshjelp, se kapittel 7.

IV. Sosialstønnad

1. Innledning

Forvaltningsloven § 11
Lov om sosiale tjenester i NAV § 17

Utgangspunktet er at du som innsatt har rett til sosialstønnad. Ditt lokale NAV-kontor har plikt til å gi deg informasjon og veiledning når det gjelder din rett til sosialhjelp. I tillegg har du alltid rett til å søke om ytelse hos NAV.

Lov om sosiale tjenester i NAV § 1

Etter formålsbestemmelsen i lov om sosiale tjenester i NAV skal sosialtjenesten arbeide for å gjøre brukeren selvhjulp og bidra til sosial og økonomisk trygghet. Videre skal sosialtjenesten arbeide for at brukeren får en, etter forholdene, meningsfylt og aktiv tilværelse. Dette skal legges til grunn ved behandlingen av hver søknad.

1.1 Subsidiær ytelse

Sosialstønnad skiller seg fra de fleste andre offentlige velferdsordninger ved at det er en såkalt subsidiær ytelse. Dette innebærer at du ikke får sosialstønnad til utgifter som fengselet plikter å dekke. Du får heller ikke sosialstønnad dersom du kan få dekket utgiftene av folketrygden eller ved hjelp av egne midler. For å få sosialstønnad, må du også ha forsøkt å få hjelp av personer som har plikt til å forsørge deg. Dette kan være din ektefelle, registrert partner eller foreldrene dine hvis du er under 18 år. Ved ugift samliv eller andre former for bofelleskap foreligger det ingen forsørgelsesplikt.

1.2 Individuell behandling

Alle søknader om sosialstønad skal vurderes konkret. I motsetning til hva som er tilfelle med trygdeytelser, er ikke sosialstønaden gjenstand for nøyaktige reguleringer som fastsetter størrelsen på hjelpen. Dette gjør at både satsene og hva det ytes hjelp til, vil kunne variere fra kommune til kommune, og fra sak til sak. Sosialstønad er slik sett en skjønnsbasert ytelse. Det er likevel et krav etter loven at ytelsene som gis skal være på et forsvarlig nivå. Dette gjelder uansett hvor i landet sosialhjelpen gis. Du har imidlertid ikke krav på å få utbetalt stønad med en bestemt hyppighet. Hvor ofte du mottar stønad vil avgjøres av sosialtjenesten på bakgrunn av ditt konkrete tilfelle.

2. Hvilket NAV-kontor har ansvar for sosialhjelp under soning?

2.1 Mens man er innsatt og ved løslatelse

Lov om sosiale tjenester i NAV § 3

Det er den kommunen man oppholdt seg i før fengslingen som får ansvaret for sosialytelsene under fengselsoppholdet og ved løslatelse. Dette gjelder både det praktiske og økonomiske ansvaret mens man er fengslet. Det er ikke nødvendig at du bor i denne kommunen, det kan være et sted man var på besøk da man ble anholdt. Dette betyr at det er «oppholdskommunen» som har ansvaret for de sosiale ytelsene under soningen, se figur under punkt 2.1.1.

2.2 Etter løslatelse

Etter løslatelsen er det den kommunen man etablerer seg i, bosetter seg i eller besøker midlertidig som får ansvaret for din velferd etter folketrygdloven og lov om sosiale tjenester i NAV. Oppholdskommunen før du ble fengslet er da ikke lenger det NAV-kontoret du skal forholde deg til. Du oppfordres til å ta kontakt med ditt NAV kontor ved løslatelse for å få avklart hvilket NAV-kontor som blir ditt lokale kontor.

3. Hvilke ytelser kan du søke på?

3.1 Stønad til livsopphold

Lov om sosiale tjenester i NAV § 18

Etter lov om sosiale tjenester i NAV har du krav på økonomisk støtte til livsopphold, hvis du ikke kan sørge for dette på annen

Rundskriv I-34
2001 punkt 5.1.4

måte. Kjerneområdet i livsoppholdsbegrepet omfatter de helt grunnleggende behov, som mat, klær, bolig og øvrige nødvendige utgifter. Under soningen vil fengselet dekke de fleste utgifter som faller innunder livsoppholdsbegrepet. Det fengselet ikke dekker, kan etter søknad i visse tilfeller bli dekket av sosialtjenesten.

3.2 Stønad i særlige tilfeller

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 19

Utgifter til andre ytelser enn det som omfattes av det vanlige livsoppholdsbegrepet vil du i spesielle tilfelle kunne få støtte til dersom du trenger det for å «tilpasse deg eller overvinne en vanskelig livssituasjon». Slik støtte forutsetter altså at det foreligger omstendigheter som gjør at du har et spesielt behov for hjelp utover det som omfattes av livsoppholdsbegrepet og de veiledende satsene. NAV har allikevel i utgangspunktet ingen plikt til å yte hjelp etter denne paragrafen, men vurderingen skal være forsvarlig. Det kan for eksempel ikke bero på tilfeldigheter om hjelp innvilges eller avslås, og det kan heller ikke være åpenbart urimelig å avslå hjelp i det konkrete tilfellet.

3.3 Individuell plan

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 28

Har du behov for langvarig hjelp og hjelp fra flere ulike instanser, vil du ha rett til at det utarbeides en individuell plan. Formålet med en slik plan er å planlegge og å samordne hjelpen du får fra det offentlige. Når sosialtjenesten utarbeider en slik plan, skal den samarbeide med andre offentlige instanser for å samordne hjelpen på en best mulig måte. En slik plan kan ikke utarbeides uten ditt samtykke. Utarbeidelsen skal skje i samarbeid med deg.

4. Sosialhjelp betales som støtte eller lån

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 21

Som hovedregel skal sosialstønaden gis som støtte. Stønaden kan likevel bli gitt som lån dersom NAV mener du vil bli i stand til å tilbakebetale det. Det skal stå i vedtaket om du har fått stønaden utbetalt som støtte eller lån. Dersom det antas at du ikke vil bruke stønaden til det den er ment til, kan den bli gitt i form av varer eller tjenester.

5. Utgifter det kan være aktuelt å søke støtte til

Rundskriv I-11/ 2000

For å ha rett på ytelser etter dette kapittelet, er det et vilkår at du ikke har mulighet til å forsørge deg selv på annen måte. Det vil si at du har rett på ytelser etter dette kapittelet dersom du ikke har rett til støtte fra folketrygden eller mulighet til å få støtte fra noen som har forsørgelsesansvar for deg. Du vil ikke få støtte fra sosialtjenesten til noe fengselet er ansvarlig for å yte.

5.1 Gjeld

Lov om sosiale tjenester i
NAV § 19
Rundskriv I-
34/2001 punkt 5.2

Det klare utgangspunkt er at sosialtjenesten ikke gir støtte til avdrag på lån, verken boliglån eller andre typer lån. Støtte til betjening av gjeld vil kun gis der det vil være «åpenbart urimelig» å ikke gi slik støtte. Det skal svært mye til før dette vilkåret er oppfylt. Begrunnelsen for dette er at nedbetaling av gjeld i denne sammenheng blir støtte til dine kreditorer og ikke til deg selv. Det innvilges derfor kun unntaksvis støtte til nedbetaling av gjeld.

5.2 Husleie, renter og avdrag på boliglån

Rundskriv I-
11/2000 punkt 9
Innsattes gjeldsforhold

Les mer om bolig ved
løslatelse under punkt
VII nedenfor

Dersom du sitter varetektsfengslet og ikke kan dekke husleie eller renter og avdrag på boliglån, vil NAV kunne dekke dette under varetektsoppholdet. Dette vil avhenge av varetekts lengde. Låneavdrag dekkes imidlertid veldig sjeldent og kun i helt ekstraordinære tilfeller. Det er hensynet til den innsattes behov for å beholde boligen som tilsier at avdrag på boliglån i enkelte tilfeller kan dekkes. Du kan alternativt forsøke å avtale med banken om å få avdragsutsettelse, slik at sosialtjenesten kun dekker renter og eventuelle gebyrer i forbindelse med lånet. Soner du en lengre dom, vil som regel sosialtjenesten pålegge deg å leie ut eller selge boligen. Når fengselet skal vurdere om du kan få slippe ut etter 2/3-tid, legges det vekt på om du har tilgang på bolig. Dette er et argument du kan bruke overfor sosialtjenesten når du søker om hjelp til å beholde din bolig. Vi anbefaler deg å søke veiledning og hjelp så tidlig som mulig, slik at du unngår å komme på etterskudd med betalingen til huseieren/banken.

5.3 Klær

Forskrift til lov om straffegjennomføring § 3-22 Lov om sosiale tjenester i NAV § 18

Straffegjennomføringsloven legger opp til bruk av private klær i fengselet. Fengselet vil derfor ikke ha noe ansvar for å skaffe deg private klær. Alminnelige klær faller inn under livsoppholdsbegrepet i lov om sosiale tjenester i NAV. Dersom du ikke er i stand til å sørge for klær til deg selv på annen måte, må du søke om å få dekket utgifter til dette av sosialtjenesten.

5.4 Toalettartikler m.m.

Forskrift til lov om straffegjennomføring § 3-22

Fengselet skal sørge for det nødvendigste av toalettartikler slik som såpe, tannbørste, tannkrem, sjampo, hårbørste, deodorant mv. Artikler utover dette, for eksempel hudpleieartikler, kos-metikk og så videre, må du dekke selv. Dersom din lege tilråder deg å bruke spesielle toalettartikler av helsemessige årsaker, skal dette dekkes av fengselet. Fengselet sørger med andre ord for de toalettartikler som omfattes av sosialtjenestelovens livsoppholdsbegrep, slik at dette vanskelig kan kreves dekket av sosialtjenesten.

5.5 Hårklipp

Lov om sosiale tjenester i NAV § 18
Rundskriv I-11/2000

Hårklipp faller inn under livsoppholdsbegrepet etter lov om sosiale tjenester i NAV § 18. Sosialtjenesten plikter derfor å dekke dine utgifter til dette, dersom du ikke kan dekke dette med egne midler.

5.6 Nødvendig legehjelp og medisiner

Kommunehelse-tjenesteloven av 19. november 1982 nr. 66 §§ 1-3 nr. 1 (e), 5-2

Helsetjenesten i fengselet dekker medisiner som blir fore-skrevet av den legen fengselet benytter. Du vil således hverken ha behov eller mulighet for å få dette dekket av sosialtjenesten. Les mer om legehjelp i kapittel 11.

5.7 Tannbehandling

Rundskrivene SD JD I-11/2000 og Helsedir IK 28/89

Fengselet plikter å sørge for akuttbehandling til alle innsatte. I tillegg plikter fengselet å sørge for ordinær behandling til innsatte med en soningstid på mer enn tre måneder. Utgifter til tannbehandling kan dekkes av sosialtjenesten. Du må som regel akseptere at sosialtjenesten kun dekker det rimeligste alternativet, og legger restriksjoner på hvilken tannlege du kan

bruke. Rene kosmetiske inngrep vil sjelden bli dekket av sosialtjenesten.

5.8 Utgifter til sports- og fritidsaktiviteter

Straffegjennomføringsloven
§ 21

Fengselet skal legge til rette for både fysisk trening og ulike hobbyaktiviteter for de innsatte på fritiden. I den forbindelse skal fengselet sørge for et rimelig utvalg av fellesutstyr som for eksempel vektapparater, sykler og så videre. I den grad du ikke har midler til å dekke nødvendige utgifter til personlig treningsutstyr, kan sosialtjenesten ha plikt til å dekke det. Eksempler på slikt utstyr er treningsdrakt, shorts, treningssko og lignende. Slike utgifter omfattes av sosialtjenestelovens livsoppholds-begrep.

Fengselet skal sørge for at du får tilgang på bøker, tidsskrifter, aviser og lignende. Videre skal fengselet så langt det er mulig legge til rette for ulike felles hobbyaktiviteter ved å sørge for egnede redskaper og hobbymaterialer. Dersom fengselet ikke dekker dine aktivitetsønsker, vil det være mulighet for at sosialtjenesten kan gjøre det.

5.9 Utdanning

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 18

Dersom du har utgifter i forbindelse med den undervisningen som gis i fengselet, dekkes disse av fengselet. Fengselet har ikke noe økonomisk ansvar for å dekke dine utgifter til utdanning under frigang. Slik skolegang kan enten dekkes ved arbeidsavklaringspenger fra folketrygden (se avsnitt 4.3), lån eller stipend fra Lånekassen. NAV har som hovedregel ikke plikt til å dekke utgifter til høyskole- eller universitetsutdanning. Du har allikevel rett til å søke, og kan begrunne søknaden med at utdanningen er viktig for at du skal kunne etablere en ny tilværelse etter endt soning.

Straffegjennomføringsloven
§ 4

I forbindelse med frigang til skole, plikter fengselet å bistå deg med å kontakte trygdekontor, Lånekassen, sosialkontor, utdanningsinstitusjoner og så videre.

5.10 Telefonutgifter

Forskrift til straffegjennomføringsloven
§ 3-29

Du må som hovedregel bruke dagpengene du får i fengselet til å dekke telefonutgifter. Dersom du ikke har penger nok til

Lov om sosiale tjenester i NAV § 19

å dekke nødvendige samtaler med for eksempel din forsvarer eller dine pårørende, skal fengselet dekke dette. Utgifter til telefonsamtaler som ikke anses nødvendige av fengselet, kan etter en individuell vurdering dekkes av sosialtjenesten.

5.11 Særlige hjelpemidler

Lov om sosiale tjenester i NAV § 19

I den grad du ikke får dekket utgifter til særlige hjelpemidler av folketrygden eller egne midler, vil sosialtjenesten kunne innvilge stønad til dette. Dette kan for eksempel være briller, høreapparat, ortopedisk fottøy, proteser og lignende.

5.12 Permisjoner og fremstillinger

Forskrift til straffegjennomføringsloven § 3-30 tredje ledd

Utgifter i forbindelse med permisjon skal som hovedregel dekkes av private midler. Fengselet kan yte bidrag til reiseutgift-ene til og fra permisjonsstedet ved særlige behov. Det samme gjelder utgifter til nødvendig kost og losji under reisen.

Rundskriv SD JD I-11/2000 og Lov om sosiale tjenester i NAV § 19

Dersom du ikke har familie eller nære pårørende å reise til under permisjonen, vil det være aktuelt å søke NAV om dekning av nødvendige utgifter til kost og losji også under selve permisjonsoppholdet. Permisjonene skal gis et meningsfullt innhold. Hvis du ikke har egne midler, kan NAV yte deg støtte til for eksempel gaver, kinobesøk eller måltider med familien.

5.13 Rømning

Dersom du rømmer, vil du ikke få sosialstønad til livsopphold, da du vil få dekket dette ved å vende tilbake til fengselet. Etter en konkret vurdering kan reiseutgifter tilbake til fengselet bli dekket.

5.14 Jule- og fødselsdagsgaver

Lov om sosiale tjenester i NAV § 19

Utgifter til jule- eller fødselsgaver til barn og familie, kan bli dekket av sosialtjenesten. Ved vurdering av denne type søknad-er skal det legges særlig vekt på barnas behov, slik at det let-tere gis støtte til gaver til barn enn til andre familiemedlemmer.

V. Den økonomiske stillingen til din familie under soningen

Er du gift og/eller har barn, vil du ha underholdsplikt. Dette betyr at du har en plikt til å forsørge din ektefelle og barn. Med

mindre du har inntekt gjennom løpende pensjon, vil du som hovedregel ikke være i stand til å forsørge din familie under soningen. Dersom du har egen formue, antas det at du skal bruke det du har før du får støtte av NAV.

1. Bidragsplikt

Barnelova av 8. april
1981 nr. 7 §§ 66 til 74
Ekteskapsloven av 4. juli
1991 nr. 47
Kapittel 16

Er størrelsen på barne- og/eller ektefellebidraget fastsatt ved en avtale mellom deg og din partner, kan du snakke med ham/henne og avtale at beløpet reduseres i den perioden du skal sone. Er bidraget du må betale fastsatt av bidragsfogden, vil grunnlaget for beregning av størrelsen på bidraget i utgangspunktet være din inntektssituasjon. Din plikt til å betale bidrag vil derfor ofte falle bort når du starter soningen. Bidragsfogden blir imidlertid ikke varslet om at du skal inn til soning. Det er derfor viktig at du melder fra om soningen til bidragsfogden så tidlig som mulig. Det er ditt lokale NAV-kontor som er din bidragsfogd. Dersom du ikke melder fra, kan du risikere å bli krevd for bidrag selv om du ikke har noen inntekt. Barnebidrag kan fastsettes med vurdering ett år tilbake i tid. Har du ny bidragsgjeld fordi du ikke har inntekt, kan du søke om å få fast-satt bidraget med tilbakevirkende kraft og slik få slettet gjelden.

2. Regler for beregning av størrelsen på barnebidrag

Forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot av 15. januar 2003 nr. 123

Reglene for beregning av bidrag er kompliserte, og basert på utregninger av hva det faktisk koster å forsørge barnet. Inkludert i beregningen er blant annet inntektene til begge foreldrene, barnets alder, samvær med barnet og annen økonomisk støtte foreldrene mottar.

Det er likevel mulig for deg og den andre forelderen å avtale annen størrelse på bidragene enn det som fremgår av loven. Dersom du ønsker nærmere opplysninger om reglene om barnebidrag, anbefaler vi at du tar kontakt med sosialkuratoren i fengselet eller med et NAV-kontor. Dersom du har fått et vedtak om barnebidrag og er uenig i dette, kan du også ta kontakt med Juss-Buss eller et av de andre rettshjelpstiltakene som står oppført i adresselisten bakerst i boka.

3. Familiens rett til sosialstønad

Lov om sosiale tjenester
i NAV §§ 18, 19

Din familie vil kunne søke om sosialstønad til livsopphold og eventuelle andre utgifter uavhengig om du soner eller ikke. Ved vurderingen av slike søknader skal NAV ta hensyn til de spesielle økonomiske og sosiale problemene soningen påfører familien.

4. Barnetrygd

Barnetrygdloven av 8. mars
2002 nr. 4

Soning vil ikke ha innvirkning på barnetrygden.

5. Utgifter ved fengselsbesøk

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 19

Dersom utgifter i forbindelse med fengselsbesøk ikke kan dekkes på annen måte, vil din familie kunne søke om sosialstønad til dekning av utgifter til et rimelig antall besøk i året. Støtten vil kunne omfatte utgifter til transport, mat og nødvendig overnatting.

6. Støtte fra barnevernet til fengselsbesøk

Barnevernloven av 17.
juli 1992 nr. 100
§ 4-4 tredje ledd

Du kan søke barnevernet om støtte til utgifter i forbindelse med barns besøk i fengselet. Barnevernet dekker ikke utgifter til barnas ledsager. Utgifter til ledsager må eventuelt dekkes av sosialtjenesten dersom dette ikke kan dekkes på annen måte.

VI. Dine rettigheter ved løslatelse

1. Innledning

Straffegjennomføringsloven
§ 41 jf. § 4

Fengselet skal i god tid forberede og bidra til å legge forhold-ene til rette for deg ved prøveløslatelse. Dette innebærer blant annet at fengselet skal bistå deg med å kontakte offentlige myndigheter som for eksempel sosialtjenesten, samt organisasjoner og privatpersoner som kan hjelpe deg med å skaffe deg bolig, arbeid, opplæring osv. Formålet med dette er at du skal stå best mulig rustet til å ta fatt på din alminnelige tilværelse i samfunnet. Se for øvrig avsnitt I.

Forskrift til straffe-
gjennomføringsloven
§ 3-40

Fengselet skal dekke utgifter til billigste reisemåte i Norge og nødvendig kost under hjemreisen hvis ikke særlige grunner tilsier at du dekker utgiftene helt eller delvis selv.

2. «Midlertidig bolig»

Lov om sosiale tjenester i
NAV § 27 jf. § 4

Straffegjennomføringsloven
§ 4

Straffegjennomføringsloven
§ 43

Dersom du står uten bolig ved løslatelse og ikke klarer å ordne deg dette på egenhånd, plikter NAV å skaffe deg «midlertidig husvære». Hvilken form for husvære som tilbys, vil kunne variere fra kommune til kommune og fra årstid til årstid. Det er derfor vanskelig å si bestemt hva slags husvære du har krav på. Et minstekrav må være at husværet er forsvarlig. NAV skal også ta hensyn til din rehabilitering. Hospits vil derfor i mange tilfeller kun anses som passende dersom kommunen ikke har andre alternativer til deg. Det er viktig at fengselet i god tid før løslatelsen tar kontakt med NAV med sikte på å finne en egnet bolig til deg. Dette er fengselet forpliktet til. I den forbindelse plikter NAV også å hjelpe deg med praktiske problemer som måtte oppstå. Ved vurderingen av om du skal prøveløslates ved 2/3-tid vil et av momentene som legges til grunn være hvorvidt du vil ha tilgang på bolig ved løslatelsen. Dette forsterker både fengselets og NAVs plikt til å samarbeide om å finne midlertidig husvære til deg.

3. Kommunens medvirkningsplikt

Lov om sosiale tjenester i
NAV § 15
Ot.prp. nr. 103
(2008-2009) s. 34

Etter loven har kommunen et ansvar for å medvirke til å skaffe permanente boliger til vanskeligstilte innenfor sitt område. Etter lovens forarbeider går det også fram at medvirknings-ansvaret innebærer en plikt overfor brukerne til å bistå med råd og veiledning, tilrettelegging og finansiering der dette ikke dekkes på annen måte.

4. Klær og sko

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 18

Hvis du ikke har tilstrekkelig med klær og sko ved løslatelsen, kan du søke sosialtjenesten om det nødvendige av dette.

VII. Søknad og klage på sosialstønad

1. Hvem skal du rette søknaden til?

Lov om sosiale tjenester
i NAV § 3
Rundskriv I-11/2000

Du skal søke om sosialstønad ved NAV i den kommunen du oppholdt deg i før du ble fengslet. Hvis du ikke oppholdt deg i Norge før du ble fengslet, skal du søke om sosialstønad til den kommunen du ble arrestert i. Ansvarlig kommune for utenlandske innsatte som er pågrepet i utlandet og brakt til Norge

Rundskriv SD/JD I-11/2000

for fengsling, er den kommunen der utlendingen ble ført inn i landet. Eksempelvis er Ullensaker kommune ansvarlig for innsatte som kom til Norge via Gardermoen.

Ved løslatelse fra fengselet skal du søke om sosialstønad ved NAV i din nye oppholdskommune.

2. Hvordan søke

www.nav.no

En søknad om sosialstønad kan fremsettes enten skriftlig eller muntlig. NAV har plikt til å skrive ned klagen for deg.

Søknadsskjemaer kan du få av NAV eller sosialkonsulenten i fengselet. Sosialkonsulenten vil også kunne være behjelpelig med å fylle ut skjemaet eller utforme en særskilt søknad.

3. Krav til vedtaket

Forvaltningsloven
§§ 24, 25

Du har alltid krav på å få skriftlig vedtak i sossialsaker. I tillegg skal vedtaket som hovedregel begrunnes. Vedtaket skal også inneholde informasjon om reglene vedtaket bygger på, og de faktiske forhold som ligger til grunn for avgjørelsen. Videre må det opplyses om klagerett og klagefrist for vedtaket.

4. Klage

Dersom du er uenig i sosialtjenestens vedtak, har du rett til å klage på dette. Klagefristen er normalt tre uker fra du mottok vedtaket. Det er svært viktig at denne fristen overholdes. Klagen skal sendes til det NAV-kontoret som fattet vedtaket. De vil se på saken igjen og avgjøre om de vil omgjøre vedtaket selv. Dersom de ikke omgjør vedtaket selv, sendes klagen til fylkes-mannen. Fylkesmannen er siste klageinstans. Det vil si at ved-taket derfra er endelig og at man ikke kan klage på dette videre.

5. Hjelp under klageomgangen

Les mer i kapittel 7 om fri rettshjelp og kapittel 22 om søknader og klager

NAV, sosialkuratoren i fengselet, advokater, Juss-Buss eller et av de andre rettshjelpstiltakene som er nevnt bak i boka, kan hjelpe deg med å vurdere avslaget. I enkelte klagesaker vil du kunne ha krav på fri rettshjelp, se kapittel 7. For øvrig viser vi til kapittel 21 om søknader og klager.

Kapittel 30

Utvisning

I. Hva er utvisning?

Et utvisningsvedtak betyr at du mister oppholdstillatelsen din. Du må også forlate landet og du kan ikke komme tilbake i et bestemt tidsrom. Dette tidsrommet er som regel 2 år, 5 år eller varig (for alltid).

Du kan bli utvist på grunn av brudd på utlendingsloven og straffeloven. De tilfellene der du blir utvist på grunn av brudd utlendingsloven vil ikke bli behandlet i dette kapittelet. I disse sakene har du krav på fri rettshjelp og kan ta kontakt med en advokat.

Utvisning er noe annet enn bortvisning, hvor du bare må forlate landet og ikke får et forbud mot å komme tilbake.

Utlendingsloven av 15.mai Utvisning er også noe annet enn utreisefristen. Hvis du har 2008 nr. 35 kapittel 8 fått en utreisefrist må du forlate landet innen denne fristen.

Utreisefristen alene gjør ikke at du får et forbud mot å komme tilbake.

1. Hvem kan utvises?

Norske statsborgere eller personer som er født i Norge og som har vært i landet siden, kan ikke utvises. Hovedregelen er at du heller ikke kan utvises hvis du er vernet mot retur, se punkt 4.

Andre personer kan utvises hvis det finnes en utvisningsgrunn, se punkt 2. Du kan likevel ikke utvises hvis en utvisning vil være et uforholdsmessig tiltak, se punkt 3. Dette betyr at en forholdsmessighetsvurdering kan føre til at utvisning ikke kan skje, selv om det finnes en utvisningsgrunn.

II. Utvisningsgrunnene

Tabellen på nedenfor viser en oversikt over de vanligste utvisningsgrunnene ved brudd på straffeloven. Under følger en forklaring av tabellen.

1. Oppholdstillatelse i Norge:

Hva du kan utvises for, avhenger av hvilken oppholdstillatelse du har i Norge. Når du bruker tabellen, må du ta utgangspunkt i den aktuelle oppholdstillatelsen i første kolonne, og følge raden mot høyre for å se om det er en utvisningsgrunn. Myndighetene skiller mellom tre forskjellige oppholdstillatelser:

- t_ Uten oppholdstillatelse: Kan for eksempel være visum, visumfrihet eller ulovlig opphold.
- t_ Midlertidig oppholdstillatelse: Tillatelse gitt av Utlendingsdirektoratet (UDI) for ett år eller mer. Det kan for eksempel være på grunnlag av beskyttelse, familie-gjenforening, studier eller arbeid.
- t_ Permanent oppholdstillatelse: Tidsmessig ubegrenset oppholdstillatelse. Du kan få dette etter at du har hatt midlertidige tillatelser i tre år i Norge.

2. Straff i Norge:

Hva som er en utvisningsgrunn ved ilagt straff i Norge, vises i andre kolonne. Brudd på straffeloven kan føre til forskjellige straffe-reaksjoner, for eksempel ubetinget og betinget fengsel, tvungent psykisk helsevern, tvungen omsorg, forvaring eller bøter.

Med strafferammen menes hvor streng straff du kan få for det du er dømt for, og ikke hvor streng straff du faktisk har fått. Det er i tillegg en tidsfrist for hvor lang tid etter straffebruddet du kan utvises. Utgangspunktet for denne fristen er etter avsluttet straff. Denne er angitt i tabellen. Etter utløpet av denne fristen kan du ikke utvises, med mindre UDI har sendt et forhånds-varsel innen fristen.

3. Straff i utlandet:

Du kan også utvises fra Norge på bakgrunn av noe du har blitt straffet for i utlandet. Tredje kolonne angir straff i utlandet som vil

være utvisningsgrunn.

Oppholdstillatelse i Norge	Straff i Norge	Straff i Utlandet
Uten oppholdstillatelse (utlendingsloven § 66)	Strafferamme på over 3 måneder, eller straffet flere ganger de siste 3 årene	Strafferamme på over 3 måneder, og straffet for mindre enn 5 år siden
Midlertidig oppholdstillatelse (utlendingsloven § 67)	Strafferamme på over 1 år eller straffet for brudd på straffelovens § 228(1), § 237, § 342(1)(b), § 342(1)(c), § 352a, § 384, § 385 og straffet for mindre enn 1 år siden	Strafferamme på over 1 år og straffet for mindre enn 5 år siden
Permanent oppholdstillatelse (utlendingsloven § 68)	Strafferamme på 2 år eller mer, og straffet for mindre enn 1 år siden	Strafferamme på 2 år eller mer, og straffet for mindre enn 5 år siden

Se forklaring på forrige side

III. Forholdsmessighetsvurderingen

Utlendingsloven
§ 70

Hvis det finnes en utvisningsgrunn, vil det bli vurdert om det er forholdsmessig å utvise deg. Det er ikke lov til å utvise deg hvis det er uforholdsmessig overfor deg selv eller dine nærmeste familiemedlemmer. Dette betyr at det skal være en balanse mellom utvisningsgrunnen og hvordan en utvisning vil ramme deg som vurderes utvist, og din nærmeste familie.

I forholdsmessighetsvurderingen vil derfor forholdets alvor, altså alvorligheten av den straffbare handlingen du er dømt for, veies opp mot hvilken betydning en utvisning vil få for deg og eventuelt din familie. Vurderingen tar altså utgangspunkt i tre momenter: Forholdets alvor, betydningen overfor deg selv og betydningen overfor din familie.

Under følger en mer detaljert beskrivelse av momenter som kan ha betydning for vurderingen. Listen nedenfor viser bare noen av momentene som kan være relevante.

1. Forholdets alvor

Her vurderes det hvor alvorlig lovbruddet du er dømt for anses å være ut ifra forholdene i saken. Jo mer alvorlig lovbruddet anses, jo lettere er det å utvise deg. Blant annet vil dette bli vurdert:

Strafferammen: Hvor streng straff du kunne fått for det du er dømt for, ikke hvor streng straff du faktisk har fått. Strafferammen viser hvor alvorlig myndighetene anser typen handling for å være.

Faktisk utmålt straff: Hvor streng straff du faktisk har fått. Om straffen er lav i forhold til strafferammen, vil dette tilsi at handlingen ikke blir ansett som så grov.

Tidligere straffbare forhold: Om du tidligere er dømt for noe kriminelt, vil dette kunne tas med i vurderingen.

Nye straffbare forhold: Hvis du har begått nye kriminelle handlinger etter forhåndsvarselet om utvisning, kan også dette tas med i vurderingen. Har du derimot ikke begått nye straffbare handlinger, vil det kunne vise at du har endret deg, og at faren for at du vil begå nye lovbrudd er mindre. Dette kan tale for at behovet for å utvise er mindre.

Gjentakelsesfare eller positiv utvikling: Hvis det er fare for at du bryter loven på nytt, kan det tas med i vurderingen av om forholdet anses alvorlig. Hvis du har gjort noe med de tingene som bidro til lovbruddet, for eksempel ved å bryte med et kriminelt miljø, gå på skole eller bli rusfri, bør du trekke dette frem. Det kan tyde på at du ønsker å endre oppførsel, og kan derfor tale for at forholdet ikke vil gjenta seg. Behovet for å utvise kan da være mindre.

Alder da den kriminelle handlingen ble begått: Dersom du var ung da handlingen du er dømt for ble begått, vil det kunne anses som ungdomskriminalitet. Dette kan tilsi at det skal mer til for å utvise.

Skjerpene eller formildende omstendigheter: Dette viser til de konkrete forholdene i saken din, og vil være de samme som de skjerpene eller formildende omstendighetene i straffesaken. Disse vil være omtalt i dommen du har fått.

2. Betydningen overfor deg selv

Vurderingen tar utgangspunkt i hvor sterk tilknytning du som vurderes utvist har til Norge, og hvor sterk tilknytningen du har til hjemlandet. Blant annet vil dette bli vurdert:

Alder da du kom til Norge: Jo yngre du var da du kom til Norge, jo sterkere vil tilknytning anses å være til landet. Dette kan gjøre at du står sterkere i forholdsmessighetsvurderingen. - Hvor lenge du har vært i Norge: Hvis du har vært i Norge i mange år, tilsier dette at du har en sterk tilknytning til landet. Det skal i så fall mer til for å utvise deg.

I hvor stor grad du har deltatt i samfunnet: Om du har gått på skole i Norge, jobbet, lært deg norsk og skapt et sosialt nett-verk, tilsier dette at du er integrert og har en sterkere tilknytning til Norge. Dette kan tilsi at det skal mer til for å utvise deg.

Familie: Om du har familie, ektefelle, samboer eller barn i Norge, vil dette gjøre at du i utgangspunktet har en sterk tilknytning til landet. Hvor sterk denne tilknytningen er, vil avhenge av hvor lenge du har bodd sammen med familien, og hvor mye kontakt dere har. Hvis du har barn, vil det vurderes om du har foreldreansvar, hvor lenge du har bodd sammen med barnet, og hvis dere ikke bor sammen vil det være av betydning hvor mye samvær dere har. Jo sterkere tilknytning dere har, jo mer skal det til for å utvise deg.

På hvilket tidspunkt familien ble etablert: Hvis du etablerte et familieliv i Norge før du foretok den straffbare handling-en du er dømt for, kan dette gjøre at du står sterkere i forholdsmessighetsvurderingen.

Avveining mot tilknytning til hjemlandet: Den tilknytningen du har til Norge vil bli avveid mot tilknytningen du har til hjemlandet. Et utgangspunkt vil være hvor lenge du har vært borte fra hjemlandet. Selv om du har vært borte lenge, kan du anses å ha tilknytning til hjemlandet hvis du har reist dit mye, har

familie og slektninger der, snakker språket eller har tatt utdannelsen din der. Hvis du ikke har noen tilknytning til hjemlandet kan dette gjøre at det skal mer til for å utvise deg.

Mulighet for å komme tilbake til Norge: Hvis du skal tilbake til Norge etter å ha vært utvist, må du ha et grunnlag for å søke om opphold her. I noen tilfeller kan dette være vanskelig. Hvis du ikke har et oppholdsgrunnlag for å komme tilbake til Norge, vil et tidsbegrenset utvisningsvedtak i praksis være for alltid. Hvis du ikke har et grunnlag for å komme tilbake til Norge senere, må du gjøre myndighetene klar over dette.

3. Betydning for familien

Hvis du blir utvist, vil familien din kunne bli splittet. Når myndighetene vurderer om du kan utvises, skal hensynet til familien din vektlegges. Blant annet vil dette bli vurdert:

Hvor mye kontakt du har med familien i Norge: Jo mer kontakt dere har, jo verre vil det være for familien din å miste kontakten ved at du blir utvist. Her vil det blant annet vurderes om du fortsatt er sammen med din ektefelle eller samboer. Hvis du har barn, vil det ses på om du bor sammen med barnet, om du har foreldreansvar, om du har delt omsorg med den andre forelderen, og om du har mye samvær med barnet hvis dere ikke bor sammen. Jo mer kontakt dere har, jo mer skal det til for at du kan utvises.

Mulighet for å fortsette familielivet i ditt hjemland: Myndighetene vil her se på hvilken tilknytning du og din familie har til ditt hjemland. De ser på om familien din er fra samme land, om ektefellen din eller barna dine har vært på besøk i landet, om de kjenner kulturen, kan språket, barnas alder og om de har hatt skolegang i Norge. Hvis dere ikke kan fortsette familielivet i hjemlandet ditt skal det mer til for å utvise deg.

Familiens helsetilstand: Noen ganger er det sykdom eller andre helseforhold som gjør at familien din er avhengig av å være sammen med deg. Det kan være at barna dine har spesielle behov, eller at den andre forelderen ikke kan ta vare på barnet eller barna alene. Hvis dette er tilfelle i din situasjon, skal det mer til for å utvise deg.

Din mulighet for å komme tilbake til Norge: Også for familien vil det være viktig om det er mulig for deg å komme tilbake til

Norge igjen, eller om en tidsbegrenset utvisning i praksis vil bli varig. Hvis du ser at det vil bli umulig å få oppholdstillatelse i Norge senere, kan dette tilsi at å utvise er et for stort inngrep i familielivet, fordi du og din familie i praksis vil bli skilt fra hverandre for alltid.

4. Særlig om barn

Barnekonvensjonen
Art 3.

Barnets beste skal vurderes i alle saker som berører barn. Et barn vil være berørt hvis en av dets foreldre vurderes utvist. Det er derfor viktig at du sier ifra til utlendingsmyndighetene hvis du har barn i Norge, og hvordan barnet vil bli berørt hvis du blir utvist.

5. Oppsummering

Alle utvisningssaker er ulike, og det er derfor vanskelig å vite utfallet av en utvisningsvurdering. De momentene vi har listet opp, er blant de som vil bli vurdert. I en klage, se oppsett til klage punkt 9, er det viktig at du informerer om disse momentene, og annen informasjon du mener er viktig for saken din. Det er viktig at du skaffer relevant dokumentasjon, for eksempel fødselsattest, legeerklæringer, dokumentasjon på skolegang eller arbeidserfaring og så videre. Hvis noe endrer seg under saksgangen, er det også viktig at du informerer utlendingsmyndighetene underveis. Hvis du ser i vedtaket fra UDI eller Utlendingsnemnda (UNE) at det er momenter som det ikke er blitt vurdert, bør du si ifra om dette til utlendingsmyndighetene. Kontakt Juss-Buss hvis du ønsker hjelp med utvisningssaken din.

IV. Kort om vern mot retur

Hovedregelen er at du ikke kan utvises og sendes ut av landet hvis du er vernet mot retur. Du er vernet mot retur hvis du risikerer å bli sendt til et område hvor du har en velbegrunnet frykt for å bli forfulgt eller står i en reell fare for å miste livet, bli utsatt for tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Det samme gjelder hvis myndighetene ønsker å sende deg til et sted der det er fare for at du kan bli sendt videre til et slikt område.

Dette vil være en liknende vurdering som den som gjøres i asylsaker. Det er situasjonen på det tidspunktet du er planlagt å bli sendt ut som er avgjørende.

Utlendingsloven
§ 73

Hvis du mener at du vil bli utsatt for slike handlinger ved retur til et område, bør du prøve å bevise faren for dette. Her kan det være nyttig å ta kontakt med for eksempel Amnesty International, Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS) eller FNs Høykommissær for Flyktninger (UNHCR).

V. Kort om schengen informasjonssystem (SIS)

Lov Schengen
informasjonssystem av 16.
juli 1999 nr. 66
§ 7

Hvis du utvises fra Norge, vurderer utlendingsmyndighetene om du også skal innmeldes i SIS. I praksis er hovedregelen at du blir innmeldt i SIS. Ved innmelding i SIS gjelder utvisningen for alle Schengen-landene. Varigheten av utvisningen vil være den samme som for din utvisning fra Norge.

Har du en oppholdstillatelse i et Schengen-land, er det viktig at du sier ifra til utlendingsmyndighetene om dette. Du kan risikere at tillatelsen blir trukket tilbake, men dette er en vurdering som foretas av det andre landet du har oppholdstillatelse i. I disse tilfellene har du rett til å få se hvilken informasjon som blir sendt fra norske myndigheter til det andre landet hvor du har oppholdstillatelse.

Er du statsborger av et Schengen-land, kan du ikke meldes inn i SIS.

VI. Kort om utvisning av EØS-borgere

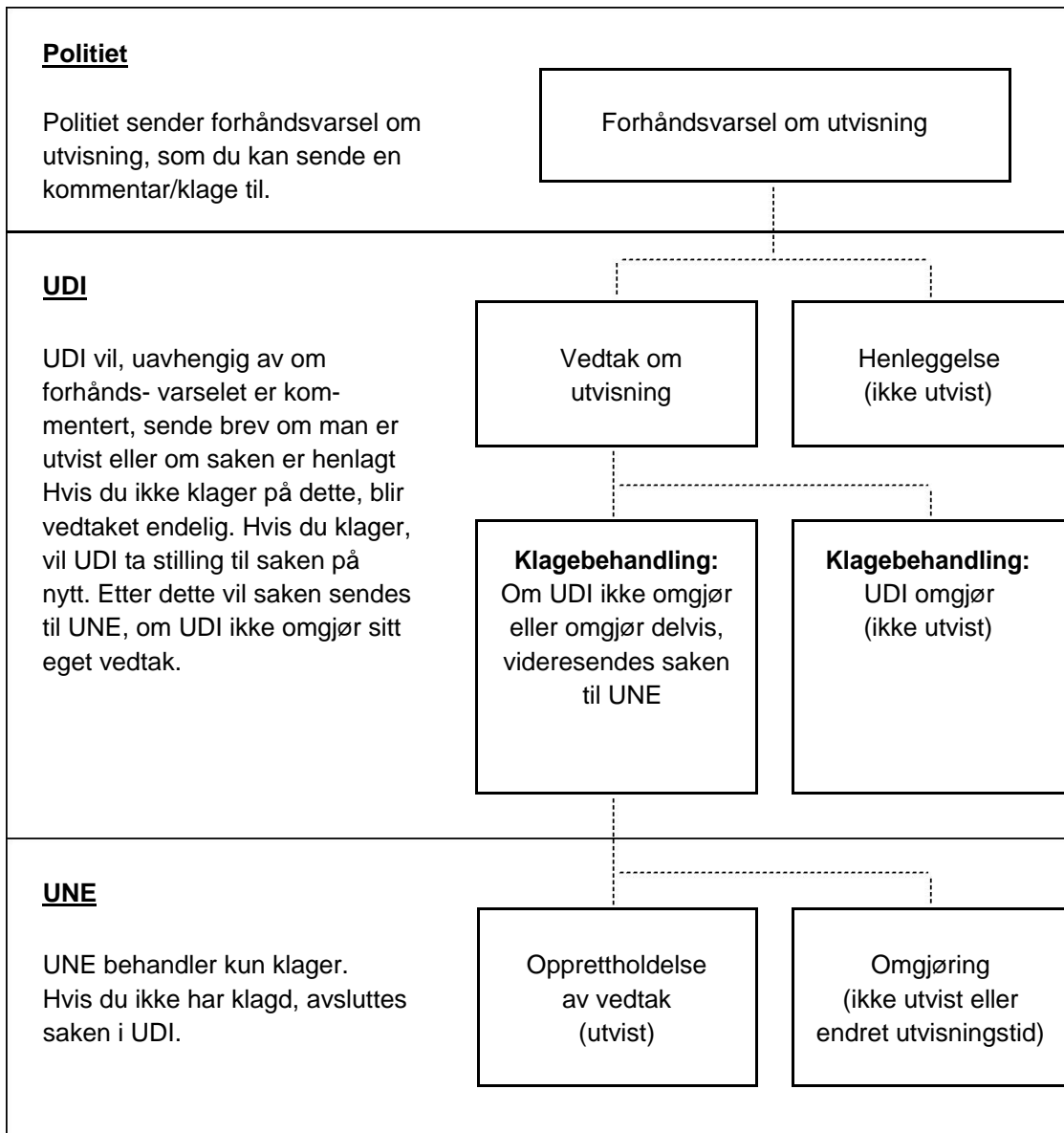
Utlendingsloven
§ 110

En EØS-borger er en statsborger av et EØS-land. Det er ikke nok å ha en oppholdstillatelse i et EØS-land for å være en EØS-borger.

Det skal mer til for å utvise en EØS-borger enn en borger utenfor EØS. Er du EØS-borger, kan du bare utvises av hensyn til offentlig orden og sikkerhet. Om norske myndigheter vurderer å utvise en EØS-borger, vil de også her ta en forholdsmessighetsvurdering. Momentene i forholdsmessighetsvurderingen er de samme som nevnt i punkt 3. Det er viktig å få disse med i en klage.

EØS-landene er: Belgia, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Hellas, Irland, Island, Italia, Kypros, Latvia, Liechtenstein, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederland, Nord-Irland, Norge, Polen, Portugal, Romania, Slovenia, Spania, Storbritannia, Sverige, Tsjekia, Tyskland, Ungarn og Østerrike.

VII. Oversikt over saksgangen

VIII. Saksgangen

Skjemaet på forrige side viser kort gangen i en utvisningssak. Du vil alltid få et forhåndsvarsel før du blir utvist. Dette kan du sende kommentar på innen en gitt frist. Deretter vil UDI enten bestemme at du skal utvises, eller at de henlegger saken. Hvis UDI bestemmer seg for å utvise deg, og du klager på dette vedtaket, vil UDI vurdere saken på nytt. Enten vil UDI velge ikke å utvise deg likevel, og du vil da få vedtak om dette. Hvis UDI mener at det fortsatt er grunn til å utvise deg, vil vedtaket og klagen sendes til UNE. UNE fatter endelig vedtak i saken.

1. Nærmere om frister

Frist for kommentar: Forhåndsvarselet om at utlendingsmyndighetene vurderer å utvise deg vil inneholde en frist for når du kan komme med dine kommentarer. Hvis du ønsker å komme med en kommentar til forhåndsvarselet, vil denne tas med i vurderingen når UDI avgjør om de vil utvise deg eller ikke.

Klagefrist: UDIs vedtak vil inneholde en klagefrist. Denne er vanligvis tre uker fra da du fikk vedtaket. Hvis du ikke klager innen fristen, gjør det at vedtaket er endelig. Når vedtaket er endelig, mister du muligheten til å klage.

Utreisefrist: Både vedtak fra UDI og vedtak fra UNE vil inneholde en utreisefrist. Dette er fristen du har til å forlate Norge. Hvis du ikke får utsatt iverksettelse (se neste avsnitt), vil opphold i Norge etter denne fristen være ulovlig opphold.

Frist for begjæring av utsatt iverksettelse: Denne fristen vil stå i vedtaket fra UDI. Å begjære utsatt iverksettelse betyr at du ber om å få bli i Norge til saken er ferdig behandlet. Får du innvilget utsatt iverksettelse, kan du være i Norge til du eventuelt får en ny utreisefrist. Du vil da beholde de rettighetene du hadde fra din tidligere tillatelse mens du venter på vedtak. Får du ikke innvilget utsatt iverksettelse, har du fortsatt plikt til å forlate landet innen utreisefristen.

IX. HVORDAN SKRIVE EN KLAGE

Som tidligere nevnt, kan du både kommentere forhåndsvarselet før vedtak, og klage til UDI etter at det er fattet vedtak.

Forvaltningsloven
§ 29
Se eksempel på
fristavbrytende klage i
kapittel 22

Under er et forslag til hvordan en klage kan se ut. Det er lurt å ta utgangspunkt i det som står i punkt 3 om forholdsmessighetsvurderingen. Du bør sende med dokumentasjon på det du forklarer, for eksempel legeerklæringer, attester fra tidligere arbeidsgivere, vigselsattest og fødselsattester. Det er også viktig at du får med referansenummeret (DUF-nummeret) ditt i klagen din. Dette nummeret vil du finne på alle brev fra UDI.

Du må fylle ut det som er merket med kursiv (skrå skrift) selv.

Alle vedlegg merkes med vedleggsnummer, navn og duf-nummer.

Ditt lokale politikontor

Deres adresse

Deres postnummer

Dato

Ditt navn

Din adresse

Referansenummer (DUF-nummer): 1234 56 789

**Klage på vedtak om utvisning - borger av hjemland
- fornavn- etternavn- fødselsdato**

Jeg til vedtak om utvisning fattet av UDI dato. Klagefristen ble satt til dato. Klagen er derfor fremmet i tide. Jeg ber også om utsatt iverksettelse av vedtaket.

Jeg vil gjerne komme med opplysninger om forholdsmessighetsvurderingen i utvisningssaken. Jeg vil be om at det tas hensyn til at:

- **Opplysninger om forholdets alvor**
- **Opplysninger om betydning overfor deg selv**
- **Opplysninger om betydningen overfor din familie**

Med vennlig hilsen,

(din underskrift)

Fornavn etternavn

Vedlegg 1: Tittel

Vedlegg 2: Tittel

Vedlegg...

X. Videre klagemuligheter

1. Omgjøring

Forvaltningsloven
§ 35

Hvis klagen ikke fører frem selv etter at UNE har vurdert den, kan du be UNE om å omgjøre vedtaket. Du sender da inn en omgjøringsbegjæring. Omgjøring skjer i utgangspunktet bare hvis det foreligger opplysninger som ikke har vært vurdert tidligere.

2. Klage til Sivilombudsmannen

Les mer i kapittel 22 om
Sivilombudsmannen

Vedtak om utvisning og innmelding i SIS kan påklages til Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen). Dette kan du lese mer om i kapittelet om søknader og klager.

3. Privat søksmål mot staten

Se også kapittel 7 om
fri rettshjelp

Hvis ikke en klage eller omgjøringsbegjæring fører frem, har du en siste mulighet ved å føre privat søksmål mot staten. Utgift-ene til dette kan bli store, og du må som regel betale for dette selv. Det er heller ikke sikkert at et søksmål vil føre frem. Du kan finne en advokat på www.advokatenhjelperdeg.no. Du kan også henvende deg til Advokatforeningens Aksjons- og prosedyregruppen, som gir gratis hjelp i utvalgte saker. E-post-adressen er prosedyregruppe@advokatforeningen.no.

XI. Soningsforhold

Les mer i kapittel 15 om
permisjon og kapittel 22 om
søknader

Utvisningsspørsmålet kan ha betydning for hvordan soningen din vil bli. Dette gjelder særlig i spørsmålet om permisjon og løslatelsestidspunktet. Mens det vurderes om du skal utvises eller ikke, altså når du har fått et varsel om utvisning fra Utlendingsdirektoratet, kan det være vanskelig å få permisjon. Dette kommer av at fengselet da ikke vet om du får bli i Norge etter endt soning eller ikke. Fengselet vurderer derfor om det er fare for at du vil forlate landet dersom du får innvilget permisjon. Dette er selvsagt ikke til hinder for å søke, ettersom det kan være spesielle forhold i din sak som gjør at du vil få innvilget permisjon. Det kan særlig være aktuelt å søke dersom du har sterk tilknytning til Norge, og hvis det er av hensyn til barna dine.

Hvis det blir bestemt at du ikke skal utvises, vil du få de samme soningsvilkår som norske statsborgere. Blir det derimot bestemt at du skal utvises, er vanlig praksis at du ikke får permisjoner under soningen. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) og Sivilombudsmannen har imidlertid sagt at et utvisningsvedtak ikke i seg selv skal være nok til å nekte permisjon. Grunnen til at det er vanskelig å få permisjoner er at ledelsen i fengselet vil være redde for at du skal forlate Norge før du har sonet ferdig.

Straffegjennomføringsloven
§ 42 sjetten ledd
Retningslinjene
punkt 3.45.2 under over-
skriften utvisningsvedtak

Når du sitter i fengsel i Norge og er utvist, vil du antagelig ha en tyngre soning enn norske fanger og de som ikke er utvist. Dette er fordi du mest sannsynlig ikke vil få permisjon eller overføring til åpen soning (ved lavere sikkerhetsnivå), og at du kanskje i tillegg til dette har få eller ingen besøk ettersom familie og venner bor i utlandet. Som en kompensasjon for at du får en vanskeligere soning kan du søke om å bli prøveløslatt mellom 1/2-tid og 2/3-tid.

Se også kapittel 24
om prøveløslatelse

Du vil normalt bli sendt ut av landet med en gang du er ferdig med soningen. En søknad om prøveløslatelse mellom 1/2-tid og 2/3-tid vil altså kunne fremskynde din utvisning.

Kapittel 31

Gjeldsforhandling med kreditorer

I dette kapittelet vil det gis en enkel fremstilling i hvordan du kan få oversikt og kontroll over din økonomiske situasjon. Den videre fremstillingen vil være en innføring basert på Juss-Buss sin Gjeldsbrochure, som forøvrig er gratismateriale som Juss-Buss deler ut.

I. Fengslens plikt til å gi innsatte økonomisk veiledning

Sosialtjenesteloven
av 13. desember 1991 nr. 81
§ 4-1

Kommunene i Norge skal så langt det lar seg gjøre hjelpe de innsatte med økonomisk rådgivning. Dette skal ivaretas av sosialkuratorene som er tilknyttet de forskjellige fengslene.

I de fengslene som ikke har en egen sosialkurator, er det vanlig at kontaktbetjenten er behjelpelig med dette. Vår erfaring er at det er et stort behov blant de innsatte for ytterligere økonomisk rådgivning.

II. Hvordan skaffe oversikt over gjelden

1. Steg 1: Oversikt over gjeldsposter

De som du skylder penger kalles kreditorer. I de tilfeller hvor et krav har gått til inkasso, er det inkassator man skal forholde seg til.

Før du kan begynne å forhandle med kreditorene, må du skaffe deg en oversikt over all gjelden din. Tenk over hvem som kan være kreditor. Har du mottatt inkassokrav? Kan det være løpende regninger som strøm, telefon, forsikring eller husleie som ikke er betalt i tide? Det er viktig at du åpner og tar vare på all post da dette er en god kilde til informasjon om kravene. Du kan også ta kontakt med kredittopplysningsfirmaer som f.eks. CreditInform AS eller Dun & Bradstreet Norge AS. Her vil du kunne få noen opplysninger om dine kreditorer, men du bør være oppmerksom på at disse normalt ikke har full oversikt

over alle krav. Selskapene kan ta betalt en mindre sum for å utlevere opplysninger.

Dersom du vet hvem som er dine kreditorer, men ikke har full oversikt over kravenes størrelse, kan du sende et brev der du ber om oversikt. Nedenfor finner du et eksempel på et slikt brev.

Til:

Adresse:

Postnr og STED:

Fødselsnr.:

Fra:

Adresse:

Postnr og STED:

Sted og dato:

Oversikt over min eventuelle gjeld

Fødselsnr:

Eventuell referanse/saksnummer:

Jeg ønsker å få en samlet oversikt over min gjeld. Dersom jeg har gjeld hos dere ber jeg om å få oversendt opplysninger om gjeldsposten, herunder opplysninger om saldo, avtalte nedbetalingsvilkår og ordinær rentesats. Kopi av gjeldsbrev, eller andre rettslige grunnlag for kravet, bes også oversendt.

Det er viktig for meg å få en tilbakemelding på denne henvendelsen snarest mulig.

Dette brevet innebærer ingen erkjennelse/aksept av gjeld. Til orientering er likelydende brev sendt til samtlige av mine mulige kreditorer.

Med vennlig hilsen

Ola Normann

Lov om foreldelse av fordringer av 18. mai 1979 nr. 18

1.1 Foreldet gjeld

Vi opplever at mange mener at gjelden deres er foreldet, som vil si at den er for gammel til å drives inn. Hovedregelen er at pengekrav foreldes etter tre år. Hvis gjelden er knyttet til et gjeldsbrev eller pengelån er foreldelsestiden på 10 år. Foreldelsesfristen avbrytes ved at man erkjenner eller betaler ned på gjeldsposten. Da begynner fristen å løpe på nytt. Derfor er det viktig at man i brevet ikke innrømmer overfor kreditor at man skylder ham penger. Dette unngår man ved å skrive i brevet at man ikke erkjenner gjelden.

Foreldelsesfristen avbrytes imidlertid også ved rettslige skritt. Dette kan for eksempel være at det blir tatt ut forliksklage, eller at det blir begjært tvangsfullbyrdelse (utleggstrekk eller utleggspant). I praksis ser vi at de fleste kreditorer husker å avbryte fristen, slik at det er svært sjelden at gjeld blir foreldet.

2. Steg 2: Oversikt over gjelden

Når du har fått en tilbakemelding fra alle dine kreditorer, kan det lønne seg å sette opp en oversikt over gjelden. Se eksempel på et skjema som du kan fylle inn i nedenfor.

Se tabell på neste side

3. Steg 3: Forhandling med kreditorer

Det er flere måter å forhandle med kreditorene sine på. Nedenfor følger en gjennomgang av de mest vanlige alternativene for innsatte.

3.1 Betalingsutsettelse og rentefrys

Svært mange har ingen mulighet til å betale på kravene mens de soner. Da er det mest hensiktsmessig å søke om rentefrys og betalingsutsettelse i soningsperioden. Dette er ikke noe som kreditorene har plikt til å innvilge, men de kan likevel gå med på en slik ordning.

Nedenfor kan du se et eksempel på en slik søknad. Det er viktig at du legger ved kopi av soningsbekreftelsen.

3.2 Nedbetalingsplan

Før du kan forhandle med kreditorene dine, må du ha oversikt over din totale gjeld. Når du nærmer deg endt soning, bør du dessuten lage et budsjett som inneholder hvor stor disponibel inntekt du har etter fradrag for faste utgifter når du blir løslatt. Ut fra dette overskuddet, kan du komme med et forslag om nedbetaling til kreditorene dine. Det kan enten være å tilby et like stort beløp til hver kreditor, eller at hver kreditor får en forholdsmessig andel hver av din disponible inntekt. Den forholdsmessige delen regnes ut fra størrelsen på kreditors krav i forhold til totalgjelden. Et forslag til nedbetalingsavtale bør omfatte alle kreditorene dine.

Det er viktig at du kommer med et forslag du har mulighet til å holde. Dersom du ikke overholder din egen nedbetalingsavtale, faller den vanligvis bort og kreditorene vil være mindre vel-villige til å inngå en ny avtale senere.

Under ser du et eksempel på et forslag til nedbetalingsavtale der kreditorene får forholdsmessig dekning. Et slikt brev bør du sende til alle kreditorene dine. Sammen med brevet bør du legge ved gjeldsoversikten din, samt eventuelt en kopi av din siste lønsslipp/trygdeutbetaling.

Ditt navn

Adresse

Sted:.....Dato:.....

Kreditors navn

Adresse

FORSLAG TIL NEDBETALINGSAVTALE

Jeg,, har en gjeld hos dere på kr som stammer fra

Samlet er gjelden min på kr....., fordelt på ... (antall) kreditorer (se vedlagt gjeldsoversikt, vedlegg 1).

Fortsetter på neste side...

Her kan du skrive hvorfor du ikke har hatt mulighet til å betale som først avtalt, f.eks arbeidsledighet, sykdom eller andre grunner. Husk å legge ved dokumentasjon på dette (Se vedlegg 2). Skriv kort om din situasjon i dag, arbeid, inntekt, utgifter, osv.

Jeg har på grunn av dette ikke hatt mulighet til å betale min gjeld som først avtalt. Jeg vil med dette fremsette forslag til ny nedbetalingsavtale, for å få orden på gjelden min.

Økonomisk oversikt

Inntekter pr måned:

Vedlegg: 3

Lønn	kr.	18.100,-
Skatt	kr.	3.300,-
<hr/>		
Sum inntekter	kr.	14.800,-
<hr/> <hr/>		

Utgifter pr måned:

Vedlegg: 4

Husleie	kr.	6.000,-
Livsopphold	kr.	6.100,-
Livsopphold, barn 4 år	kr.	1.700,-
<hr/>		
Sum utgifter	kr.	13.800,-
<hr/> <hr/>		

Sum disponibel inntekt (inntekter minus utgifter)	kr.	1.000,-
<hr/> <hr/>		

Oversikten over viser at jeg har kr. 1.000,- disponibelt til fordeling hver måned. Jeg setter med dette frem et forslag om å fordele overskuddet forholdsmessig på mine kreditorer.

Kreditor / Inkassator	Totalgjeld	% av totalgjeld	Til fordeling
1. Kreditt AS	10.000,-	25 %	250,-
2. Bank AS	20.000,-	50 %	500,-
3. Inkasso AS	10.000,-	25 %	250,-
Totalt	40.000,-		1.000,-

Min gjeld til (f.eks. Inkasso AS) utgjør (f.eks. 25 %) av min totale gjeldsbyrde. Mitt forslag til en nedbetalingsavtale innebærer at jeg betaler 25 % av min disponible inntekt til Inkasso AS. (Dette avsnittet er et eksempel på hvordan du kunne fremsatt et forslag til kreditoren «Inkasso AS»).

Forslaget til nedbetalingsavtale er sendt til alle mine kreditorer. Jeg håper at dere aksepterer mitt forslag, og at nedbetalingsavtalen innvilges. Jeg ber med dette om at dere sender ut giro på kr..... (f.eks. kr. 250,-) hver måned, fra (dato).

Vennlig hilsen

Signatur

Vedlegg:

- 1) Gjeldsoversikt
- 2) Bekreftelse for arbeidsledighet/legeattest eller annet
- 3) Lønnsklipp/trygd, sosialstønadsvedtak, el.l.
- 4) Husleie

3.3 Tilbud om endelig oppgjør

Det vil ofte ta mye tid og arbeid for kreditor å kreve inn gjelden hos en skyldner, og det kan i noen tilfeller være at det lønner seg for dem å gå med på en avtale om et lavere beløp, bare for å bli ferdig med kravet. Hvis du skylder kr. 10 000, kan det derfor være mulig å tilby kreditor en lavere sum, for eksempel kr. 7 000, forutsatt at du har muligheten til å betale hele denne summen samlet. Dette kalles endelig oppgjør.

Du kan også be om en nedbetalingsplan som innebærer at når du har betalt et visst beløp, slettes resten. En løsning kan for eksempel være at du betaler det du opprinnelig skyldte (hovedstolen) og da får slettet renter og omkostninger. Dette avhenger av kreditors velvilje, men det kan være verdt et forsøk.

III. Ettergivelse/sletting av gjeld

Kreditor går av og til med på å ettergi gjelden, det vil si å slette den, dersom man ber om dette. Det er likevel svært sjeldent at dette skjer, med mindre kravet er veldig lite. Alle kreditorer er som regel interessert i å få tilbake pengene du skylder dem, men dersom kreditor ser at han aldri kommer til å få dekning for kravet, kan det lønne seg for ham å slippe bryderiet med videre forsøk på innkrevning.

Har du mange småkrav på rundt 1000 kr, bør du søke om ettergivelse av disse. Jo eldre og mindre kravene er i forhold til øvrig gjeldsbyrde, jo større er muligheten for å få slettet kravet.

For privatrettslige krav er det opp til kreditor om han ønsker å gå med på en slik avtale eller ikke.

For krav som kreves inn av offentlige instanser, er det ulike regler for når man kan få ettergivelse.

IV. Gjeldsordning

1. Hva er en gjeldsordning?

En gjeldsordning er et alternativ til personlig konkurs, og blir også kalt «gjeldssanering». Formålet med gjeldsordningen er å gi personer med alvorlige gjeldsproblemer en mulighet til å få

kontroll over sin egen økonomi. Ordningen skal sikre at skyldneren innfrir sine forpliktelser så langt det er mulig. Dette innebærer at skyldneren i en tidsperiode på normalt 5 år, betaler så mye som mulig, og som hovedregel slettes den resterende gjelden etter periodens utløp.

Gjeldsordningen er å betrakte som en siste utvei for skyldnere som ellers aldri kunne blitt gjeldsfrie. Derfor er vilkårene for å få gjeldsordning strenge og man får ytterst sjelden gjeldsordning mer enn én gang.

Etter gjeldsordningsloven må man først selv forsøke å komme til en avtale om gjeldsordning med sine kreditorer, se punkt 4.2.2. Dette kalles «det egne forsøket». I prinsippet er det opp til partene hva som avtales i en slik gjeldsordning, men i praksis vil ofte kreditor kun godta et forslag til gjeldsordning som følger reglene i gjeldsordningsloven.

Dersom en eller flere kreditorer avslår forslaget til gjeldsordning, må man ta kontakt med sin lokale namsmann for å få hjelp til den videre prosessen, og få fastslått en frivillig eller tvungen gjeldsordning. En tvungen gjeldsordning stadfestes av namsmannen eller tingretten, og må ligge innenfor rammene gjeldsordningsloven setter.

Namsmannen har plikt til å veilede deg gjennom hele prosessen. I tillegg kan du få veiledning hos en økonomisk rådgiver i kommunen.

2. Vilkår for gjeldsordning

Det foreligger tre hovedvilkår for gjeldsordning. Disse tre vilkårene er for det første at man er «varig ute av stand» til å oppfylle sine forpliktelser, for det andre at det ikke foreligger forhold som er til hinder for gjeldsordning og for det tredje at man har foretatt et «eget forsøk» for å komme frem til en utnemrettslig gjeldsordning med sine kreditorer.

2.1 Varig ute av stand

Etter gjeldsordningsloven § 1-3, er det et vilkår at skyldneren er «varig ute av stand» til å oppfylle sine gjeldsforpliktelser. Det stilles ikke krav til en bestemt størrelse på gjelden, men

det må være umulig for skyldneren å innfri sine gjeldsforpliktelse innen et rimelig tidsrom. Dette vil si at mer forbi-gående tilstander som arbeidsledighet, forbigående sykdom, eller fengselsopphold ikke er tilstrekkelig. Personer som er varig uføretrygdet, eller som selv i fullt arbeid ikke kan klare å bli gjeldsfrie over en lengre periode, vil imidlertid kunne oppfylle vilkåret. Er man 100 % varig ufør, vil det være et sterkt argument for gjeldsordning. Det står mer om dette i punkt 4.2.3. Andre forhold som kan ha betydning er skyldnerens alder, helsetilstand og familiesituasjon. Hvilken type gjeld man har, vil også ha betydning fordi noen typer gjeld, som huslån, er ment å skulle nedbetales over en lengre periode enn andre, for eksempel forbrukslån.

2.2 Forhold som er til hinder for gjeldsordning

Selv om man er varig ute av stand til å betale, kan man likevel ikke få gjeldsordning hvis man har opptrått illojalt, det vil si tatt opp masse gjeld med sikte på å skylde så mye penger at man får gjeldsordning, eller hvis gjennomføringen av gjeldsordning-en vil bli vanskelig på grunn av uavklarte økonomiske forhold.

I tillegg kan man ikke få gjeldsordning hvis det vil ansees som støtende for kreditor eller samfunnet for øvrig. Her kan mange ting spille inn, men disse forholdene har stor vekt:

- t_ Nylig stiftet gjeld: Dersom mer enn halvparten av skyldnerens gjeld er stiftet i løpet av de to siste årene, anses det ofte som støtende. Forsvarlig låneopptak til refinansiering, eller til nødvendig bolig og lignende medregnes ikke i denne sammenhengen.
- t_ Gjeld fra straffbare forhold: Hvis en betydelig del av gjelden er bøter eller erstatningskrav som stammer fra straffbare forhold som skyldneren er dømt for i løpet av de seneste tre år, tillegges dette vekt.
- t_ Omstøtelige disposisjoner: Har skyldneren foretatt disposisjoner som ville vært omstøtelig i konkurs, se dekningsloven kap. 5, vil det tale mot gjeldsordning. Typiske tilfeller er at man gir bort verdier til familie, eller på annen måte prøver å unndra midler fra kreditorer.
- t_ Manglede oppfyllelse av økonomiske forpliktelser: Har skyldneren kunnet betale, men latt være å gjøre det, vil det fort ansees støtende om han får gjeldsordning.

t_ Skatte- og avgiftsgjeld: Hvis en betydelig andel av den

samlede gjeld er skatte- og avgiftsgjeld, skal det tillegges vekt dersom skyldneren kan klandres for å ha pådratt seg gjelden.

2.3 Utenomrettslig gjeldsordning («eget forsøk»)

Du må først selv forsøke å forhandle med kreditorerne dine. Det egne forsøket innebærer en plikt for deg til å fremsette et forslag til kreditorerne dine til hvordan du kan nedbetale gjelden din. Du bør forsøke å forklare kreditorerne dine at en gjeldsordning er den eneste måten du kan få orden på gjelds-problemene dine. Det egne forsøket bør inneholde:

- t_ Opplysninger om livssituasjon (arbeidssituasjon, utdanning, sivilstatus, helsetilstand, barn m.m)
- t_ Årsaken til gjeldsproblemene dine
- t_ Fremtidsutsikter (arbeid / inntekter, helse)
- t_ Oversikt over inntekter og utgifter, samt dokumentasjon på dette.
- t_ Oversikt over totalgjelden, antall kreditorer og spesifikasjon over alle krav.

Forslag til løsning må omfatte alle kreditorer og alle krav, og være en rettferdig fordeling. Bidragsgjeld til personer og straffekrav må alltid betales fullt ut.

En gjeldsordning er kommet i stand dersom alle kreditorerne går med på forslaget. Dersom en eller flere av kreditorerne ikke går med på forslaget ditt, må du gå til namsmannen og få hjelp til såkalt frivillig gjeldsordning.

Dersom namsmannen finner at vilkårene for gjeldsordning er til stede, starter en gjeldsforhandlingsperiode. Den varer i 4 måneder, og i den perioden må kreditorerne dine stanse inndrivelse av alle krav. Dersom det begjæres tvungen gjeldsordning (se nedenfor), utvides gjeldsforhandlingsperioden med 2 måneder.

2.4 Under gjeldsordningsperioden

Under gjeldsordningen skal du oppfylle din del av avtalen, noe

som innebærer at du må betale avdragene som er fastsatt.

Inntekt

Du kan beholde inntekter til dekning av utgifter til bolig. Dessuten vil du kunne beholde en månedlig sum til nødvendig underhold av deg selv og de du forsørger. Livsoppholdssatser under gjeldsordning er fastsatt av Barne- og Likestillingsdepartementet 01.07.2010 i rundskriv Q-08/2010. Disse utgjør ca. 85 % av minstepensjonen. Namsmannen foretar likevel en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.

Voksen, enslig	kr. 10.715,- per mnd
Ektefelle/samboere	kr. 9.912,- per pers (kr.19.824,-) per mnd

I tillegg finnes satser for samvær med barn, og utgifter til husleie. Oppdaterte satser får du ved å henvende deg til din lokale namsmann, eller på nettsidene til Barne- og Likestillingsdepartementet (www.bld.dep.no).

Bolig

Du vil måtte selge boligen din dersom kreditorene får best dekning ved et salg, og i hvert fall dersom boligens standard overstiger det som er rimelig for deg og din familie. Dersom du må selge boligen, har du krav på å leie erstatningsbolig som tilfredsstillende rimelige krav. Dette må du kreve overfor tingretten. Dersom du får beholde egen bolig under gjeldsordningen, vil du kun betale renter på boliglånet under gjeldsordningen. Boliglånet består og slettes ikke ved utløp av gjeldsordningsperioden.

Gjeld

Uten kreditorenes samtykke er det ikke adgang til å stifte ny gjeld mens gjeldsforhandlingene pågår. Ved åpning av gjeldsforhandling oppnår skyldneren en betalingsutsettelse på fire måneder. I løpet av de fire månedene skal forslaget til gjeldsordning utarbeides. Siden du slipper å betale dine kreditorer i denne perioden, pålegger loven deg å avsette lønn og annen inntekt du måtte ha utover det du og din husstand trenger til det nødvendige underhold. Normalt vil dette skje ved at namsmannen foretar lønnstrekk.

Endring av gjeldsordningen under gjeldsordningsperioden Dersom din økonomi blir dårligere og du får problemer med å oppfylle avtalen, for eksempel fordi du mister jobben, må du ta kontakt med namsmannen.

Skulle du få bedre økonomi, har du plikt til å informere om dette. Dersom du ikke gjør det, kan tingretten oppheve gjeldsordningen.

2.5 Etter gjeldsordningsperioden

Hovedregelen ved en tvungen gjeldsordning er at hele eller del-er av gjelden ettergis. Dette vil også i de fleste tilfeller gjelde en frivillig gjeldsordning. Det hele avhenger av hva som er avtalt.

Dersom du innen to år etter gjeldsordningens utløp mottar arv, gevinst eller liknende av betydelig omfang, kan gjeldsordningen settes helt eller delvis til side hvis kreditor ber om det.

2.6 Forslag til gjeldsordning (eget forsøk)

Dette er et forslag til hvordan du kan skrive brev til dine kreditorer for å få i stand en gjeldsordningsavtale (les mer om kravet til «eget forsøk» i pkt. 4.2.3 Jf. Gjeldsordningsloven § 1-3, 2.Ledd).

Ditt navn:

Adresse:

Sted og dato:

Kreditor:

Adresse:

Forslag til frivillig gjeldsordning for navn, fødselsnummer yyyyyy yyyyy.

Jeg har havnet i økonomisk uføre og er ikke i stand til å betjene min gjeld fullt ut. Jeg ønsker derfor å få i stand en gjeldsordningsavtale med mine kreditorer.

Fortsetter på neste side...

Dersom mitt forslag til frivillig gjeldsordningsavtale ikke fører frem, vil jeg søke gjeldsordning gjennom namsmannen, jf. Gjeldsordningsloven § 1-3 (2).

Bakgrunnen for betalingsproblemene

(I dette avsnittet forteller du kort om hvorfor du har økonomiske problemer. Du bør legge ved dokumentasjon som bekrefter det du legger frem).

Inntektsforhold

(Fortell om din inntektssituasjon; om du er i arbeid eller er trygdet, eventuelle biinntekter osv. Du bør legge ved kopi av lønns slipper eller lignende for de tre siste månedene).

Utgiftsforhold

Fortell om dine utgifter. Husk at du under en gjeldsordning, som utgangspunkt, kun vil få holde av penger til boutgifter samt såkalt «livsopphold».

Oppgi dine husleie- eller låneutgifter og legg ved dokumentasjon for dette. Fortell også dersom du har ekstraordinære utgifter i forbindelse med sykdom, barn osv. som ikke dekkes av livsoppholdet).

Livsopphold

Livsopphold og utgifter til samvær er avsatt etter veiledning av de til enhver tid gjeldende satser fra barne, likestillings-, og inkluderings-departementet. Per 2010 er livsoppholdssatsen for enslige kr. 128.580 per år. Jeg ser at jeg klarer meg med mindre, og ønsker dermed å avsette kr. x (for eksempel kr. 8000) hver måned slik at kreditorene skal få en mest mulig rettferdig dekning av sine krav.

Skyldners budsjett

Basert på dagens økonomiske situasjon gir mitt budsjett følgende resultat til fordeling:

	Pr. år	Pr. mnd.
Inntekter		
Sum brutto inntekt		
Skattetrekk		
Disponibel inntekt		
Utgifter		
Husleie/boutgifter		
Livsopphold voksne		
Sum utgifter		
Resultat		

Formue

Jeg er ikke eier av formuesgoder med større verdi enn at de etter forholdene med rimelighet kan beholdes, jf. Gjeldsordningsloven § 4-5.

Gjeld

Jeg har x fordringshavere og en samlet gjeld på kr. ...

Fordringshaver	Beløp	% av totalgjeld	Beløp til hver enkelt kreditor pr.mnd.
Eks. : Lindorff AS	5639,00	7 %	(7 % av «resultat» fra budsjettet = betjening)*

*Utregningen forutsetter at det ikke finnes prioriterte krav, altså krav som skal betales fullt ut.

Dekning

Betalingsplanen er utarbeidet på bakgrunn av dividendepriippet, slik at kreditorene får betaling etter størrelsen på sitt krav i forhold til total-gjelden. Prioriterte krav vil dekkes først.

Om min økonomi skulle bedre seg, for eksempel om jeg får en rimeligere husleie eller en lønnsøkning, vil selvsagt utbetalingene øke tilsvarende.

Skyldners budsjett

Basert på dagens økonomiske situasjon gir mitt budsjett følgende resultat til fordeling:

	Pr. år	Pr. mnd.
Inntekter		
Sum brutto inntekt		
Skattetrekk		
Disponibel inntekt		
Utgifter		
Husleie/boutgifter		
Livsopphold voksne		
Sum utgifter		
Resultat		

Avtalevilkår

Gjeldsordningsperioden skal ha en varighet på 5 år fra (dato).

I gjeldsordningsperioden skal alle mine inntekter fordeles på fordringshaverne. Før fordringshaverne kan kreve dekning har jeg imidlertid rett til å dekke utgifter som fremgår i budsjettet. Ved endringer har jeg rett til å dekke økte utgifter før fordringshaverne kan kreve dekning, så fremt utgiftene ikke overstiger det som er rimelig til enhver tid.

Jeg vil alltid kreve et lavere livsopphold enn satsene til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, så sant kreditorene går med på en frivillig avtale utenfor namsmannsapparatet.

Begge parter har mulighet til å begjære endring av beløpet som er til fordeling mellom kreditorene under gjeldsordningsperioden i henhold til gjeldsordningsloven § 6-1 og § 6-2.

Prioriterte krav etter gjeldsordningsloven skal dekkes før uprioriterte krav får dekning, jf. gjeldsordningsloven § 4-8 bokstav:

(c) Skatte- og avgiftskrav som er oppstått etter åpningstidspunktet omfattes ikke av gjeldsordningen med mindre kravet er en følge av at skyldner har hatt et for lavt forskuddstrekk i gjeldsordningsperioden, og dette har medført høyere dividende enn om trekket hadde vært riktig. Tilsvarende gjelder for skatte- og avgiftskrav som fastsettes ved vedtak etter åpningstidspunktet.

Dersom skyldnerens skattetrekk i løpet av gjeldsordningsperioden skulle vise seg å være for lavt, og dette har ført til en høyere dividende for kreditorene, skal eventuell restskatt som forfaller i løpet av gjeldsordningsperioden dekkes fullt ut.

(Dersom du har andre prioriterte krav, for eksempel privat bidragsgjeld eller straffekrav (bot, erstatning eller oppreisning) må disse dekkes fullt ut. Du bør derfor skrive noen ord om hvordan du skal dekke disse kravene.

For at fordringshaverne skal ha kontrollmulighet med oppfyllelsen av avtalen skal skyldner hvert år fremlegge følgende dokumentasjon:

t_ Utskrift av likning

t_ Lønns- og trekkoppgave

Dette skal hvert år, når likningen foreligger, sendes kreditorene.

Administrasjon av ordningen: Jeg plikter selv å administrere ordning-en. Om det er overskudd i min økonomi vil det opprettes en konto hvor penger settes inn hver måned. Av enkelthetshensyn vil utbetalinger fra kontoen foretas fire ganger i året etter dividendepriippet. Prioritert gjeld vil dekkes først.

Jeg plikter innen rimelig tid og på betryggende måte å opplyse mine fordringshaverne dersom det inntreffer omstendigheter som jeg forstår eller må forstå kan gi fordringshaverne rett til omgjøring eller tilside-settelse av gjeldsordningen, jf. gol § 6-4.

Når gjeldsordningsperioden er over etter fem år, bortfaller all restgjeld som er omfattet av gjeldsordningen. Fordringshavere plikter å foreta sletting av kravene.

Likelydende brev er sendt samtlige kreditorer. Det bes om tilbakemelding så raskt som mulig og senest innen (dato). Ikke mottatt svar vil bli ansett som et avslag på forslaget.

Vennlig hilsen

Signatur

Vedlegg:

Oversikt over kreditorer, dokumentasjon av boutgifter og inntekter

Kapittel 32

Fengselspolitikk

Kriminalpolitikken i Norge endrer seg stadig, og denne utviklingen kan du være med på å påvirke. Juss-Buss mener det er særlig viktig at innsatte deltar i dette arbeidet, etter som dere har førstehånds kjennskap til systemet, og dermed i mange tilfelle vil være nærmest til å kunne fortelle hva som fungerer og hva som ikke fungerer i det eksisterende straffesystem. Det er av stor betydning at disse synspunktene kommer frem, slik at endringer kan bli til det bedre.

Det er mange måter å arbeide rettspolitisk på. Man kan skrive leserinnlegg, delta i debatter og konferanser, korrespondere med departementet osv. Imidlertid er det viktig å huske på at man også kan påvirke lokalt. Fengselet skal søke å tilrettelegge for samarbeidsorganer mellom de innsatte og betjentene. I disse organene skal man diskutere generelle spørsmål som angår innsattes daglige liv. Her kan man få endret ting man ikke er fornøyd med.

Straffegjennomføringsloven
§ 25
Retningslinjene
punkt 3.23

Det er adgang til å få innvilget særskilt permisjon ved aktiv deltagelse i kriminalpolitisk arbeid. Dette i form av ordinær permisjon til konferanser og opptil 12 korttidspermisjoner per år til deltagelse i styremøter og lignende. Slike permisjoner faller utenfor den ordinære permisjonskvoten.

Straffegjennomføringsloven
§ 33
Retningslinjene
punkt 3.36
under overskriften
«Permisjon til særlige
formål»

Det finnes en rekke organisasjoner som arbeider kriminalpolitisk. Noen av disse arbeider på spesielle områder, som for eksempel Foreningen for Fangers Pårørende (FFP), andre organisasjoner arbeider generelt, som for eksempel Norsk Forening for Kriminalreform (KROM). Du finner en liste over aktuelle organisasjoner med adresser bakerst i boka, men husk at også andre særorganisasjoner arbeider kriminalpolitisk.

Juss-Buss arbeider kriminalpolitisk for å endre fengsels- hverdagen til det bedre. I den forbindelse er vi særlig inter- essert i å få innspill og ideer til hva som kan og bør endres. Ta derfor gjerne kontakt, og husk at det er mulig å påvirke!

Kapittel 33

Menneskerettigheter og

straffegjennomføring

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter alle mennesker har. Etter andre verdenskrig har det vært en stor utvikling av disse rettighetene. Mange land har underskrevet internasjonale avtaler om menneskerettigheter, og det har blitt opprettet kontrollorganer for å se til at rettighetene blir overholdt.

Lov av 21.mai 1999 nr. 30
om styrking av menneske-
rettighetenes stilling i
norsk rett

Noen av menneskerettighetskonvensjonene er også gjort til norsk lov gjennom menneskerettighetsloven av 21. mai 1999 nr. 30. Alle som oppholder seg på norsk territorium kan påberope seg rettighetene som følger av de menneskerettighetskonvensjonene Norge er tilsluttet.

Norsk lov skal være i overensstemmelse med menneskerettighetene. Dersom det er motstrid mellom norsk lov og de rettighetene som er inntatt i menneskerettsloven, slår loven fast at disse menneskerettighetene går foran. Bestemmelsene i straffegjennomføringsloven må derfor praktiseres og forstås i lys av dette.

I dette kapitlet finner du et utvalg av de menneskerettighetene som er mest aktuelle i forbindelse med straffegjennomføring. Det kan derfor være andre rettigheter enn de som er tatt med her som kan være aktuelle å påberope i din sak. I forbindelse med soning av straff i fengsel kan det for eksempel være aktuelt å vise til menneskerettighetene i søknader om soningsoverføring eller lignende.

Du skal ha tilgang til de menneskerettighetene som er inntatt i norsk lov i fengselet. Dersom du har spørsmål om menneskerettighetene kan du ta kontakt med din advokat, Juss-Buss, eller noen av de andre rettshjelptiltakene. Kontaktinformasjon finnes bak i boken.

I. Menneskerettigheter og den europeiske menneskerettighetskonvensjonen

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 4. november 1950, også kalt EMK, er den mest brukte og mest praktiske konvensjonen. Dette er blant annet fordi det er etablert en egen domstol til konvensjonen. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har myndighet til å avgjøre om det foreligger brudd på EMK, se del II om EMD.

1. Absolutte rettigheter

Noen av menneskerettighetene angår de viktigste integritetsrettighetene vi som mennesker har, for eksempel forbud mot bruk av dødsstraff, forbudet mot bruk av tortur, forbudet mot slaveri og forbudet mot diskriminering på grunn av kjønn, rase, religion eller språk. Disse rettighetene er absolutte, og kan aldri fravikes eller innskrenkes.

2. Rettigheter det kan gjøres innskrenkninger i

I noen av menneskerettighetene står det i selve rettighetsteksten at det kan gjøres unntak. For eksempel fastslår EMK artikkel 5 at ingen i utgangspunktet skal berøves friheten sin, men at frihetsberøvelse i form av fengsling kan benyttes dersom noen har begått en forbrytelse.

For at det skal kunne gjøres lovlige innskrenkninger i menneskerettighetene, må følgende vilkår være oppfylt; t_ Innskrenkningene må være i samsvar med lov; det må være hjemmel i norsk lovgivning for å gjøre unntak fra rettigheten.

- t_ Unntaket fra rettigheten må ha et legitimt formål, for eksempel beskytte andres rettigheter og friheter, eller forebygge offentlig uorden eller kriminalitet.
- t_ Innskrenkningene må være nødvendig i et demokratisk samfunn. Forenklet sagt betyr dette at det må være et balansert forhold mellom middelet man bruker og målet man vil nå.

3. Noen av rettighetene

3.1 Forbud mot tortur

EMK art. 3

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon artikkel 3 sier at ingen må bli utsatt for tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Innenfor det norske straffe- og fengselssystemet synes forbudet om umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff å være det mest aktuelle.

Selv om alle fengselsopphold innebærer en viss form for umenneskelig eller nedverdiggende behandling, så vil ikke det å være fengslet i seg selv være nok til å krenke artikkel 3. For at det skal konstateres brudd må den negativ påvirkningen være ekstraordinær.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD, se del II) har fastslått at umenneskelig behandling er tiltak som fører til en urettmessig og sterk fysisk eller psykisk lidelse. Det er formålet med handlingen og den smerte som påføres som er avgjørende for om det foreligger brudd på artikkel 3. Nedverdiggende behandling eller straff er tiltak som virker ydmykende og som er egnet til å skape en følelse av frykt og mindreverdighet.

Forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling kan tenkes aktuelt for ulike sider av straffegjennomføringen. Det vil kunne ha betydning for innholdet i den fysiske og psykiske helsetjenesten. Luftemuligheter både i og utenfor cella vil kunne være vernet. Det samme gjelder for langvarig bruk av isolasjon og utstrakt bruk av politiarrest. Ved soningsoverføring av utenlandske innsatte til hjemlandet kan det foreligge brudd dersom hjemlandet ikke kan gi tilstrekkelig beskyttelse fra å bli drept eller skadet av andre innsatte.

FN har opprettet et eget tilsyn- og kontrollorgan som skal se til at artikkel 3 overholdes; Den europeiske komiteen for forebygging av tortur. Norge må sende inn en rapport til komiteen hvert fjerde år. Komiteen kommer også jevnlig på inspeksjoner til Norge. Rapportene og inspeksjonene danner så grunnlag for komiteen til å komme med anbefalinger til endringer som Norge bør gjøre for å overholde sine forpliktelser etter EMK.

1987.05.26 FNs

Torturkonvensjon art. 19

3.2 Retten til frihet og sikkerhet

EMK art. 5

Les mer om tiden før soningen starter i kapitlene 1 til 6

Les om prøveløslatelse i kapittel 24

Les mer om varetekt i kapitlene 3 og 4

Artikkel 5 gir vern mot vilkårlig frihetsberøvelse og inneholder en uttømmende liste over hvilke bestemte tilfeller der frihetsberøvelse er tillatt. For eksempel er det som allerede nevnt ovenfor anledning til å fengsle personer som mistenkes for eller som har blitt dømt for å ha begått en straffbar handling.

Det følger av bestemmelsens punkt 1 at det må være sammenheng mellom det formelle og det reelle grunnlaget for frihetsberøvelse. Kriminalomsorgen kan for eksempel ikke fortsette å holde deg fengslet dersom du har fått innvilget prøveløslatelse begrunnet med at politiet mistenker deg for å ha begått nye straffbare forhold. Du kan kun holdes fengslet dersom det foreligger et nytt grunnlag for å berøve deg friheten, typisk varetekt. Det er særlig i to sammenhenger det forekommer brudd på denne bestemmelsen: Der soning utover prøveløslatelsestidspunktet brukes som et alternativ til varetektsfengsling, og der det brukes for å sikre uttransportering av utlendinger ut av landet. Begge disse fengslingsgrunnene er i strid med EMK artikkel 5 og er derfor ulovlige.

EMK artikkel 5 inneholder dessuten en rekke bestemmelser av betydning ved pågrepelse og varetekt. Det følger av punkt 2 at du ved pågrepelse har krav på å få informasjon om hvorfor du har blitt pågrepet, og eventuelt om siktelsen. Informasjonen du får skal være på et språk du forstår. I punkt 3 fastslås det at spørsmålet om fortsatt varetektsfengsling skal avklares straks, og at selve saken, hovedforhandlingen, skal komme for domstolen innen rimelig tid etter fengsling. Om dette ikke skjer skal du løslates i påvente av rettsaken. Hva som anses som rimelig tid vil variere fra sak til sak. Det følger av punkt 5 at du har rett til erstatning ved uberettiget straffeforfølgning. Se del II om EMD.

3.3 Retten til en rettferdig rettergang

EMK art. 6

Les mer om tiden før soningen starter i kapitlene 1 til 6.

Artikkel 6 sikrer rettferdig rettergang i både straffesaker og sivile saker. Bestemmelsen sikrer en rekke ulike prosessuelle garantier, som for eksempel at man har krav på å få tildelt en forsvarer og at domstolen skal være uavhengig. Bestemmelsen gir også en generell rett til domstolsbehandling, herunder krav på fri rettshjelp hvis rettshjelp er nødvendig for å fremme saken.

3.4 Retten til respekt for privatliv og familieliv

EMK art. 8

Artikkel 8 fastslår at enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse. Dette innebærer dels et vern mot inngrep fra myndighetenes side, og dels en plikt for staten til å sikre rettighetene.

Retten til respekt for privatlivet gjelder blant annet vern av din personlige integritet. Vernet kan tenkes aktuelt i en rekke situasjoner under straffegjennomføringen, for eksempel ved visitasjon, ved besøk eller ved ransakelse av fengselscellen din. Det er imidlertid viktig å være klar over at bestemmelsen ikke oppstiller et absolutt vern, og at staten derfor kan gjøre innskrenkninger dersom enkelte vilkår er oppfylt, se del I nr. 1 om innskrenkninger.

Les mer i kapittel 13 om besøk, brev og telefon

Retten til respekt for familielivet gjelder forholdet mellom ekte feller, samboere, foreldre og barn, og har aktualitet i en rekke situasjoner som melder seg under straffegjennomføringen. For eksempel har man rett til å få være i fred ved besøk, telefonering og brevkontakt med familien. Det er her også viktig å være klar over at din familie, da særlig din ektefelle og dine barn, kan påberope seg en rett til å ha kontakt med deg så lenge du er fengslet. Dersom det ansees nødvendig og forholdsmessig kan imidlertid fengselsmyndighetene gjøre innskrenkninger i denne rettigheten hvis de har hjemmel i loven, og slik avskjære din og familiens adgang til samvær. Se del I nr. 1 om innskrenkninger.

Den samme bestemmelsen sikrer en rett til korrespondanse, både med familie og venner, advokat og myndigheter. Men igjen kan staten gjøre innskrenkninger i denne rettigheten. Det kan for eksempel tenkes at brev du har skrevet til en venn kan gjennomleses før de sendes ut av fengselet av sikkerhetsmessige hensyn. Dette kan for eksempel være fordi det er mistanke om at brevene inneholder informasjon om planlagt kriminell aktivitet eller påvirkning av vitner.

3.5 Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet

EMK art. 9

Artikkel 9 gir deg frihet til å kunne uttrykke din religion eller overbevisning, samt til å skifte religion om du ønsker det. Retten til religionsfrihet, og særlig utøvelsen av denne, kan imidlertid by på mange utfordringer når man er fengslet.

Likevel krever bestemmelsen at respekten for religioner opprettholdes ved blant annet å tilby et tilpasset kosthold, ved å legge til rette for religiøs aktivitet og å ta hensyn under visitasjon. Også utøvelsen av denne rettigheten kan imidlertid underlegges restriksjoner dersom det for eksempel er nødvendig av sikkerhetsgrunner. Eksempelvis kan myndighetene for eksempel forby ulike klesplagg og relikvier.

3.6 Ytringsfrihet

EMK art. 10
Les mer om brev og telefon
i kapittel 13

Retten til å si sin mening er en grunnleggende rettighet og en av grunnpilarene i et demokratisk samfunn. Artikkel 10 gir deg rett til å uttrykke dine meninger og til å motta og gi opplysninger og ideer uten at dette hindres. I fengselet vil ytringsfriheten være særlig viktig når du skal ha kontakt med blant annet din advokat, familien din eller media (men se også ovenfor om rett til privatliv, artikkel 8, som også beskytter disse forholdene).

Ytringsfriheten kan imidlertid innskrenkes når bestemte vilkår er oppfylt, se beskrivelsen av innskrenkninger under del I nr. 1. Det kan for eksempel gjøres innskrenkninger i retten til å delta i radio- eller TV-programmer, være aktiv på Facebook eller lignende.

3.7 Retten til et effektivt rettsmiddel

EMK art. 13

Artikkel 13 gir deg rett til å prøve om rettigheter eller friheter etter EMK er brutt. Denne rettigheten er krenket dersom du ikke får en effektiv prøvelse av om det foreligger brudd på EMK, som for eksempel ved at du nektes å klage på et inngrep eller et vedtak. Se del II om Den europeiske menneskerettighets-domstolen.

II. Klage til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)

Se kapittel 5 del III.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen ligger i Strasbourg. Domstolen har myndighet til å avgjøre om det foreligger brudd på EMK, samt å dømme en stat til å betale erstatning.

Dersom du mener at Norge, eller en annen medlemsstat, har krenket dine menneskerettigheter etter menneskerettighets-

konvensjonen, kan du klage inn saken til Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD). Avgjørelsene fra EMD er rettslig bindende for Norge og de andre medlemslandene.

EMK art. 33, 34, 35

Som enkeltperson har man anledning til å klage en sak inn for EMD. Det er imidlertid en rekke vilkår som må være oppfylt for at domstolen skal behandle klagen din;

EMK art. 38 og 39

- t_ Klagen må gjelde deg selv, det er ikke anledning til å klage inn på vegne av en annen person. Ikke-statlige organisasjoner eller grupper av enkeltindivider har også anledning til å klage saker inn for domstolen.
- t_ Alle nasjonale rettsmidler må være uttømt. Dette betyr at saken må ha vært behandlet hos domstolen på et så høyt nivå som mulig. I Norge vil det i utgangspunktet innebære at saken er behandlet eller avvist av Høyesterett. Dette er av hensyn til at norske myndigheter selv skal ha mulighet til å rette opp i krenkelser før EMD eventuelt avsier dom om krenkelse av konvensjonen.
- t_ Klagen må fremmes til EMD før det har gått seks måneder. Tiden begynner å løpe den dagen du blir informert om «den siste» avgjørelsen, eksempelvis Høyesteretts endelige avgjørelse eller avvisning av saken.
- t_ Anonyme klager avvises. Du må derfor få frem navn og adresse i den klagen du sender inn til EMD.
- t_ Klagen må ikke ha vært behandlet tidligere. EMD avviser saker som har blitt behandlet før av EMD selv eller annen internasjonal tilsynsordning.
- t_ Åpenbart grunnløse klager avvises. EMD gjør en foreløpig vurdering av saken når den sendes inn. Er den åpenbart grunnløs, avvises den. Eksempelvis kan en klage fra en fange om at innesperring i seg selv krenker retten til frihet og bevegelse, etter dette kriteriet bli avvist.
- t_ Klagen må gjelde en rettighet i EMK. Du må vise at det forhold du påpeker er knyttet til en bestemmelse i konvensjonen. Nektelse av et spesielt kosthold i fengsel kan for eksempel knytte seg til artikkel 8 eller 9.
- t_ Dersom saken ikke avvises vil domstolen kunne være behjelpelig med å få partene til å inngå forlik. Dersom partene ikke kommer til enighet vil det bli avsagt dom. Blir det konstatert brudd på konvensjonen kan EMD tilkjenne klageren erstatning.

Det er viktig å være klar over at saksbehandlingstiden til EMD er lang, og at det kan ta mange år fra man har sendt en klage til dom blir avsagt. I skrivende stund, våren 2012, er EMDs saksbehandlingspraksis oppe til revidering for å få ned saksbehandlingstiden og korte ned ventetiden, men det er ikke utsikt til noen snarlig løsning på problemet.

III. Menneskerettigheter og barnekonvensjonen (BK)

1990.09.02.

Barnekonvensjonen (BK)

Barnekonvensjonen trådte i kraft 2. september 1990. Den legger til grunn at menneskerettighetskonvensjonen beskytter alle individer, men at barn trenger ytterligere beskyttelse og omsorg. Barnekonvensjonen gir vern for alle barn under 18 år. Statene er forpliktet til å gjøre det de kan, innenfor de ressursene de har til rådighet, for å oppfylle innholdet i konvensjonen.

Det er også etablert en egen komite, Barnekomiteen, som skal overvåke at statene etterlever bestemmelsene i konvensjonen. Statene har en plikt til å rapportere inn til Komiteen hvert femte år. Anbefalingene fra komiteen er kun rådgivende, og er derfor ikke juridisk bindende, i motsetning til avgjørelsene fra EMD, se del II.

Barnekonvensjonen kan være aktuell for unge fengslede, for barn av domfelte, og for domfelte som har barn. Soner du i fengsel og har pårørende som er barn, kan det være aktuelt å argumentere med barnekonvensjonen i søknader om for eksempel soningsoverføring til et fengsel nærmere familien.

Det er fire artikler i konvensjonen som er generelle prinsipper for hele konvensjonen: Retten om ikke-diskriminering (artikkel 2), rett til deltakelse (artikkel 12), rett til liv og utvikling (artikkel 6), og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn (artikkel 3). Disse artiklene får betydning ved tolkningen av de andre artiklene i konvensjonen.

BK art. 3

Hensynet til barnets beste gir ingen konkrete rettigheter, men innebærer at barnets beste skal vurderes og tillegges stor vekt i alle avgjørelser som gjelder barn. Dette gjelder også ved samvær der en eller begge av foreldrene er i fengsel. Men selv om barnets beste er et tungtveiende moment, kan det være interesser som vil konkurrere med dette prinsippet. Det må da foretas en avveining mellom interessene. For eksempel er

det bred enighet om at det i de fleste tilfeller ikke er til barnets beste å bli fengslet, men det er ikke oppstilt et absolutt forbud mot dette i barnekonvensjonen.

BK art. 12

Det følger av prinsippet om rett til deltakelse at barn har rett til å si sin mening i alle saker som angår dem, og at deres mening skal tillegges vekt. Dette vil være av betydning når det treffes avgjørelser som angår deg som er mindreårig innsatt eller barn av en innsatt. Du har altså krav på å få si din mening og at denne meningen skal tillegges vekt ved for eksempel spørsmål om besøk av familie, eller om du skal få komme på besøk.

Norge har ikke bundet seg til tilleggsprotokollen til FNs barnekonvensjon som gir barn individuell klagerett. Men ettersom EMK også gjelder for barn, og det for enkelte spørsmål gjelder det samme vernet etter både EMK og BK, kan barn likevel få håndhevet rettighetene sine gjennom et internasjonalt kontrollorgan. Se del I om EMK og del II om EMD.

IV. Kilder

- t_ Barneombudets nettsider;
www.barneombudet.no/barnekonvensjonen (lest 20.4.12)
- t_ Engbo, Hans Jørgen og Smith, Peter Scharff;
«Fængsler og menneskerettigheder»
(2012) Jurist – og Økonomforbundets Forlag
- t_ Høstmælingen, Njål;
«Internasjonale menneskerettigheter»
(2003, 4. opplag 2007) Universitetsforlaget
- t_ NOU 2008:15 Barn og straff, - utviklingsstøtte og kontroll.
Kapittel 7
- t_ Ot.prp. nr 5 (2000-2001) Om lov om straffegjennomføring
av straff mv. Kapittel 3

<u>Tillegg</u>	<u>Om Juss-Buss</u>	<u>288</u>
	I. Hva er Juss-Buss	288
	1. Hva jobber Juss-Buss med?	288
	1.1 Saksbehandling	288
	1.2 Rettspolitikk og forskning	289
	2. Gruppene på Juss-Buss – hva jobber de med og hvordan	289
	2.1 GOF: Gjelds- og familierettsgruppa	289
	2.2 SAG: Sosial-, trygde- og arbeidsrett	289
	2.3 FEG: Fengsels- og husleierett («Fengselsgruppa»)	290
	2.4 INNVA: Innvandringsrett	290
	2.5 Ad-hoc grupper	290
	2.6 Hvordan jobber gruppene?	291
	3. Særlig om fengselsgruppa - FEG	291
	3.1 Fengselsbesøk	291
	3.2 Særlig for klienter hos FEG	292
	4. Kontakt med Juss-Buss og andre rettshjelpstiltak	293
	4.1 Saksmottak og åpningstider	293
	4.2 Andre studentrettshjelpstiltak	293
	<u>Organisasjoner</u>	<u>294</u>
	KROM	294
	SON	295
	FFP	295
	DUS	296
	Way-Back	296
	Adresseliste	297
	Stikkordsregister	302
	Andre publikasjoner fra Juss-Buss	308

Om Juss-Buss

I. Hva er juss-buss?

Juss- Buss er et rettshjelpstiltak som drives av jusstudenter fra Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Driften på Juss-Buss startet som et forskningsprosjekt i 1971. En gruppe studenter dro med en buss til Oppsal i Oslo for å undersøke i hvor stor grad befolkningen hadde uløste juridiske problemer. Det viste seg at det var et stort behov blant folk flest for juridisk rådgivning, og som et resultat av dette fortsatte driften i Juss-Buss. Juss-Buss holder nå til i kontorlokaler i Arbins gate 7, Oslo sentrum. I dag arbeider det omtrent 30 medarbeidere på Juss-Buss. Alle medarbeidere er studenter utenom faglig leder som er utdannet jurist.

1. Hva jobber Juss-Buss med?

1.1 Saksbehandling

Juss-Buss gir gratis rettshjelp i enkeltsaker. Vi kan hjelpe deg i form av muntlig eller skriftlig juridisk rådgivning, og/eller i form av at vi representerer deg, for eksempel overfor fengselet du sitter i, en kreditor eller utlendingsforvaltningen. Juss-Buss har begrenset seg til å gi juridisk råd og bistand kun innenfor enkelte saksområder. Hvis saken din faller utenfor det vi jobber med, vil vi prøve å finne andre som kan hjelpe deg. Grunnene til at vi har valgt ut enkelte begrensede saksområder er flere. Siden vi er studenter, har vi ikke kompetanse til å ta alle typer saker. Vi kan for eksempel ikke føre saker for retten. En spesialisering innenfor enkelte saksområder fører til at vi opparbeider oss mye kunnskap om akkurat disse emnene.

Saksområdene vi i dag jobber med er hovedsaklig innvandringsrett, fengselsrett, husleierett, gjeldsrett, familierett, sosialrett, trygderett og arbeidsrett. Juss-Buss er delt inn i arbeidsgrupper som jobber med de enkelte felt. Grunnen til at vi har valgt ut nettopp disse områdene, er at vi mener dette er områder hvor

behovet for rettshjelp er stort, og hvor det ikke gis tilstrekkelig hjelp fra det offentlige.

1.2 Rettspolitikk og forskning

Juss-Buss har et mål om å bedre tilstanden i samfunnet for våre klientgrupper gjennom å arbeide for å forandre lovverket og påvirke de politiske avgjørelsene. Dette kaller vi å arbeide rettspolitisk. Gjennom utspill i media, uttalelser ved forberedelsene av nye lover, deltakelse i debatter, kontakt med politikere og lignende forsøker vi å endre rettstilstanden der vi mener den ikke er tilfredsstillende. Eksempler på slikt arbeid er når fengselsgruppa skriver høringsuttalelser til endringsforslag i straffegjennomføringsloven eller andre lovforslag som angår våre klienter.

Les mer i kapittel 32
Fengselspolitikk

2. Gruppene på Juss-Buss – hva jobber de med og hvordan?

Som nevnt ovenfor, er medarbeiderne på Juss-Buss inndelt i arbeidsgrupper som jobber med de enkelte sakfeltene. Nedenfor følger en oversikt over disse gruppene.

2.1 GOF: Gjelds- og familierettsgruppa

GOF jobber med spørsmål knyttet til gjeldsproblematikk og familierettslige spørsmål. GOF gir både generell informasjon om rettstilstanden og yter bistand i enkeltsaker. GOF kan blant annet bistå skyldneren med bestridelse av urettmessige krav, søknader om gjeldsordning eller hjelp i forbindelse med tvangsinn drivelse. GOF tar ikke saker for kreditor, men rettleder disse kun ved hjelp av generell informasjon om hvordan disse kan drive inn sin gjeld ved hjelp av gjeldbrev og en påkravsmal.

GOF kan bistå i de fleste saker innenfor familieretten. GOF behandler flest saker knyttet til samlivsbrudd mellom ektefeller og samboere. Dette inkluderer blant annet spørsmål om skifteoppgjør og barnefordeling. Når det gjelder saker om barnefordeling gir vi imidlertid kun generell veiledning og går ikke konkret inn i saken. Vi jobber ikke med arverett.

2.2 SAG: Sosial-, trygde- og arbeidsrett

SAG arbeider med spørsmål i forhold til sosialrett, trygderett og arbeidsrett. Av prinsipielle årsaker hjelper SAG kun arbeids-

takere, og ikke arbeidsgivere, i spørsmål om arbeidsrett. SAG er behjelpelig med de aller fleste juridiske problemer som kan oppstå i et arbeidsforhold. Eksempler på saker de tar, er oppsigelse og avskjed, utbetaling av lønn og feriepenger, tvist angående fravær og spørsmål vedrørende permisjoner. I sosial- og trygdesaker kan SAG hjelpe deg med å vurdere om vedtak du har motatt er korrekte, og eventuelt skrive klage på dine vegne.

2.3 FEG: Fengsels- og husleierett («Fengselsgruppa»)

FEG jobber med fengselssaker og arbeider også med spørsmål i forhold til husleie. FEG jobber ikke med strafferett, de tar kun inn saker som dreier seg om muligheter og rettigheter for innsatte. FEG er behjelpelige med nær sagt alle problemer som oppstår i forbindelse med soning av fengselsstraff. De tar for eksempel saker om soningsforholdene i fengselet, søknader om permisjon og fremstilling, overføring mellom anstalter, prøveløslatelse og klage på reaksjoner.

I husleiesaker tar FEG av prinsipielle grunner kun saker for leietaker, og ikke for huseier/utleier. FEG er behjelpelig med de fleste juridiske problemer som kan oppstå i et leieforhold.

Les mer om fengselsgruppa Eksempler på saker de tar, er problemer i forhold til leieøkning, i avsnitt 3 oppsigelse av leieforhold spørsmål om depositum, fremleie, mangelskrav, vedlikehold og kontraktsinngåelse.

2.4 INNVA: Innvandringsrett

INNVA arbeider med utlendingsrett. INNVA er behjelpelig med de fleste juridiske spørsmål når det gjelder problemer i forhold til opphold i Norge for utlendinger. Gruppa tar for eksempel saker om utvisning, familiegjenforening, arbeids- og oppholds-tillatelse, visum, bosettingstillatelse og statsborgerskap, men ikke asylsaker.

2.5 Ad-hoc grupper

I tillegg har Juss-Buss flere såkalte ad-hoc-grupper som jobber med ulike prosjekter. En av disse arbeider med fri retts hjelp. Disse gruppene består av medarbeidere fra de fire hoved-gruppene.

2.6 Hvordan jobber gruppene?

Hver medarbeider på Juss-Buss har sine egne saker, og hver klient henvender seg til sin egen saksbehandler. Likevel jobber vi alltid med sakene i fellesskap innad i gruppene, og noen ganger på tvers av dem. Alle gruppene på Juss-Buss har «gruppemøte» en gang i uka. Da bruker gruppene en hel dag på å gå gjennom alle sakene på gruppa og diskutere dem sammen. På gruppemøte deltar både de medarbeiderne som er nye på Juss-Buss, og de som allerede har jobbet der i et år. Vi føler dette er en god måte å jobbe på for oss som er studenter.

Det er alltid gruppemøtet i fellesskap som bestemmer hvor langt vi kan gå i den enkelte sak og som tar avgjørelser i sakene. Gruppemøtene og samarbeidet innad gir økt retts-sikkerhet, og de gamle medarbeiderne viderebringer kunnskap til de nye. Da vi ikke er ferdig utdannet, er det viktig for oss å jobbe på en tryggest mulig måte for klientene våre. Vi er tilknyttet Universitetet i Oslo, og i ekstra vanskelige saker har vi lærere og professorer ved universitetet å henvende oss til.

Alle medarbeiderne på Juss-Buss har taushetsplikt. Det er selvfølgelig alltid du som bestemmer hva du vil gjøre i saken og hvordan. Vi holder deg også alltid løpende orientert i saken.

3. Særlig om fengselsgruppa - FEG

3.1 Fengselsbesøk

Fengselsgruppa reiser hver uke til ulike fengsler på østlandsområdet for å orientere om Juss-Buss og ta inn saker. Det skal bli gitt beskjed i fengselet om når Juss-Buss er å treffe. Dersom du ønsker å snakke med oss, kan du skrive deg opp på besøkslapp, og du vil bli kalt inn til en av oss når vi kom-mer. Du kan spørre oss om generelle ting, eller legge fram en konkret sak du ønsker hjelp til. Typiske saker FEG hjelper innsatte med, er overføringer, prøveløslatelser, permisjoner, fremstillinger og § 12-soning. Dersom du har en sak som faller innenfor et saksområde som en av de andre gruppene på Juss-Buss jobber med, for eksempel et gjeldsproblem, tar vi med saken din tilbake til Juss-Buss og gir den til den passende gruppa. Ta gjerne kontakt dersom du ønsker at vi skal komme til fengselet der du sitter.

Dersom du ønsker å kontakte FEG og Juss-Buss, og du ikke har mulighet til å gjøre dette på fengselsbesøk, er det bare å ta Les mer om dette i avsnitt 4 kontakt på telefon. Dersom du har mulighet til det, må du også gjerne møte opp i våre kontorlokaler.

3.2 Særlig for klienter hos FEG

Les mer i kapittel 28 om gjenopptakelse av straffe-saker

Som nevnt, er alle medarbeiderne på Juss-Buss studenter, og vi kan derfor ikke føre saker for retten. FEG tar derfor ikke straffe-saker. Ønsker du for eksempel å gjenoppta saken din, kan vi bistå med skriftlig og muntlig informasjon og være behjelpelig med å skaffe søknadsskjemaet, men vi kan ikke hjelpe deg med å fylle det ut. Det kan kontaktbetjenten din gjøre, eller en advokat om du har det. Gjenopptakelseskommisjonen har også informasjons- og veiledningsplikt, så hvis du lurer på noe angående søknaden, er det bare å ringe dit.

FEG har gruppemøte hver torsdag. Hvis du har et vanskelig spørsmål eller en sak vi er i tvil om vi kan hjelpe deg med, er det ikke alltid vi kan svare deg før etter gruppemøtet. Derfor må du vente på tilbakemelding til vi har undersøkt spørsmålet eller diskutert ferdig oss i mellom.

Ofta kan fengselssystemet være et frustrerende og lukket regime for deg som sitter i fengsel. Vi prøver så godt vi kan å forstå din situasjon som innsatt, og jobbe for dine rettigheter. Hvis vi for eksempel gir deg beskjed om at du har en dårlig sak, betyr ikke det at vi er enig med fengselet om hvordan ting bør fungere. Men vi er nødt til å prøve å være realistiske, og vurdere saken ut fra gjeldende rett. Vi ser også mange svakheter med både lovverket og systemet, og prøver å arbeide for at innsatte skal få en bedre hverdag. Gi oss gjerne beskjed hvis det er noe du synes vi bør arbeide med.

Dersom du allerede har en advokat som jobber for deg, må du gi beskjed om dette. Du må gjerne snakke med oss om saken din, men vi vil helst unngå at både advokaten din og Juss-Buss for eksempel skriver en søknad hver om akkurat det samme. Dette kan føre til uryddig saksbehandling, og er ikke til din fordel.

Du må ikke nøle med å ta kontakt med oss, selv om du frykter at du har en dårlig sak. Vi vil uansett prøve å gi deg best mulig veiledning og hjelp. Kanskje vil gruppemøtet komme frem til at

det er best at du skriver søknaden selv i første omgang, og at vi heller hjelper deg med å klage dersom det skulle bli avslag. Eller det kan hende vi synes at vi bør vente en viss tid med å søke om en bestemt ting. Dette er i så fall hva vi mener er best for din sak.

Telefonsamtaler med Juss-Buss skal i utgangspunktet gå utenom dine ordinære telefonkvoter.

4. Kontakt med Juss-Buss og andre rettshjelpstiltak

4.1 Saksmottak og åpningstider

Alle innsatte kan ringe til Juss-Buss hver ukedag mellom klokken 10:00 og 15:00. Dersom du ønsker å komme til våre kontorer i løpet av soningen, altså når du er på permisjon eller fremstilling, kan du også møte opp hver ukedag mellom klokken 10:00 og 15:00. Dersom du ikke sitter i fengsel, må du ringe i våre ordinære saksmottakstider; mandager mellom klokken 10:00 og 15:00 eller torsdager mellom klokken 17:00 og 20:00. Du kan også møte opp i våre kontorlokaler til disse tidene. Grunnen til at innsatte kan ringe oss utenom de ordinære saksmottakstidene, er at det er vanskeligere for innsatte å bruke telefonen akkurat når det passer, eller å oppsøke oss personlig. Telefonnummer og adresse til Juss-Buss finner du bakerst i boken.

Juss-Buss holder stengt i julen og påsken. Hvis budsjettet vårt tillater det, har vi åpent med redusert drift om sommeren.

4.2 Andre studentrettshjelpstiltak

Juss-Buss holder til i Oslo. Dette kan være langt unna for enkelte. Det finnes imidlertid studentdrevne rettshjelpstiltak andre steder i landet. Deres drift er lignende Juss-Buss, men med enkelte små eller store forskjeller. Alle gir gratis ju-ridisk bistand. Disse rettshjelpstiltakene er: Jushjelpa i Midt-Norge (Trondheim), Jusshjelpa i Nord-Norge (Tromsø) og Jussformidlingen (Bergen). Flere av disse tiltakene har egne fengselsgrupper som oppsøker fengsler i sin region. Det finnes også et annet rettshjelpstiltak i Oslo; Juridisk rådgivning for kvinner (JURK). JURK har en egen fengselsgruppe som fast besøker blant annet Bredtveit fengsel. JURK gir kun bistand til kvinner. Adresser og telefonnummer til rettshjelpstiltakene som er nevnt ovenfor finner du bakerst i boken.

ORGANISASJONER

KROM

Norsk forening for Kriminalreform

KROM er en partipolitisk og religiøst uavhengig forening. Foreningen driver kun frivillig arbeid, og har ingen inntekter utover medlemskontingenten. KROM arbeider for en hensiktsmessig og menneskeverdig kriminalpolitikk.

Foreningens mål er tredelt:

- t_ Arbeide for å avskaffe reaksjonssystemet i sin nåværende form, og motarbeide at nye fengselslignende systemer eller tvangsordninger oppstår
- t_ På kortere sikt arbeide for reformer i straffesystemet og fengselsvesenet som kan redusere skadevirkningene av frihetsberøvelse.
- t_ Tjene som talerør for nåværende og tidligere fanger, og fremme deres generelle rettigheter og krav.
- t_ Foreningen er åpen for alle som vil støtte KROMs formål. KROM har i dag ca.500 medlemmer. Blant disse er det flere nåværende og tidligere fanger.

KROMs virksomhet består først og fremst i å stille kriminalpolitiske krav til myndighetene, å delta i debatter i dagspressen og arrangere møter og konferanser. KROM besøker også fengslene og driver dessuten informasjonsarbeid om hvordan straffesystemet virker i praksis på skoler, i klubber og foreninger, så langt kapasiteten tillater det. Tidligere fanger deltar i informasjonsarbeidet i den grad det er mulig.

Adresse og kontaktinformasjon til KROM står bakerst i boken.

SON

Straffedes organisasjon i Norge

SON arbeider for fangers rettigheter og for å hjelpe tidligere fanger med å frigjøre seg fra sin kriminelle løpebane. Det er et vilkår at man er straffedømt for å være medlem i SON.

Formålet med SONs arbeid er at fanger og eksfanger skal ha et tilbud om et sted å være der de kan hjelpe seg selv med sine problemer, og få enkelte sosiale og kulturelle impulser. SON forsøker å løse tilbakevendingsproblemet til samfunnet.

Blant andre ting SON gjør kan nevnes: Fangetelefon, rådgivningstjeneste, selvhjelpsgruppe, omsorgshus, kulturkvelder, gitarverksted, opplysningsarbeid, likestillingsarbeid og anti-rasistisk arbeid.

SON har som mål å være med i den kriminalpolitiske debatten. Adresse og kontaktinformasjon til SON står bakerst i boka.

FFP

For fangers pårørende

FFPs viktigste oppgave er å gi pårørende støtte, informasjon og veiledning i en vanskelig livssituasjon. Vi vil hjelpe deg som pårørende ved å støtte deg psykisk, og gjennom å informere deg om forhold i det fengselet du besøker. FFP kan også være til hjelp i kontakten med rettsapparatet og fengselsvesenet. I tillegg kan vi orientere deg om hjelpeapparatet og instanser som yter gratis juridisk rådgivning.

En annen viktig oppgave FFP har, er å bidra til at forholdene i fengsel legges bedre til rette for positiv kontakt mellom fanger og pårørende. FFP arbeider for verdige besøksforhold og økt respekt for de pårørendes, så vel som de innsattes, egenverdi. Vi jobber også for å styrke pårørendes posisjon overfor det etablerte hjelpeapparatet.

FFP ble etablert i 1992. Foreningen er åpen for alle som støtter foreningens formål. FFP er uavhengig av partipolitiske og religiøse organisasjoner.

Dersom du ønsker informasjon, medlemskap eller aktiv deltagelse i foreningens arbeid, er du velkommen til å ta kontakt med oss. Du kan ringe, skrive eller komme til oss på kontoret. Avtal gjerne tid på forhånd før du besøker oss på kontoret slik at du er sikker på at vi er der. Adresse og kontaktinformasjon til FFP står bakerst i boka

DUS

Den uavhengige sosialrådgivningen

DUS er en uavhengig informasjons- og rådgivningstjeneste som drives av sosionomstudenter. DUS gir veiledning an-gående dine rettigheter og muligheter innenfor det offentlige hjelpe- apparatet. DUS hjelper også med å skrive søknader eller andre dokumenter til sosialkontor, arbeidskontor eller trygdekontor. DUS gir imidlertid ikke økonomisk hjelp. Medar-beiderne på DUS har taushetsplikt. DUS har avdelinger i Oslo, Stavanger og Bergen (BUS). Adresse og kontaktinformasjon til DUS' avdelinger i Norge finner du bakerst i boka.

Way-Back

Way-Back er en ideell stiftelse som har til formål å gjøre veien til et liv med lovlidighet og verdighet lettere for de som ønsker å bryte den onde sirkelen med kriminalitet og rus. De fleste av de som jobber i Way-Back har selv gjennomgått endringer og vil bruke sine erfaringer for å hjelpe andre i tilsvarende situa-sjon. Blant annet holder Way-Back informasjonsmøter i feng-slene om egne erfaringer for å gi håp om et liv uten kriminalitet og rus. Way-Back har også en besøkstjeneste. Når en innsatt tar kontakt får vedkommende en fadder som kommer på jevn- lig besøk i fengselet. Fadderen kan også bli med på sosial- kontoret, i ansvarsgruppen, og hjelpe til med søknader. Ved løslatelse kan Way-Back stille med ett eller flere medlemmer som møter den innsatte ved porten. Way-Back kan også i visse tilfeller hjelpe sine medlemmer med et sted å bo i en overgang-speriode. Erfaringsmessig er det mange som har gjeld.

Way-Back kan hjelpe til med å få oversikt over situasjonen slik at man kan håndtere den. Way-Back forsøker å gi et bredt tilbud av aktiviteter via andre foreninger og instanser. Adresse og kontaktinformasjon til Way-Back finner du bakerst i boka.

Adresseliste

Juss-buss

Arbins gate 7
0253 Oslo
Tlf: 22 84 29 00
Faks: 22 84 29 01

Sivilombudsmannen

Akersgt. 8, 6. Etg. Inngang fra
Tollbugt. Postadr.: Postboks 3
sentrum, 0101 Oslo
Tlf: 22 82 85 00
800 80 039 (Grønt- nummer) E-
post: postmottak@sivilombuds-
mannen.no

Juridisk rådgivning for kvinner

Arbins gate 7
0253 Oslo
Tlf: 22 84 29 50
Faks: 22 84 29 51

Krom

(Norsk forening for kriminalreform)
Postboks 6740 st. Olavs plass, 0130
Oslo
Tlf: 22 36 21 87 (svarer)
E-post: krom@krom.no

Jussformidlingen i bergen

Sydneshaugen 10
5007 Bergen
Tlf: 55 58 96 00
Faks: 55 58 96 06

Son

(Straffedes organisasjon i norge)
Hjelmsgate 3, 0355 Oslo
Tlf: 22 59 24 89
E-post: soni@online.no

Jusshjelpa i nord-norge

Brevika senter
9037 Tromsø Tlf:
77 64 45 59 Faks:
77 64 65 65

Reform

(Ressursenter for menn)
Akersgata 16, 6 etg., 0158 Oslo
Postadr.: Postboks 28 sentrum,
0101 Oslo
Tlf: 22 34 09 50
E-post: post@reform.no

Jushjelpa i midt-norge

Sverresgate 12
7402 Trondheim
Postadr.: Jushjelpa v/ hist avd.
Teknologi, 7004 Trondheim Tlf:
73 51 52 50
Faks: 73 52 72 80

Ffp

(For fangers pårørende)
 Nordahl Brunsgt. 5, 2.Etg.
 0165 Oslo
 Postadr.: Postboks 6710,
 St. Olavs plass, 0130 Oslo
 Tlf: 22 11 41 30
 Faks: 22 11 46 55
 E-post: post@ffp.no

Kontoret for fri rettshjelp

Storgata 19, 2.Etasje
 Postadr.: Postboks 8809,
 Youngstor-get, 0028 Oslo
 Tlf: 23 48 79 00 - 23 48 79 01
 E-post: frirettshjelp@sby.oslo.kommune.no

Opplysningstjenesten i staten

Tlf: 800 30 301 (grønt nummer)
 Tlf: + 47 57 65 50 60 (fra utland)
 E-post: info@norge.no

Utlendingsdirektoratet (udi)

Hausmannsgate 21, 0182 Oslo
 Postadr.: Postboks 8108 dep.
 0032 Oslo
 Tlf: 23 35 15 00 E-
 post: udi@udi.no

Seif trondheim

Kongens gate 60
 7012 Trondheim
 Tlf: 73 51 71 84
 Faks: 73 52 42 08
 E-post: tronseif@seif.no

Utlendingsnemda (une)

Stenersgt. 1 B/c,0050 Oslo
 postadr.: Postboks 8165 dep., 0034
 Oslo
 tlf: 21 08 50 00
 faks: 21 08 50 01
 E-post: postmottak@une.no

Seif ålesund

Kirkegate 4 6004
 Ålesund Tlf: 70
 11 55 30 Faks:
 70 12 26 23
 E-post: elseif@seif.no

Noas

(Norsk organisasjon for asylsøkere)
 Oslo: Torggata 22, 2.Etg 0183 Oslo
 Postadr.: Postboks 8893
 Youngstorget, 0028 Oslo
 Tlf: 22 36 56 60
 Faks: 22 36 56 61
 E-post: noas@noas.org

Den uavhengige sosialrådgivningen (dus)

Dus oslo
 Cj hambros plass 5, 0164 Oslo
 Tlf: 21 38 38 84
 Mobil: 90 40 53 68 E-post:
 post@oslodus.net

Seif

(Selvhjelp for innvandrere og flyktninger)

Seif oslo

Cj hambros plass 7, 4 etg, 0164 Oslo
 Tlf: 22 03 48 30
 Faks: 22 11 05 13
 E-post: seif@seif.no

Dus stavanger

Verksgata 31, 2.Etg.
4013 Stavanger
Postadr.: Postboks 753,
4004 Stavanger
Tlf: 51 55 36 26
Mobil: 45 43 74 70
E-post: stavanger@dusnorge.no

Seif bergen

Strandgaten 6, 5013 Bergen
Tlf: 55 56 09 00 / 55 56 09 01
Faks: 55 56 09 02
E-post: bergenf@seif.no

Dus bergen

Haugeveien 28
5005 Bergen
Tlf: 55 58 78 02

Seif kristiansand

Skippergata 2 a
4611 Kristiansand
Tlf: 38 07 10 95
Faks: 38 02 89 77
E-post: krseif@seif.no

Gjeldsofferalliansen (goa)

Pilestredet 17, 6. Etg., 0164 Oslo
Tlf: 22 20 64 10

Seif stavanger

Øvre holmegate 23
4006 Stavanger
Tlf: 51 89 09 90
Faks: 51 89 09 91
E-post: stavanger@seif.no

Gjeldskrisetelefonen

Tlf: 22 20 19 99

Arbeidstilsynet

Direktoratet for arbeidstilsynet
Statens hus Prinsens gt. 1, 7013
Trondheim
Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
7468 Trondheim
Tlf: 815 48 222
Fax: 73 19 97 01

Arbeidstilsynet midt-norge

Kongens gate 60, 7012 Trondheim
Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
7468 Trondheim
Svartjenesten: 815 48 222
Faks: 73 52 43 24
E-post: post@arbeidstilsynet.no

Arbeidstilsynets regionkontor

Oslo: Stenersgt. 1D, 0050 Oslo
Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
7468 Trondheim
Svartjenesten: 815 48 222
Faks: 22 17 78 10
E-post: post@arbeidstilsynet.no

Arbeidstilsynet Vestlandet

Rasmus Meyers allè 5, 5015 Bergen
Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
7468 Trondheim
Svartjenesten: 815 48 222
Faks: 55 59 82 30
E-post: post@arbeidstilsynet.no

Arbeidstilsynet Østfold og Akershus

Dronningens gt. 1, 1530 Moss
Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
7468 Trondheim
Svartjenesten: 815 48 222
Faks: 69 24 03 10
E-post: post@arbeidstilsynet.no

Rusmiddeletaten, oslo kommune

Pilestredet 27, 0164 oslo
 Postadr.: Postboks 7104
 St. Olavsplass, 0130 Oslo
 Tlf: 02180
 E-post: postmottak@rme.oslo.kommune.no

Arbeidstilsynet sør-norge

Gjerpensgt. 20, 3708 Skien
 Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
 7468 Trondheim
 Svartjenesten: 815 48 222
 Faks: 35 52 50 03
 E-post: post@arbeidstilsynet.no

Gatejuristen

Rådhusgt. 9, 0151
 Oslo Tlf.: 23 10 38 90
 Fax: 23 10 38 91
 E-post: post@gatejuristen.no

Arbeidstilsynet indre-østland

Vangsveien 73, 2317 hamar
 Postadr.: Postboks 4720 sluppen,
 7468 Trondheim
 Svartjenesten: 815 48 222
 Faks: 62 59 54 90
 E-post: post@arbeidstilsynet.no

Rustelefonen

Tlf: 08 588

Arbeidstilsynet nord-norge

Storgt. 46, 9300 Finnsnes
 Postadr.: Postboks 4720 Sluppen,
 7468 Trondheim
 Svartjenesten: 815 48 222
 Faks: 77 85 01 21
 E-post: post@arbeidstilsynet.no

Sebbelows stiftelse

(familie-senter)
 Jens bjelkes gate 75 b, 0652 Oslo
 Tlf: 23 03 79 00
 Faks: 23 03 79 01
 E-post: post@sebbelow.no

Krokus

Kvinnetiltaket Bryn
 Østensjøveien 56, 0667 oslo
 Tlf: 02 180
 Faks: 23 42 73 59
 E-post: postmottak.kab@rme.oslo.kommune.no

kriminalomsorgen region nordøst

Skedsmogt. 5, Lillestrøm
 Postadr.: Postboks
 151, 2001 Lillestrøm
 Tlf.: 64 84 71 50
 Faks: 64 84 71 99
 E-post: Postmottak-8200@kriminal-omsorgen.no

Krokus avd. Therese

Theresesgt. 49, 0354 Oslo
 Tlf: 23 42 76 30
 Faks: 23 42 76 38
 E-post: postmottak.Kat@rme.oslo.kommune.no

Kriminalomsorgen region øst

Urtegt. 9, Oslo
 Postadr.: Postboks 694,
 4305 Sandnes
 Tlf.: 23 30 49 50
 Faks: 23 30 49 99
 E-post: postmottak-8100@kriminal-omsorg.no

Krokus avd. Josefine

Josefines gate 19, 0351 Oslo

Tlf.: 23 42 76 40

Faks: 23 42 76 45

E-post: postmottak.Ktj@rme.oslo.kommune.no

Kriminalomsorgen region sørvest

Gjesdalveien 34, Sandnes

Postadr.: Postboks 674,

4305 Sandnes

Tlf.: 51 97 39 00

Faks: 51 97 39 01

E-post: sorvest@kriminalomsorg.no 0030 Oslo

Krokus avd. Oscar

Oscars gate 15, 0352 oslo

Tlf: 23 42 76 46

Fax: 23 42 76 49

E-post: postmottak.Kao@rme.oslo.kommune.no

Kriminalomsorgen Region Sør

Kjellerveien 21, tønsberg

Postadr.: Postboks 2166,

3103 Tønsberg

Tlf: 33 01 78 00

Faks: 33 01 78 01

Epost: postmottak.regionsor@kriminalomsorg.no

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker

(gjenopptakelseskommisjonen)

Teatergt. 5, 0180 Oslo

Postadr.: Postboks 8026 dep.

0030 Oslo

Tlf.: 22 99 13 70

Faks: 22 99 13 71

E-post: post@gjenopptakelse.no

Kriminalomsorgen region nord

Havnegt. 2, Trondheim

Postadr.: Postboks 2651 sentrum,
7415 Trondheim

Tlf: 73 56 16 10

Faks: 73 56 16 30

E-post: region-nord@kriminalomsorg.no

Kriminalomsorgens sentrale Forvaltning (ksf)

Akersgt. 42, 0180 Oslo

Postadr.: Postboks 8005 dep.

0030 Oslo

Tlf.: 22 24 55 01 - 22 24 55 31

Faks: 22 24 55 90

E-post: postmottak@jd.dep.no

Kriminalomsorgen region vest

Solheimsgt. 13, Bergen

Postadr.: Pb. 2444 Solheimsviken,
5824 Bergen

Tlf.: 55 38 72 00

Faks: 55 38 72 50

E-post: region.vest@kriminalomsorgen.no

Stikkordsregister

Absolute rettigheter:

Advokat: 3, 6, 7, 14, 15, 20, 22, 33, 35, 72, 76, 169

Aktivitetsplikt: 47, 55

Ambassade: 72, 75

Amnesty International: 192

Anke: 25, 164, 168

Anstalt: 17, 43, 103,

132 Anstaltmøte: 42

Anstalrådet: 41, 42

Arbeid: Kap.9. 9, 17, 31, 91, 92, 103, 113, 116, 127, 128, 130, 156, 160,

174 Arbeidsavtale: 60

Arbeidsmiljø: 47, 48

Arbeidsmiljøutvalg: 49

Arbeidsnekt: 47, 111

Arbeidstid: 48, 49

Arbeidstilsynet: 47

Arrestasjon: 1, 2, 5, 7

Attføringsstønad: 59, 173, 174

Avdrag: 177

Avlytting: 44, 135

Barn: Kap. 19. 6, 17, 18, 20, 32, 70, 73, 91, 92, 93, 99, 119, 156, 180, 186

Barnebidrag: 180

Barnekonvensjonen: Kap 33.

Barnekomiteen:

Barnevern: 6, 20, 21, 22, 181

Begrunnelse: 32, 87, 109, 144, 163, 191

Behandlingsinstitusjon: se institusjon

Benådning: Kap. 26. 30, 98, 124, 130,

Beslag: 6, 76, 135

Besøk: Kap. 13. 10, 18, 118, 121, 135 Besøksforbud: 10, 18, 74, 78

Besøksnekt: 71, 74

Besøkstid: 69, 121

Betalingsutsettelse: 198 Boliglån: 177 Bostettingstillatelse: 184, 187, 188

Brev: Kap. 13. 10, 18, 148, 150, 196, 199

Briller : 179 Byrett:

se tingrett Bøker:

62, 63, 178

Celle: 49, 56, 63, 69, 77, 134
Cellearbeid: 49

Dagpenger: Kap. 9. 54, 55, 56, 59, 80, 161

Datautstyr: 53, 54, 77, 80

Den europeiske komiteen for forebygging av tortur:

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen: Kap. 33.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen:

Direktør: se fengselsleder

Disiplinærvedtak: 47, 80, 111

Dokumentinnsyn: 42, 142, 150-153 ved representant: 152

Dom: Kap. 5. 16, 33, 47, 51, 67, 89, 90, 96

Dommer: 23, 42

- ugildhet hos: 166, 167

Eksamen: 53
 Erstatning: 6, 15, 21, 22, 38, 56,
 66 EØS-borger: 187, 188

Faktiske opplysninger: 153, 166
 Familie: 91, 93, 98, 101, 102, 106, 152,
 155, 156, 173, 180, 185, 189, 191
 Fangeavis: 45
 Fengselsdirektør: 40, 58, 69, 76,
 94, 140
 Fengselsrutiner: 16, 121, 142
 Fengslingsmøte: Kap. 3 Foreningen
 for fangers pårørende: 212

Forbud mot tortur:
 Foreldet gjeld: 197
 Foreløpig klage: 146
 Forenklet forelegg: 21, 23
 Forholdsmessighetsvurdering: 12,
 188, 190
 Forhørsretten: 8, 33, 35, 74
 Forklaring: 1, 2, 8, 24
 Forlikrådet: 35 Forskriften:
 16, 39
 Forvaring: Kap. 20. 26, 34, 59, 99,
 102, 107, 108, 113, 116
 Forsvarer: se advokat
 Fosterhjem: 20
 Fremstilling: Kap. 15, pkt.II. 17, 65,
 97, 105, 110, 123, 137,
 Fri rettshjelp: Kap. 7 pkt. II. 51, 183,
 193
 Frifinnelse: 15, 27, 166, 171
 Frigang: Kap. 9 pkt. V. 103, 116,
 130, 142, 173, 179
 Friomsorgen: 39, 42, 43, 107,
 115, 158, 159
 Fristavbrytende klage: 103, 145, 191
 - eksempel: 146
 Fullmektig: 141, 152, 159
 Fylkeslege: 66
 Fylkesmannen: 36, 42, 183, 192, 194

Gjeld: Kap. 30. 56, 177, 205
 Gjenopptakelse: Kap. 27. 34, 163
 Gjentakelse: 81, 111, 132, 133, 157,
 185, 186, 187, 191
 Glassvegg: 71, 72, 135
 Glattcelle: 8

Halv tid: se prøveløslatelse
 Helse: 86, 99, 144, 151, 156
 i varetekt: 18
 i arbeid: 47
 Helsepersonell: 18, 47, 66-68, 73,
 86, 118
 Helsetjeneste: 44, 86, 136, 174
 Hobby: 62, 63, 80, 173
 Hovedforhandling: 9, 23-25, 171
 Husleie: 19, 177, 195, 206
 Høyesterett: 15, 27, 28, 126, 131,
 165, 168,
 kjæremålsutvalget: 27, 126, 131

Ildrett: 57, 62, 178
 Inndragning: 22, 34, 35
 Innkalling til soning: 29
 Innskrenkninger: Innreise:
 184, 188, 189 Innsynsrett:
 Kap. 23 pkt. II
 Institusjon: 31, 56, 84, 85, 98, 126,
 130, 155
 - § 12-institusjon: Kap. 17 pkt. VI
 for gravide: 118-120
 for dem som har barn: Kap. 19 pkt. V
 Interne dokumenter: 152
 Irettesettelse: 80, 85, 128
 Isolasjon: 10
 delvis: 12, 13
 fullstendig: 10, 11, 13

Jury: 26, 27, 166
 JURK: 210 Juss-
 Buss: 204
 Jussformidlingen i Bergen: 210

Jushjelpa i Midt-Norge: 210
 Jusshjelpa i Nord-Norge: 210
 Justisdepartementet: 36, 38, 39, 42, 108, 162, 163
Kif: se friomsorgen
 Kjæremål: 14
 Klage: Kap. 22.
 ved avslag på søknad om overføring: 103
 ved avslag på søknad om permisjon: 94
 ved avslag på søknad om prøveløslatelse: 158
 på besøksnekt: 71
 til Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol: 28
 fristavbrytende: 103
 på beslutning om at varsel skal gis: på helsehjelp: 65-66
 på kontrolltiltak: 73-74
 ved nekt av arbeid i fellesskap: 49
 ved reaksjon: 87
 til Sivilombudsmannen: kap. 22
 ved urettmessig beslag: 76
 ved varetekt: 14, 15, 17
 på vedtak om utvisning og innmelding i SIS: 191, 192
 på vedtak fra sosial- eller trygdeetat: 183
 Klagefrist: 66, 88, 103, 145, 147, 148, 182, 183, 191
 Klær: 56, 63, 95, 161, 175, 177, 182
 Konfliktråd: 21-23
 Kongen i statsråd: 162
 Konsulat: 72, 74
 Kontaktbetjent: 16, 44, 57, 74, 141
 Kontaktutvalg: 45
 Korttidspermisjon: 89, 91, 92, 122, 129, 130
 Kreditor: 195, 197, 199, 200
 eks. henvendelse til: 196
 Kreditorforhandling: 197

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning: se KSF
 KROM: 46, 92, 202,
 Kroppsvisitere: se visitasjon KSF: 39, 40, 43, 54-56, 87, 99, 103, 112, 129, 133, 148, 157, 158
 Kultur: 44, 57, 63
Lagmannsrett: 15, 23, 26, 34, 126, 131, 165, 168
 Lagrette: se jury
 Lege: Kap. 11. 18, 30, 42, 47, 57, 68, 72, 75, 78, 86, 91, 95, 98, 105, 116, 117, 122, 129, 163, 177
 Livsopphold: 59, 175, 180, 181
 Livssyn: 43, 137
 Lokalt nivå: 39, 40, 41, 102, 158
 Lønn: 50, 60
 Løslatelse: 6, 10, 43, 91, 100, 104, 155, 156, 173, 181
 forberedelse: Kap. 25 tidspunkt: 97, 150, 193, se prøve-løslatelse

Maktmisbruk: 7
 Manuskript: 76
 Mat: 16, 63, 69, 70, 175, 181
 Meddommer: 24, 26
 Meldeplikt: 10, 21, 93
 Musikk: 57, 63
 Mødre hjem: se institusjon
Nordisk borger: 107, 156, 187, 188
 Noteringsoverføring: 78
Omgjøring: 81, 145, 147, 191
 Oppfølgingsklasser: 53
 Opplysningsplikt: 153
 Opplæring: 53, 54, 57, 59, 128, 130, 136, 160, 181
 Overføring: Kap. 17. 9, 15, 18, 31, 34, 41, 82, 119, 123, 127, 131, 132, 137, 155

Overgangsbolig: 106, 110, 111, 116, 126

Overhøring: 71

Pc: se datautstyr

Penger: 6, 19, 55, 195, se dagpenger

Permisjon: Kap. 15 pkt I. 41, 80, 84, 86, 97, 110, 111, 115, 122, 128, 144 arbeid under soning: 50

deltakelse i kriminalpolitisk arbeid: 202

forvaring: 129

fri rettshjelp: 38

permkarantene: 81

varetekt: 17

særlig høyt sikkerhetsnivå: 137

utgifter til: 179

utvisningsvedtak: 193

Permisjonsvilkår: 89, 90, 92, 93

Politi: 1, 4, 7, 8, 9, 15, 17, 18, 20, 21, 29, 30, 31, 35, 65, 68, 78, 82, 84, 85, 95, 100, 135, 150, 184, 188

Politiavhør: Kap. 1. 24, 153, 170

Prison visitor: se visitor

Prest: 18, 42, 43, 44, 72, 76, 78, 79, 137

Program: 17, 32, 54, 56, 57, 128, 130, 136

Prøveløslatelse: 29, 38, 82, 128, 130, 157, 158, 159

ved to tredjedels tid: Kap. 24 pkt. I mellom halvtid og to tredjedelstid: Kap. 24 pkt. II

Psykolog: 18, 30, 57, 72, 78, 98, 116, 127, 141

Pårørende: 5, 46, 70, 71, 74, 79, 99, 129, 179

Påtalemyndigheten: 21-24, 29, 31, 34, 126, 131, 132, 157, 163, 164, 170, 171

Påtaleunntatelse: 21, 23

R Ransaking: 6, se visitasjon

Reaksjon: Kap. 14. 17, 41, 63, 66, 90, 94, 105, 109, 110, 113, 115, 128, 132

Refselse: se reaksjon

Regionalt nivå: 32, 39, 40, 43, 58, 68, 87, 89, 99, 102, 129, 133, 148, 158, 159

Regjeringen: 39, 162, 163

Reiseutgifter: 35, 60

ved løslatelse: 160

tilbake fra rømning: 180

Religion: 137, 192

Renter: 60, 177, 199

Resttid: 159

Retten til et effektivt rettsmiddel

Retten til frihet og sikkerhet:

Retten til respekt for privatliv og

familieliv:

Retten til rettferdig rettergang:

Retningslinjene: 16, 39

Rettskraftig: 26, 28, 29, 108, 131, 164, 172

Rettsmøte: 23, 25

Ringetid: 93

Rømning: 58, 62, 71, 84, 94, 110, 133, 180

S amfunnsstraff: 30, 32, 108

Schengen: 189

Sensur: 74

Sentralt nivå: se KSF

Sikkerhetsnivå: 31, 58, 73, 75, 77, 101, 106, 109, 110, 111

høyt: 53, 54, 91, 102, 104, 126,

lavere: 41, 54, 69, 82, 103, 105, 116, 126, 128, 130, 193

særlig høyt: Kap. 21. 40, 72, 76, 96, 158

Sikring: 96, 99, 102, 113, 116, 125, 132, se forvaring

SIS: 189

Sivilombudsmannen: 38, 72, 75, 78, 94, 112, 148, 192, 193

Sjelesørger: 43, 137,
 Skole: Kap. 9 pkt. II. 17, 31, 44, 59,
 60, 103, 116, 156, 179
 SON: 211 (må fylles inn)
 Soning: Kap. 6, 50, 58, 67, 90, 93,
 97, 105, 107, 110, 112, 113, 118
 Soningsavbrudd: 41, 150, 163, se
 straffavbrudd
 Soningsforhold: 17, 44, 47, 62, 63,
 77, 121, 150, 151, 192
 Soningsudyktig: 30, 118
 Soningsutsettelse: Kap. 6 pkt. II,
 117, 118
 Sosialhjelp: se sosialstønad
 Sosialkonsulent: 19, 43, 48, 53, 79,
 115, 119, 141, 181, 183
 Sosialkontor: 19, 44, 52, 59, 160,
 176, 177, 179, 182
 Sosialstønad: 19, kap. 28
 Spesialtoalett: 68
 Sport: se idrett Statens
 helsetilsyn: 66
 Statsadvokaten: 31
 Straff: 21
 Straffavbrudd: 30, 41, 80, kap. 16
 Straffbar handling: 7, 11, 12, 35,
 109, 110, 111, 118,
 i prøvetiden: 159
 planlegging av: 76,77
 som begrunnelse for varetektsfeng-
 sling: 9
 under permisjon eller avbrudd: 84
 under samfunnsstraff: 32
 Strafferamme: 4, 12, 23, 26, 157,
 166, - i forbindelse med utvisning:
 184, 185, 187, 191
 Straffesak: 21, 31, 33, 35, 37, 72,
 94, 109, 162, 208
 gjenopptakelse av: kap. 27
 Straffeskyld: 2, 23-28
 Stønad: 19, 55, 59, kap. 28
 Stønadspenger: 55
 Sviktfare: 82, 89, 105, 141

Sykehus: 31, 41, 56, 64, 84-86,
 98, 101, 116, 130
 Søknad: kap. 29, 41, 52, 63, 65, 82,
 94, 95, 98, 99, 102-106, 108, 115,
 116, 124, 130,
 eksempel: 140 (søknad om velferd-
 spermisjon)
Tanke-, samvittighets- og religions-
 frihet:
 Tannbehandling: 18, 95, 178
 Taushetsplikt:
 - generelt: kap. 23
 for lege: 66
 for visitor: 74
 for tilsynsrådsmedlemmer: 42
 for reportere: 138
 for Juss-Buss' medarbeidere: 207
 Telefon: 19, kap. 13 pkt. III, 136,
 149, 179, 195
 Tilknytning til hjemlandet: 108, 186
 Tilknytning til Norge: 61, 184, 185,
 193
 Tillitsmann: 46
 Tilsyn: 20, 68, 71, 86, 98, 108
 Tilsynsrådet: 42, 72, 75,
 Tiltalebeslutning: 24, 157, 171
 Tingrett: 13, 14, 21, 23, 24, 26, 27,
 32, 34, 40, 126, 131, 159, 168
 Tvungen omsorg: 34, 131, 166
 Tvungent psykisk helsevern: 9, 34,
 38, 131, 166
Undervisning: 51-53, 58, 105, 178
 Undervisningsmaterieell: 52, 63, 174
 Unndragelse: 61, 76, 84, 92, 104, 105,
 110, 138
 Urinprøve: 58, 67, 73, 83, 84, 93,
 105, 118, 153
 Utdanning: Kap. 9 pkt. II. 17, 47, 58,
 59, 60, 101, 109, 127, 156, 173,
 178, 179
 Utelukkelse: Kap. 14. 40, 128, 129,

134

Utgifter: 175-181, 200

ved varetekt: 19

til rettshjelp: 35-37

ved eksamen: 53

ved frigang: 59-60

til telefon: 78

på permisjon: 94

ved løslatelse: 160, 161

Utlendelighet: 30, 98, 152, 157

Utlending: 35, 38, 94, 182-192

Utreise: 188

Utvisning: Kap. 29. 38, 61, 94

V Varetekt: Kap. 3 og 4. 29, 33, 35, 49-51, 56, 65, 69, 74, 78, 95, 156, 177

Varetektsfradrag: 12

Varsel: kap. 26

Veiledningsplikt:

fengselets: 142

Gjenopptakelseskommissjonens: 169

forvaltningens: 173, 175

Velferdsp permisjon: 17, 20, 81, 91,

92, 98, 122, 130

- eksempel på søknad: 140

Velferdstelefon: 79

Verge: 22

Verneombud: 49

Visitasjon: 54, 68, 72, 73,

118 Visitor: 19, 70, 74

Vitnemål: 53

Ytringsfrihet:

Økonomisk oversikt: 195

Åpen anstalt: se sikkerhetsnivå

§ 12-soning, se institusjon

§ 16-soning: 41, 67, 85, 111, 112, 126, 156

Andre publikasjoner fra Juss-Buss

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Rettigheter ved graviditet og fødsel
– en brosjyre i arbeidsrett**
(oppdatert 2009)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Oppsigelse, avskjed og permittering
– en brosjyre i arbeidsrett**
(oppdatert 2009)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Arbeidsavtalen og miljøet på
ar-beidsplassen – en brosjyre i
arbeidsrett** (oppdatert 2009)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Ferie og permisjon – en brosjyre i
arbeidsrett** (oppdatert 2009)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
Gjeld under soning – brevmaler
(2009)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
**Gjeld under soning – en film om
håndtering av gjeldsproblemer
for innsatte** (2009)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
**Håndtering av gjeldsproblemer
– en brosjyre i gjeldsrett** (2010)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Being dismissed, fired or laid off -
Oppsigelse, avskjed og
permittering** engelsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Wypowiedzenie, wypowiedzenie ze
skutkiem natychmiastowym i urlop
postojowy - Oppsigelse, avskjed
og permittering**, polsk
utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**The Employment contract and the
working environment -
Arbeidsavtalen og miljøet på
arbeidsplassen**, engelsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Umowa o pracę i środowisko w
miejscu pracy - Arbeidsavtalen
og miljøet på arbeidsplassen**,
polsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Entitlement to pay and holiday
benefits - Krav på lønn og
feriepenger**, engelsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Prawo do wynagrodzenia i pien-
iędzy urlopowych - Krav på lønn
og feriepenger**, polsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
«Holidays and leave of absence»
Ferie og permisjon,
engelsk utgave (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
«Urlop i urlop okoliczno ciowy» -
«Ferie og permisjon», polsk utgave
(2011)

Juss-Buss, Olaf Halvorsen
Rønning (red.): **Med loven mot
makta – Juss-Buss førti år,**
Novus forlag (2011)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
**Rettsforholdet mellom samboere
– en brosjyre i familierett,** (2011)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
**Rettsforholdet mellom ektefeller
– en brosjyre i familierett** (2011)

Arbeidsrettsgruppa på Juss-Buss:
Krav på lønn og feriepenger
(oppdatert 2012)

Gjeldsgruppa på Juss-Buss:
**Forliksrådet – hvorfor, hvordan
og hva skjer** (oppdatert 2012)

Husleiegruppa på Juss-Buss:
Husleiekontrakt for bolig
(2011)

Utlendingsrettsgruppa på Juss-Buss:
**Utvisning ved brudd på straffeloven
– en brosjyre i utlendingsrett** (2011)

Utlendingsrettsgruppa på Juss-Buss:
Brosjyre om familieinnvandring
(2012)

